

เรื่องตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระสมมตอมรพันธุ์ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรโชติพันธุ์

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า

โปรดให้พิมพ์ครั้งแรก

เมื่อขุณย พ.ศ. ๒๔๖๖

คำนำ

หนังสือเรื่องตั้งพระราชหัดผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทรน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรงพระดำริห์เรียบเรียงเมื่อเสด็จดำรงตำแหน่งสภานายกกรมการทอพระสมทวชิรญาณสำหรับพระนครในระหว่างปีช พ.ศ. ๒๔๕๓ จนปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๗ หนังสือทรงเรียบเรียงในคราวเดียวกันมี ๓ เรื่อง คือเรื่องตั้งพระบรมวงศานวงศ์ ทรงเรียบเรียงสำเร็จทันได้ พิมพ์ในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าแมนเขียน เมื่อขกาล พ.ศ. ๒๔๕๗ เรื่อง ๑ แต่เรื่องตั้งเจ้าพระยาภิรมย์เรื่องตั้งพระราชหัดผู้ใหญ่ ๒ เรื่องนยังไมสำเร็จ ครั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ประศวรคราวเมื่อจะสิ้นพระชนม์ ทรงมอขร่างประทานแก่ข้าพเจ้า คำว่าเห็นว่าเห็นจะไม่มีโอกาสที่จะทรงเรียบเรียงเองให้สำเร็จเสียแล้ว ขอให้ข้าพเจ้าคิดเรียบเรียงต่อไป จะได้เอาไว้พิมพ์เป็นหนังสือทอพระสมทวชิรญาณเหมือนนกับที่ ได้พิมพ์มาแล้วเรื่อง ๑ นั้น ข้าพเจ้าจึงได้เอาเป็นธุระเรียบเรียงต่อมาตามวัยสั่ง จนหนังสือททรงมอขไว้สำเร็จทั้ง ๒ เรื่อง ด้วยความเคารพแลละลัดถึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์เป็นกำลัง แลหนังสือ ๒ เรื่องนี้ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ มีศรัทธาริยเอาเรื่องตั้งเจ้าพระยาไปพิมพ์ในงานฉลองอายุครบ ๗๐ ปี เมื่อขมมะเมย พ.ศ. ๒๔๖๑ เรื่อง ๓ ต่อมาถึงขมมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมนชินวรสิริวัฒน

เมื่อเสด็จดำรงพระยศเป็นตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ทรงปรารถนา
 จะฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ในชวอก พ.ศ. ๒๔๖๓ ทรงหาหรือข้าพเจ้าเอง
 เรื่องหนังสือ ซึ่งจะใคร่ทรงพิมพ์เป็นของตอบแทนผู้ช่วยงานสักเรื่อง ๑
 ข้าพเจ้ากราบทูลให้ทรงทราบถึงหนังสือเรื่องตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่ ที่
 กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ได้ทรงเรียบเรียงไว้ ก็โปรดจะรับพิมพ์ ข้าพเจ้า
 จึงให้ลงมือพิมพ์แต่ในขณะนั้นนั้นมาจนสำเร็จ แต่งานฉลองพระชนมายุ
 ของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าทำได้ทำตามกำหนดเดิมไม่ ต้องเลื่อนมา
 เพราะเหตุที่สมเด็จพระบรมราชินีพันยหลวงสวรรคต แลสมเด็จพระ
 อนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถถึงคต แลสมเด็จพระ
 พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสก็สิ้นพระชนม์เป็นลำดับ
 กันมา จึงได้ทรงเลื่อนกำหนดงานมาทำในชกุญ พ.ศ. ๒๔๖๖ อันเป็นปี
 เจริญพระชนมายุเท่าพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมขุนเจริญผลพลสวัสดิ์
 พระปิตา หนังสือที่ได้พิมพ์แล้วนั้นก็ต้องรอมตามเหตุการณ

ลักษณะการที่เรียบเรียงหนังสือเรื่องประกาศตั้งพระราชคณะผู้ใหญ่นั้น
 ฉบับเดิมของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ได้ทรงเรียบ
 เรียงตอนลำดับนามพระราชคณะ กับตอนจดหมายเหตุที่ทรงตั้งเสร็จ
 แล้ว ค้างอยู่ในตอนประวัติของพระราชคณะเป็นส่วนที่ข้าพเจ้าต้อง
 แต่งต่อ ข้าพเจ้าได้เคยถามเรื่องประวัติของพระราชคณะที่ยังมีตัวอยู่
 ท่านได้ชี้แจงมาให้ทราบตามประสงค์ทุก ๆ องค์ ส่วนประวัติของพระ
 ราชคณะที่ถึงมรณภาพล่วงลับไปแล้วนั้น ท่านผู้เป็นสหธรรมิกแลท

เป็นศิษยานุศิษย์ก็ได้มีแก้ไขช่วย ขวนขวาย สืบหา จดหมาย เหตุ แล เรื่อง
ประวัติมาแจ้งความให้ข้าพเจ้าทราบจึงสามารถเรียบเรียงได้ ข้าพเจ้า
ขอขอบพระคุณพระเถรานุเถระแลคฤหัสถ์บรรพชิตอนุเคราะห์ ในการที่
เรียบเรียงหนังสือนี้เป็นอันมาก

อนึ่งหนังสือเรื่องนเต็มพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
ตั้งพระหฤทัยจะทรงเรียบเรียงเรื่องแคว้นชกาลที่ ๓ ลงมาเพียงสิ้นรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อข้าพเจ้ารับมาแต่งต่อ คิดเห็นว่าในรัชกาลปัจจุบันนี้ก็ได้มี
การพระราชพิธีมหามงคลตมาภิเษก อันนับว่าเป็นการสำคัญในตำนาน
เรื่องตั้งพระราชอาคณห์ ทั้งที่ทรงตั้งพระราชอาคณห์ผู้ใหญ่ก็หลายรูปแล้ว
ควรต่อเรื่องมาในรัชกาลปัจจุบันด้วย ข้าพเจ้าจึงได้แก้ไขเพิ่มเติม
หนังสือขยายเรื่องต่อลงมาจน พ.ศ. ๒๔๖๒ คือถึงบทพิมพ์นั้น ครั้น
งานของสมเด็จพระสังฆราชเจ้าเลื่อนมาจน พ.ศ. ๒๔๖๖ เวลาในระหว่าง
นั้นก็มีการทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า ทั้งทรงตั้งพระราชอาคณห์
ผู้ใหญ่อีกหลายรูป เห็นควรจะขยายเรื่องเพิ่มเติมลงมาอีกให้ถึงสิ้น
พ.ศ. ๒๔๖๕ แต่จะแก้ไขในฉบับเดิมเหมือนเมื่อเพิ่มเติมครั้งก่อนไม่ได้
ด้วยฉบับเดิมพิมพ์เสียเสร็จแล้ว จึงต้องเรียบเรียงเป็นตอนใหม่ ให้
พิมพ์ต่อเข้าข้างท้ายเล่มเดิมอีกตอนหนึ่ง

ข้าพเจ้าหวังใจว่า หนังสือเรื่องนี้เป็นประโยชน์ในทางให้ความรู้
สมดังพระประสงค์ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์ ทรง
พระอนุสาหะเวียงเรื่องนั้นทุกประการ

๗

กรรมการหอพระสมถะวิริญาณ ขอบพระคุณพระเจ้าวรวงศ์เธอ
กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ซึ่งได้ทรงรับพิมพ์
หนังสือเรื่องนี้ แลชดอโอกาสอันถวายพระพรด้วยความเคารพนับถือ
ขอให้ทรงเจริญพระชนมายุยืนนาน ทรงเกษมสำราญนิราศโรคาพาธ
อยู่วันตราวย ทรงบริหารสังฆนิกายโดยสุขสวัสดิ์ วัฒนธรรมการในพระพุทธ
ศาสนาเป็นนิตย์นิรันดร เทอญ ฯ

ดํ ๒๖ พฤษภาคม สภานายก

หอพระสมถะวิริญาณ

วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

สารบัญ

ภาคที่ ๑ นามพระราชอาณาผู้ใหญ่ ลำดับตามรัชกาล	หน้า ๑
สมเด็จพระมหาสังฆปริณายก	๑ ๑
สมเด็จพระสังฆปริณายก คณะเหนือ	๑ ๒
เจ้าคณะใหญ่ คณะใต้	๑ ๒
เจ้าคณะใหญ่ คณะเหนือ	๑ ๔
เจ้าคณะอรัญวาสี แล เจ้าคณะใหญ่ คณะกลาง	๑ ๕
เจ้าคณะใหญ่ คณะธรรมยุติกา	๑ ๖
เจ้าคณะรอง คณะเหนือ	๑ ๗
เจ้าคณะรอง คณะใต้	๑ ๘
เจ้าคณะรอง คณะธรรมยุติกา	๑ ๑๐
เจ้าคณะรอง คณะกลาง	๑ ๑๑
เจ้าคณะอรัญวาสี ชั้นหลัง	๑ ๑๒
ที่พระธรรมเจดีย์	๑ ๑๓
ที่พระธรรมไตรโลก	๑ ๑๔
ที่พระธรรมปาโมกข์	๑ ๑๖
ที่พระธรรมโกษาจารย์	๑ ๑๗
ที่พระเทพโมลี	๑ ๑๗
ที่พระเทพกระวี	๑ ๑๘
ที่พระเทพมุนี	๑ ๒๑
ที่พระโพธิวงค์ (เมื่อเสมอชันทพ)	๑ ๒๔

ทพระเทพเมธ	หน้า ๒๔
ทพระเทพเวท	” ๒๔
ทพระเทพสิทธิ	” ๒๔
ทพระราชโมลี	” ๒๕
ทพระราชกระวี	” ๒๕
ทพระราชมน	” ๒๖
ทพระราชเมธี	” ๒๖
ทพระราชเวท	” ๒๗
ทพระราชสิทธิ	” ๒๗

นามพระราชาคณะผู้ใหญ่ตำแหน่งพิเศษ ” ๒๗

ทพระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะกรงเก่า	” ๒๗
ทพระสเมธจารย์ เจ้าคณะรามัญ	” ๒๗
ทพระมงคลเทพมุนี เจ้าคณะพระพุทธบาท	” ๒๗
ทพระมงคลเทพมุนี เจ้าคณะพระพุทธบาท	” ๒๗
ทพระคุณวงศ์ เจ้าคณะรองรามัญ	” ๒๗

พระนามกรมแลสมณศักดิ์พระบรมวงศานุวงศ์ทรงผนวช ” ๒๘

ภาคที่ ๒ ตำนานทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ” ๓๕

ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๑	” ๓๕
ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๒	” ๓๗
ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๓	” ๔๐
ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๔	” ๔๖

(๓)

พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งได้เป็นพระราชาคณะสามัญ

ในรัชกาลที่ ๔ หน้า ๔๘

ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๕ หน้า ๕๘

พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งได้เป็นพระราชาคณะสามัญ

ในรัชกาลที่ ๕ หน้า ๖๓

ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๖ ,, ๖๕

ภาคที่ ๓ ประวัติพระราชาคณะผู้ใหญ่ ,, ๗๒

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หน้า ๒๘, ๔๓

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หน้า ๒, ๖, ๓๐, ๓๓, ๔๓,

๔๘, ๕๑, ๕๔, ๑๒๖

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หน้า ๒, ๗, ๓๐, ๓๓, ๓๔,

๕๒, ๕๕, ๖๒, ๖๗, ๒๘๗

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หน้า ๒, ๒๘, ๓๐, ๔๐, ๔๖, ๘๖

กรมหมื่นชินวรศิริวิกรม (กษัตริย์สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส)

กรมหมื่นบรมวงศานุวงศ์ (กษัตริย์สมเด็จกรมพระยาบรมวงศ์จักรี)

ลงกรณ)

กรมหมื่นชินวรศิริวิกรม หน้า ๖, ๓๐, ๓๒, ๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๑, ๕๗, ๕๘,

๖๒, ๖๔, ๖๗, ๖๘, ๓๓๔

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร หน้า ๖, ๓๐, ๓๒, ๕๓, ๕๕, ๖๐,

(๔)

พระองค์เจ้าพระสวาทพิริยพรต (กุฑกรมหมนชินวรศิริวัฒน์)

หม่อมเจ้าพระศิลาวัสสังการ (สอน) น้่า ๓๐, ๔๘, ๑๒๓

หม่อมเจ้าพระศิลาวัสสังการ (เนตร) น้่า ๓๒, ๖๕, ๒๘๓

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (ร่อง) น้่า ๓๐, ๔๓, ๔๘, ๑๒๓

หม่อมเจ้าพระสังวรวรสระสาท (เด็ก) น้่า ๓๐, ๔๘, ๑๒๕

หม่อมเจ้าพระสังวรวรสระสาท (ชัชวาลย์) น้่า ๓๓, ๖๔, ๒๘๒

หม่อมเจ้าพระพทอชยาภยฉัตร (ทิต ^{ผู้} หม่อมพระเจ้าสมเด็จ
พระปกเกล้าเจ้าฟ้าฯ)

หม่อมเจ้าพระธรรมเทหิศาดา (ศิขเรศ) น้่า ๓๓, ๔๘, ๕๗, ๒๔๗

หม่อมเจ้าพระประภากรขจรวิสุทธิวงศ์ น้่า ๓๒, ๖๓, ๒๘๐

หม่อมเจ้าพระศรีสุทศคัตยานุวัตร (พรหม) น้่า ๓๒, ๕๗, ๖๔, ๒๔๘

หม่อมราชวงศ์พระญาณวราภรณ์ (ชิน) น้่า ๓๓, ๖๕, ๖๘, ๓๔๗

หม่อมราชวงศ์พระสังวรวรสระสาท (พยอม) น้่า ๓๔, ๖๓, ๒๘๕

หม่อมราชวงศ์พระราชานพทอมณี (^{ผู้} หม่อมเจ้าพิมลธรรม ม.ร.ว.เจริญ)

หม่อมราชวงศ์พระราชพันธุ์ประพัทธ์ (วร) ๓๓, ๓๓, ๔๘, ๖๔, ๒๘๖

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศุปัทธ (โฉม) น้่า ๓๓, ๕๗, ๖๔,

๒๖๖

สมเด็จพระสังฆราช ศรี น้่า ๓, ๓๕, ๗๓

สมเด็จพระสังฆราช สก น้่า ๓, ๓, ๑๓, ๓๖, ๗๓

- สมเด็จพระสังฆราช มี น้ํา ๓, ๓, ๗, ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๘๐
- สมเด็จพระสังฆราช สุก ญาณสังวร น้ํา ๓, ๓๘, ๓๙, ๘๒
- สมเด็จพระสังฆราช ทัอน น้ํา ๓, ๓, ๗, ๓๓, ๓๘, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๘๕
- สมเด็จพระสังฆราช นาค น้ํา ๓, ๓, ๘, ๓๓, ๓๘, ๓๘, ๔๓, ๔๒, ๘๘
- สมเด็จพระสังฆราช สภา น้ํา ๒, ๔, ๓๐, ๕๐, ๕๒, ๕๔, ๕๕, ๓๔๐
- สมเด็จพระอริยวงศ์ ๑ ฐี น้ํา ๒, ๘, ๓๕, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๖, ๓๐๒
- พระธรรมอริยวงศ์ มหามุนี ฐน ว่าที่สมเด็จพระวันรัต น้ํา ๒, ๓๔, ๓๕, ๗๔
- สมเด็จพระวันรัต วัดพระเชตุพน น้ํา ๓, ๗, ๓๕, ๓๖, ๗๕
- สมเด็จพระวันรัต อ่าง น้ํา ๓, ๗, ๓๓, ๓๗, ๓๘, ๘๖
- สมเด็จพระวันรัต ทองคี่ น้ํา ๓, ๗, ๘, ๓๕, ๔๓, ๘๘, ๘๒
- สมเด็จพระวันรัต ฤกษ์ น้ํา ๓, ๘, ๒๓, ๔๓, ๔๒, ๘๓
- สมเด็จพระวันรัต เสง น้ํา ๓, ๘, ๓๓, ๒๒, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๗, ๓๐๔
- สมเด็จพระวันรัต สมชญา น้ํา ๓, ๘, ๒๐, ๔๗, ๕๐, ๓๖๘
- สมเด็จพระวันรัต ทัย น้ํา ๓, ๘, ๓๒, ๔๗, ๕๐, ๕๒, ๓๗๓
- สมเด็จพระวันรัต แถง น้ํา ๓, ๓๐, ๒๐, ๕๓, ๕๒, ๕๔, ๓๗๖
- สมเด็จพระวันรัต จิต น้ํา ๓, ๘, ๓๔, ๓๘, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๖๐, ๓๗๓
- พระพรหมโฆษาจารย์ นาค น้ํา ๔, ๓๖, ๗๘
- พระพรหมโฆษาจารย์ ศรี น้ํา ๔, ๓๗, ๓๗, ๗๘
- พระพรหมโฆษาจารย์ บุญศรี น้ํา ๔, ๓๘

(๖)

- พระพุทธรูปโฆษาจารย์ คง น้า ๔, ๓๗, ๗๗
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ขุน น้า ๔, ๔๐, ๔๓, ๘๔
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ฉิม น้า ๓๘, ๔๓, ๔๒, ๔๔, ๔๗, ๓๐๗
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ จี น้า ๔, ๗, ๓๕, ๓๗, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๗, ๔๘, ๓๐๘
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ แสง น้า ๔, ๓๐, ๓๖, ๒๔, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๖๐, ๓๕๒
- สมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ฤทธิ น้า ๔, ๖, ๓๐, ๓๖, ๒๔, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๖๐, ๖๓, ๓๖๐
- สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ กิ่ง น้า ๕, ๗, ๓๗, ๓๘, ๕๖, ๖๐, ๖๗, ๖๘, ๓๒๕
- พระพจนานจารย์ วัดอมรินทร์ น้า ๕, ๓๖, ๗๗
- พระพจนานจารย์ อดิ น้า ๕, ๓๖, ๗๗
- พระพจนานจารย์ เบ้า น้า ๕, ๓๖, ๓๘, ๗๗, ๗๗
- สมเด็จพระพจนานจารย์ สุน น้า ๕, ๓๓, ๔๓, ๔๒, ๔๗, ๓๓๒
- สมเด็จพระพจนานจารย์ ไท น้า ๕, ๒๐, ๔๗, ๓๓๔
- สมเด็จพระพจนานจารย์ พก น้า ๖, ๒๗, ๔๓, ๔๗, ๕๒, ๓๗๖
- สมเด็จพระพจนานจารย์ คิว น้า ๖, ๓๒, ๕๐, ๕๓, ๓๘๐
- หม่อมเจ้าพระสมเด็จพจนานจารย์ ทัก น้า ๖, ๗, ๓๔, ๓๓, ๔๘, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๓๘๓

(๗)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เขียว น้า ๖, ๑๒, ๕๙, ๖๓, ๒๐๙
 พระพุฒาจารย์ มา น้า ๖, ๒๗, ๕๕, ๖๙, ๓๔๓
 พระพิมลธรรม พร น้า ๘, ๑๑, ๔๓, ๘๔
 พระพิมลธรรม ยิ้ม น้า ๘, ๑๒, ๔๗, ๔๘, ๓๑๗
 พระพิมลธรรม อ้น น้า ๘, ๑๕, ๒๐, ๔๗, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๒๑๔
 พระพิมลธรรม หม่อมราชวงศ์เจริญ น้า ๘, ๑๖, ๒๔, ๓๓, ๕๗,
 ๖๓, ๖๔, ๖๘, ๓๓๒

พระธรรมโคตม น้า ๘, ๑๙, ๓๕, ๗๖
 พระธรรมอukum ชู น้า ๘, ๓๙ ๗๗, ๗๘
 พระธรรมอukum วัททงษ์ น้า ๘, ๑๕, ๓๙, ๘๙
 พระธรรมวโรตม ถิก น้า ๘, ๑๓, ๒๐, ๔๓, ๔๗, ๑๒๐
 พระธรรมวโรตม จำย น้า ๑๐, ๑๖, ๒๒, ๒๕, ๕๗, ๕๙, ๖๐, ๒๑๘
 พระสาสนโสภณ ช้อน น้า ๑๐, ๑๖, ๒๓, ๕๖, ๕๗, ๖๐, ๒๓๓
 พระพรหมมุนี วัคฺราชาษฺรณะ น้า ๑๓, ๑๖, ๗๙
 พระพรหมมุนี เหม็ช น้า ๑๒, ๑๙, ๕๓, ๕๓, ๕๔, ๕๖, ๒๒๓
 พระพรหมมุนี แฝง น้า ๑๒, ๑๖, ๑๙, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๒๒๘
 พระพรหมมุนี แพบ น้า ๑๒, ๑๗, ๑๙, ๕๗, ๖๐, ๖๘, ๓๓๗
 พระโพธิวงศ์ เส็ง น้า ๑๒, ๒๔, ๕๔, ๕๗, ๒๓๘
 พระโพธิวงศ์ วิญญู น้า ๑๙, ๒๔, ๖๓, ๖๙, ๓๕๘
 พระอุบาฬี ป่าน น้า ๑๓, ๑๔, ๒๓, ๕๓, ๕๖, ๕๙, ๒๔๐

(๘)

พระอุบาลี	เขย	น้ำ	๑๓, ๑๕, ๒๒, ๕๖, ๕๘, ๖๓, ๒๕๒
พระธรรมเจดีย์	วัดหงษ์	น้ำ	๑๓
พระธรรมเจดีย์	วัดสุวรรณธาราม	น้ำ	๑๓
พระธรรมเจดีย์	เกตุ	น้ำ	๑๓, ๒๐, ๕๒
พระธรรมเจดีย์	เกิด	น้ำ	๑๓, ๒๓
พระธรรมเจดีย์	สิง	น้ำ	๑๓, ๔๗, ๑๒๑
พระธรรมเจดีย์	อุ้น	น้ำ	๑๓, ๔๘, ๑๒๒
พระธรรมเจดีย์	จีน	น้ำ	๑๕, ๑๕, ๔๗, ๕๐, ๒๕๓
พระธรรมเจดีย์	เนย	น้ำ	๑๕, ๑๗, ๔๗, ๕๑, ๒๕๓
พระธรรมเจดีย์	อ้อย	น้ำ	๑๕, ๒๒, ๕๒, ๕๓, ๒๕๓
พระธรรมเจดีย์	แก้ว	น้ำ	๑๕, ๒๒, ๒๕, ๕๘, ๖๐, ๖๑, ๒๕๕
พระธรรมเจดีย์	เข้	น้ำ	๑๕, ๒๕, ๒๖, ๕๘, ๖๑, ๖๒, ๒๕๗
พระธรรมไตรโลก	วัดหงษ์	น้ำ	๑๕
พระธรรมไตรโลก	วัดอรุณ	น้ำ	๑๕, ๒๐, ๔๐, ๗๘
พระธรรมไตรโลก	จีน	น้ำ	๑๕
พระธรรมไตรโลก	รอด	น้ำ	๑๕, ๒๐, ๔๓, ๑๒๒
พระธรรมไตรโลก	ทอง	น้ำ	๑๕, ๑๖, ๒๒, ๔๗, ๕๑, ๕๒, ๒๕๘
พระธรรมไตรโลก	เทศ	น้ำ	๑๖, ๒๓, ๕๕, ๕๖, ๒๕๘
พระธรรมไตรโลก	เจริญ	น้ำ	๑๖, ๒๓, ๖๑, ๖๒, ๖๗, ๓๕๐
พระธรรมป่าโมกข์	ถม	น้ำ	๑๗, ๒๓, ๒๕, ๕๗, ๕๘, ๖๒, ๒๖๓

(๘)

พระธรรมปาโมกษ์ แยม (คตที่พระเทพกวี แยม)

พระธรรมโกษา ม่วง นำ ๓๗, ๒๓, ๖๘, ๓๕๓

พระธรรมราชา อี้ นำ ๒๗

พระธรรมราชา คัม นำ ๒๗, ๓๘

พระธรรมราชา เรือง นำ ๒๗, ๔๓, ๘๕

พระธรรมราชา อิน นำ ๒๗

พระธรรมราชานวัตร ท่าย นำ ๒๗, ๕๓, ๕๘, ๒๔๕

พระธรรมราชานวัตร แสง นำ ๒๓, ๒๗, ๕๗, ๕๘, ๒๖๓

พระธรรมราชานวัตร อาก นำ ๒๗, ๕๘, ๖๗, ๓๕๖

พระสุเมธ อังกิ ๓ นำ ๒๘

พระสุเมธ อังกิ ๒ นำ ๒๘

พระสุเมธ อังกิ ๓ นำ ๒๘

พระสุเมธ พทอวิงโส นำ ๒๘

พระสุเมธอารย ควี นำ ๒๘, ๕๕, ๒๖๕

พระเทพโมลี วัคสังขาย นำ ๓๗

พระเทพโมลี ถิ่น นำ ๓๘, ๘๖

พระเทพโมลี ลิน นำ ๓๘

พระเทพโมลี พง นำ ๓๘

พระเทพโมลี เขียม นำ ๓๘

พระเทพโมลี แก้ว นำ ๓๘, ๒๕, ๕๘, ๖๐, ๒๖๗

(๓๐)

พระเทพโมลี	เฮง	หน้า	๑๘, ๒๗, ๖๘, ๗๐, ๓๖๑
พระเทพกวี	วัดปากน้ำ	หน้า	๑๘
พระเทพกวี	คง	หน้า	๒๐
พระเทพกวี	นิม	หน้า	๒๓, ๕๓, ๒๗๐
พระเทพกวี	แย้ม	หน้า	๒๓, ๖๘, ๓๖๓
พระเทพมุนี	เวียง	หน้า	๒๓
พระเทพมุนี	วัดสังฆาย	หน้า	๒๓
พระเทพมุนี	วัดกุสิต	หน้า	๒๓
พระเทพมุนี	กิน	หน้า	๒๒
พระเทพมุนี	อิม	หน้า	๒๒, ๒๖, ๕๗, ๖๓, ๒๗๓
พระโพธิวงค์	มี	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	วิสุทธิคุณ	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	ใจ	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	ขาว	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	เกิด	หน้า	๒๓
พระโพธิวงค์	ผ่อง	หน้า	๒๓, ๕๓, ๒๗๓
พระเทพเมธี	ครูฑ	หน้า	๒๔, ๒๕, ๖๐, ๖๒, ๒๗๒
พระเทพเวที	น่วม	หน้า	๒๔, ๒๕, ๖๒, ๖๘, ๓๖๕
พระเทพสุธี	อุม	หน้า	๒๔, ๖๓, ๖๘, ๓๖๗
พระธรรมธีรราชมหามุนี	จีน	หน้า	๑๘, ๒๖, ๖๒, ๗๐, ๓๖๘

(๑๓)

พระคุณวงศ์ สัน	น้ำ	๒๙, ๕๖, ๒๗๙
พระคุณวงศ์ ย์	น้ำ	๒๙, ๕๙, ๒๗๓
พระมงคลเทพมุนี เทียง	น้ำ	๒๙, ๒๗๗
พระมงคลเทพมุนี เขียม	น้ำ	๒๙, ๕๘, ๒๗๘
พระราชโมลี แจ่ม	น้ำ	๒๕, ๖๐, ๒๗๓
พระราชโมลี บัว	น้ำ	๒๕, ๖๒, ๒๗๕
พระราชโมลี ช้อน	น้ำ	๒๕, ๖๙, ๓๗๒
พระราชนิเวศน์ แจ่ม	น้ำ	๒๖, ๗๐, ๓๗๓
พระราชนิเวศน์ บัน	น้ำ	๒๖, ๕๗, ๒๗๗
พระราชนิเวศน์ ชม	น้ำ	๒๖, ๖๒, ๒๗๖
พระราชนิเวศน์ อ้วน	น้ำ	๒๖, ๖๙, ๓๗๕
พระราชนิเวศน์ ทวีม	น้ำ	๒๖, ๖๓, ๒๗๗
พระราชนิเวศน์ จาย	น้ำ	๒๖, ๖๓, ๒๗๗
พระราชนิเวศน์ หรัม	น้ำ	๒๗, ๖๙, ๓๗๗
พระราชนิเวศน์ นาค	น้ำ	๒๗, ๗๑, ๓๗๙
พระราชนิเวศน์ แข็ง	น้ำ	๒๗, ๗๐, ๓๗๐
พระมงคลเทพมุนี มัย	น้ำ	๒๙, ๗๐, ๓๗๒
พระวิเศษมงคลมุนี นวม	น้ำ	๓๗๓

สารบัญ

เรื่องตั้งพระราชกณะผู้ใหญ่ตอนเพิ่มเติม

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๕

สมเด็จพระมหาสงฆปริณายก	หน้า ๓๘๕, ๓๘๗
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส	หน้า ๓๘๕
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์	หน้า ๓๘๗
สมเด็จพระราชาคณะ	หน้า ๓๘๘, ๓๘๘
สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ (ม.ร.ว. เจริญ)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
สมเด็จพระพุฒาจารย์ (จ่าย)	หน้า ๓๘๘
เจ้าคณะรอง	หน้า ๓๘๘,
พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว. ชูข)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระสาสนโสภณ (เจริญ)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (เข้ม)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระราชกณะชั้นธรรม	หน้า ๓๘๘,
พระธรรมเจดีย์ (อุ่ม)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระธรรมไตรโลก (เฮง)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระราชกณะชั้นเทพ	หน้า ๓๘๘,
พระเทพเมธี (อ้วน)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙
พระเทพสุธี (นาค)	หน้า ๓๘๘, ๓๘๙

พระเทพกวี (แจ่ม)

หน้า ๓๘๗,๓๘๘

พระเทพโมลี (เซ่ง)

หน้า ๓๘๗,๓๘๘

พระมงคลทิพมุนี (ม้วย)

หน้า ๓๘๗,๓๘๘

พระราชาคณะชั้นราช

หน้า ๓๘๙,

พระราชาแก้ว (มณี)

หน้า ๓๘๙,๓๙๐,๔๐๓

พระราชาเมธี (จู)

หน้า ๓๘๙,๓๙๐,๔๐๓

พระราชาเวที (อภัย)

หน้า ๓๘๙,๓๙๗,๔๐๕

พระราชาสุธี (เฒ่าคน)

หน้า ๓๘๙,๓๙๗,๔๐๖

พระราชามุนี (อภัย)

หน้า ๓๘๙,๓๙๗,๔๐๗

พระราชาคณะผู้ใหญ่
เรียงตามชั้น แต่รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระมหาสังฆปริณายก

รัชกาลที่ ๑

- ๑ สมเด็จพระสังฆราช ศรี วัดระฆัง
๒ สมเด็จพระสังฆราช สุก วัดมหาธาตุ

รัชกาลที่ ๒

- ๓ สมเด็จพระสังฆราช มี วัดมหาธาตุ เสด็จอยู่วัดราช
บูรณะ
๔ สมเด็จพระสังฆราช สุก (ญาณสังวร) วัดมหาธาตุ เรียกกันว่าพระ
สังฆราชไก่เถื่อน เสด็จอยู่
วัดราชสีห์
๕ สมเด็จพระสังฆราช ทัศน วัดมหาธาตุ เสด็จอยู่วัดสระเกษ

รัชกาลที่ ๓

- ๖ สมเด็จพระสังฆราช นาค วัดราชบูรณะ (ไม่ได้มาอยู่วัด
มหาธาตุ เพราะกำลังรอปฏิ
สังขรณ์ทั้งพระอาราม)

รัชกาลที่ ๔

- ๗ สมเด็จพระมหาสมณะ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๕

- ๘ สมเด็จพระมหาสมณะ สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศวริยาลังกรณ์
วัดบวรนิเวศ
- ๙ สมเด็จพระสังฆราช สภา วัตรราชประภัสร์

รัชกาลที่ ๖

- ๑๐ สมเด็จพระมหาสมณะ สมเด็จพระกรมพระยาวชิรญาณวโรรส
วัดบวรนิเวศ

สมเด็จพระสังฆปริณายก คณะเหนือ

รัชกาลที่ ๔

- ๑ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ อู่ วัดสุทัศน์

รัชกาลที่ ๕

- ๒ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สภา วัตรราชประภัสร์ เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช (๘)

เจ้าคณะใหญ่ คณะใต้

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระธรรมอริยราชมหามุนี ชน วัดหงษ์ ว่าที่พระพนรัตน์ (ต้อง
ลดยศลงเป็นพระธรรมไตรโลก)

- ๒ พระพนรัตน์ สุก วัคมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๒)
- ๓ สมเด็จพระพนรัตน์ วัคพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๒

- ๔ สมเด็จพระพนรัตน์ มี วัคราชขรณะ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๓)
- ๕ สมเด็จพระพนรัตน์ ขาง วัคสระเกษ มีอัครณั้ ตั้ง
ออกจากพระราชาคณะ
- ๖ สมเด็จพระพนรัตน์ ค้อน วัคสระเกษ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๕)

รัชกาลที่ ๓

- ๗ สมเด็จพระพนรัตน์ ทองดี วัคระฆัง
- ๘ สมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัคราชขรณะ เป็นสมเด็จพระ
สังฆราช (๖)
- ๙ สมเด็จพระพนรัตน์ ฤกษ์ วัคระฆัง

รัชกาลที่ ๔

- ๑๐ สมเด็จพระวันรัตน์ แซ่จ วัคอรณ

รัชกาลที่ ๕

- ๑๑ สมเด็จพระวันรัตน์ สมบุญ วัคพระเชตุพน
- ๑๒ สมเด็จพระวันรัตน์ ทับ วัคโสมนัควิหาร
- ๑๓ สมเด็จพระวันรัตน์ แกง วัคสุทศัน
- ๑๔ สมเด็จพระวันรัตน์ จักต วัคมหาธาตุ

เจ้าคณะใหญ่ คณะเหนือ*

รัชกาลที่ ๑

- ๓ พระพุทธโฆษาจารย์ นาค วัดระฆัง
- ๒ พระพุทธโฆษาจารย์ ศรี วัดโมลีโลกย์

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระพุทธโฆษาจารย์ ยุกุตรี วัดมหาธาตุ มอชิตถรณ์คองสัก
- ๔ พระพุทธโฆษาจารย์ คง วัดอรุณ
- ๕ พระพุทธโฆษาจารย์ ขุน วัดโมลีโลกย์

รัชกาลที่ ๓

- ๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขุน วัดโมลีโลกย์ค็องค็ข้างบน
- ๒ พระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม วัดโมลีโลกย์

รัชกาลที่ ๔

- ๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม วัดมหาธาตุ ค็องค็ข้างบน
- ๒ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ี่ วัดประยุรวงค์

รัชกาลที่ ๕

- ๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ สด วิหารสปรกษัยฐึ เป็นสมเด็จพระอริยวงค์ (๒)
- ๒ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง วัดราชบูรณะ
- ๓๐ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ วัดอรุณ

* แต่ ๑ ถึง ๕ อัครหว่างธรรมกับเจ้าคณะรอง ๕ มียศเป็นสมเด็จพระพิเศษ ๖ เป็นเจ้าคณะกลาง ๗ เป็นเจ้าคณะกลางแล้วเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ แต่ ๘ ลงมาจน ๑๐ เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ ๘ เป็นผู้ช่วยคณะเหนือบู้ก่อนแล้วจึงเลื่อนเป็นเจ้าคณะเหนือ

รัชกาลที่ ๖

๓๓ สมเด็จพระมหาจักรวาล บัง วัดโสมนัส

เจ้าคณะอรัญวาสี แลเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง

รัชกาลที่ ๑

๑ พระพุทธเจ้าจารย์ วัดอมรินทร

๒ พระพุทธเจ้าจารย์ อยู่ วัดกระเม็ง ต้องออกจากราชาคณะคราว ๑ แล้วได้เป็นพระธรรมกิติ

๓ พระพุทธเจ้าจารย์ เข่า วัดอินทาราม

รัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ วัดราชธรรมมาวาสกรุงเก่า
เข้าใจว่าพระพุทธเจ้าจารย์ เข่า
องค์ข้างบนนเลือนชน

รัชกาลที่ ๓

๔ พระพุทธเจ้าจารย์ สัน วัดสระเกษ

รัชกาลที่ ๔

สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ สัน วัดสระเกษ องค์ข้างบน
เลือนชน

๕ สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ โท วัดกระเม็ง

๑ คณะกลางตั้งขึ้นในรัชกาลที่ ๓ เดิมกรมหมื่นนุชิตชิโนรสเป็นเจ้าคณะ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นเจ้าคณะกลางอยู่ ๒ องค์ ตำแหน่งสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์เป็นเจ้าคณะกลางในรัชกาลที่ ๕ แต่องค์ที่ ๘ มา

รัชกาลที่ ๕

- ๖ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ พก รัชกาลาปูนกรุงเก่า
- ๗ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ ศรี รัชประทุมคงคา
- ๘ หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพุทธมหาราชย์ ทัก วัดพระเชตุพน
- ๘ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร รัชสมเด็จพระพุทธมหาราชย์
วัดราชขุมพิธิ
- ๑๐ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ ฤทธิ รัชอรุณ เป็นสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (๑๐)
- ๑๑ สมเด็จพระพุทธมหาราชย์ เขียว รัชราชธานีภาค

รัชกาลที่ ๖

- ๑๒ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ รัชราชขุมพิธิ เจ้าคณะกลาง
- ๑๓ พระพุทธมหาราชย์ มา รัชจักรวรรดิราชาวาส
เจ้าคณะธัญวาส

เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา

รัชกาลที่ ๕

- ๓ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเศก
เป็นกรมสมเด็จพระ ทัมมหาสังฆ
ปรินายก แลทรงเป็นเจ้าคณะ
ใหญ่คณะธรรมยุติกากว้ย

- ๒ กรมหลวงวชิรญาณวโรส วัดบวรนิเวศ ในรัชกาลที่ ๕
 ขึ้นนี้ ทรงรับมหาสมณุตมา
 ลีเศก เป็นสมเด็จพระมหา
 ดำรงพระเกียรติยศในตำแหน่ง
 สมเด็จพระมหาสมณะ แด
 ทรงเป็นเจ้าคณะใหญ่ คณะ
 อรรคมยุติกาคัว

เจ้าคณะรองคณะเหนือ

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นสมเด็จพระ
 พระพนรัตน์ (๓)
 ๒ พระพิมลธรรม มี วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ
 พระพนรัตน์ (๔)

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระพิมลธรรม อาก วัดสระเกษ เป็นสมเด็จพระพน
 รัตน์ (๕)
 ๔ พระพิมลธรรม คอน วัดหงษ์ เป็นสมเด็จพระพน
 รัตน์ (๖) ไปอยู่วัดสระเกษ
 ๕ พระพิมลธรรม ทองดี วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระพน
 รัตน์ (๗) เป็นกาวคนนว่าจะ
 เป็น

๘
รัชกาลที่ ๓

- ๖ พระพิมลธรรม พร วัดกัลยาณมิตร
๗ พระพิมลธรรม อู่ วัฏสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคต
ญาณ (๑)

รัชกาลที่ ๔

- ๘ พระพิมลธรรม จี วัดประยุรวงศ์ เป็นสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ (๘)
๘ พระพิมลธรรม ยิ้ม วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๕

- ๑๐ พระพิมลธรรม ท้าย วัดโสมนัส เป็นสมเด็จพระ
วันรัตน์ (๑๒)
๑๑ พระพิมลธรรม ชื่น วัดพระเชตุพน
๑๒ หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม ทัด วัดพระเชตุพน เป็นสมเด็จพระ
พุทธมาจารย์ (๘)
๑๓ พระพิมลธรรม จิต วัดมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระ
พระวันรัตน์ (๑๔)
๑๔ พระพิมลธรรม บัง วัดโสมนัส เป็นสมเด็จพระ
มหาวิรวงศ์ ในรัชกาลปัตยุ
บัน

รัชกาลที่ ๖

- ๑๕ พระพิมลธรรม หม่อมราชวงศ์เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา วัดระฆัง

เจ้าคณะรองคณะใต้^๒

รัชกาลที่ ๑

๓ พระธรรมโศคม ไม่ทราบนาม แลไม่ทราบวัด เดิมเป็นพระเทพกระวี

๒ พระธรรมอุคม ชู วัชรราชบูรณะ

รัชกาลที่ ๒

๓ พระธรรมอุคม ทองกี วัชรเมธี เปลี่ยนเป็นพระพิมล

ธรรม (๕)

๔ พระธรรมอุคม วัชรหังษี

รัชกาลที่ ๓

๕ พระธรรมอุคม นาค วัชรราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ

พนรัตน์ (๘)

๖ พระธรรมอุคม ฤกษ์ วัชรเมธี เป็นสมเด็จพระ

พนรัตน์ (๙)

๗ พระธรรมอุคม แซ่ วัชรอรณ เป็นสมเด็จพระ

วันรัตน์ (๑๐)

รัชกาลที่ ๔

๘ พระธรรมอุคม ฉีก วัชรพระเชศุพน

๙ พระธรรมวโรคม สมบุญ วัชรราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ

วันรัตน์ (๓๗)

• เจ้าคณะรองคณะใต้เดิมเป็นที่พระธรรมโศคม ในรัชกาลที่ ๑ ทรงแปลงเป็นพระธรรมอุคม ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลงเป็นพระธรรมวโรคม

รัชกาลที่ ๕

- ๑๐ พระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรคม สภา วัดราชประดิษฐ์ เป็นสมเด็จพระ
พุทธทศโฆษาจารย์ (๘)
- ๑๑ พระธรรมวโรคม แดง วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระ
วันรัตน์ (๑๓)
- ๑๒ พระธรรมวโรคม แสง วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระ
พุทธทศโฆษาจารย์ (๘)
- ๑๓ พระธรรมวโรคม ฤทธิ วัดบพิตรวิมุข เป็นสมเด็จพระ
พระพุทฺธทศโฆษาจารย์ (๑๐)
- ๑๔ พระธรรมวโรคม จำย วัดเบญจมบพิตร

เจ้าคณะรอง คณะธรรมยุติก

- ๑ กรมหมื่นนริศรญาณวโรรส วัดบวรนิเวศ เป็นเจ้าคณะ
ใหญ่ (๒)
- ๒ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัดราชบพิศ เป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะกลาง
- ๓ พระสาสนโสภณ อ่อน วัดราชประดิษฐ์

รัชกาลที่ ๖

- ๔ กรมหมื่นนริศรวิวัฒน์ วัดราชบพิศ

เจ้าคณะรอง คณะกลาง^๑

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระพรหมมุนี วัชรราชบุรณะ เกิมเป็นพระ
ญาณไตรโลก
- ๒ พระพรหมมุนี ฮาง วัคัสระเกษ เป็นพระพิมล
ธรรม (๓)

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระพรหมมุนี ก้อน วัคหังษ์ เป็นพระพิมล
ธรรม (๔)
- ๔ พระพรหมมุนี นาค วัชรราชบุรณะ เป็นพระธรรม
อุดม (๕)

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระพรหมมุนี พร วัชรราชบุรณะ เป็นพระพิมล
ธรรม (๖)
- ๖ พระพรหมมุนี สน วัคัสระเกษ เป็นพระพดมา
จารย์ (๔)
- ๗ พระพรหมมุนี ถึก วัคพระเชตุพน เป็นพระธรรม
อุดม (๘)

๑ ตำแหน่งพระพรหมมุนีเดิมอยู่คณะใต้ คู่กับพระพุทธิโฆมาจารย์ ยกระหว่าง
เจ้าคณะรองกับธรรม ยกขึ้นเท่าเจ้าคณะรองเมื่อในรัชกาลที่ ๕ รับพิธีอุปสมบทแต่ ๑๑ เป็น
คัมภีร์ 11/03/2565

รัชกาลที่ ๔

- ๘ พระพรหมมุนี ยิ้ม วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๘) ไปอยู่วัดพระเชตุพน
- ๙ พระพรหมมุนี ท้าย วัดโสมนัส เป็นพระพิมลธรรม (๑๐)

รัชกาลที่ ๕

- ๑๐ พระพรหมมุนี ศิริ วัดประทุมคงคา เป็นสมเด็จพระพุทธมหาราช (๗)
- ๑๑ พระพรหมมุนี เหมือน วัดบรมนิวาส รัชชวิญญ์ครเป็นเจ้าคณะรอง
- ๑๒ พระพรหมมุนี แฝง วัดมิ่งมงคลชัย
- ๑๓ พระพรหมมุนี เขียว วัดราชาธิวาส เป็นสมเด็จพระพุทธมหาราช (๑๑)
- ๑๔ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต ที่พระพรหมมุนี วัดราชบพิธ เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะกลาง

รัชกาลที่ ๖

- ๑๕ พระพรหมมุนี แพร วัดสุทัศน์ เจ้าคณะอรัญวาสี

รัชกาลที่ ๕

- ๑๖ พระโพธิวงศาจารย์ เสง วัดจักรวรรดิราชาวาส
- ๐ เดิมตำแหน่งพระพุฒาจารย์เป็นเจ้าคณะอรัญวาสี ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อโปรดให้สมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นตำแหน่งเจ้าคณะกลาง จึงเลื่อนตำแหน่งพระโพธิวงศาซึ่งแต่เดิมอยู่ในชั้นเทพจีนเป็นเจ้าคณะอรัญวาสี มีสมณะศักดิ์อยู่ระหว่างเจ้าคณะรองกับธรรมค่อมมาโปรดให้เปลี่ยนราชทินนามตำแหน่งนี้เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ตำแหน่งพระโพธิวงศาซึ่งตั้งเป็นตำแหน่งพิเศษในรัชกาลปัจจุบันนี้ มีสมณะศักดิ์เสมอชั้นธรรม.

- ๒ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ปาน วัดพระเชตุพน
 ๓ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เขียว วัดกัลยาณมิตร

ที่พระธรรมเจดีย์

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระธรรมเจดีย์ สุก วัดมหาธาตุ เป็นพระพน
 รัตน (๒)
 ๒ พระธรรมเจดีย์ วัดหงษ์ เติมเป็นพระญาณ
 สมโพธิ
 ๓ พระธรรมเจดีย์ วัดสุวรรณาราม มีในขานูชี
 ทรงผนวช กรมพระราช
 วังหลัง

รัชกาลที่ ๒

- ๔ พระธรรมเจดีย์ เกสร วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระธรรมเจดีย์ เข่ง วัดอรุณ เป็นพระธรรมมอคม(๗)
 ๖ พระธรรมเจดีย์ เกิด วัดจักรวรรดิ

รัชกาลที่ ๔

- ๗ พระธรรมเจดีย์ สิงสังโฆ วัดเทพธิดา มีอธิการณของสัง
 ๘ พระธรรมเจดีย์ อุ่น วัดพระเชตุพน

รัชกาลที่ ๕

- ๘ พระธรรมเจดีย์ จีน วัชรราชโอรส
- ๑๐ พระธรรมเจดีย์ ทอง วัชรธรรมาธิบดี ตั้งกลดลงเป็นพระเทพมุนี แล้วเป็นพระธรรมไตรโลก
- ๑๑ พระธรรมเจดีย์ เนียม วัชรกัลยาณมิตร
- ๑๒ พระธรรมเจดีย์ อยู่ วัชรโมลีโลก
- ๑๓ หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาศยพิณรัตนธรรมเจดีย์ วัชรเมธี เป็นพระพิมลธรรม (๑๒) ไปอยู่วัดพระเชตุพน
- ๑๔ พระธรรมเจดีย์ ชาติ วัชรมหาธาตุ เป็นพระพิมลธรรม (๑๓)
- ๑๕ พระธรรมเจดีย์ ยาน วัชรพระเชตุพน เป็นพระอภัยมณีคุณปมาจารย์ (๒)
- ๑๖ พระธรรมเจดีย์ เขย วัชรกัลยาณมิตร เป็นพระอภัยมณีคุณปมาจารย์ (๓)
- ๑๗ พระธรรมเจดีย์ แก้ว วัชรพระเชตุพน
- ๑๘ พระธรรมเจดีย์ เข้ม วัชรพระเชตุพน

ที่พระธรรมไตรโลก

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระธรรมไตรโลก จีน วัชรกษัตริย์ คือพระธรรมธรรมาธิบดี มหาวรรณมุนีหรือที่พระพนรัตน์ (๑) ตั้งกลดคดียศลง

- ๒ พระธรรมไตรโลก วัคทงษ์ มีในยานุชิตทรงผนวช
ในพระราชวชิราณั จะเปนองค์
เดียวกับ (๑) ฤาอย่างไร
สงไสยอยู่
- ๓ พระธรรมไตรโลก วัคทงษ์ เปนพระธรรมอุคม(๔)
รัชกาลที่ ๒
- ๔ พระธรรมไตรโลก วัคอรณ เต็มเปนพระเทพกวี
- ๕ พระธรรมไตรโลก ทองคี่ วัคระนัง เปนพระพิมลธรรม(๕)
รัชกาลที่ ๓
- ๖ พระธรรมไตรโลก จันทร์ วัคเคืออวัลย์
- ๗ พระธรรมไตรโลก อู่ วัคสัมพันธวงศ์ เปนพระพิมล
ธรรม (๑) ไปอยู่วัคสุทศัน
- ๘ พระธรรมไตรโลก ไร่ วัคประยูรวงศ์ เปนพระพิมล
ธรรม (๑)
รัชกาลที่ ๔
- ๙ พระธรรมไตรโลก รอด วัคโมลีโลก
- ๑๐ พระธรรมไตรโลก จีน วัคราชโอรส เปนพระธรรม
เจกีย์ (๑)
- รัชกาลที่ ๕
- ๑๑ พระธรรมไตรโลก ฮัน วัคสุทศัน เปนพระพิมลธรรม
(๑๑) ไปอยู่วัคพระเชตุพน

- ๓๒ พระธรรมไตรโลก ทอง วัดอรุณ องค์เดียวกับพระธรรม
เจดีย์ (๓๐)
- ๓๓ พระธรรมไตรโลก แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรม
วโรคม (๑.๒)
- ๓๔ พระธรรมไตรโลก ฤทธิ วัดขพิตรภิมข เป็นพระธรรม
วโรคม (๓๓) ไปอยู่วัดอรุณ
- ๓๕ พระธรรมไตรโลก เกษ วัดเทพศิรินทรร
- ๓๖ พระธรรมไตรโลก ช่อน วัดพิไชยญาติ เป็นพระสาสน
โสภณ (๓) ไปอยู่วัดราช
ประดิษฐ์
- ๓๗ พระธรรมไตรโลก ช่าง วัดเขมยุมบพิตร เป็นพระ
ธรรมวโรคม (๓๔)
- ๓๘ พระธรรมไตรโลก หม่อมราชวงศ์เจริญ อิศรางกูร ณกรุงเทพ วัด
ระมิง เป็นพระพิมลธรรม (๓๕)

รัชกาลที่ ๖

- ๓๘ พระธรรมไตรโลก เจริญ วัดเทพศิรินทรร

 ที่พระธรรมปาโมกข์^{๑)}

รัชกาลที่ ๕

- ๓๑ พระธรรมปาโมกข์ แฝง วัดมังกูฎกระษัตริย์ เป็นพระ
พรหมมุนี (๑๒)

- ๒ หม่อมเจ้าพระสดาพรพิริยพต ที่พระธรรมยาโมกข์ วัดราชบพิธ
เลื่อนขึ้นว่าที่พระพรหมมุนี (๑๔)
- ๓ พระธรรมยาโมกข์ ถม วัดมิ่งกุฎกระษัตริย์

ที่พระธรรมโกษาจารย์^๑

รัชกาลที่ ๕

- ๑ พระธรรมโกษาจารย์ ยัง วัดโสมนัส เป็นพระพิมล
ธรรม (๑๔)
- ๒ พระธรรมโกษาจารย์ แพบ วัดสุทัศน์ เป็นพระพรหม
มุนี (๑๕)

รัชกาลที่ ๖

- ๓ พระธรรมโกษาจารย์ ม่วง วัดท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรม
ราช

ที่พระเทพโมลี

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระเทพโมลี วัดสังข์กระจาย
- ๒ พระเทพโมลี วัดราชสถิต เป็นพระพท
ธโมษาจารย์ (๒) ไปอยู่วัด
โมลีโลก

• ตำแหน่งพระธรรมโกษา เดิมเป็นพระราชาคณะสามัญ ยกขึ้นเป็นชั้นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๕

- ๓ พระเทพโมลี ค่อน วัดหงษ์ เป็นพระพรหมมุนี (๓)
 รัชกาลที่ ๒
- ๔ พระเทพโมลี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระพรหม
 มุนี (๔)
 รัชกาลที่ ๓
- ๕ พระเทพโมลี กลั่น วัดราชสิทธิ์
- ๖ พระเทพโมลี ฉิม วัดพระเชตุพน เป็นพระพทธ
 ไชยสารักษ์ (๖) ไปอยู่วัด
 โมลีโลก
- ๗ พระเทพโมลี สีน วัดมหาธาตุ ไปครองวัดขจร
 นิเวศ (ครั้งยังเป็นวัดมหานิกาย)
- ๘ พระเทพโมลี จี วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรมไตร
 โลก (๘) ไปอยู่วัดประยุรวงค์
- ๙ พระเทพโมลี พง วัดราชบูรณะ
- ๑๐ พระเทพโมลี เขียม วัดเครือวัลย์
- รัชกาลที่ ๔
- ๑๑ พระเทพโมลี เนียม วัดกัลยาณมิตร เป็นพระ
 ธรรมเจดีย์ (๑๑)
- รัชกาลที่ ๕
- ๑๒ พระเทพโมลี เหมือน วัดบรมนิวาส เป็นพระพรหม
 มุนี (๑๒)

- ๓๓ พระเทพโมลี จิต วัดอรุณ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๑๔) ไปอยู่วัดมหาธาตุ
- ๓๔ พระเทพโมลี แผง วัดมกุฏกษัตริย์ เป็นพระ
พรหมมณี (๑๒)
- ๓๕ พระเทพโมลี ยิง วัดโสมนัส เป็นพระธรรม
โกษา (๑)
- ๓๖ พระเทพโมลี แพ วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรม
โกษา (๒)
- ๓๗ พระเทพโมลี แก้ว วัดมหารณพาราม
- ๓๘ พระเทพโมลี วิญญู วัดบรมวงศ์กรุงเก่า เป็นพระ
โพธิวงศ์พิเศษ

รัชกาลที่ ๖

- ๓๙ พระเทพโมลี จันทร์ วัดบรมนิวาศ ต้องออกกราว ๓
แล้วเป็นพระธรรมอิสระราชมหา
มณี ยศเสมอชั้นเทพ
- ๔๐ พระเทพโมลี เฮง วัดมหาธาตุ

ที่พระเทพกระวี

รัชกาลที่ ๓

- ๑ พระเทพกระวี เป็นมาแต่ครั้งกรุงธนบุรี เลื่อนเป็นพระธรรมโคดม (๑)
- ๒ พระเทพกระวี วัดปากน้ำ

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระเทพภควะวิ เกสร วัดพระเชตุพน เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๕)
- ๔ พระเทพภควะวิ วัดอรุณ เป็นพระธรรมไตร
โลก (๕)

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระเทพภควะวิ คง วัดมหาธาตุ
- ๖ พระเทพภควะวิ ถิก วัดพระเชตุพน เป็นพระพรหม
มณี (๖)
- ๗ พระเทพภควะวิ รชค วัดโมลีโลก เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๖)

รัชกาลที่ ๔

- ๘ พระเทพภควะวิ สมบุญ วัดทองธรรมชาติ เป็นพระ
ธรรมวโรคม (๗) ไปอยู่วัด
ราชบูรณะ
- ๙ พระเทพภควะวิ ไต วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระ
พจนการักษ์ (๖)
- ๑๐ พระเทพภควะวิ อิ้น วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๑๓)

รัชกาลที่ ๕

- ๑๑ พระเทพภควะวิ แดง วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรม
วโรคม (๑๓)

- ๓๒ พระเทพภควั นิม วัตตะนครวาลัย
- ๓๓ พระเทพภควั เตช วัตตะเทพศิรินทร เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๓๕)
- ๓๔ พระเทพภควั สอน วัตตะพิไชยญาติ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๓๖)
- ๓๕ พระเทพภควั แสง วัตตะนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระ
ธรรมราชา นวัตร (๖)
- ๓๖ พระเทพภควั ถม วัตตะมณฑุภควัระมิตวิชัย เป็นพระ
ธรรมปาโมกข์ (๓)
- ๓๗ พระเทพภควั เจริญ วัตตะเทพศิรินทร เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๓๘)

รัชกาลที่ ๖

- ๓๘ พระเทพภควั ม่วง วัตตะท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรม
ราช เป็นพระธรรมโกษา (๓)
- ๓๙ พระเทพภควั แยม วัตตะราชประคิษฐ์

ที่พระเทพมุนี

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระเทพมุนี เวียง วัตตะอมรินทร์
- ๒ พระเทพมุนี วัตตะสังข์กระบาย

รัชกาลที่ ๒

- ๓ พระเทพมุนี วัตตะกุสิต

รัชกาลที่ ๓

- ๔ พระเทพมุนี เเซ่ง วัชรอรณ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๔)
- ๕ พระเทพมุนี กั้น วัตรสุวรรณ

รัชกาลที่ ๔

- ๖ พระเทพมุนี ทอง วัตราคันตिका เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๐) ไปอยู่วัชรอรณ

รัชกาลที่ ๕

- ๗ พระเทพมุนี ธิย์ วัตรโมลโลก เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๒)
- ๘ พระเทพมุนี ป่าน วัตรมหารณพาราม เป็นพระ
อุบายพิภพขมาจารย์ (๒) ไป
อยู่กับวัตรพระเชศตพน
- ๙ พระเทพมุนี เบียบ วัตรภักขยาณมิตร เป็นพระ
อุบายพิภพขมาจารย์ (๓)
- ๑๐ พระเทพมุนี จำย วัตรเขมยุมยพิตร เป็นพระ
ธรรมไตรโลก (๓๗)
- ๑๑ พระเทพมุนี แก้ว วัตรประยุมวงศ์ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๗) ไปอยู่วัตรพระ
เชศตพน
- ๑๒ พระเทพมุนี อิม วัตรราชขุมณะ

ที่พระโพธิวงศ์

รัชกาลที่ ๑

- ๑ พระโพธิวงศ์ มี วัดคอกกระเชือก คือกที่เปลี่ยน
ชื่อเป็นวัดยานนาวา เมื่อน
รัชกาลที่ ๓
- ๒ พระโพธิวงศ์ วัดอรุณ เก็บเป็นปลัดสมเด็จ
พระสังฆราช
- ๓ พระโพธิวงศ์ ใจ วัดจักรวรรดิ

รัชกาลที่ ๒

- ๔ พระโพธิวงศ์ ฤกษ์ วัดอมรินทร์ เป็นพระธรรม
อุดม (๖) ไปอยู่วัดกระมัง

รัชกาลที่ ๓

- ๕ พระโพธิวงศ์ เกิด วัดจักรวรรดิ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๖)
- ๖ พระโพธิวงศ์ ชาว วัดหนึ่ง

รัชกาลที่ ๔

- ๗ พระโพธิวงศ์ เกิด วัดกุศล

รัชกาลที่ ๕

- ๘ พระโพธิวงศ์ ผ่อง วัดราชบูรณะ ค้างคกงลงเป็น
พระธรรมภาณพิลาศ

- ๘ พระโพธิวงศ์ แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๓๓)
- ๙ พระโพธิวงศ์ ฤทธิ วัดบพิตรภิมุข เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๓๔)
- ๑๐ พระโพธิวงศ์ เส็ง วัดจักรวรรดิ ยกตำแหน่งเป็น
เจ้าคณะธัญวาสี (๓)

รัชกาลที่ ๖

- ๑๑ พระโพธิวงศ์ วิญญู วัดบรมวงศ์กรุงเก่า ตำแหน่ง
พิเศษยศเสมอธรรม

ที่พระเทพเมธี

- ๑ พระเทพเมธี ม.ว.ว. เจริญ ชีศรางกูร ฅนกรุงเทพฯ วัดระฆัง เป็น
พระธรรมไตรโลก (๓๘)
- ๒ พระเทพเมธี เข้ม วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรม
เจดีย์ (๓๘) ไปอยู่วัดพระ
เชตุพน
- ๓ พระเทพเมธี คุรุฑ วัดสามพระยา
ที่พระเทพเวที มีชันในรัชกาลที่ ๖
- ๔ พระเทพเวที น่วม วัดสระเกษ
ที่พระเทพสุธี มีชันในรัชกาลที่ ๖
- ๕ พระเทพสุธี อุ่ม วัดอรุณ

๑ ตำแหน่งมีชันเมื่อนั้นอยู่ในรัชกาลที่ ๕ เปลี่ยนมาแต่ที่พระโพธิวงศ์.

ที่พระราชไมตรี

ตำแหน่งราชทั้ง ๔ ตำแหน่งยกเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ใน
รัชกาลที่ ๕

๑ พระราชไมตรี	ท้าย	วัดมหาธาตุ	ไปอยู่วัดเบญจม
บพิตร เป็นพระเทพมุนี (๓๐)
๒ พระราชไมตรี	แก้ว	วัดมหรรณพาราม	เป็นพระ
เทพไมตรี (๓๖)
๓ พระราชไมตรี	แจ่ม	วัดราชบูรณะ	ทูลลาสิก
๔ พระราชไมตรี	บัว	วัดพระเชตุพน	
๕ พระราชไมตรี	น่วม	วัดยพิตรภิรมย์	เป็นพระเทพ
เวที (๓)

รัชกาลที่ ๖

๖ พระราชไมตรี	ชัน	วัดราชบูรณะ	
ที่พระราชกรัรวี			
๑ พระราชกรัรวี	ถม	วัดมังกุฎกรัรวี	เป็นพระ
เทพกรัรวี (๓๖)
๒ พระราชกรัรวี	แก้ว	วัดไชยพุกาม	เป็นพระเทพ
มุนี (๓๓) ไปอยู่วัดประยุรวงศ์
๓ พระราชกรัรวี	ศุภฯ	วัดสามพระยา	เป็นพระเทพ
เมธี (๓๔)

๔ พระราชกระวี จันทร วัชรนิเวศ เป็นพระเทพ
โมลี (๑๘)

รัชกาลที่ ๖

๕ พระราชกระวี แจ่ม วัฒนกุมภกระษัตริย์

ที่พระราชมนี่

๑ พระราชมนี่ ยืน วัชรคุณ ทูลลาสิก

๒ พระราชมนี่ เข้ม วัฒนหาชาติ เป็นพระเทพ
เมธี (๒)

๓ พระราชมนี่ เจริญ วัชรเทพศิรินทร์ เป็นพระเทพ
กระวี (๓๘)

๔ พระราชมนี่ ชม วัชรนิเวศ

๕ พระราชมนี่ อุ่ม วัฒนหาพฤกษาราม เป็นพระ
เทพสิทธิ (๑)

รัชกาลที่ ๖

๖ พระราชมนี่ อ้วน วัชรยุวัฒน์ จังหวัดอุบล

ที่พระราชเมธี

๑ พระราชเมธี อุ่ม วัชรพิตรวิมุข เป็นพระเทพ
มนี่ (๓๒)

๒ พระราชเมธี ท้วม วัชรวิไชยญาติ ทูลลาสิก

๓ พระราชเมธี จาย วัชรราชวิเวศ แล้วมาอยู่วัด
ยวณิเวศ

ที่พระราชเวท มีชั้นในรัชกาลที่ ๒

- ๑ พระราชเวท หุ่ม วัดเบญจมบพิตร ทูลลาสิก
๒ พระราชเวท นาค วัดสุทัศน์

ที่พระราชสถี มีชั้นในรัชกาลที่ ๒

- ๑ พระราชสถี เชง วัดมหาธาตุ เป็นพระเทพ
โมลี (๒๐)
๒ พระราชสถี เช่ง วัดราชาธิวาส

พระราชอาคณະผู้ใหญ่ ตำแหน่งพิเศษ

พระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะกรุงเก่า

- ๑ พระธรรมราชา อู่ วัดศาลาปูน
๒ พระธรรมราชา คัม วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๒
๓ พระธรรมราชา เวียง วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๓
๔ พระธรรมราชา อิน วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๓
๕ พระธรรมราชานุวัตร พุก วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๔ เป็นสมเด็จพระ
พระพจนานจารย์ (๖)
๖ พระธรรมราชานุวัตร ค่าย วัดเสนาสน์ รัชกาลที่ ๕
๗ พระธรรมราชานุวัตร แสง วัดนิเวศธรรมประวัติ รัชกาลที่ ๕
๘ พระธรรมราชานุวัตร อาจ วัดศาลาปูน รัชกาลที่ ๖

พระธรรมราชา ๔ องค์ข้างต้นไม่ทราบว่ามัสมณะคักก็ขึ้นใด ๖ เสมอ

๑๑/๐๓/๒๕๖๕
ชั้นเจ้าคณะธรรมาวาส นอกนั้นมัสมณะคักก็เสมอชั้นธรรม.

พระสุเมธอาจารย์ เจ้าคณะรามัญ^๑

- ๑ พระสุเมธ มีในพระราชปวงราชกาลที่ ๓
- ๒ พระสุเมธ มีในบาญชีทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง
- ๓ พระสุเมธ มีในพระราชปวงราชกาลที่ ๓
- ๔ พระสุเมธ พุทธวงศ์ วัดขรรพวงศล ทบวงชอรรณมยติการรัชกาลที่ ๑
- ๕ พระสุเมธอาจารย์ ศรี วัดชนะสงคราม รัชกาลที่ ๕ มีสมณะศักดิ์ชั้นธรรม

เจ้าคณะพุทธรบาท

ที่พระมงคลเทพมุนี^๒

- ๑ พระมงคลเทพมุนี เกียง วัดพระเชตุพน รัชกาลที่ ๕ เสด็จขึ้นราชาคณะสามัญ แล้วเลื่อนแต่ถานานศักดิ์
- ๒ พระมงคลเทพมุนี เขียม วัดราชสิทธี รัชกาลที่ ๕ ยกเสด็จขึ้นเทพ

ที่พระมงคลทิพมุนี

- ๓ พระมงคลทิพมุนี มา วัดจักรวรรดิ รัชกาลที่ ๕ เติมเสด็จพระราชาคณะสามัญ แล้วเลื่อนขึ้นโดยลำดับขึ้นเสด็จชั้นธรรม ถึงรัชกาลที่ ๖ เป็นพระพคมาจารย์ (๑๓)

๑ พระสุเมธที่กล่าวมาข้างต้นไม่ทราบชั้นสมณะศักดิ์ และต่างองค์กันทั้งนั้น ฤช้องศักดิ์บ้างไม่แน่,

๒ ตำแหน่งพระมงคลเทพ แต่ครั้งกรุงเก่าเป็นพระครูเจ้าคณะรักษาพระพุทธรบาทมาในกรุงรัตนโกสินทร์²³⁸⁵ เข้าใจว่าเป็นพระครูบ้าง พระราชาคณะสามัญบ้าง ตำแหน่งพระมงคลทิพมุนีในรัชกาลที่ ๕ ตำแหน่งกำกับพระพุทธรบาททั้ง ๒ องค์,

๒ พระมงคลทิพมุนี มุ่ย วัดจักรวรรดิ รัชกาลที่ ๖ ยศเสมอ
ชั้นราช

ที่พระคุณวงศ์ เจ้าคณะรองรามัญ^๑

- ๑ พระคุณวงศ์ สน วัดปรมย์ยิกาวาศ รัชกาลที่ ๕ เสมอชั้นเทพ
- ๒ พระคุณวงศ์ ฐ วัดปรมย์ยิกาวาศ รัชกาลที่ ๕ เสมอชั้นเทพ

พระนามกรมแลสมณะศักดิ์ที่พระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงผนวช

รัชกาลที่ ๒

กรมหมื่นเชิดชัยโนรส ศรีสคชคัยวงศ์ วัดพระเชตุพน ทรงตั้งกรม
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าवासกรี ซึ่งทรงผนวชอยู่วัด
พระเชตุพน แต่แรกเป็นพระราชาคณะสมณะศักดิ์ที่เสมอพระ
ราชาคณะสามัญ ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงเพิ่มถานานศักดิ์ที่เสมอ
เจ้าคณะรอง.

รัชกาลที่ ๓

ทรงตั้งสมเด็จพะเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฏ (คือพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) เปรียญ ๔ ประโยค^๒ เป็นพระราชาคณะ
เสด็จอยู่วัดราชาธิวาส แต่แรกถานานศักดิ์ที่เสมอพระราชาคณะ
สามัญ เมื่อเสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ ทรงเพิ่มถานานศักดิ์
เสมอเจ้าคณะรอง.

๑ เดิมเป็นตำแหน่งพระราชาคณะสามัญ ฟังเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ มีสมณะศักดิ์
ชั้นเทพ ๒ องค์

๒ นัยหนึ่งว่า ๕ ประโยค

ทรงตั้งพระองค์เจ้าฤกษ์ ในกรมพระราชวังบวร ฯ รัชกาลที่ ๒ (คือ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) วัดขจรนิเวศ เป็น
พระราชอาคันตุกะที่เสด็จพระราชดำเนิน

ทรงตั้งหม่อมเจ้ารอง เปรียญ ๘ ประโยค ในกรมหมื่นสวัสดิ์วิไชย
วิภาชบุรณะ เป็นพระราชอาคันตุกะที่เสด็จพระราช
ดำเนิน

รัชกาลที่ ๔

กรมสมเด็จพระปรมานชิตชินโนรส วัดพระเชตุพน สมเด็จพระมหาสมณะ
ทรงเลื่อนพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนชิตชินโนรสเทียบสังฆราช
กรมหมื่นขจรวิชัยสุริยพันธุ์ ฯ วัดขจรนิเวศ ท่อนุนายกรองสมเด็จพระ
มหาสมณะ

ทรงสถาปนาพระองค์เจ้าฤกษ์ ที่ได้เป็นพระราชอาคันตุกะมาแต่ใน
รัชกาลที่ ๓

หม่อมเจ้าพระศิวราชสังกร วัดชนะสงคราม

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสอน ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ วัดบพิตรภิรมย์

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระรอง ในกรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ ฯ ที่ได้
เป็นพระราชอาคันตุกะในรัชกาลที่ ๓

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ วัดอมรินทราราม

11/03/2565
ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระเด็ก ในกรมหมื่นนราเทเวศร์

หม่อมเจ้าพระพุทธบูชาทนต์ วิศิษฐ์

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระทัต เปรียญ ๗ ประโยค ในกรมหลวงเสนา
บริรักษ์ ไท่เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงเป็นสมเด็จพระพุทธาจารย์

หม่อมเจ้าพระธรรมมุนีศรีวิบูลย์ วิศุขนิเวศ

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระศิขเรศ เปรียญ ๔ ประโยค ในกรมหลวง
มหิศวรินทรามเรศ

หม่อมราชวงศ์พระครูราชพันธ์ุประพัทธ์ วิศุขนิเวศวิศิษฐ์

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระปลัดวอน บุตรหม่อมเจ้าเถร ใน
เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ วิศุขนิเวศ สมเด็จพระมหา

สมณะ

เดิมทรงเลื่อนกรมหมื่นขจรวงษ์สิทธิพันธ์ุ เป็นพระเจ้าบรมวงศ์
เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ก่อน แล้วจึงทรงตั้งพิธีมหา
สมณุตมาภิเศกเลื่อนเป็นสมเด็จพระกรมพระยา

กรมหลวงวชิรญาณวโรรส ฯ วิศุขนิเวศ ที่เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติก

เดิมทรงสถาปนาพระเจ้านั่งยาเธอ พระองค์เจ้าพระมณฑุภาค
มานพเปรียญ ๕ ประโยค เช่นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส

เจ้าคณะรองธรรมยุติก แล้วเป็นเจ้าคณะใหญ่ ต่อมาทรง

เลื่อนเป็นกรมหลวง

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัชรราชขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระกระจำง เปร็ยัญ & ประโยค ในกรมหมื่น
ภมรินทร์ภักดี เติมทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ แล้ว
จึงเลื่อนเป็นพระองค์เจ้า ใต้เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงเป็นสมเด็จพระ
พระปกมาจารย์

พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต วัชรราชขนิษฐา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระภชงค์ เปร็ยัญ & ประโยค ในกรมขุน
เจริญผลภลสวัสดิ์ เติมทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ
แล้วจึงเลื่อนเป็นพระองค์เจ้า ใต้เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงพระ
พรหมมณี เจ้าคณะรอง

หม่อมเจ้าพระประภากร บวรวิสุทธิวงศ์ วัชรบวรนิเวศ

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระประภากร เปร็ยัญ & ประโยค ในสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ เป็นพระราชาคณะ ต่อมา
ทูลลาลาผนวช

หม่อมเจ้าพระศรีสุคตคัคชยานวัตร วัชรเทพศิรินทร

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพร้อม เปร็ยัญ ๗ ประโยค ในกรมหมื่น
ภมรินทร์ภักดี เป็นพระราชาคณะ เติมทรงผนวชอยู่วัชรราชขนิษฐา
โปรดให้มาอยู่วัดเทพศิรินทร ใต้เลื่อนสมณะศักดิ์จนถึงชั้นธรรม
แล้วทูลลาลาผนวช

หม่อมเจ้าพระศิวราลังการ (๒) วัชรชนะสงคราม

ทรงตั้งหม่อมเจ้าเนตร ในพระองค์เจ้าขั้ว ในกรมพระราชวังมวร
มหาสุรสิงหนาท เป็นพระราชาคณะ

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ (๒) วัดขวรรณเวศ

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ในกรมหลวงขทินทรไพศาล
โสภณ เป็นพระราชาคณะ

หม่อมราชวงศ์พระราชพันธ์ประพัทธ์ วัดสังเวชวิศยาราม

ทรงเลื่อนหม่อมราชวงศ์พระครุราชพันธ์ประพัทธ์ วอน บุตร
หม่อมเจ้าเดร ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศ์ปฏิพัทธ์ วัดโสมนัสวิหาร

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์โล้น เปรียญ ๕ ประโยค บุตรหม่อมเจ้า
เนตร ในกรมหมื่นสุนทรวิภคิ ต่อมาได้เลื่อนสมณะศักดิ์พิเศษ
เสมอชั้นเทพ

หม่อมราชวงศ์พระญาณวราภรณ์ (๒) วัดขวรรณเวศ

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระชั้น เปรียญ ๗ ประโยค บุตรหม่อม
เจ้าถนอม ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส เป็นพระราชาคณะ
ที่พระสาคณคณาภรณ์ ต่อมาทรงเลื่อนเป็นพระญาณวราภรณ์
สมณะศักดิ์พิเศษเสมอชั้นเทพ ถึงรัชกาลที่ ๖ เลื่อนสมณะ
ศักดิ์เสมอชั้นธรรม

หม่อมราชวงศ์พระราชานุกิตติมนี วัดระฆัง

ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระเจริญ เปรียญ ๕ ประโยค บุตร
หม่อมเจ้าดก ในเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัถย์ ต่อมาได้เลื่อน
สมณะศักดิ์จนเป็นที่พระธรรมไตรโลก ถึงรัชกาลที่ ๖ เป็น
พระพิมลธรรม

หม่อมราชวงศ์พระสังวรวรประสาธน์ (๓) วัดอมรินทราราม

เดิมทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระพยอม บุตรหม่อมเจ้าชาน ใน
กรมหลวงเสน่หวับริรักษ์ เป็นพระราชาคณะที่พระวินัยมุนี แล้ว
ทรงเลื่อนเป็นพระสังวรวรประสาธน์

รัชกาลที่ ๖

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วัดบวรนิเวศ สมเด็จพระมหาสมณะ
โปรดให้ตั้งพิธีมหาสมณคณาภิเศก ทรงเลื่อนกรมหลวงวชิร
ญาณวงวโรส เป็นสมเด็จพระยา
กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ วัดราชบพิธ เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง ทรง
สถาปนาพระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต เป็นพระองค์เจ้า
ต่างกรม

เรื่องตำนานทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่

การทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ในรัชกาลก่อน ๆ มาไม่มีใคร
 ทรายน่าคบแน่ มาทรายนึกค้อเมื่อในรัชกาลที่ ๔ แลรัชกาลที่ ๕
 ถึงดังนี้จะลองเรียบเรียงลำดับกึ่งแต่คน บางทีจะคลาดเคลื่อนบ้าง
 รัชกาลที่ ๑

เมื่อขกาล พ.ศ. ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์
 แรกเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ดังนี้
 สมเด็จพระสังฆราช ศรี วิกรม์ ซึ่งเป้นสมเด็จพระสังฆราช
 ครั้งกรุงธนบุรี แลถลกอกเพราะไม่ยอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี
 ทรงตั้งเป้นสมเด็จพระสังฆราช (๑) ตามเดิม

ทรงลกตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ขึ้น วิทหงษ์ ซึ่งพระเจ้า
 กรุงธนบุรีทรงตั้งไว้เป้นพระธรรมธการาชมามุนี โยธาให้ว่า
 พระพนรัตน์ (๑)

พระพิมลธรรม วัดโพธาราม (คือวัดพระเชตุพนในยต้น) ซึ่ง
 ถลกอกครั้งกรุงธนบุรีเรื่องเคียดกับสมเด็จพระสังฆราช ศรี นั้น ทรง
 ตั้งกลับเป้นพระพิมลธรรม (๑) ตามเดิม

พระเทพกระวี ครั้งกรุงธน ขยู่วัดไหนไม่ช้ปรากฏ ทรงตั้งเป้น
 พระธรรมอคม (๑)

• นามธรรมธการาชมามุนี ตามทำเนียบสมณะศักดิ์ครั้งกรุงเก่าเป้นที่สังฆราชา
 เมืองแกลง หรือของคัมภีร์เป้นสังฆราชาเมืองแกลงอยู่ก่อน แล้วจึงมามีศักดิ์อยู่ใน
 กรุงธน.

พระพุฒาจารย์ วัดบางวันอ้อย (คือวัดอมรินทรวัดนี้) ซึ่งถูก
 ถอดครั้งกรุงธนนคราวเกี่ยวกับสมเด็จพระสังฆราช ศรี ทรงตั้งเป็นพระ
 พุฒาจารย์ (๑) ตามเดิม

พระมหานาค เข็รียนอเขก วัดระฆัง ทรงตั้งเป็นพระพท
 โฆษาจารย์ (๑) ต่อมาพระพุฒาจารย์ วัดอมรินทรตั้งมรดกภาพ จึง
 ทรงตั้งพระพรหมมุนี อยู่ วัดระฆัง เป็นพระพุฒาจารย์ (๒)

พระญาณไตรโลก วัดราชบูรณะ ทรงตั้งเป็นพระพรหมมุนี (๑)
 ครั้นเมื่อพระธรรมจักราชมหาโมฬีมีความผิด ต้องลกลตำแหน่ง
 ลงเป็นพระธรรมไตรโลก แลพระพุฒาจารย์ อยู่ ต้องลกลลงเป็น
 พระธรรมกิติ

จึงทรงตั้งพระธรรมเจดีย์ สุก วัดมหาธาตุ เป็นพระพนรัตน์ (๒)

พระมหาเข่า เข็รียนอเขก ครั้งกรุงเก่า เป็นพระพุฒาจารย์ (๑)

เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๓๓๗ สมเด็จพระสังฆราช ศรี วัดระฆัง
 สันพระชนม์ ในขณะทรงตั้งพระพนรัตน์ สุก วัดมหาธาตุ เป็น
 สมเด็จพระสังฆราช (๒)

พระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)

ทรงตั้งพระพิมลธรรมอีกองค์ ๑ ไม่ทราบนามเดิม แลไม่ทราบว่า
 ว่ายอยู่วัดไหน น่าจะเป็นพระวินัยรักษิต มี วัดราชบูรณะ ซึ่งภายหลัง
 เป็นสมเด็จพระสังฆราชในรัชกาลที่ ๒ คู่สมกับเกียรติยศที่เป็นภายหลัง
 แลสมกับเวลา แต่หาหลักฐานยืนยันไม่ได้.

พระธรรมมอคม วัตรวชชวณะอีกองค์ ๑ จะเป็นอย่างที่เดิมเป็น
 พระเทพภววิทกกล่าวมาแต่ต้นรัชกาล ฤๅต่างองค์กันไม่ทราบ มีใน
 ญาณซึ่งพระสงฆ์หนึ่งพิศุทธยาศทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง ที่มีในพระราช
 วิจารณ์หน้า ๓๒๗ มีคำอธิบายว่าฉันๆ ภายหลังได้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์
 กิ่งนี้ การที่ฉันๆ แลเป็นสมเด็จพระพนรัตน์นั้น เห็นว่าไม่ใช่ของคน ก่อ
 จะไปปนกับพระธรรมไตรโลก ทองก็ วัตรระฆัง ซึ่งฉันๆ แลได้เป็น
 สมเด็จพระพนรัตน์ กิ่งจะกล่าวในรัชกาลที่ ๓ พระธรรมมอคมองค์
 ถ้าไม่ใช่องค์แรก แลไม่ใช่ของคือน อาจจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช มี
 ก็ได้ อีกทาง ๑ ถ้าเช่นนั้นพระพิมลธรรมที่กล่าวมาแล้วก็เป็นองค์อื่น
 ต่อไปอีก

ต่อมาพระพรหมมุนี วัตรวชชวณะ จะถึงมรณภาพ ฤๅเลื่อน
 เป็นอะไรต่อไป เช่นจะเป็นพระธรรมมอคมก็ได้เป็นต้น ไม่มีที่จะทราบได้แน่
 จึงทรงตั้งพระพรหมมุนี (๒) ขึ้นใหม่ อยุ่วัดสระเกษ เข้าใจว่าองค์ที่
 ชื่ออาจ ซึ่งภายหลังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ แล้วยกถอด.

พระพุทโธฆษาจารย์ นาค วัตรระฆัง เห็นจะถึงมรณภาพ จึง
 ทรงตั้งพระเทพโมลี ศรี วัตรวชชวณะ เป็นพระพุทโธฆษาจารย์ (๒)
 ไปครองวัดโมลีโลก ในรัชกาลที่ ๑ ปรากฏเพียงเท่านั้น.

รัชกาลที่ ๒

เมื่อขมแสง พ.ศ. ๒๓๕๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
 ไลย เสด็จทรงตั้งวัดวชิราวุธสมมติ ต่อมาไม่นานสมเด็จพระพนรัตน์
 วัตรระฆังถึงมรณภาพ จึงทรงตั้งพระวินัยวัชชี มี วัตรวชชวณะ

(ซึ่งคนเน่าจะเป็นพระพิมลธรรม ญาพระธรรมอุดม ที่ใดที่หนึ่งตามที่กล่าวแล้ว) เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๔) แลคนเนื้อไปว่าคงจะทรงตั้งอีก คือ

พระพุทโธโฆษจารย์ บัญศรี วัดมหาธาตุ (๓) จะเป็นตำแหน่งใดอยู่ก่อนหาทราบไม่.

พระพรหมมุนี อาง วัดสระเกษ เป็นพระพิมลธรรม (๓)

พระเทพโมลี ก่อน วัดหงษ์ เป็นพระพรหมมุนี (๓)

พระนิกรมุนี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระเทพโมลี (๔)

ถึงชวด พ.ศ. ๒๓๕๘ สมเด็จพระสังฆราช สก วัดมหาธาตุ สิ้นพระชนม์ ในขณะเองจึงทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ มี วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระสังฆราช (๓) มาอยู่วัดมหาธาตุ

พระพิมลธรรม อาง วัดสระเกษ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๕)

พระญาณสังวรเถร สก วัดราชสิทธิ์ เป็นสมเด็จพระญาณสังวร

พระพรหมมุนี ก่อน วัดหงษ์ เป็นพระพิมลธรรม (๔)

พระญาณไตรโลก ว่าที่พระพุทโธจารย์ คัม วัดอินทาราม เป็นพระธรรมราชา (๒) ไปอยู่วัดศาลาปูนกรุงเก่า.

พระเทพโมลี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระพรหมมุนี (๔)

พระพุทโธโฆษจารย์ บัญศรี มอฉกรรณคังของสกเมอ พ.ศ. ๒๓๖๒ จึงทรงตั้งพระวินัยมุนี คง วัดอรุณ เป็นพระพุทโธโฆษจารย์ (๔)

ครั้นชวด พ.ศ. ๒๓๖๒ สมเด็จพระสังฆราช มี สิ้นพระชนม์

เดิมจะทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ อาง เป็นสมเด็จพระสังฆราช ไปรคให้

ถึงขมโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ จึงทรงตั้งสมเด็จพระญาณสังวร สุก วัตร
ราชสีห์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช (๕) มาอยู่วัดมหาธาตุ
พระพิมลธรรม ก่อน วัดหงษ์ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๖)
มาอยู่วัดสระเกษ

ทรงตั้งพระพุทฺธมาจารย์ ชื่อไรไม่ทราบ ไปอยู่วัดราชธรรมมาศ
ที่กรุงเก่า บางทีจะเป็นพระพุทฺธมาจารย์ เขา วัดบางยี่เรือก็เป็นได้
พระธรรมอคม วัดระฆัง ชื่อไรไม่ทราบ เปลี่ยนเป็นพระ
พิมลธรรม (๕) องค์นี้สงสัยว่า บางทีเดิมจะเป็นพระธรรมไตรโลก
ทองที่ ที่ฉันทบุรี แล้วเป็นพระธรรมอคม แลเปลี่ยนเป็นพระพิมลธรรม
คราวนี้ ภายหลังได้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ก็จะกล่าวต่อไป

มีพระธรรมอคม ชื่อชู วัดราชบูรณะอีกองค์ ๑ เดิมจะเป็น
อะไรมาก่อนไม่ทราบ แลได้เป็นพระธรรมอคมในระยะไหนก็ไม่ได้ความ
เป็นแต่กล่าวความที่พระยาพฤตมาธิบดี (ชื่อน โคมลวรรรณะ) เรียบเรียง
ลงในหนังสือพิมพ์ศิริญาณพิเศษ ว่าด้วยพระราชาคณะผู้ใหญ่ สงสัย
ว่าจะเป็นอย่างเดียวกันกับที่กล่าวในรัชกาลที่ ๑ พระยาพฤตมาจะลง
รัชกาลผิดไปก็เป็นได้

พระธรรมไตรโลก วัดหงษ์ เป็นพระธรรมอคม (๕) ชื่อไรไม่
ทราบ ทรงตั้งพร้อมกันกับสมเด็จพระสังฆราช สุก ญาณสังวร พระธรรม
ไตรโลก วัดหงษ์ ปรากฏนามถึง ๓ คน ในระยะห่างกัน คือพระธรรม
ไตรโลก ชื่อนี้ ที่ตั้งลกลงจากพระธรรมธรรมาธิบดีที่พนรัตน์ ใน
รัชกาลที่ ๑ พระธรรมไตรโลก วัดหงษ์ ในบาญชีทรงผนวชกรม

พระราชวังหลัง ในพระราชวิหารแห่งมา ๒๐ ปี ย่างที่ก็จะพระองค์
เคียวกข์ของค์แรก ฤจะต่างองค์กันก็เป็นที่ กับพระธรรมไตรโลก
วิคหณั ทัทรงตั้งเป็นพระธรรมอคมศรวานั ทั่างมาอีก ๑๘ ปี เห็นจะ
เป็นต่างองค์กัน.

พระเทพกระวี วิคชอรุณ นามเดิมอย่างไรไม่ทราบ ทรงตั้งเป็น
พระธรรมไตรโลก (๔) ต่อองค์ที่กล่าวข้างบนนี้ ไม่ทราบว่าใครและจะ
เป็นอะไรต่อไปอีกก็ไม่ไ้ความ.

ครั้นปีเมียบ พ.ศ. ๒๓๖๕ สมเด็จพระสังฆราช สุก ญาณสังวร
สันพระชนม์ ในบ้นนเองจึงทรงตั้ง

สมเด็จพระพนรัตน์ ค่อน วิคสระเกษ เป็นสมเด็จพระสังฆ
ราช (๕) มาครองวิคมหาธาตุ

มีพระพุทโธฉายาจารย์ ขุน วิคโมลีโลก (๕) อีกองค์ ๑
ภายหลังเป็นสมเด็จพระพุทโธฉายาจารย์ ทรงตั้งในระยะไหนไม่ทราบ
จะเป็นปีใดไม่ทราบ ทรงสถาปนาพระเจ้า้องยาเธอ พระองค์
เจ้าพระวาสววิ ทรงผนวชอยู่วิคพระเชตุพน เป็นกรมหมื่นนชิตธิโนรส
แลไปรตให้ดำรงตำแหน่งพระราชาคณะ เป็นครั้งแรกที่ทรงตั้งพระ
บรมวงศานุวงศ์ในสมณะศักดิ์.

รัชกาลที่ ๓

เมื่อบวออก พ.ศ. ๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ที่สมเด็จพระพนรัตน์ว่างมาแต่ปลายรัชกาล
ที่ ๒ จะเป็นปีใดไม่ทราบ จึงทรงตั้ง

พระธรรมไตรโลก ทองคำ วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)
 ของคนทั่วฉันท์ น่าจะได้เลื่อนเป็นพระธรรมอัครม แล้วเปลี่ยนเป็นพระ
 พิมพ์ธรรม ดังกล่าวมาในรัชกาลที่ ๒ ไปทรงในข้อฉันท์ แลได้เป็น
 สมเด็จพระพนรัตน์ เหมือนดังคำอธิบายในพระราชวิจารณ์ เช่นแต่
 ผิดองค์ไป.

ทรงตั้งพระพุทธรูปโฆษาจารย์ ชุน วัดโมลีโลก (๒๓) ซึ่งเป็น
 พระกรรมวาจาจารย์ของพระองค์ เป็นสมเด็จพระพุทธรูปโฆษาจารย์ คง
 จะเป็นอย่างนี้ ต่อมาพระธรรมอัครมว่าง จึงทรงตั้ง

พระพรหมมุนี นาค วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรมอัครม (๕)

พระพิมพ์ธรรม พร วัดราชบูรณะ น่าจะเป็นพระพรหมมุนี (๕)

ก่อนนี้ จะเป็นอะไรมาก่อนไม่ทราบ

ในปีชว พ.ศ. ๒๓๖๘ ทรงตั้ง

พระรัตนมุนี นิม วัดพระเชตุพน เป็นพระเทพโมลี (๖) ต่อมา
 สมเด็จพระพนรัตน์ ทองคำ วัดระฆัง ถึงมรณะภาพในปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓
 ทรงตั้ง

พระธรรมอัครม นาค วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)

พระพรหมมุนี พร วัดราชบูรณะ (๒๕) เป็นพระพิมพ์ธรรม (๖)

ไปครองวัดกัลยาณมิตร

พระโพธิวงศ์ ฤกษ์ วัดระฆัง เป็นพระธรรมอัครม (๖)

พระญาณวิริย สน วัดสระเกษ เป็นพระพรหมมุนี (๖)

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้ง

พระราชกระวี อู่ วัดสัมพันธวงศ์ เป็นพระธรรมไตรโลก (๑)

ในปีมโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้ง

พระเทพโมลี นิม วัดพระเชตุพน เป็นพระพุทธรโฆษาจารย์ (๒)

ไปครองวัดโมลีโลก

พระศรีวิสาขยศวร เข่ง วัดอรุณ เป็นพระเทพมุนี (๔)

อนึ่งพระญาณสังฆิ วัดพระเชตุพน ชื่อเกสร เป็นพระเทพกระวี
แลเป็นพระธรรมเจดีย์ (๔) ในรัชกาลที่ ๒ ตามพระยาพฤตมาธิยัติกล่าว
แต่ไม่ทราบวาระระใด แต่คำอธิบายในพระราชวิจารณ์ว่า ภายหลัง
เป็นสมเด็จพระพนรัตน์นั้น น่าจะผิดองค์ไป ใต้ความเพียงเป็นพระธรรม
เจดีย์เท่านั้น แลคงอยู่มาเพียงระระนี้ จะเป็นไปไรไม่ทราบ ที่พระ
ธรรมเจดีย์ว่าง จึงทรงตั้ง

พระเทพมุนี เข่ง วัดอรุณ เป็นพระธรรมเจดีย์ (๕)

พระอมรโมลี จี วัดราชบูรณะ เป็นพระเทพโมลี (๑) ไปครอง
วัดพระยารวงค์

เมื่อขกาล พ.ศ. ๒๓๘๕ สมเด็จพระสังฆราช ต่อน สันพระชนม์.

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖ ทรงตั้ง

สมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัดราชบูรณะ (๑๐) เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช (๒) อยู่วัดราชบูรณะ

พระธรรมอศม ฤกษ์ วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ (๑)

พระพรหมมุนี สัน วัดสระเกษ เป็นพระพุทธรจารย์ (๔)

พระธรรมไตรโลก อยู่ วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๗)
 พระธรรมเจดีย์ แห่ง วัดอรุณ เป็นพระธรรมอุคม (๗)
 พระเทพโมลี จี วัดประยุรวงศ์ เป็นพระธรรมไตรโลก (๗)
 พระเทพกระวี ถึก วัดพระเชตุพน เป็นพระพรหมมุนี (๗)
 พระกระวีวงษ์ รอค วัดโมลีโลก เป็นพระเทพกระวี (๗)
 พระครูปลัดสคำ พุก วัดมหาธาตุ เป็นพระญาณไตรโลก
 พระมหาทองเปรี๊ญญ วัดกัลยาณมิตร เป็นพระกระวีวงษ์

มาอยู่วัดราชนันทา

ในขมะเมีย พ. ศ. ๒๓๗๘ ทรงตั้ง

พระสังวรวิมล เรือง วัดระฆัง เป็นพระธรรมราชา ไปครอง
 วัดศาลาปูน เป็นเจ้าคณะกรุงเก่า

เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งพระบรมวงศานุวงศ์เป็นพระราชา
 คณะ คือ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีถาบันกรมอย่าง
 เจ้าคณะรอง แต่ไม่มีราชทินนาม เรียกตามพระนามเดิม

สมเด็จพระบรมราชาธิบดี เจ้าอยู่หัว ผนวชเป็นพระสงฆ์
 ยังไม่มีกรม เรียกพระองค์เจ้าฤกษ์ตามพระนามเดิม

หม่อมเจ้าพระรอง ในกรมหมื่นสวัสดิวิไชย เป็นหม่อมเจ้าพระ
 ราชาคณะไม่มีราชทินนาม

ในปลายรัชกาลที่ ๓ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช แลสมเด็จพระ
 พระพนรัตน์ว่าง ทรงพระราชดำริที่จะทรงตั้งตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช

พระพิมลธรรม อู่ วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระสังฆราช
 พระธรรมมอคม เข่ง วัดอรุณ เป็นสมเด็จพระพนรัตน์
 พระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม วัดโมลีโลก เป็นพระพิมลธรรม
 พระธรรมไตรโลก จี วัดประยุรวงศ์ เป็นพระธรรมมอคม
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ ๕ ของคนทรงพระราชดำริที่ทรงตั้ง จน
 โปรดให้อำลักษณ์ร่างนามที่ทรงตั้งอยู่แล้ว แลลงศุภมัทศุกกำหนดวัน
 ทรงตั้งเป็นวัน ๓๗ ๕ คำ บรช พ.ศ. ๒๓๘๓ แต่ประจวบเวลาทรงพระ
 ประชวรพระอาการมากจึงไม่ได้ทรงตั้ง พอพ้นวันกำหนดทรงตั้งไป
 วันเดียวก็สวรรคต

อนึ่งถ้าจะมีผิดเคยสังเกตนามพระราชาคณะ ซึ่งเป็นผู้แต่ง
 คำแปลหนังสือมงคลทีปนี้ ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
 อาราธนาให้ทำแต่ขมแสง พ.ศ. ๒๓๖๔ ในรัชกาลที่ ๒ นั้น แล้วมา
 สอดกับหนังสืออื่น จะทำให้สงสัยข้อพระราชาคณะบางข้อว่าวัดไม่ตรง
 กันกับในนี้ ขออธิบายไว้เสียด้วย เรื่องนี้ได้พิจารณาตลอดแล้ว
 เห็นว่าข้อพระราชาคณะ บางองค์ก็ตรงกับตำแหน่ง เมื่อเวลาแต่ง
 หนังสือ บางองค์ใช้ชื่อเมื่อภายหลัง เห็นจะเป็นเมื่อเวลาคัดลอก
 ใหม่ ผู้เขียนจะแก้ให้ตรงกับนามในปัจจุบันก็ได้อีกข้อ ๑ เมื่อจะ
 กล่าวถึงบทแต่ง ซึ่งมีในยานแพนกว่า ขมแสง จุลศักราช ๑๑๗๓
 คือ พ.ศ. ๒๓๖๔ นั้น เข้าใจว่าลงวันเดือนขมแล้วเสร็จ แรกทรง
 ประสงค์จะก่อนนั้นหลาย เพราะฉะนั้นผู้แต่งหนังสือจึงเป็นนาม

ขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๓๖๔ โดยมาก จะกล่าวจำเพาะแต่พระราชอาคันตุกะใหญ่
 ที่นามในหนังสือนี้ คือ สมเด็จพระสังฆราชนั้น ในปี พ.ศ. ๒๓๖๔
 สมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร วัชรราชสิทธิ์เป็นตำแหน่งนั้น แต่
 อาจจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช มี เพราะก่อนนี้ในยานแพนกลองสาม
 ยังมีพระชนม์อยู่ น่าจะทันได้แต่งตั้งด้วย จะเป็นสมเด็จพระสังฆราช สก
 ญาณสังวร ก็ได้ เพราะเป็นสังฆราชในเวลานั้น ถึงจะเห็นว่าชำนาญ
 ข้างฝ่ายวิษณุภักดีน่าจะสามารรถทางปริยัติได้บ้าง จะเป็นสมเด็จพระ
 สังฆราช ก่อน ครั้งเป็นพระพิมลธรรมก็ได้ เพราะใช้นามภายหลัง
 เมื่อก็คงตลอด ที่อาจจะเป็นไปได้ทั้ง ๓ องค์ไม่ทราบว่าจะองค์ไหนแน่
 เพราะหาพยานแน่ไม่ได้ จะเอาวัดเป็นหลักก็ไม่ได้ ด้วยท่านอยู่วัด
 มหาธาตุทั้ง ๓ องค์ สมเด็จพระพนรัตน์ วัชรราชบุตร นามในยาน
 แพนกลองไม่มี ไปมีนามในเล่มที่แต่ง เห็นว่าจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช
 นาค องค์เดียวกับพระพรหมมณี วัชรราชบุตร ซึ่งมีนามในยานแพนกลอง
 แลในเล่มที่แต่งตอนต้นก็มี พระพิมลธรรม ในเล่มที่แต่งว่าสถิตยวัด
 หงษ์ เห็นว่าเป็นสมเด็จพระสังฆราช ก่อน เพราะพระพิมลธรรม
 วัดหงษ์ มองคเดียวกับท่านนี้ พระธรรมมอคม วัชรระมิง เห็นว่าปนกัน
 อยู่ ๒ องค์ คือ พระธรรมมอคม ทองดี ที่ภายหลังเปลี่ยนเป็นพระพิมล
 ธรรม แล้วเป็นสมเด็จพระพนรัตน์องค์หนึ่ง พระธรรมมอคม ฤกษ์
 วัชรระมิง เหมือนกันซึ่งเดิมเป็นพระโพธิวงศ์ แล้วจึงเป็นพระธรรมมอคม
 คำของคัทกล่าวก่อน แล้วเป็นสมเด็จพระพนรัตน์เหมือนกันองค์หนึ่ง
 ในยานแพนกลองมีทั้งพระธรรมมอคมแลพระโพธิวงศ์ เข้าใจว่าพระธรรม

อุดม คือ สมเด็จพระพนรัตน์ ทองดี พระโพธิวงศ์ คือสมเด็จพระ
 พนรัตน์ ถูกขี้ แต่ในเล่มที่แต่งไม่มีนามพระโพธิวงศ์เลย มีแต่พระ
 ธรรมอุดม วัดระฆัง คงจะเป็นทั้ง ๒ องค์นี้ ไม่ทราบว่าองค์ไหนแต่ง
 เล่มไหน ฯ พระพุทธโฆษาจารย์ วัดโมลีโลก เข้าใจว่าสมเด็จพระ
 พุทธโฆษาจารย์ ชุน ฯ พระรัตนมณี กัญเทพโมลี วัดพระเชตุพน
 นั้นองค์เดียวกัน คือที่ภายหลังเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ชื่อ
 นิคม ฯ พระอมรโมลิวัดราชบูรณะ ชื่อ ช่างภายหลังเป็นสมเด็จ
 พระพุทธโฆษาจารย์ ฯ พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดพระเชตุพน ชื่อฉก ซึ่ง
 ภายหลังเป็นพระธรรมอุดม ฯ ผู้ที่มามีนามในหนังสือนี้ ซึ่งเป็นที่สงสัย
 ว่าจะไม่ตรงกับที่แต่งคำแปลหนังสือมังคลาคถาที่ขึ้น เห็นว่าเป็นคิงกล่าว
 มาน เพราะฉะนั้นตามทักกล่าวมานี้ เห็นว่าจะไม่เคลื่อนคลาศจากการที่
 เป็นจริง.

รัชกาลที่ ๔

เมื่อขกญ พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จเกลิงถวัลยราชสมบัติ ตำแหน่งพระราชกณะผู้ใหญ่ว่างอยู่หลาย
 ตำแหน่งจึงกล่าวมาแล้ว

ในขกญ พ.ศ. ๒๓๙๔ ปีที่เสด็จเกลิงถวัลยราชสมบัตินั้น ทรง
 ตั้งพระราชกณะผู้ใหญ่ คือ

กรมหมื่นนุชิตชิโนรส รัชมหาสมณะตามากิเคกเป็นกรมสมเด็จ
 พระปรมาณุชิตชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๘)

พระพิมลธรรม อู่ วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคคญาณ
 เจ้าคณะเหนือ

พระธรรมมอคุม แซ่ วัคอรณ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ (๓๐)
 พระพุทฺธโฆษาจารย์ นิม วัคโมลีโลก เป็นสมเด็จพระพุทฺธ
 โฆษาจารย์ (๖) มาอยู่วัคมหาธาตุ

พระพุทฺธมาจารย์ สนิ วัคสระเกษ เป็นสมเด็จพระพุทฺธมาจารย์ (๔)
 พระธรรมไตรโลก จี วัคประยูรวงศ์ เป็นพระพิมลธรรม (๘)
 พระพรหมมุนี ถิก วัคพระเชตุพน เป็นพระธรรมมอคุม (๘)
 พระญาณสมโพธิ ยัม วัคสัทคิน เป็นพระพรหมมุนี (๘)
 พระธรรมกิติ สิงสังโฆ วัคเทพธิดา เป็นพระธรรมเจดีย์ (๘)
 พระเทพกระวี รอด วัคโมลีโลก เป็นพระธรรมไตรโลก (๘)
 พระสุวรรณวิมล สมบุญ วัคทองธรรมชาติ เป็นพระเทพกระวี (๘)
 ค่อมมาอีกไม่ช้า ในขุฎญ พ.ศ. ๒๓๘๔ นั้นเอง ทรงตั้ง
 พระญาณไตรโลก พุก วัคมหาธาตุ เป็นพระธรรมราชาวัตร (๕)

ไปอยู่วัคศาลาปูน เป็นเจ้าคณะใหญ่กรุงเก่า

ในขุชวต พ.ศ. ๒๓๘๕ ทรงตั้ง

๔๕ พระอริยคุณาธาร เนียม วัคกัลยาณมิตร เป็นพระเทพ
 โมลี (๓๓)

ค่อมมา พระธรรมมอคุม ถิก วัคพระเชตุพน ถึงมรณภาพ

ในขุชวต พ.ศ. ๒๓๘๗ ทรงตั้ง

พระเทพกระวี สมบุญ วัคทองธรรมชาติ เป็นพระธรรมวโรดม

(๘) มาครองวัคราชาษรณะ

พระธรรมกิติ โท วัดระฆัง เป็นพระเทพกระวี (๘)

ต่อมาสมเด็จพระพุฒาไธยาจารย์ ฉิม วัดมหาธาตุ ถึงมรณภาพ
ในปีแสง พ.ศ. ๒๕๐๐ ทรงตั้ง

พระพิมลธรรม จี วัดประยุรวงศ์ เป็นสมเด็จพระพุฒาไธยา
จารย์ (๗)

พระพรหมมุนี ยิ้ม วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๘) มา
อยู่วัดพระเชตุพน

๕๖ พระอริยมุนี ทับ วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระพรหมมุนี (๘)
จะเป็นระหว่างนี้ พระธรรมเจดีย์ สิงสังโฆ วัดเทพธิดา ลี้ก
แลพระธรรมไตรโลก รอด วัดโมลีโลก ถึงมรณภาพ จึงทรงตั้ง

๕๗ พระสุนทรสมาจาร อ้น วัดพระเชตุพน เป็นพระธรรมเจดีย์ (๗)
ต่อมาสมเด็จพระปวงมาจารย์ สัน วัดสระเกษ ถึงมรณภาพ
ในปีชวศ พ.ศ. ๒๕๐๗ ทรงตั้ง

พระเทพกระวี โท วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระปวงมาจารย์ (๕)

พระประสิทธิ์ศีลาคณ อ้น วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพกระวี (๓๐)
เมื่อจวนจะสิ้นรัชกาลที่ ๕ ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๕๓๐ ทรงตั้ง

พระพิณจวินัย จีน วัดราชโอรส เป็นพระธรรมไตรโลก (๓๐)

พระกระวีวงศ์ ทอง วัดราชหนักดา เป็นพระเทพมุนี (๖)

ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์นั้น เมื่อขกณ พ.ศ. ๒๓๘๕ ทรงสถาปนา
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระฤกษ์ ซึ่งเป็นพระราชธิดาองค์มาแต่ใน
รัชกาลที่ ๓ เป็นกรมหมื่นบวรวิชัยสุนทร ที่อนุนายก รองสมเด็จพระ
มหาสมณะ สมณะคฤกษ มีถานานุกรม ๓๓ รูป

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระรอง วัดขพิตรภิรมย์ ซึ่งเป็นพระราชกนิษฐ
แต่ในรัชกาลที่ ๓ อยู่แล้ว พระราชทานราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระ
ญาณวราภรณ์

หม่อมเจ้าพระสอน ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา วัดชนะ
สงคราม เป็นหม่อมเจ้าพระคีลวราลังการ

หม่อมเจ้าพระเล็ก ในกรมหมื่นนราเทเวศร์ วัดอมรินทร์ เป็น
หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์

เมื่อชวศก พ.ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระทัต เป็รียบัญ๗ประโยค ในกรมหลวงเสนีบริรักษ์
วักระหมิง เป็นหม่อมเจ้าพระพทธิยชาติรัตนัน

หม่อมเจ้าพระสัชเรศ ในกรมหลวงมหิศวรินทรามเรศ วัด
ขวรนิเวศ เป็นหม่อมเจ้าพระธรรมเทศนิศาภา

หม่อมราชวงศ์พระปลัดวร บุตรหม่อมเจ้าเถร ในเจ้าฟ้ากรม
หลวงจักรเจษฎา วัดสังเวชวิศยาราม เป็นหม่อมราชวงศ์พระครูราชพันธุ์
ประพัทธ์

รัชกาลที่ ๕

เมื่อชมโรง พ.ศ. ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว เสด็จเกลิงถวัลยราชสมบัติ พระราชกนิษฐผู้ใหญ่ที่ยังมีมา
แต่ในรัชกาลที่ ๔ คือ

กรมหมื่นขวรรังษีสริยพันธุ์

วัดขวรนิเวศ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต	วัดระฆัง
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จี	วัดประยุรวงศ์
พระพิมลธรรม ยิ้ม	วัดพระเชตุพน
พระธรรมวโรดม สมบุญ	วัดราชบูรณะ
พระพรหมมุนี ทับ	วัดโสมนัส
พระธรรมเจดีย์ อุ่น	วัดพระเชตุพน
พระธรรมไตรโลก จีน	วัดราชโอรส
พระเทพโมลี เนียม	วัดกัลยาณมิตร
พระเทพมุนี ทอง	วัดราชนันทดา
พระเทพกระวี อัน	วัดสุทัศน์

ต่อมาพระธรรมเจดีย์ อุ่น วัดพระเชตุพน แลพระพิมลธรรมยิ้ม วัดพระเชตุพน ถึงมรณภาพ ในระหว่างห่างกันราว ๒ ปี

เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรงตั้ง

พระธรรมวโรดม สมบุญ วัดราชบูรณะ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์

(๑๑) มาครองวัดพระเชตุพน

พระพรหมมุนี ทับ วัดโสมนัส เป็นพระพิมลธรรม (๑๐)

พระสาสนโสภณ สว วัดราชประดิษฐ์ เป็นพระธรรมวโรดม

(๑๐) แต่คงใช้นามเดิมว่า พระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรดม

พระอโนมมุนี ศรี วัดประทุมคงคา เป็นพระพรหมมุนี (๑๐)

พระธรรมไตรโลก จีน วัดราชโอรส เป็นพระธรรมเจดีย์ (๘)

พระเทพกระวี อัน วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๑)

พระศรีสมโพธิ แดง วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพกระวี (๓๓)

พระธรรมภาณพิลาศ ผ่อง วัดจันทาราม เป็นพระโพธิวงศ์ (๘)

มาอยู่วัดราชบูรณะ

ต่อมาพระธรรมเจดีย์ จิน วัดราชโอรส ถึงมรณภาพ

เมือขระกา พ.ศ. ๒๔๑๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า

อยู่หัวเสด็จออกทรงผนวช กรมหมื่นขวรรังษิสูริยพันธ์เป็นพระอุปชฌาย์

พระสาสนโสภณที่พระธรรมวโรคมเป็นพระกรรมวาจาจารย์

ถึงขระอ พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงเลื่อนพระยศ

กรมหมื่นขวรรังษิสูริยพันธ์ เป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม

พระปวเรศวรวิลาสกรณ ที่สังฆปริณายก คงถานานศักดิ์ก็อย่างเดิม

ในปีนทรงตั้งพระเทพมุนี ของ วัดราชนัคคา เป็นพระธรรม

เจดีย์ (๑๐) ไปครองวัดอรุณ

ในปีขล พ.ศ. ๒๔๒๐ พระธรรมเจดีย์ทอง แลพระโพธิวงศ์ ผ่อง

มีความผิด ด้วยขาดราชการพระราชพิธีฉัตรมงคล จึงไปวัดให้ลคยศ

พระธรรมเจดีย์แลพระโพธิวงศ์ ลงเป็นพระเทพมุนี แลพระธรรม

ภาณพิลาศ ตำแหน่งเดิม แลไว้ทรงตั้ง

พระเทพโมลี เนียม วัดกัลยาณมิตร (๔๕) เป็นพระธรรม

เจดีย์ (๓๓)

พระราชมนู แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระโพธิวงศ์ (๘)

พระอริยมุนี เหมือน วัดขรมนิวาศ เป็นพระเทพโมลี (๓๒)

ในระหวางนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต สมเด็จพระพุทโธโฆษา

จารย์ ๓ สมเด็จพระวันรัตน์ สมบุญ ถึงมรณภาพ ที่สมเด็จพระ ๓ องค์
ว่างอยู่นาน

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ทรงตั้ง

พระพิมลธรรม ที่ วัดโสมนัสวิหาร เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ (๑๒)

พระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรดม สภา วัดราชประดิษฐ์ เป็น
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๘)

พระธรรมราชา นวกัศร พุก วัดศาลาปูน กรุงเก่า เป็นสมเด็จพระ
พระพุทธาจารย์ (๖)

พระธรรมไตรโลก อิน วัดสุทัศน์ เป็นพระพิมลธรรม (๑๓)
ไปครองวัดพระเชตุพน

พระเทพกระวี แดง วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรมวโรดม (๑๓)

พระเทพมุนี ทอง วัดอรุณ (ที่เป็นพระธรรมเจดีย์ แล้ววัดซึ่ง
ลดลงเป็นพระเทพมุนีนั่น) เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๒)

พระสกลคุณากร ณั้ม วัดเครือวัลย์ เป็นพระเทพกระวี (๑๒)

พระอมรเมธาจารย์ อยู่ วัดโมลีโลก เป็นพระเทพมุนี (๗)

ในปีเมษ พ.ศ. ๒๔๒๕ ทรงสถาปนาพระเจ้าอนงยาเธอพระองค์
เจ้าพระมุนษานาคมานพ เปรียญ ๕ ประโยค ทรงผนวชอยู่วัดบวรนิเวศ
เป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส แลเป็นตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะ
ธรรมยุติก

ในเวลาระยะนี้ พระธรรมเจดีย์ เนียม วัดกัลยาณมิตร แล
พระธรรมไตรโลก ทอง วัดอรุณ ถึงมรณภาพ

ในพระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ จึงทรงเลื่อน

พระเทพมุนี อยู่ วัดโมลีโลก เป็นพระธรรมเจดีย์ (๓๒)

พระโพธิวงค์ แสง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรมไตรโลก (๓๓)

พระอมรโมลี ฤทธิ วัดยพิตรภิรมย์ เป็นพระโพธิวงค์ (๓๐)

ในระยะนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก วัดศาลาปูน พระธรรม
เจดีย์ อยู่ วัดโมลีโลก ถึงมรณภาพ

ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร วัดราชพิธ เป็นพระองค์เจ้า
พระอรุณนิภาคุณากร สมณะศักดิ์เสมอพระพรหมมุนี (เมื่อก่อนเป็น
เจ้าคณะรอง)

หม่อมเจ้าพระพุทธอุปนายกปลื้มถนั วัดระฆัง เป็นที่พระธรรม
เจดีย์ (๓๓) ชื่อเดิมเดิม

พระพรหมมุนี ศรี วัดประทุมคงคา เป็นสมเด็จพระพุฒา
จารย์ (๘)

พระเทพโมลี เหมือน วัดบรมนิวาส เป็นพระพรหมมุนี (๓๓)

พระศรีสมโพธิ ฑิต วัดอรุณ เป็นพระเทพโมลี (๓๓) มา
ครองวัดมหาธาตุ

พระพินิจวินัย ปาน วัดราชบูรณะ เป็นพระเทพมุนี (๘) มา
ครองวัดมหาราชวราราม

พระญาณรักชิต ท่าบว วัดเสนาสน์ เป็นพระธรรมราชา
นุวัตร (๖)

ในระยะนี้ สมเด็จพระวันรัตน์ ที่วัดโสมนัก พระพิมลธรรม
อัน วัดพระเชตุพน ถึงมรณะภาพ

ในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๕ โปรดให้ทำพระราชพิธีมหาสมณุตมา
ภิเศก ทรงตั้ง

กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นกรมสมเด็จพระปวเรศวริยา
ลงกรณ์ สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๘)

ต่อมาในปีนี้ ทรงเลื่อน

สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ สภา วัดราชประดิษฐ์ เป็นสมเด็จพระ
พระอริยวงศาคตญาณ (๒) เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ

พระธรรมวโรคม แห่ง วัดสุทัศน์ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์ (๑๓)

พระธรรมไตรโลก แห่ง วัดราชบูรณะ เป็นพระธรรม
วโรคม (๑๒)

พระโพธิวงศ์ ฤทธิ วัดบพิตรพิมุข เช่นพระธรรมไตรโลก (๑๔)

พระวราณาณมุนี แห่ง วัดจักรวรรดิ เป็นพระโพธิวงศ์ (๑๓)

แลทรงเพิ่มยศพระพรหมมุนี เหมือน เดิมนี้ภักตร์แลถานา
นุกรมมากขึ้น

ในระยะนี้ พระเทพกระวี นิม วัดเครือวัลย์ ถึงมรณะภาพ

ปีโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระพุทฺธยथाขัตติยัตนธรรมเจดีย์ เป็นหม่อมเจ้า
พระพิมลธรรม (๑๒) มาครองวัดพระเชตุพน

พระเทพโมลี ชาติ วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรมเจดีย์ (๑๔)

พระอุทตมญาณ ศรี วัดชนะสงคราม เป็นพระสุเมธจารย์ (๗)
ยศเสมอธรรม

พระกิตติสารมุนี แห่ง วัดมิ่งกุฎกษัตริย์ เป็นพระเทพโมลี (๑๔)

พระอธิมุนี เกษ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระเทพกระวี (๑๓)

พระครูภาวนาพิจารณ์ มา วัดจักรวรรดิ เป็นพระมณฑลพิภมุนี
เจ้าคณะเมืองสมุทรปราการ รักษาพระบาทที่เกาะสีชัง เก็บยศเท่า
พระราชอาคันตุกะสามัญ ต่อมาโปรดให้รักษาพระพุทธรูปที่ มีสมณะศักดิ์
เสมอชั้นเทพ แล้วเลื่อนเสมอชั้นธรรม

ในสมัยกรุง พ.ศ. ๒๔๓๕ นั้น กรมสมเด็จพระปวงวรศรีวชิราลงกรณ์
สิ้นพระชนม์

ในสมัยแสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้ง

สมเด็จพระอธิวงศาคุณญาณ สา วัดราชประดิษฐ์ เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราช (๘)

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติก (๒)

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นเจ้าคณะรองธรรม
ยุติก (๒)

ในระยะนี้ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ศรี วัดประทุมคงคา ถึง
มรณะภาพ

ในสมัยเม็ พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้ง

หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม วัดพระเชตุพน เป็นหม่อมเจ้าพระ
สมเด็จพะพุฒาจารย์ (๘)

พระธรรมเจดีย์ จิต วิทมหาธาตุ เป็นพระพิมลธรรม (๓๓)

พระเทพมุนี ปาน วิทมหรรณพาราม เป็นพระธรรมเจดีย์ (๓๕)

ไปครองวัดพระเชตุพน

พระกระวีวงศ์ เมฆ วิทกัลยาณมิตร เป็นพระเทพมุนี (๘)

พระธรรมวโรคม แสง วิทราชบรรณะ เป็นสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (๘) เจ้าคณะใหญ่ผู้ช่วยฝ่ายเหนือ ฉานานุกรมเท่า
สมเด็จพระพุฒาจารย์

พระธรรมไตรโลก ฤทธิ วิทพิศตรภิมุข เป็นพระธรรม
วโรคม (๓๓) ต่อมาไปครองวัดอรุณ

พระเทพกระวี เกษ วัดเทพศิรินทราวาส เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๕)

พระเมธาธรรมรส อ่อน วิทพิไชยญาติ เป็นพระเทพกระวี (๑๕)

พระเทพโมลี แฟง วิทมงกุฎมัตริย์ เป็นพระธรรมยาโมกษ์

(๑) เป็นตำแหน่งทรงตั้งขึ้นใหม่ชั้นธรรม

พระอมรโมลี ยง วิทโสมนัส เป็นพระเทพโมลี (๑๕)

พระพรหมมุนี เหมือน วิทบรมนิवास รัชนีวิญญิตรเป็นเจ้าคณะ
รองคณะกลาง

ทรงเลื่อนพระคุณวงศ์ สุน วัดปรมย์บิณฑวาส เป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ยศเสมอชนเทพ

ในระยะนี้ พระธรรมไตรโลก เกษ วัดเทพศิรินทราวาส ถึงมรณ
ภาพ

14/03/2565
ในบมแม่ พ.ศ. ๒๕๓๗ ทรงเลื่อนแต่งตั้งตำแหน่งใหม่

๕๗

เลื่อนสมณะศักดิ์หม่อมเจ้าพระธรรมคุณิศิธาคา วัฑฒวรรณีเวศ
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอชั้นธรรม

เลื่อนสมณะศักดิ์หม่อมเจ้าพระสดาพรพิริยพรต วัฑฒราชขพิณ
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอชั้นเทพ

พระเทพกระวี อ่อน วัฑฒพิไชยญาที เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๖)

พระอมราภีรักษิต แสง วัฑฒนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระเทพ
กระวี (๑๕)

ทรงยกตำแหน่งพระโพธิวงค์ เล็ง วัฑฒจักรวรรดิ เป็นเจ้าคณะ
อรัญวาสี มีสมณะศักดิ์ถึงเจ้าคณะรอง สูงกว่าชั้นธรรม

ทรงตั้งพระราชาชนพัทธมุนี ม.ร.ว. เจริญ วัฑฒโมลีโลก เป็น
พระเทพเมธี (๑) ตำแหน่งเทพ แทนพระโพธิวงค์ ไปรคให้มาครอง
วัฑฒระฆัง

แลทรงตั้งตำแหน่งราช ชันอิก ๔ ตำแหน่ง เป็นชั้นรองเทพ
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

ทรงเลื่อนพระราชาคณะสามัญ ในนามเดิมข้าง เพลี่ยนนามข้าง
เป็นตำแหน่งราชทั้ง ๔ รูป คือ

พระราชโมลี จำย วัฑฒมหาธาตุ เป็นพระราชโมลี (๑)

พระราชมุนี บุน วัฑฒอรณ เป็นพระราชมุนี (๑)

พระราชกระวี ถม วัฑฒมงกุฎกระษัตริย์ เป็นพระราชกระวี (๑)

พระคีรีธรรมมุนี วัฑฒพิตรภิมุข เป็นพระราชเมธี (๑)

11/03/2565

ในปีข พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลื่อนแต่งตั้ง
เลื่อนสมณะศักดิ์พระธรรมราชาวัตร ค่าย ขึ้นเสมอเจ้าคณะ
อรัญวาสี

พระเทพโมลี ยัง วัดโสมนัส เป็นพระธรรมโกษาจารย์ (๑)

พระศรีสมโพธิ แผล วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพโมลี (๑๖)

พระสุธรรมวิริคุณ เขียม วัดราชสิทธิ เป็นพระมณฑลเทพ

เจ้าคณะรองพระพุทธรูป ยศเสมอชั้นเทพ

ในระยะนี้ พระพรหมมุนี เหมือน วัดบรมนิวาส พระธรรม
ราชาวัตร ค่าย วัดเสนาสน์ ถมยวณภาพ พระราชมนูญ บุน วัดอรุณ
ทูลลาสิกขา

ในปีกญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้ง

พระธรรมยาโมกข์ แผล วัดมณฑลภิรมย์ เป็นพระพรหม
มุนี (๑๒)

หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต วัดราชบพิธ ค่ายที่พระธรรม
ยาโมกข์ (๒)

หม่อมเจ้าพระศรีสุคติคัยยานวัตร วัดเทพศิรินทราวาส เลื่อนสมณะ
ศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอชั้นธรรม

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศัพัญพิตย วัดโสมนัสวิหาร เลื่อน
สมณะศักดิ์เสมอชั้นเทพ

พระเทพกระวี แผล วัดนิเวศธรรมประวัติ เป็นพระธรรมราชา
วัตร (๑)

พระราชกระวี ถมย วัดมณฑลภิรมย์ เป็นพระเทพกระวี (๑๖)

พระญาณไตรโลก อาจ วัดศาลาปูน เจ้าคณะรองกรุงเก่า
เลือกสมณะศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ

พระรัตนมุนี แก้ว วัดไชยพุกภัย เป็นพระราชาคณะวิ (๒)

พระอมรเมธาจารย์ เข้ม วัดมหาธาตุ เป็นพระราชมุนี (๒)

ในระบะนี้ สมเด็จพระสังฆราช สภา สมเด็จพระพนม พระพรหม
มุนี แฝง วัดนงกฏกระษัตริย์ พระโพธิวงค์ เส็ง วัดจักรวรรดิ
พระคุณวงศ์ สัน วัดปรมัยยิกาวาส ถึงมรณะภาพ

ในรัชชวค พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้ง

พระศรีวิสุทธิวงค์ เขียว วัดราชาธิวาส เป็นพระพรหมมุนี (๓๓)

พระธรรมเจดีย์ ปาน วัดพระเชตุพน เป็นเจ้าคณะอรัญวาสี
ที่พระโพธิวงค์ แต่ไปโรคให้เปลี่ยนนามเป็นพระอุบาล์คุณูปมาจารย์ (๒)

พระเทพมุนี เข้ม วัดกัลยาณมิตร เป็นพระธรรมเจดีย์ (๓๖)

พระราชโมลี จำย วัดมหาธาตุ เป็นพระเทพมุนี (๓๐) ไป
ครองวัดเบญจมบพิตร

พระปรีชาเฉลิม แก้ว วัดเฉลิมพระเกียรติ เป็นพระราชโมลี (๒)

มาครองวัดมหารณพาราม

พระธรรมวิสารทะ ฐ วัดบวรมงคล เป็นพระคุณวงศ์ ไป
ครองวัดปรมัยยิกาวาส

ในระบะนี้ หม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพจนาราย สันตพิตถิชย์
สมเด็จพระวันรัตน์ แดง วัดสุทัศน์ ถึงมรณะภาพ

11/03/25๕4
ในปลายรัชชวค พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลือกตำแหน่ง

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นที่สมเด็จพระพุฒาจารย์(๘)
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แห่ง วัดราชบูรณะ เจ้าคณะผู้ช่วย
เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเดิมที่

พระพิมลธรรม วัด วัดมหาธาตุ เป็นสมเด็จพระวันรัตน์(๑๕)
พระธรรมโกษาจารย์ ยัง วัดโสมนัสวิหาร เป็นพระพิมล
ธรรม (๑๔)

พระเทพโมลี แหว่ วัดสุทัศน์ เป็นพระธรรมโกษาจารย์ (๒)
พระราชโมลี แก้ว วัดมเหยงคณ์ เป็นพระเทพโมลี (๑๗)
พระวรวงศ์มุนี แจ่ม วัดราชบูรณะ เป็นพระราชโมลี (๓)
ทรงตั้งพระธรรมไตรโลก อ่อน วัดพิไชยญาติ เป็นพระสาสน
โสภณ เจ้าคณะรองธรรมยุติก (๓) ไปครองวัดราชประดิษฐ์
พระเทพมุนี จำเริญ วัดเบญจมพิตร เป็นพระธรรมไตรโลก (๑๗)
พระราชกรวี แก้ว วัดไชยพุกฤษ์ เป็นพระเทพมุนี (๑๓)
มาครองวัดประยุรวงศ์

พระญาณสมโพธิ ครุฑ วัดสามพระยา เป็นพระราชกรวี (๓)
ในระยะนี้ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ที่สมเด็จพระ
พุฒาจารย์ สิ้นพระชนม์

ในรัชกาล พ.ศ. ๒๔๔๕ ทรงตั้ง

พระธรรมวโรดม ฤทธิ วัดอรุณ เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์(๑๐)
พระธรรมไตรโลก จำเริญ วัดเบญจมพิตร เป็นพระธรรม

11/03/2565

วโรดม (๑๔)

พระเทพเมธี ม.ร.ว. เจริญ วัฑฒะนัง เป็นพระอรรคมไทร
โลก (๑๗)

พระราชมนั เข้ม วัฑฒมหาธาตุ เป็นพระเทพเมธี (๒)

พระอมราภิรักษิต เจริญ วัฑฒเทศวิรินทร์ เป็นพระราชมนั (๓)

ในระบะนี้ สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ แสง วัฑฒราชบูรณะ
พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ปาน วัฑฒพระเชตุพน ถึงมรณภาพ พระราชโมลี
แจ่ม วัฑฒราชบูรณะ ทลลาลัก

ในยถาระ พ.ศ. ๒๔๔๖ ทรงตั้ง

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ฤทธิ วัฑฒอรุณ เป็นสมเด็จพระพุทธิ
โชษาจารย์ (๓๐)

พระพรหมมนั เขียว วัฑฒราชาธิวาส เป็นสมเด็จพระพุฒา
จารย์ (๓๑)

พระอรรคมเจติย์ เขย วัฑฒกัลยาณมิตร เป็นพระอุบาลีคุณูปมา
จารย์ (๓)

พระเทพมนั แก้ว วัฑฒประยูรวงศ์ เป็นพระอรรคมเจติย์ (๓๗)
มาครองวัฑฒพระเชตุพน

พระราชเมธี อิม วัฑฒพิศรภิมุข เป็นพระเทพมนั (๓๒)
มาครองวัฑฒราชบูรณะ

หม่อมราชวงศ์พระสุคนธ์คณาภรณ์ (ขัน) วัฑฒบรรณิเวศ เป็น
พระญาณวราภรณ์ ฯ มีสมณศักดิ์พิเศษเสมอเทพ

พระเมธาอรรคมรส ท้วม วัฑฒพิไชยญาติ เป็นพระราชเมธี (๒)

พระสาธุศีลสังวร บั้ว วัดพระเชตุพน เป็นพระราชาโมลี (๕)
 ในขมเม็ย พ.ศ. ๒๔๕๘

ทรงเลอนกรม กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เช่นกรมหลวง คง
 สมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา

ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต ที่ธรรมยาโมกษ์ เป็น
 พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต แลเป็นเจ้าคณะรองคณะกลาง ตำแหน่ง
 พระพรหมมุนี (๑๔)

พระเทพกระวี อด วัดมงกุฏกระษัตริย์ เป็นพระธรรมยาโมกษ์ (๓)

พระราชมนี เจริญ วัดเทพศิรินทรม เป็นพระเทพกระวี (๑๗)

พระอมรโมลี ชม วัดขจรนิเวศ เป็นพระราชมนี (๕)

ในระยะนี้ พระราชาโมลี บั้ว วัดพระเชตุพน ถึงมรณะภาพ
 ในรัชชวต พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงตั้ง

พระนิกรมมนี น่วม วัดขจรนิเวศ เป็นพระราชาโมลี (๕)

ในระยะนี้ พระธรรมเจดีย์ แก้ว วัดพระเชตุพน พระเทพโมลี
 แก้ว วัดมหารวดพาราม พระราชมนี ชม วัดขจรนิเวศ ถึงมรณะภาพ
 พระราชเมธี ท่วม วัดพิไชยญาติ ทูลลาสิก

ในรัชชวต พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้ง

พระเทพเมธี เข้ม วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรมเจดีย์ (๑๗) ไป
 ครองวัดพระเชตุพน

พระราชากระวี คุรชต วัดสามพระยา เป็นพระเทพเมธี (๓)

พระญาณรักชิต จันทร์ วัดขจรนิเวศ เป็นพระราชากระวี (๕)

พระปริยัติวงศาจารย์ วิญญู วัดบรมวงศ์ เป็นพระเทพโมลี (๓๘)
 พระวรรณานมุนี อุ่ม วัดมหาพฤฒาราม เป็นพระราชามนี (๕)
 พระภักตร์มอมนี จาย วัดวาษาธิวาส เป็นพระราชาเมธี (๓)
 ในปลายรัชกาลที่ ๕ พระธรรมราชาอนุวัตร แสง วัดนิเวศธรรม
 ประวัตต์ ถึงมรณะภาพ

พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งได้เป็นพระราชาคณะสามัญ
 ในรัชกาลที่ ๕

...~*~*~*...

ขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระกระจำง เป็รียนู
 ๕ ประโยค วัดโสมนัสคัวิหาร ในกรมหมื่นภมมทรภักดี เป็นหม่อมเจ้า
 พระอรณนิภาคณากร มาครองวัดราชบพิศแต่แรกทรงสร้าง ต่อมา
 ได้เลื่อนเป็นพระองค์เจ้า แลมีสมณะศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

ขมแสง พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระประภากร เป็รียนู
 ๕ ประโยค วัดขวรรณิเวศ ในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์
 เป็นหม่อมเจ้าพระประภากร ขวรวิสุทโธวงค์ ต่อมาทูลลาลาผนวช

ขมแม่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระครูวิเศษศีลคุณ
 พยอม ขตรหม่อมเจ้าชาน ในกรมหลวงเสนนิบริรักษ์ เป็นพระวินัยมน
 ๕ ขยู่วักอมรินทร์ ต่อมาเมื่อขยวต พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เลื่อนเป็นหม่อม
 ๑๒๐๓/๒๕๖๕
 ๕ ราชวงศ์พระสังวรวิปริระสาณ

ประภา พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระโลน เปรียญ
 ๕ ประโยค บทรหม่อมเจ้าเนตร ในกรมหมื่นสุนทรวิชัย เป็นพระ
 ราชวงศ์ปฏิพัทธ์ อยู่วัดโสมนัสวิหาร ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น
 พระราชาคณะผู้ใหญ่

บรู๊ พ.ศ. ๒๔๒๘ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์ พระครุราชพันธ์ุประพัทธ์
 วอน บทรหม่อมเจ้าเถร ในเจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เป็นพระราช
 พันธ์ุประพัทธ์ อยู่วัดสังเวชวิศยาราม

บุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระภชงค์ เปรียญ ๕
 ประโยค วัตราชขบพิอ ในกรมขุนเจริญผลภลสวัสดิ์ เป็นหม่อมเจ้า
 พระสถาพรพิริยพรต ต่อมาเลื่อนเป็นพระองค์เจ้า ถึงรัชกาลที่ ๖ เป็น
 กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
 โดยลำดับ

บุญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระเจริญ เปรียญ ๕
 ประโยค วัตราชขบพิอ บทรหม่อมเจ้าถก ในเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราณรัช
 เป็นพระราชานพิตขมนิ ไปอยู่วัดโมลีโลก แล้วได้เลื่อนสมณศักดิ์
 แต่เป็นพระเทพเมธอินไปโดยลำดับ

บมโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพร้อม เปรียญ ๗
 ประโยค ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี เป็นหม่อมเจ้าพระศรีสคตคัคติยา
 นวัตร อยู่วัตราชขบพิอ แล้วไปอยู่วัตเทพศิรินทร ได้เลื่อนสมณศักดิ์
 เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

บมเม็ย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ในกรม

หลวงบดินทรไพศาลโสภณ เป็นหม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ อยู่วัด
ขวรนิเวศ

ขวอก พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งหม่อมราชวงศ์พระชั้น เปรียญ ๗
ประโยค บทรหม่อมเจ้าถนอม เป็นพระสกุณคณาภรณ์ อยู่วัดขวรนิเวศ
ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระญาณวราภรณ์ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

บเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระเนตร เปรียญยก
ในพระองค์เจ้าบัว ในกรมพระราชวังขวรมหาสุรสิงหนาท เป็นหม่อมเจ้า
พระคีลวราลังการ อยู่วัดชนะสงคราม

รัชกาลที่ ๖

พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ทรงตำแหน่งมาแต่ในรัชกาลที่ ๕

เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
วชิรญาณวโรรส วัดขวรนิเวศ
เจ้าคณะใหญ่คณะใต้	สมเด็จพระวันรัตน์ จิต วิทมหา
ธาตุ
เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ
วิฑอรณ
เจ้าคณะใหญ่คณะกลาง	สมเด็จพระพุฒาจารย์ เขียว วัด
ราชาธิวาส
เจ้าคณะรองคณะกลาง	พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระ
สถาพรพิริยพรต วัดราชขพิธิ

เจ้าคณะรองคณะเหนือ	พระพิมลธรรม ยัง วัดโสมนัส วิหาร
เจ้าคณะรองคณะใต้	พระธรรมวโรดม จำย วัดเบญจม ยพิตร
เจ้าคณะอรัญวาสี	พระอุบาล์คุณูปมาจารย์ เมฆ วัด กัลยาณมิตร
หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ เนตร	วัดชนะสงคราม
พระธรรมไตรโลก ม.ร.ว. เจริญ	วัดระฆัง
พระธรรมเจดีย์ เข็ม	วัดพระเชตุพน
พระธรรมโกษาจารย์ แพ	วัดสุทัศน์
พระธรรมยาโมกษ์ ดม	วัดมกุฏกษัตริย์
พระมงคลเทพมุนี มา	วัดจักรวรรดิ
พระสเมธอาจารย์ ศรี	วัดชนะสงคราม
พระญาณวราภรณ์ ม.ร.ว. ชัน	วัดขวรรณิเวศ
พระเทพโมลี วิญญู	วัดขรมวงศ์
พระเทพมุนี อิ่ม	วัดราชบูรณะ
พระเทพกระวี เจริญ	วัดเทพศิรินท
พระเทพเมธี ศรุต	วัดสามพระยา
พระมงคลเทพมุนี เข็ม	วัดราชสีห์
พระคุณวงศ์ จู	วัดปฐมัยยิถาวาส
พระราชโมลี นวม	วัดมพิตรภิมุข

พระราชกรั ^ว วิ จันทร [์]	วัดบรมนิวาส
พระราชมน [ั] อุ่ม	วัดมหาพฤฒาราม
พระราชเมธ [ิ] ไชย	วัดราชาธิวาส

ในรัช^๔อ พ.ศ. ๒๔๕๓

- วันที่ ๕ ธันวาคม ทำพิธี^อมหาสมณ[ุ]ตมาภิเศก ทรงสถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส เป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะที่สังฆราช (๓๐)
- วันที่ ๒๓ ธันวาคม ทรงตั้งพระญาณไตรโลก อาข วัฑศาลาปูน ซึ่งมียศพิเศษเสมอชั้นเทพ เป็นพระธรรมราชา^นวัฑเจ้าคณะกรงเก่า (๘)
- วันที่ ๒๕ มกราคม ทรงสถาปนาพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต วัฑราชขพิธ เป็นกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ แลเป็นตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะกลาง (๓๒)
- วันที่ ๒๕ มกราคม ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่อีกหลายรูป คือพระพิมลธรรม ยิง วัฑโสมนคัวิหาร เป็นสมเด็จพระมหา^วรรวงศ์ ตำแหน่งเจ้าคณะผู้ช่วยคณะธรรมยุติก

พระธรรมไตรโลก ม.ร.ว. เจริญ อิศรางกูร ณกรุงเทพ
วัดระฆัง เป็นพระพิมลธรรม (๑๕)

พระเทพกระวี เจริญ วัดเทพศิรินทราวาศ เป็นพระธรรม
ไตรโลก (๑๘)

พระศิริธรรมมณี ม่วง วัดท่าโพธิ เมืองนครศรีธรรมราช
เป็นพระเทพกระวี (๑๘)

ในสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ เขียว ถึงมวณะภาพเมื่อวันที่ ๒
มีนาคม.

บชวค พ.ศ. ๒๔๕๕

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ทรงตั้งพระราชอาคนะผู้ใหญ่หลายรูป คือ
พระธรรมโกษา แพ วัดสัทคีรี เป็นพระพรหมมุนี (๑๕)
พระญาณวราภรณ์ ม.ร.ว. ชื่น นพวงศ์ ณกรุงเทพ วัดบวรนิเวศ
มีศัพทพิเศษเสมอชั้นธรรม

พระเทพกระวี ม่วง วัดท่าโพธิ เมืองนครศรีธรรมราช เป็น
พระธรรมโกษาจารย์ (๓)

พระราชโมลี น่วม วัดพิศตรภิมุข เป็นพระเทพเวที ตำแหน่ง
ใหม่ (๑) มาอยู่วัดสระเกษ

พระราชมนั อุ่ม วัดมหาพฤฒาราม เป็นพระเทพสุธี ตำแหน่ง
ใหม่ (๑) ค่อยมาย้ายมาอยู่วัดอรุณ

พระวาจิกคณานุสิษฐ์ เข้ม วัดราชประดิษฐ์ เป็นพระเทพ
กระวี (๑๘)

พระอมรโมลี ทรัพย์ วัดเบญจมบพิตร เป็นพระราชเวที ตำแหน่ง
ใหม่ (๑)

พระศรีวิสุทธิวงศ์ เสง วัดมหาธาตุ เป็นพระราชสุธี ตำแหน่ง
ใหม่ (๑)

พระนิกรมุนี ช้อน วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระราชโมลี
มาอยู่วัดราชบูรณะ (๖)

พระสาสน์คิดถ ถ้วน วัดสุปัฏน เมืองอุบล เป็นพระราชามนี (๖)

ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๕๖

ในขึ้นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ วัดอรุณ ถึงมรณภาพ
เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน

พระเทพเมธี คุรุชา วัดสามพระยา ถึงมรณภาพเมื่อวันที่ ๑๓
กันยายน

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระมงคลทิพมุนี มา วัดจักรวรรดิ
ราชาวาส เป็นพระพุทมาจารย์ (๑๓) เจ้าคณะอรัญวาสี มียศเสมอ
เจ้าคณะรอง

พระเทพโมลี วิญญู วัดบรมวงศ์กรุงเก่า เป็นพระโพธิวงศา
จารย์ (๑๒) ตำแหน่งพิเศษ ยศเสมอชั้นธรรม

วันที่ ๒ ธันวาคม โปรดให้สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ ยัง วัด
โสมนัสวิหาร เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ ในตำแหน่งสมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ (๑๓) แต่คงนามเดิม

โปรดให้พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ วัดราชบพิ
เป็นเจ้าคณะรองธรรมยุติก (๕) ด้วยอีกตำแหน่ง ๑

๗ ขบาล พ.ศ. ๒๔๕๗

๗๕ หม่อมเจ้าพระคีตวราลังการ เนตร วัชชนะสงคราม สิ้นชีพตักษัย เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม

พระพมาจารย์ มา วัดจักรวรรดิราชาวาส ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ทรงตั้งพระราชกรณียันตร์ วัดบรมนิวาส เป็นพระเทพโมลี (๑๘)

พระอริยมุนี แจ่ม วัดมกุฏกษัตริย เป็นพระราชกรณียันตร์ (๕)

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระธรรมวิหารีเถร มุ่ย วัดพระเชตุพน เป็นพระมงคลทิพมุนี (๒) ไปอยู่วัดจักรวรรดิราชาวาส

๗ ขเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๗

๗๕ พระเทพโมลี ยันตร์ วัดบรมนิวาส มีความผิดถูกถอดจากพระราชาคณะ

๗ ขมโรง พ.ศ. ๒๔๕๘

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ทรงตั้งพระราชสัสดี เสง วัดมหาธาตุ เป็นพระเทพโมลี (๒๐)

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระอริยกระวี เสง วัดราชาธิวาส เป็นพระราชสัสดี (๒)

วันที่ ๒ มกราคม ทรงตั้งพระยันตร์ (เทพโมลี) เป็นพระธรรมอิริราชสมหามุนี ยศพิเศษเสมือชั้นเทพ คงอยู่วัดบรมนิวาส

๗๓

สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๕๖๐

สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๕๖๐
สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๕๖๐

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ทรงตั้งพระศรีสุมโพธิ์ นาค วัดสุทัศน์

เป็นพระราชาคณะ (๒)

ภาคที่ ๓

ประวัติพระราชกณະผู้ใหญ่ในกรุงรัตนโกสินทร

พระราชกณະผู้ใหญ่ในรัชกาลก่อน ๆ เรื่องประวัติของท่าน
 อย่างไม่ทราบไม่มีใครได้ ด้วยหมกตัวผู้ที่เป็นศิษย์หา แลจดหมาย
 เหตุที่ทราบเรื่องประวัติได้ก็ไม่มีใครจะมี เพราะฉะนั้นก็ด้วยความเรียงไว้
 เพียงที่ทราบประวัติได้บ้างแต่อย่างองค์ องค์ใดที่ทราบประวัติไม่ได้ก็ไม่
 ได้กล่าวถึง เพราะฉะนั้นในตอนประวัติจึงต้องขาดชื่อพระราชกณະ
 ผู้ใหญ่ในรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ เป็นอันมาก
 อนึ่งลักษณะที่เรียบเรียงตอนประวัตินี้ เรียงตามลำดับรัชกาล
 ในรัชกาลหนึ่งเรียงตามลำดับสมณะศักดิ์ก็ขึ้น ๑ มีพระราชกณະบาง
 องค์ได้เป็นพระราชกณະผู้ใหญ่ในรัชกาลหนึ่งแล้ว ถึงรัชกาลต่อมา
 ได้เลื่อนสมณะศักดิ์ขึ้นไปอีก จะลงประวัติไว้ทั้ง ๒ รัชกาล ก็จะต้อง
 ตัดเป็นหลายตอน จึงได้ลงประวัติไว้แต่ในรัชกาลหลัง อันสมณะศักดิ์
 ของพระราชกณະนั้นถึงสูงที่สุด เพราะฉะนั้นประวัติของพระราชกณະ
 องค์นี้จะไม่ปรากฏในรัชกาลก่อน ถ้าผู้ใดจะใคร่ทราบว่าในรัชกาล
 ไหน พระราชกณະผู้ใหญ่ว่าตำแหน่งใด องค์ใดได้เป็นบ้างก็จงดูใน
 ลำดับภาคที่ ๑ เด็ด ในภาคที่ ๓ นี้จะว่าแต่ด้วยประวัติของพระราช
 กณະผู้ใหญ่ว่าองค์เป็นประมาณ

ตอนที่ ๓ ประวัติพระราชคณะผู้ใหญ่

รัชกาลที่ ๑

สมเด็จพระสังฆราช ศรี

สมเด็จพระสังฆราช (๑) วัชรเมธี นามเดิมว่าศรี เดิม
 อยู่วัดพระเจ้านั่งเชิงกรุงเก่า เมื่อกรุงเสียหนีพม่าลงไปยังเมืองนคร
 ศรีธรรมราช พระเจ้ากรุงธนบุรีไปพบเมื่อเสด็จลงไปเมืองนครศรี
 ธรรมราช เมื่อขัตติย พ.ศ. ๒๓๑๒ นิมนต์มาอยู่วัดระฆังเมอียดเรียกว่า
 วัดบางวัดใหญ่ ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช ครั้นพระเจ้ากรุงธนบุรีมี
 สัญญาแปลาศักดิ์พระองค์ว่าเป็นพระโศภิตายัน จะให้พระสงฆ์ถวาย
 บังคม สมเด็จพระสังฆราชกับพระพิมลธรรมพระพุทราจารย์ไม่ยอมทำ
 ตามรับสั่ง ต้องถูกถอดถอนเข็นเอาตัวไปคุมไว้ชั้นของโสโครกที่วัดหงษ์
 ถึงรัชกาลที่ ๑ ทรงตั้งให้เป็นพระสังฆราชอย่างเดิม ทรงยก

ย่องว่าเป็นผู้มีนาคในพระศาสนา ให้รับคำหนักของของพระเจ้ากรุง
 ธนบุรีไปสร้างเป็นกุฎถวาย (คำหนักนไฟไหม้เสียเมื่อรัชกาลที่ ๓)

สมเด็จพระสังฆราชองค์นี้ เป็นพระอภิชฌายพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัย สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อเดือน ๕
 ขวด พ.ศ. ๒๓๓๗

สมเด็จพระสังฆราช สุก

สมเด็จพระสังฆราช (๒) วัคิมหาธาตุ นามเดิมว่าสุก เมื่อ
 ครั้นกรุงธนบุรี เป็นพระราชคณะที่พระญาณสมโพธิ อยู่วัดมหาธาตุ

เวลานั้นเรียกวัดสลัก

แล้วเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์

เมื่อชวต

พ.ศ. ๒๓๒๓

ในรัชกาลที่ ๓ เลื่อนเป็นพระพนรัตน์ ภายหลังได้เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๓๖ ต่อสมเด็จพระสังฆราช ศรี

เมื่อเป็นพระพนรัตน์ ได้เป็นแม่กองชำระพระวินัยฎีกเมื่อสังคายนา แลเมื่อเป็นสมเด็จพระสังฆราชได้เป็นพระอภัยมณีกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท กรมพระราชวังหลัง แลกรมพระราชวังบวรมหาเสนาณรงค์ ซึ่งทรงผนวชเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทั้ง ๓ พระองค์ ท่านอยู่มาจนรัชกาลที่ ๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันพฤหัสบดี ๖ แรม ๑๓ ค่ำชวต

พ.ศ. ๒๓๕๘

พระพนรัตน์ ชิน

พระธรรมธีรราชมทานั้น ว่าที่พระพนรัตน์ (๓) วัดหงษ์ นามเดิมว่า ชิน เกิดในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ เมื่อวันอังคาร เดือน ๘ แรม ๑๓ ค่ำ ปีระกาจุลศักราช ๓๐๘๓ พ.ศ. ๒๒๗๒ เข้าใจว่าเดิมเป็นที่พระสังฆราชาอยู่เมืองแกลง ด้วยนามธรรมธีรราชมทานั้นในทำเนียบสมณศักดิ์ครั้งทรงเป็นตำแหน่งพระสังฆราชาเมืองแกลง พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งเป็นพระราชคณาธิบดีพระโพธิ์วงค์อยู่วัดหงษ์ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีได้เมืองสวางคบุรี โปรดให้อาราธนาขึ้นไปจัดสงฆมณฑลทางฝ่ายเหนืออยู่ที่เมืองศรีพนมมาศคราว ๓ เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีมีสัญญาวิปลาศ เป็นผู้ยอมถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงได้เป็นสมเด็จพระสังฆราช ต่อมาเมื่อพระยาสุรศักดิ์เป็นขณเฑาะ์สมเด็จพระราชวัง

พระเจ้ากรุงธนบุรีให้เป็นหัวหน้าออกไปเจรจากับพระยาสุรศักดิ์ฯ ให้พระเจ้ากรุงธนบุรีออกทรงผนวช สมเด็จพระสังฆราช ขึ้น เห็นจะได้เป็นพระอภัยมณี

ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงพระราชดำริเห็นว่า พวกพระสงฆ์หมกมุ่นด้วยบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี เช่นแต่ด้วยสกุแก่อำนาจภาคคติเป็นประมาณ แลสมเด็จพระสังฆราช ขึ้น นี้ วัพระไตรปิฎกมากอยู่ จึงโปรดแต่ให้ลกลองขึ้น ๓ เป็นพระธรรมอิริยาราชมหายานี่ว่าที่พระพนรัตน์ รองสมเด็จพระสังฆราชลงมา ต่อมาถวายพระพรว่า ไม่ควรพระราชทานบิณฑบาตเป็นนิจกักรแก่พระสงฆ์ ด้วยพระสงฆ์รับเงินต้องอาชวคันิส สักคัยป่าจิคคัย ทรงเชื่อฟังให้เลิกจ่ายเงินนิจกักรเสีย พระราชทานกับบิณฑบาตแทน ครั้นต่อมาปรากฏว่า พระธรรมอิริยาราชมหายานี่ เขาผ้าสำนของพระราชทานเป็นเครื่องยศไปขายเอาเงิน ทรงขี้ก็เคือง จึงให้ลกลองเป็นธรรมไตรโลกอีกครั้ง ๓ เมื่อเป็นพระธรรมไตรโลก ได้เป็นผู้ช่วยสมเด็จพระสังฆราชชำระพระไตรปิฎกเมื่อทำสังคายนาด้วย

สมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน

สมเด็จพระพนรัตน์ (๓) วัดพระเชตุพน นามเดิมสี่ยไม้ได้ความเกิดในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ เมื่อฉวันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ บัษกาล จุลศักราช ๓๐๘๖ พ.ศ. ๒๒๗๗ เมื่อครั้งกรุงธนบุรีเป็นพระราชคณาพระธรรมเจดีย์ ครองวัดนาค เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีได้เมืองสวางคบุรี ได้โปรดให้อารามานานไปจัดการสงฆมณฑล ฝ่ายเหนืออยู่ที่เมืองพคณโลกคราว ๓ แล้วได้เลื่อนเป็นพระพิมลธรรม

มาอยู่ครองวัดพระเชตุพน เวลานั้นเรียกวัดโพธาราม ครั้นไม่ยอม
ถวายบังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี ถูกถอดถูกเขยิบเหมือนนกขมิ้นเต้าพระเจ้า
สังฆราช ศรี

ถึงในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้เป็นพระพิมลธรรมตามเดิม ครั้น
เมื่อขาด พ.ศ. ๒๓๓๗ ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช สกล จึงโปรดให้
เลื่อนเป็นสมเด็จพระพนรัตน์

สมเด็จพระพนรัตน์องค์นี้ มีเกียรติคุณปรากฏหลายอย่าง มีใน
หนังสือพระราชพงษาวดาร ว่าเมื่อสร้างกรุงรัตนโกสินทร์ ท่านยังเป็น
พระพิมลธรรม ถวายพระพรห้ามไม่ให้สร้างสพานช้างข้ามคูพระนคร
ที่ทรงเชอพง แต่เมื่อทำสังคายนาได้เป็นผู้ประกาศเทศนาแปลเป็นแม่
กองชำระพระอภิธรรมยุติก คือมาท่านได้แต่งหนังสือในภาษาบาลี
คือเรื่องสังคยวงศ์ตำนานสังคายนาเป็นหนังสือ ๑ ผลคัมภีร์ ๑ เรื่อง
พงษาวดารกรุงศรีอยุธยาเป็นหนังสือ ๓ เรื่องมหาพุทธการ ว่าด้วย
เรื่องราชาธิราช คัมภีร์ ๑ เรื่องจุลยพุทธการ ว่าด้วยพระราชพงษาวดาร
คัมภีร์ ๑ ท่านเป็นพระอาจารย์ของกรมสมเด็จพระปรมาณวชิรชีโนรส ทรง
ศึกษาอักษรสมัยโบราณคดี แลวิธีทำเลขยันต์มาแต่สมเด็จพระพนรัตน์
องค์นี้ ท่านมาถึงมรณภาพในต้นรัชกาลที่ ๒

พระธรรมมอคม องค์แรก

พระธรรมมอคม (๑) นามเดิมอย่างไรไม่ปรากฏ เมื่อครั้งกรุง
ธนบุรีเป็นพระราชอาณาเขตพระเทพกระวี อยู่วัดไหนก็ได้ความ เมื่อ
พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงจัดสังฆมณฑลหัวเมืองเหนือ ได้โปรดให้อาราธนา
ขึ้นไปอยู่เมืองสุวรรณโลกควาว ๑ ภายหลังโปรดให้ออกไปหาหนังสือ
๒๕/1/03/2565

วิสุทธิมรรคที่ทรงกัมพูชา มาในรัชกาลที่ ๑ ได้เป็นพระธรรมอัครม
ได้ความแต่เท่านั้น

พระธรรมอัครม ชู วัชรราชบุรณะ

พระธรรมอัครม ชู (๒) วัชรราชบุรณะ จะเป็นองค์ (ที่ ๑)
ที่กล่าวมาแล้ว ถูกว่าต่างองค์กันไม่ทราบแน่ มีข้อในบาปที่พระสงฆ์
นั่งที่ตถาคต ทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง อยู่ในหนังสือพระราช
วิจารณ์ หน้า ๓๒๗

พระพจนาคารย์ องค์แรก

พระพจนาคารย์ (๑) นามเดิมสืบไม่ได้ความ อยู่วัดอมรินทรา
ราม ซึ่งครั้งนั้นเรียกวัดบางวัน้อย เป็นผู้ไม่ยอมถวายบังคมพระเจ้า
กรุงธนบุรี ตามอย่างสมเด็จพระสังฆราชด้วยองค์ ๑ ต้องถูกถอด
ถูกเขยิบเหมือนกัน

ถึงรัชกาลที่ ๑ จึงโปรดให้เป็นพระพจนาคารย์อย่างเต็มแล้ว
ถึงมรณภาพเสีย หากได้ทันเล่นสมณศักดิ์สูงขึ้นอีกไม่

พระพจนาคารย์ อยู่

พระพจนาคารย์ (๒) วัชรเมธี นามเดิมว่า อยู่ เป็นเปรียญ
ตรีกรมธนบุรี แล้วได้เป็นพระราชาคณะที่พระพรหมมุนีอยู่วัชรเมธี
เป็นศิษย์สมเด็จพระสังฆราช ศรี

ในรัชกาลที่ ๑ ทรงเลื่อนเป็นพระพจนาคารย์ ภายหลังไป
สมคบกับพระธรรมธีรราชฆราวาสหมุนี ชน ให้พระญาณวิริยะถวายพระพร
โต้แย้งสมเด็จพระสังฆราชเรื่องอุปจารวัดนาคนาคกลาง ถูกถอด สมเด็จ

พระสังฆราชดำรัสเรียกว่า “มหาอกตัญญู” ต่อมาโปรดตั้งให้เป็น
พระธรรมกิติ ไปอยู่วัดนาค^๑

(สมเด็จพระพุฒาจารย์ เข่า

พระพุฒาจารย์ (๑) วัดอินทาราม นามเดิมว่า เข่า เป็นเปรียญ
เอกครั้งกรุงเก่า เมื่อกรุงเสียจะตกไปอยู่เมืองพม่าทุกอย่างไม่ได้
ความ ฟังมาปรากฏชื่อเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งเป็นพระพุฒาจารย์
อยู่วัดอินทาราม ซึ่งเวลานั้นเรียกว่าวัดบางยี่เรือใต้

มีนามสมเด็จพระพุฒาจารย์ ในรัชกาลที่ ๓ องค์ ๓ ว่าอยู่วัด
ธรรมาวาส เขาใจว่าจะเป็นพระพุฒาจารย์ เขา น เลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จพระ
แลบางที่จะโปรดให้ขึ้นไปอยู่วัดธรรมาวาสที่ทรงแก่นป็นเจ้าคณะ เพราะ
ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ที่วัดธรรมาวาส ยังมีพระราชาคณะเป็นที่พระ
ธรรมถาวร

พระพททโฆษาจารย์ นาค

พระพททโฆษาจารย์ (๑) วัดระฆัง นามเดิมว่า นาค เป็น
เปรียญเอกอยู่วัดระฆัง ปรากฏแต่ว่าได้เป็นพระราชาคณะที่พระพทท
โฆษาจารย์ อยู่วัดระฆังในรัชกาลที่ ๑

พระพททโฆษาจารย์ ศรั

พระพททโฆษาจารย์ (๒) วัดโมลีโลก นามเดิมว่า ศรั
เป็นเปรียญอยู่วัดราชสิทธิ เวลานั้นเรียกวัดพลับ ในรัชกาลที่ ๑

๑ วัดนาคอยู่ริมคลองมอญต่อวัดกลางไปทางตะวันตก มีคูกั้น ต่อมารวมเป็นวัด
เดียวกับวัดกลาง จึงเรียกว่า “วัดนาคกลาง” จนทุกวันนี้

เป็นพระราชคณเฑาะที่พระเทพโมลี มาอยู่วัดโมลีโลก เวลานั้นเรียก
วัดท้ายตลาด ภายหลังทรงเลื่อนเป็นพระพรตโฆษาจารย์.

พระธรรมอโศก ชู

พระธรรมอโศก (๒) วัชรราชบุรณะ นามเดิมว่า ชู เดิมจะ
เป็นอะไรมาก่อนไม่ทราบ แลเป็นพระธรรมอโศกในระยะไหนก็ไม่ได้
ความแน่ กล่าวตามรายนามพระราชคณเฑาะผู้ใหญ่ ที่พระยาพฤตมา
ธิปไตยเรียงลงในหนังสือพิมพ์ชินญาณ สงสัยว่าจะเป็นอย่างที่
มีในขานุกรมที่ทรงผนวชกรมพระราชวังหลัง แลขอพระราชทานเศกที่มีในพระ
ราชวิจารณ์ พระยาพฤตมาธิปไตยจะลงฉัตรชกาลไปก็เป็นได้

พระพรหมมุนี องค์แรก

พระพรหมมุนี (๑) วัชรราชบุรณะ นามเดิมไม่ทราบ ครั้ง
กรุงธนบุรีเป็นพระราชคณเฑาะที่พระญาณไตรโลก อยู่วัดราชบุรณะเวลา
นั้นเรียกวัดเลียบ เมื่อพระพิมลธรรมถูกถอด เพราะไม่ยอมถวาย
บังคมพระเจ้ากรุงธนบุรี ๆ ไปรคให้พระญาณไตรโลกมาครองวัดพระ
เชศพน เมื่อยังเรียกว่า วัดโพธารามอยู่คราว ๑ มาในรัชกาลที่ ๓
ทรงเลื่อนเป็นพระพรหมมุนี เข้าใจว่าไปรคให้กลับไปอยู่วัดราชบุรณะ
อย่างเดิม

พระธรรมไตรโลก

พระธรรมไตรโลก (๔) วัดอรุณ นามเดิมอย่างไรไม่ทราบ
ปรากฏแต่ว่าเป็นพระเทพกระวี เมื่อทรงตั้งพระธรรมไตรโลกวัดหงษ์
เป็นพระธรรมอโศกแล้ว จึงทรงตั้งพระเทพกระวีวัดอรุณเป็นพระธรรม
ไตรโลก มีล้านนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระเทพกระวี เป็นพระธรรมคิลิกาจารย์ ญาณวิสาร์ทนายก
ติบัญญัติ มหาคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ในวัดอรุณราช
ธาวาศี ขวรวิหาร พระอารามหลวง.

พระเทพมุนี วัดสังข์กระจาย

พระเทพมุนี (๒) วัดสังข์กระจาย นามเดิมจะอย่างไรหาทราบ
ไม่ มีในจดหมายเหตุในรัชกาลที่ ๓ ว่าถวายเทศน์มหาชาติกัณฑ์ชก
เมื่อยเถาะ พ.ศ. ๒๓๕๖ ย่างที่จะเป็นผู้แต่งเทศน์กัณฑ์ชก ที่เรียก
กันว่าความวัดสังข์กระจายซึ่งเทศน์กัณฑ์ชกไปในปัจจุบันนี้.

รัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระสังฆราช มี

สมเด็จพระสังฆราช (๓) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า มี เกิดใน
รัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษ มี เมื่อวันพุธ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ
บรมเมฆ จตุศักราช ๓๑๓๒ พ.ศ. ๒๒๘๓ ครั้งกรุงธนบุรี เป็นเปรียญ
อยู่วัดราชบูรณะ.

ในรัชกาลที่ ๓ ได้เป็นพระราชาคณะที่พระวินัยรักขิต ต่อมา
จะได้เป็นตำแหน่งโตอีกไม่ได้ความ ทราบแต่ว่าได้เลื่อนเป็นพระพิมล
ธรรม คราวพระพิมลธรรมวัดโพธารามเป็นสมเด็จพระพนรัตน์

ถึงรัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระพนรัตน์วัดโพธารามถึงมรณภาพ
ทรงตั้งพระพิมลธรรม มี เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ต่อมาเมื่อสมเด็จพระ

๑ ที่เรียกวัดอรุณตรงนี้ เข้าใจว่าเป็นแต่ผูกนามพระอารามเป็นภาษามคธสำหรับ
เขียนในใบททรงตั้ง เวลานั้นยังเรียกชื่อว่าวัดแจ้ง.

พระสังฆราช สก สันพระชนม์ จึงทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ มี เป็น
สมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ บัชวศ
พ.ศ. ๒๓๕๘ แล้วให้มาอยู่วัดมหาธาตุ สำเนาประกาศที่ทรงตั้งเป็น
สมเด็จพระสังฆราชดังนี้

ศรีวิษณุภักดีออกกาลพระพุทธานุภาพ ขไมยะสหัสสังวัจฉร
ไตรยสตาออกฤษเณณสังฆุเตมส ประยุณกาล มุคสิกสังวัจฉรมาส
กาลบักษยครุวารสัคตฤษณดิบริเฉทกาลออกฤษุ สมเด็จพระบรมธรรม
มฤคมหาราชารามาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิชราชธรรม อนันตคุณวิมลย
อันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการมวพระบัณฑูร
สุรสิงหนาทดำรงสังฆราชที่สถาปนาให้สมเด็จพระพนรัตน์ เป็นสมเด็จพระ
พระอริวงษญาณปริยัติยวราสังฆราชวิปที ศรีสมณตมาปรินายก
ทิษฏกธรรจารย สฤทธิชัยसारสุนทร มหาคณฤชษรทักษิณา สฤทธิ
สังฆคามวาสีธัญวาสี เป็นประธานถานาทกคณณิกร จักพิชยรรพสิข
สติชัยในพระศรีรัตนมหาธาตุววิหารพระอารามหลวง ให้จฤกฤฤฤฤ
กาลอวยผล พระชนมายุศมศรีสวัสดิ์ พิพัฒน์มงคล วิมลทฤณาบุศม
ในพระพุทธานุภาพ

สมเด็จพระสังฆราช มี ได้ทรงจัดการที่สำคัญปรากฏมาหลาย
อย่าง คือเมื่อราวปีระกา พ.ศ. ๒๓๕๓ เวลานั้นสมเด็จพระสังฆราช สก
ชวาทผลภาพ สมเด็จพระสังฆราช มี แต่ยังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์
รับพระราชบริหารจัดสมณทูตไปลังกาทวีปเป็นคราวแรกในกรุงรัตนโกสินทร

ท่านได้รวบรวมจดหมายเหตครั้งพระอัยยิกพระวิสุทธิวงศาจารย์ออกไปตั้งกา
 ครั้งกรุงเก่าเรียบเรียงจนไว้ ต่อมาเมื่อเป็นสมเด็จพระสังฆราชแล้ว ได้
 รับพระราชบริหารพร้อมด้วยสมเด็จพระพนรัตน์ อาก ช่วยกันเรียบเรียง
 หนังสือโอวาทานสาส์น ซึ่งสอนข้อปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณร หนังสือ
 นั้นได้ใช้เป็นข้อสังฆาณัติทั่วไปในสมัยนั้น ต่อมาเมื่อขลุ พ.ศ. ๒๓๖๐
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย มีพระประสงค์จะทรงบำเพ็ญ
 พระราชกุศลเป็นการพิเศษ ท่านถวายพระพรให้ทรงทำพิธีวิสาขบูชา
 จึงโปรดให้ตั้งพระราชกำหนดเป็นธรรมเนียมมา

สมเด็จพระสังฆราช มี สันพระชนมวันเสาร์ เดือน ๓๐ แรม
 ๗ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ พระชนมายุ ๗๐ ปี เป็นสมเด็จพระสังฆราช
 อยู่ ๕ ปี

สมเด็จพระสังฆราช สุก ญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช (๔) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า สุก เวียง
 กันว่าพระสังฆราชไก่อื่อน ด้วยท่านมีคุณพิเศษในทางวิยัสนา กล่าว
 กันว่าสามารถแผ่พรหมวิหารจนให้ไก่อ่าเซื่องเย็นไก่อ่าันได้ ท่านเกิด
 ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกษขู เมื่อฉวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๒ ค่ำ
 ขลุ จุลศักราช ๓๐๘๕ พ.ศ. ๒๒๗๖ ภิรมอยู่วัดทำหอยคลองคูงาม
 กรุงเก่า

ในรัชกาลที่ ๓ โปรดให้อาราธนาลงมาครองวัดราชสิทธร ทรง
 ตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณสังวรเถร ได้เป็นพระกรรมวาจาจารย์พระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท

กรมพระราชวังหลัง แลเป็นพระอัยยิกายักษ์ พระบาทสมเด็จพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรง
ผนวชเป็นสามเณร

ในรัชกาลที่ ๒ โปรดให้เลื่อนยศเป็นสมเด็จพระญาณสังวร มี
สำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศัคนามักคฤ ๑ ล ๑ ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ
(บ้ชวต พ.ศ. ๒๓๕๘) ให้พระญาณสังวรขึ้นเป็นสมเด็จพระญาณสังวร
อภิศรัสังฆเถรา สัทวิสุทธิจริยาปรินายก สปิฎกธรา มหาอุคุมศีลธนนันต์
อรัญวาสี สถิตย์ในราชสีหาวาสวิหาร พระอารามหลวง ให้จำถูก
กฤตฤกกาลอวยผลพระชนมายุศม ศรีสวัสดิพิพัฒน์มงคล วิมลทฤฆา
ยุศม ในพระพุทธศาสนาเถิก

สมเด็จพระญาณสังวรนี้หน้าสมเด็จพระสังฆราช มี ด้วยมีพรรษา
อายุยิ่งกว่า ที่ไม่ได้เป็นสมเด็จพระสังฆราชก่อน เพราะท่านไม่ได้เป็น
พระราชาคณะฝ่ายคันถธุระ ครั้นสมเด็จพระสังฆราช มี สิ้นพระชนม์
จะทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ ขา เช่นสมเด็จพระสังฆราช แต่มา
อยู่วัดมหาธาตุแล้ว มีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องถอดจากพระราชาคณะ ทรง
พระราชดำริหว่า พรรยาอายุสมเด็จพระญาณสังวรสูงมากอยู่แล้ว
จะใคร่ทรงสนองคุณให้ถึงที่สุด จึงทรงอาราธนาให้ท่านรับเป็น
สมเด็จพระสังฆราช แลโปรดให้แต่มาสถิตย์ณวัดมหาธาตุ เมื่อ
ฉวันพฤหัสบดี เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำบ้ชวต พ.ศ. ๒๓๖๓ ทรงตั้งเป็น

สมเด็จพระสังฆราช เมื่อด่วนพฤตศกปี เกือนอายุ ขุน ๒ คา มี
สำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

ศรีศักราชกัถกาล พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ สหสหัสสังวัจฉรไตร
สทาทถุไกไตรสังขุสังคมาศ บัคยบันกาล นาคสังวัจฉร มฤคคฤระมาศ
คุกขบัคขครุวาระนมัตถิด ปรีเลทกาลออกฤษฐู สมเด็จพระมจรรมฤคะ
มหาราชารามาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตคณวิบลยปรีชา
อันมหาประเสริฐ มีพระราชโองการมารพระบัณชวรสรสังหนาทคำวัส
สังพระราชที่ศดาปนา ให้สมเด็จพระญาณสังวรเป็นสมเด็จพระอริยวงษ
ญาณ ปรียัตถวาสังฆราชาธิบดี ศรีสมณุตมาปรีนายก ติปฎกธราชารย์
สฤทธิขัตติยสารสุนทร มหาคณฤศร วรทักขินฉาสฤทธิสังฆาราม ความ
วาสีธธัญวาลี เป็นประธานดนาทกคณานักร จัตุพิยอวรพลสัง สติตย์
ในพระศรีวิรัตนมหาธาตุยวรวีหารพระอารามหลวง

สมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร สันพระชนมเมื่อดวัน
พฤตศกปี เกือน ๓๐ ขุน ๑๓ คา บัมะเมียบ พ.ศ. ๒๓๖๕ อายุ ๘๐ ปี
เป็นสมเด็จพระสังฆราชอยู่ ๒ ปี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
โดย พระราชทานพระโกษฐทองใหญ่ให้ทรงพระศพ เมื่อดองที่พระเมรุ
ท้องสนามหลวง พระโกษฐองคินนอกจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ
พระบรมวงศานุวงศ์ที่พระเกียรติยศสูงขางพระองค์ มีปรากฏว่าให้ทรง
แต่พระศพสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นพระองค์เดียว

ถึงรัชกาลที่ ๓ โปรดให้หล่อพระรูปสมเด็จพระสังฆราชพระองค์
นี้ ๒ รูป รูปเล็กไว้ทรงบูชาในหอพระเจ้า รูปใหญ่เก็บไว้หอพระนาค

ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถึงรัชกาลที่ ๔ โปรดให้แห่ไปไว้ในพระ
วิหารวัดมหาธาตุ มีรูปเป็นที่บรรจุพระอัฐิธาตุของท่านอยู่ที่วัดราชสิทธิ
ธิกของค์ ๑ เวลาเสด็จพระราชทานพระกฐิน ทรงบูชามาทุกรัชกาล
แต่จะหล่อในรัชกาลที่ ๒ ฤๅที่ ๓ สงสัยอยู่

สมเด็จพระสังฆราช ท่าน

สมเด็จพระสังฆราช (๕) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า ท่าน เกิด
ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๓ ค่ำ
ขอมเสง พ.ศ. ๒๓๐๔ เดิมจะได้ไปบวชเป็นพระราชาคณะตำแหน่ง
โตมาก่อนอย่างหาทรายไม่ มาได้ความเมื่อเป็นพระเทพโมลีในรัชกาลที่ ๑
อยู่วัดหงษ์ แล้วเลื่อนเป็นพระพรหมมุนีในรัชกาลที่ ๒ แล้วเป็นพระ
พิมลธรรม เมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๕๗ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆ
ราช มี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศยามัตถ์ ลงวันพฤหัสบดี เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ ชวต
พ.ศ. ๒๓๕๗ ให้พระพรหมมุนี เป็นพระพิมลธรรม อนันตญาณนายก
ติปิฎกธรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ในวัดหงษ์
อาวาสวัดพระอารามหลวง ให้จำฤกษ์ฤกษ์ฤกษ์ฤกษ์ฤกษ์ พระชน
มายุศม์ศรีสวัสดิ์พิพัฒนมงคล วิมลทฤณายศม์ในพระพุทธศาสนาเจ้า
เมื่อขอมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓ เมื่อทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช สุก
(ญาณสังวร) ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ มาอยู่วัดสระเกษ
มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศุภยามาศ์ก ลงวันพฤหัสบดี เดือนห้าขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะโรง
พ.ศ. ๒๓๖๓ ให้พระพิมลธรรม เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ปริยัติวรา
วิสุทธิสังฆาปริณายก ติพยฎกธรา สฤทธิชัยสังสารสินทร มหาคณฤศร
ขรรวามะคณะสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตย์ในสเกษาวาศวร
วิหาร พระอารามหลวง

ถึงขมเมษ พ.ศ. ๒๓๖๕ ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราชคือ

สมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร แลมาอยู่วันทหาภาค ไม่พย
สำเนาประกาศที่ทรงตั้ง สมเด็จพระสังฆราช ก่อน นี้ เป็นพระอุปัชฌาย์
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงผนวชพระ ท่านอยู่มาจน
รัชกาลที่ ๓ สิ้นพระชนม์เมื่อวันศุกร์ เดือน ๓๐ แรม ๔ ค่ำ ปีชวด
พ.ศ. ๒๓๘๕ อายุ ๘๓ ปี เป็นสมเด็จพระสังฆราชอยู่ ๒๐ ปี

สมเด็จพระพนรัตน์ อาก

สมเด็จพระพนรัตน์ (๕) วัคสิระเกษ นามเดิมว่า อาก เกิด
ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ เมื่อฉวันอาทิตย์ เดือนยี่ ขึ้น ๓๓ ค่ำ
ปีชวด รุศคักราช ๑๓๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ เข้าใจว่าเป็นเปรียญในรัชกาล
ที่ ๓ เดิมจะเป็นตำแหน่งไรมาข้างหาทรายไม่ มาได้ความว่าเช่น
พระพรหมมุนีอยู่วัคสิระเกษเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๒ ได้เป็น
พระพิมลธรรม แลต่อมาเมื่อชวศก พ.ศ. ๒๓๕๘ ทรงตั้งเป็นสมเด็จ
พระพนรัตน์ แทนสมเด็จพระสังฆราช มี ทัง ๒ คราว ครั้นเมื่อ
สมเด็จพะสังฆราช มี สิ้นพระชนม์ จะทรงตั้งเป็นสมเด็จพะสังฆราช
โปรดให้แหมาอยู่วัคสิระเกษแล้ว พเลิญมีอธิกรณชน ด้วยประพดติ

คฤคิษย์ฉิกสมณะสารูป รัยสั่งให้ถอดจากบันดาศักดิ์แลไล่จากวัด
มหาธาตุ ึ่งไปอยู่ทวศไทรทอง ึ่งเป็นวัดเขมรขบพิตรในบดิน
จนมรณภาพในรัชกาลที่ ๓

มีสำเนาประกาศทรงตั้งพระพิมลธรรม อาจ เป็นสมเด็จพระ
พนรัตน์ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช มี ดังนี้

ครีคัยภมัตถุ ลงวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ษ์ชวค
พ.ศ. ๒๓๕๘ ให้พระพิมลธรรม เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ปรียคิยวรา
วิสุทติสังฆาปริณายก ตรีภูกธรรจารย์ สฤทธิชัยสารสุนทร มหา
คณิศร ขวรามะคณะสังฆาราม ความวาลี อริญวาลี สถิตย์ในสเกษ
ชวาครวิหาร พระอารามหลวง ให้ทำอุกถุคฤกาลอวยผล พระ
ชนมายุศม ครีสวัสดิทิพพัฒนมงคล วิมลทฤชายุศม ในพระพุทช
ศาสนาเถิก ฯ

สมเด็จพระพจนจารย์ เป้า

สมเด็จพระพจนจารย์องค์นี้ เข้าใจว่าพระพจนจารย์ เป้า
เปรียญเฮกครั้งกรุงเก่า ึ่งทรงตั้งเป็นพระพจนจารย์เมื่อในรัชกาลที่ ๓
ดังกล่าวมาแล้ว พยสำเนาทรงตั้งพร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช
สุก ญาณสังวร ดังนี้

ครีคัยภมัตถุ ลงวันพฤหัสบดีเดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ษ์มโรง
พ.ศ. ๒๓๖๓ ให้เลื่อนพระพจนจารย์ขึ้นเป็นสมเด็จพระพจนจารย์
ญาณวชิรณมหาสังฆิศวรรคธรรวา วิสุทติคัลยาปริณายก คิยภูกธรรจารย์

อธิปไตยสารศีลอนันต์ อรัญวาสี สถิตย์ในราชธรรมมาวาสวิหาร
พระอารามหลวง

ที่ในโดยตั้งว่า สถิตย์ในราชธรรมมาวาสวิหารพระอารามหลวง
เข้าใจว่า วัดธรรมมาวาสกรุงเก่า จะเป็นตำแหน่งเจ้าคณะกรุงเก่า
ด้วยก็จะเป็นได้ ด้วยท่านเป็นเปรียญเอกครั้งกรุงเก่า ชาติภูมิท่านอง
จะอยู่แถววัดธรรมานัน

พระพุทฺธโฆษาจารย์ คง

พระพุทฺธโฆษาจารย์ (๔) วัดอรุณ นามเดิมว่า คง เกิม
เป็นพระวินัยมุนี เป็นในรัชกาลไหนหาทราบไม่ โปรดให้เป็นพระพุทฺธ
โฆษาจารย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศักราชมีศักราช ๑๖๖๒ เดือนพฤษภาคม ๒ แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒
ให้พระวินัยมุนีเป็นพระพุทฺธโฆษาจารย์ ญาณอกุศล สุนทรนายก
ศิษย์ภูธร มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ณอรุณราช
อารามมาวาสวิหารพระอารามหลวง ให้เจียรระฤตฤกาล ๆ ล ๆ

พระพิมลธรรม ทองดี

พระพิมลธรรม (๕) วัดระฆัง เข้าใจว่า นามเดิมของ
เดิมเป็นพระธรรมมอคม โปรดให้เปลี่ยนเป็นพระพิมลธรรม พระ
มอคมกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช สก ญาณสังวร มีสำเนาที่ทรงตั้งว่า

ศักราชมีศักราช (ลงวันพฤหัสบดีเดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีโรง
พ.ศ. ๒๓๖๓) ให้พระธรรมมอคม เป็นพระพิมลธรรม อนันตญาณนายก

คิษิฏุกธรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติชัยวัตรระฆังวร
วิหารพระอารามหลวง ตั้งน

จึงคเนว่า พระพิมลธรรมองค์นี้ จะเป็นองค้เศ็ยวักัพระธรรม
ไทรโลก ทองค้ วัตรระฆัง ซึ่ขปรากฎว่าฉันี้จ คงจะไต้เล็อนเป็นพระ
ธรรมอุม แลเป็ล่ยนเป็นพระพิมลธรรมควานึ ภายหลังไต้เป็น
สมเศ็ยพระพนว้ตันในรัชกาลที่ ๓

พระธรรมอุม วัทหงษ์

พระธรรมอุม (๔) อัยวัทหงษ์ นามเศ็ยอัยงไรไม้ปรากฎ
เศ็ยเป็นพระธรรมไทรโลก ทรงคั้งเป็นพระธรรมอุม พร้อมกัย
ทรงคั้งสมเศ็ยพระญาณสังวร สุก เป็นสมเศ็ยพระสังฆราช มีตำเนา
ททรวงตั้งคั้งน

ศวิศยุภมค้คุก ลงวันพฤษหค้เศ็ยค้เศ็ยค้เศ็ย ๓ ขน ๘ ค้า บัมโรง
พ.ศ. ๒๓๖๓ ให้พระธรรมไทรโลก เป็นพระธรรมอุม ขวมญาณ
อกลย สันทรนายก คิษิฏุกธรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สติชัยวัตรระฆังอวาศขวรวิหารพระอารามหลวง

รัชกาลที่ ๓

สมเศ็ยพระสังฆราช นาค

สมเศ็ยพระสังฆราช (๖) วัตรราชขรณ นามเศ็ยคิมว่า นาค
เศ็ยเกิดในรัชกาลสมเศ็ยพระเจ้าเอกทค้ เศ็ยเม็ยอณวันอาทิตย์เศ็ยค้เศ็ย ๔ แรม ๔ ค้า

ยชลา จุลศักราช ๑๑๒๐ พ.ศ. ๒๓๐๓ เติมเป็นพระราชกณเฑาะพระ
 นิกรมมุนี เข้าใจว่าเป็นในรัชกาลที่ ๓
 ในรัชกาลที่ ๒ ทรงเลื่อนเป็นพระเทพโมลี แล้วเลื่อนเป็น
 พระพรหมมุนี เมื่อบชวศ พ.ศ. ๒๓๕๘ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระ
 สังฆราช (มี) มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศุภะมัตถกคฤกษกาล พระพุทธศักราช ๓๖๖๓ สหคัสสิวัจระ
 ระไตรยสตาณกษ เอกนสัฎฐิเทมาศะประจุบันกาล มุกสิกสังวัจระ
 สวณมาศ กภาพักษยะครุวาระสัตะกฤษณิบริเขตกาลออกฤษฐ สมเด็จ
 ขรมธรรมมฤกรมหาราชารามาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรมโธณันคระ
 คุณวิบูลย์วิชาอันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรีททา มีพระราชโองการ
 มาณพระบัณฑูรสุสังหนาคำรัสสั่งพระราชูทิศถาษาณา ให้พระเทพโมลี
 เป็นพระพรหมมุนี ศรีวิสุทธินาถนายถ คิยัฎฐกรธา มหาคณิศร
 ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยะในราชบูรณะวาสวิหารพระอาราม
 หลวง ให้รัฎถฤฎถฤฎถะอวยผล พระชนะมายุคมะศรีสวัสดิพิพัฒ
 มงคล วิมลทฤฎษายุคมะ ในพระพุทธศาสนาเถิก ๑

ต่อมาเป็นพระธรรมมุขุม จะเป็นในรัชกาลที่ ๒ ฤฎที่ ๓
 ไม่ทราบแน่

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อยชลา พ.ศ. ๒๓๗๓ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระ
 พระพนรัตน มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ศรีศักรุมาศกั อคิตกาลพระพุทธจักรวาช ษะไมยะสหัสสังวั
ณะระ ไทโรสัคทาฤณะเศสคคิตสังวัณะระ ษัญญาสละ ษัญญันกาล พยัม
สังวัณะระ ฤณิกมาศ คุชษัญญั เทวีสัมคฤณฉิ สุกระวาระ ษริเนท
กาลออกฤษฐุ สัมเค็จบรมธรรมมฤณมหาราชารามาอิราชาเจ้า ผู้ทรงทศ
พิธราชธรรม อนันตคฤณวิยูลปรีชาอันมหาประเสริฐู ทรงพระราชศรัทธา
มีพระราชโองการ มาณพระษัตริศราชสิงหนาทกำรัสสัง พระราชูปทิศ
ถายนา ให้พระธรรมฤณุม เป็นสมเค็จพระพนรัตน ษวิษคัตวา วิสฤทธิ
สังฆาษรินายก คิษฎฤณะราชารยั สฤทธิษคัตยสำรสุนทร มหาคณิศรบรม
วามะคะณะสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สติคัยในราชษบรมวาศวร
วิหาร พระธารวมหลวง ให้ฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤ พระชนมายุศม
ศรีสังวัคคิพิพัฒมมงคล วิมลฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤ ในพระพุทธศาสนาเถิก ฯ

๕๔ ครอนษเงาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลอนเป็นสมเค็จพระสังฆราชา
ในประกาศว่าษยวัคคิมหาศาตุ แต่ครังนั้นวัคคิมหาศาตุกำลังรองทรง
ปฤสังฆฆณทั่วไปทังพระธารวม จึงคงออยวัคคิราชษบรมะมาจนท่านสันพระ
ชนม์ ทาใค้มาออยวัคคิมหาศาตุไม้ สำเนาประกาศทรงตั้งเช่นสมเค็จพระ
สังฆราชาคังนี้

ศรีศักรุมาศกั อคิตกาลพระพุทธจักรวาช ษะไมยะสหัสสังวัณะระ
ไคโรยสศาฤฤณะษะเสคิษคัตยษัญญันกาล สละสังวัณะระ วิสาฆมาศกาฬ
ษัญญัเอกาฬคะมีคฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤฤ ษริเนทกาลออกฤษฐุ สัมเค็จบรมธรรม
มฤณมหาราชารามาอิราชาเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตคฤณวิยูลปรีชาอัน

มหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการมาณพระบัณฑูร
 สุรสิงหนาท ท้าวสัสดีพระราชภูษิตถาโยนา ให้เลื่อนสมเด็จพระวันรัตน์
 ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงษญาณปริยัติวงศา สังฆราชาธิบดี ศรีสมเด็จ
 ปรีชาญาณ ติปิฎกธรรมาจารย์ สฤษดิ์ขัตติยสารสุนทร มหาคุณฤๅศรัทธาภิเษก
 สฤษดิ์สังฆะ ความว่า สฤษดิ์วงศา เป็นประธานธรรมาศรัทธาภิเษก
 ขรรพสาส์น สถิตย์ในพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร พระอารามหลวง (แล้ว
 มีนามองค์อื่นต่อไป ลงท้ายจึงมีพรว่า) ให้จตุระฤๅศรัทธาภิเษก
 พระชนมายุศม ศรีสวัสดิพิพัฒน์มงคลวิมลฤๅศรัทธาภิเษก ในพระพุทธรูป
 งามทุก ๆ พระองค์เทอญ ฯ

สมเด็จพระสังฆราช นาค สันพระชนมเมือพระกาฬ.ศ. ๒๓๘๒
 พระชันษาได้ ๘๖

สมเด็จพระพนรัตน์ ทองดี

สมเด็จพระพนรัตน์ (๘) วัฑระฌัง นามเดิมว่า ทองดี เป็น
 เชื้อรามัญ เดิมเป็นพระราชาคณะที่พระญาณวิริยะ ในรัชกาลที่ ๒
 ไปรทให้เป็นพระธรรมไตรโลก แลคเนว่าจะได้เป็นพระธรรมมอคมแล้ว
 เปลี่ยนเป็นพระพิมลธรรม (ถึงกล่าวมาในรัชกาลที่ ๒) มาถึงรัชกาล
 ที่ ๓ ไปรทให้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์

สมเด็จพระพนรัตน์องค์นี้ ในเทศมหายเหตุรัชกาลที่ ๒ ที่เจ้าพระยา
 ทิทภกรวงศ์เรียบเรียงในพระราชพงษาวดาร ว่าเมื่อยังเป็นพระธรรม
 ไตรโลก ดังนี้ ได้ไปรทให้นิมนต์คืนเมื่อฉลองสระในสวน แลกล่าว

กันอีกอย่าง ๓ ว่าพระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชอยู่วั
ระหนึ่ง ด้วยทรงนับถือสมเด็จพระพนรัตน์องค์นี้มาแต่เดิม

สมเด็จพระพนรัตน์ ฤกษ์

สมเด็จพระพนรัตน์ (๘) วักระหนึ่ง นามเดิมว่า ฤกษ์ ในรัชกาล
ที่ ๒ เป็นพระราชาคณะพระโพธิวงศ์ อยู่วัดอมรินทร

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมอโศก พร้อมกับทรงตั้ง
สมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัคฺชาวชฺระณะ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓ โปรดให้อา
วณามาอยู่วักระหนึ่ง มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระโพธิวงศ์ เป็นพระธรรมอโศก บรมญาณอกถ สันทร
นายก คิปปุกฺขรา มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยวัคฺ
ระหนึ่งวรวิหารพระอารามหลวง ให้จตุตถกฤดากร ฯลฯ

ทรงตั้งวันศุกร์ ขึ้น ๓๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓

ถึงบเดาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ พร้อม
กับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาค มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งรวมฉบับ
เกี่ยวกับองค์อื่น ขึ้นศักระณมัตถกนแกียว แล้วลงชื่อต่อ ๆ กัน แลให้
พรรวมข้างท้าย อย่างสำเนาคตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาค ดังกล่าวมา
แล้วดังนี้

ให้เลื่อนพระธรรมอโศก ขึ้นเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ บิรียัศวรา
วิสุทธิสังฆาจารย์นายก คิปปุกฺขราจารย์ สฤษฏิกิจคิยสารสุนทร มหา
คณฤศร บวรวามะคณะสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี สถิตยวัคฺ

ธาวาศวรวิหาร พระอารามหลวง

ทรงตั้งวันพุม แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๐

มีพระญาณสิทธิ์ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีในบาญชีทรงผนวช
กรมพระราชวังหลัง ในหนังสือพระราชวิจารณ์ มีคำอธิบายว่าภายหลัง
เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ สอดสวนจากตำแหน่งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ใน
หนังสือพิมพ์ศรีญาณที่พระยาพยุมาธิบดีเรียบเรียงไว้ ได้ความว่าชื่อ
มหาเถร อยู่วัดพระเชตุพน รัชกาลที่ ๓ ได้เป็นพระราชาคณะ ที่พระ
ญาณสิทธิ์ รัชกาลที่ ๒ เป็นพระเทพกระวี แล้วเป็นพระธรรมเจดีย์อยู่มา
จนรัชกาลที่ ๓ ได้ความเพียงเท่านั้นไม่ปรากฏว่าเป็นสมเด็จพระพนรัตน์
เมื่อใด

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขุน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๕) วัดโมลีโลก นามเดิมว่าขุน
เดิมเป็นอะไรมาแต่ก่อนไม่ทราบ ทราบแต่ว่าเป็นพระพุทธโฆษา

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษา เพราะ
เป็นพระอาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แลพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย เมื่อท่านถึงมรณภาพแล้ว พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างรูปสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ไว้ ๒ รูป รูปเล็กทรงบูชาอยู่ในหอพระเจ้า รูปใหญ่สร้างหอไว้ที่วัดโมลีโลก
ทรงบูชาเวลาเสด็จพระราชทานพระกรุขึ้นทุกรัชกาลต่อมา

พระพิมลธรรม พร

พระพิมลธรรม (๖) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า พร เดิมจะเป็น
ตำแหน่งใดมาก่อนอย่างไรไม่ ทราบแต่ว่าเป็นพระพรหมมุนี

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงเลื่อนเป็นพระพิมลธรรม แล้วภายหลังโปรด
ให้อาราธนาครองวัดกัลยาณมิตร สำเนาที่ทรงตั้งเป็นพระพิมลธรรมพร้อม
กับทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ นาค วัชรราชบูรณะตั้ง

ให้พระพรหมมุนี เป็นพระพิมลธรรม อนันตะญาณนายก คิยภู
ธรา มหาคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวราชบูรณาวาส
วิหารพระอารามหลวง

ทรงครองวัตร ชน ๑๓ คำ เดือน ๑๒ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๗๓

พระธรรมราชา เรือง

พระธรรมราชา (๓) วัดศาลาปูน นามเดิมว่า เรือง เป็นเปรียญ ๓
ประโยค เดิมเป็นพระราชาคณะที่พระสังวรวิมล อยู่วัดระฆัง

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมเมย พ.ศ. ๒๓๗๘ ทรงตั้งเป็นพระธรรม
ราชา ไข่ครองวัดศาลาปูนกรุงเก่า ต่อมาพระธรรมราชาคุม สร้อยข้อ
แปลกกับเคยวน พระธรรมราชาของคณะมีสมณะศักดิ์ชั้นไหนไม่ปรากฏ
สำเนาที่ทรงตั้งตั้ง

ศิริศุภมัตถุ ลงวันพฤหัสบดี แรม ๕ คำ เดือน ๖ ขมเมย
พ.ศ. ๒๓๗๘ ให้เลื่อนพระสังวรวิมล ขึ้นเป็นพระธรรมราชา มหาวิ
นายก คิยภูธรังค์ สงฆคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย
ณโลกยสุธาวาส วรวิหารพระอารามหลวง ให้ถูกฤตฤกาล ๑ ๓ ๑

11/03/2565
ในพระพุทธรูปสำเนา เทอญ ๗๖

พระเทพโมลี กลิ่น

พระเทพโมลี (๕) วัชรราชสีทอ นามเดิมว่า กลิ่น มีในจดหมายเหตุครั้งรัชกาลที่ ๓ ว่าเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๕๖ เป็นเปรียญได้ถวายเทศน์กัณฑ์มหาพน ท่านเป็นผู้แต่งเทศน์กัณฑ์มหาพน ที่เทศน์กันอยู่ทั่วไปปัจจุบันนี้ ได้เป็นที่พระเทพโมลี เมื่อในรัชกาลที่ ๓ แต่จะเป็นเมื่อใดหาทราบไม่

รัชกาลที่ ๔

กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๗) วัดพระเชตุพน พระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าวสุกรี เป็นพระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ประสูติเมื่อฉวันเสาร์ เดือนห้า ขึ้น ๕ ค่ำจุลศักราช ๑๓๕๒ พ.ศ. ๒๓๓๓ ทรงผนวชสามเณรเป็นหางนาศ ในคราวกรมพระราชวังหลังทรงผนวช เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๕๕ เสด็จอยู่วัดพระเชตุพนจนทรงผนวชพระ ทรงศึกษาในสำนักสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนเป็นพระอาจารย์

ถึงรัชกาลที่ ๒ ทรงผนวชเป็นพระภิกษุเมื่อราวขมแม พ.ศ. ๒๓๕๔ เข้าใจว่าสมเด็จพระสังฆราช สกล เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนเป็นพระกรรมวาจาจารย์ เล่ากันว่าทรงผนวชได้สัก ๓ พรรษา สมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพนถึงมรณภาพในพรรษา ครั้นออกพรรษาพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จไปพระราชทานพระกฐิน จึงทรงตั้งให้เป็นพระราชาคณะให้ครองพระกฐิน แลไปรอก

ให้ครองวัดพระเชตุพนในวันนั้น ต่อมาทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นนุชิต
 ชิโนรส ครีส์ศคชชัตยวงค์ แต่สมณศักดิ์ก็ยังเสมอพระราชอาคณະสามัญ
 ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนแล้ว ทรงตั้ง
 เป็นเจ้าคณะกลาง ได้ทรงว่ากล่าววัดในแขวงกรุงเทพฯ ซึ่งไปรคให้
 จัดตั้งเป็นคณะกลางขึ้นใหม่ มีสมณศักดิ์เสมอเจ้าคณะรอง
 ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคา
 รวณย์ถอมมาก ไปรคให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณคมาภิเศกที่วัดพระเชตุพน
 ทรงเลื่อนเป็นกรมสมเด็จพระปรมาณชิคชิโนรส ครีส์ศคชชัตยวงค์ เมื่อ
 ฃวันศุกร เดือน ๘ ขึ้น ๔ ค่ำ ปุคญ พ.ศ. ๒๓๘๕ มีสำเนาประกาศที่ทรง
 ตั้ง ดังนี้:—

คำประกาศ

ศรีศคชชัตยวงค์ อภิตกาลพระพุทชคักราช ซไมยสหัสสังวัชร
 ไตรสตาธฤจจนวติสังวัชร ปัตยบันกาล สุกุสังวัชรสาวนมาศ สุกก
 ปัตยจตุรสติคฤคฉลี สุกุรวารปริเลทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระ
 ปรเมนทรมหามงกุฎ สุกุขสมมทิเทพยพงค์ วงศาติศวรรกรรมัตริย์ วร
 ชัตยราชนิกโรคม จาทรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุกโตสุชาติ
 สังกุทธเคราหณ จักวัชรมนารถ อภิศวรรราชรามวรางกูร สุกุวิคมูลสุสา
 ษิต อุกฤษฐวิบูลย์ บวรพาคุลย์กฤษฏาภินิหาร สุกุภาธิการรังสุฤษคิ
 ษัญญุลักษณ์ฉวีจิตร โสภากยสรวรางค์ มหาชโนตมางคประนตยาท
 บงกชยคุล ประสิททธิสรวพคุผลคคม บรมสุขมาตมหาบุรุษรัตน

ศึกษาพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการวิมลศุภกิจสมาจาร เพ็ชรญาณ
 ประภาไพโรจน์ อเนกโกฏิสารคุณ วิบูลย์สันตยาน ทิพย์เทพาวตาร
 ไพศาลเกียรติคุณ อคฺลยพิเศษ สรรพเทพเวศรานุรักษ์ เอกธรรคมหา
 บรม สุตพุทธมหารักรวิ ตรีปัญญาทิโกศล วิมลปรัชชา มหาอุคมบัณฑิตย
 สุนทรวิจิตรปฏิภาณ ตรีบุรณคุณสารสยามาภิลोकยคิลก มหาปริวาร
 นายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษคีรีนทร มหาชนนิกรสโมส
 สมมติ ประสิทธิ์วรยศมโหคมบรมราชสมบัติ นพพลเสวตรฉัตรวาทีฉัตร
 ศิริวิดิโนปลักษณ์มหารบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิศวิชาติไชย สกล
 มไหสรวิยมมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาจิราชวโรคม บรม
 นารถชาติอาสาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตนสวณารักษ์ อุกฤษฐศักดิ์
 อรรคนเวศราธิบดี เมศตากรุณาสถลหฤทัย อโนปมัยบุญญการ สกล
 ไพศาลมหาวิญญูเกียรติ ประเมนตรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนารถ
 ยพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จถวัลยราชสมบัติในกรุงเทพมหานคร
 นคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา มหาคิลกภพ นพรัตนราชธานี
 บุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน ได้ประคิษฐานดำรงมาเช่นมหา
 นครอันใหญ่ เป็นที่ศุขเกษมสมบุรณ์ด้วยสรรพโภโดยมไหสรวิยมสมบัติ
 เพียบพลด้วยชนคนฉานนิกรบรรลัษย์ คือบรมยรัตนราชวงศานวงศ์ เสนา
 มาตคามนตรี ภาวะวิชาธิราชปโรหิต เป็นที่ไปมาค้าขายแห่งนานา
 ประเทศพานิช วิจิตรด้วยวิภักดิ์ที่สรรพพัศทุกถ้วนวิเศษ เป็นที่รื่นเริง
 ยืนเที่ยงจิตร แห่งชาวนานาประเทศคามนิคมชนบท ย่อภาภุด้วยมหาชน
 อันเจริญขึ้น ๑๑/๐๐ ด้วยความฉลาดในหัตถกรรมต่าง ๆ แลชำนาญในการ

ช่างสรรพกิจทุกประการ เจริญขึ้นด้วยหมื่นนิกรโยธาทวยหาญ เป็น
 ประเทศที่ประคองฐานพระบรมพุทธศาสนา ประคับค้ำด้วยเรือนพระปฐมมา
 อโยธยาการะเสนาคน วิจิตรด้วยสุวรรณหิรัญญ์มาศ เช่นที่เจริญความ
 เลื่อมใสแห่งมหาชน ซึ่งเข่นมาไค้ดังนี้ สำเร็้วด้วยอำนาจบุญบารมีพระ
 เทชานภาพริวิยะปรีชาวิทรรณกิจ แห่งสมเด็จพระบรมนารถพิตร ซึ่ง
 ทรงสถิตย์เป็นปฐม คือองค์สมเด็จพระบรมโอยกาธิราช ที่ได้ทรง
 พระนามตามประกาศ ด้วยพระนามแห่งพระมโทธิสุปฐมว่า พระพุทธ
 ยอดฟ้าฟ้าโลกย์เป็นเคิมมา ส่วนกรมหมื่นนุชิตชิโนรสเล่า ก็เป็น
 พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น แลได้
 ทรงพระผนวชรับพระฉายพระบรมพุทธศาสนามาช้านาน ทรงพระปรีชา
 ญาณฉลาดรอบรู้ในพุทธศาสน์ราชสาคร แยกอย่าง ไบราณราชประเพณี
 ต่าง ๆ แลในทางปฏิสันถารปราไส แล้วมีพระหฤไทยโอยอ้อมฮาวี
 เป็นที่สนิทธเสนาหา แห่งพระบรมวงศานุวงศ์ทั่วไป แลได้เป็นครุอาจารย์
 ครุถานิยบุคคล แห่งราชสกุลวงษ์มหาชนเป็นอันมาก ครุทที่จะเป็น
 ประชานาธิบดี มีอิศริยยศยิ่งกว่าบรรดาคณานิกรสงฆ์ ความวาสีอริญ
 วาสักษ โยฉายเหนือทั้งปวง เมื่อบรมยุวรัตนอันลาเลิศประเสริฐคังนม
 อยู่ ก็มีไค้ควรที่จะยกย่องพระราชาคณะองค์ใดองค์หนึ่ง แม้ถึงจะมีสติ
 ปัญญาวิททยาคุณเต็มตระกูลเป็นอย่างอื่น ให้มีอิศริยยศถานานศักดิ์ยิ่ง
 กว่า จึงมีพระบรมราชโองการมารพระยณัฏฐ์สรสังฆนาทคาวีสั่ง ให้
 สถาปนาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เป็นกรมสมเด็จพระ
 พระปรมาณชิติชิโนรส ศรีสุคตชคดียวงศ์ บรมพงศาธิบดี จักรบรมนารถ

ประชุมพันธุมหาชาลวรักรุ ประเมทวณเวททสุลัมมามาณีสักกาโรคม
 สฐาน อธิยสมคัสถาวรพิเศษมหาวิมล มงคลธรรมเจดีย์ตุมตวาทิ
 สุวิรมนุญ อกุลยคุณคณาธาร มโหฬารเมตยาภิธยาไศรย ไครยี่ถูก
 กลาโกศล เบญจปตลเสวตรฉัตร ศิริวิรัตนปลัดกษณมหาสมณุตมา
 ภิเศกาภิสิท ขรมุกฤษฐสมณคักกิชำรง มหาสงฆปริณายก พุทธ
 สาสนภิลกโกลุทตมมหาปັນทิตย์ สุนทรวิจิตรปฏิภาณ ไวยคัญญาณ
 มหากระวี พุทธาศิวิรัตนไตรยคุณารักษ์ เอกอรรคมหาธนาควริยรัตน
 สยามาทิโลกยปติพัทธพุทธยวิสัยเนตร สมณคณินทราชิเบศร์ สกล
 พุทธจักโรปการกิจ สฤยติศกการ มหาปาโมกขประธานวโรคม ขรม
 นาวรตยพิตร เสทิจสถิตย์ณวิฑพระเชตุพน วิมลมังคลารามราชวรมหา
 วิหารพระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรา
 ยุทธยา มหาสิลลภพ นพรัตนราชธานีบรมมย์ อุดมราชนิเวศน์มหา
 สฐาน ทฤชมายสมศิริสวัสดิทิ ฯ

ใบกำกับพระสุพรรณบัตร ว่าด้วยถานานุกัณฑ์

ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เลื่อนพระนาม
 ขันทรงพระอิสริยยศยิ่งกว่าพระสงฆ์ทั้งปวง ตลอดจนพระราชอาณาเขต
 โดยพระนามในแผ่นพระสุพรรณบัตร ให้ทรงตั้งถานานุกรม ๓๓ องค์คือ

พระครูทักษิณคณิศร	มีนิจภัทรเทือนละ	๓	ทำลัง	๓
พระครูอภิวคณาภิรักษ์	มีนิจภัทรเทือนละ	๓	ทำลัง	๓
พระครูปลัด	มีนิจภัทรเทือนละ	๓	ทำลัง	๓

141033216

พระครุฑมสังวร	มณฑลนครไชยศรี	๒	ตำลึงเขตก	๑
พระครุฑมวิไชย	มณฑลนครไชยศรี	๒	ตำลึงเขตก	๑
พระครูวิสุทธิสมโพธิ	มณฑลนครไชยศรี	๒	ตำลึงเขตก	๑
พระครูวินัยธร				๑
พระครูวินัยธรรม				๑
พระครูสุนทรโฆษิต				๑
พระครูวิจิตรโฆษา				๑
พระครูสมุห์				๑
พระครูใบฎีกา				๑
พระครูสังฆบริรักษ์				๑

ตั้งแต่วันที่ ๑๕ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ ปุณฺณวารดิถี พุทธศาสนกาล ๒๓๙๕ (ในทำเนียบสมณศักดิ์ว่ามีถาบันนุกรม ๑๖ รูป จึงเข้าใจว่าทรงเติมตำแหน่งพระครูไพโรจน์ราชสังฆาราม เช่นเดียวกับ พระครูวิสุทธิสมโพธิเมื่อภายหลัง)

กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีศรีอินทราทิตย์ ทรงสร้างวัดในเขตของมณฑลวิเศษ ๑ การค้างอยู่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างต่อมาจนแล้ว พระราชทานชื่อว่าวัดศรีอินทราทิตย์

กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีศรีอินทราทิตย์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปุณฺณ พ.ศ. ๒๓๙๖ พระชันษา ๖๕ ปี พระราชทานเพลิงพระศพแล้วโปรดให้เชิญพระอัฐิไปประดิษฐานไว้ที่พระตำหนักวัดพระเชตุพน แลโปรดให้มีตำแหน่งถาบันนุกรมรักษาพระอัฐิคือ

มา ถึงเวลาเข้าพรรษาเสด็จพระราชดำเนินไปถวายพุ่มบูชาพระอัฐิทุกปี
ถึงวันเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานพระกฐินวัฑฒนพระเชตุพน ไปรอก
ให้เชิญพระอัฐิไปประดิษฐานที่ในพระอุโบสถ ทรงสักการบูชาแล้วทอด
ผ้าไตรให้พระเถรานุเถระพระอัฐิสักดิ์ปกครอง เป็นประเพณีมาตลอด
ทุกรัชกาล จนตราข่างทุกวันนี้.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ^{อยู่}

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ^๑ (๑) วัฑฒัน นามเดิมว่า ^{อยู่}
เรื่องประวัติชั้นยวชเรียนแลเป็นเปรียญอะไรไม่ได้ความ
ปรากฏแต่ในรัชกาลที่ ๓ เดิมได้เป็นพระราชาคณะที่พระราชกระวี ^{อยู่}
วัฑฒัน คือวัฑฒันอินทร์

^{อยู่}
ถึงบวช พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระธรรม
ไตรโลก มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชกระวี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณวิสา-
รทนายก ติชฎกธรา ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตที่วัดเกาะวรวิหาร
พระอารามหลวง ฯ

ทรงตั้งวันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๘ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๕

๑ นามสมเด็จพระสังฆราชแต่ก่อน เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแก้เป็น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ทรงตั้งสมเด็จพระ
พระอริยวงศ์ ^{อยู่} นี้เป็นปฐม แต่ไม่ได้เป็นพระสังฆราช เพราะทรงตั้งกรมสมเด็จพระ
ปรมาธิบดี ฯ ^{11/08/2565} เป็นสมเด็จพระมหาสมณะที่พระสังฆราช

ถึงข.๒๖ พ.ศ. ๒๓๘๖ เมื่อกษัตริย์บรมราชาธิราชเจ้าแห่งกรุงศรีอยุธยา
สำเร็จแล้ว โปรดให้ข้าราชการมาเป็นอธิบดีสองหมื่นสองพันคนเป็นองค์แรก จึง
ทรงเลื่อนเป็นพระพิมลธรรม คราวเดียวกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช
นาค มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระธรรมไตรโลก เป็นพระพิมลธรรม อนันตญาณนายก
ศิษย์ภูธร มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์ในวัดสุทัศน์
เทพอารามอวาศววิหาร พระอารามหลวง

ทรงตั้งวันพจนนเรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ ๒๖ พ.ศ. ๒๓๘๖

เมื่อสมเด็จพระสังฆราช นาค สิ้นพระชนม์ พระยาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริที่จะให้สมเด็จพระสังฆราช
แต่เสด็จสวรรคตเสียก่อน

ถึงรัชกาลที่ ๕ พระยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้ง
กรมสมเด็จพระปรมาณูชิคชีโนรส เป็นสมเด็จพระมหาสมณะ จึงทรง
สถาปนาพระพิมลธรรม ชู เป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ตำแหน่ง
เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระพิมลธรรม ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
ปริยัติวรสังฆาธิบดี ศรีสมณคุณปรีชาญาณ ตรีศุกรโกศล วิมลปรีชา
มหาศมคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตย์ในวัด
สุทัศน์เทพวรารามววิหาร พระอารามหลวง นิรภัยเถื่อนละ & คำตั้ง
มีถาดานุศักดิ์ ^{๑๐๓} ครรตั้งถาดานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิจัตว เกอนละ ๓ ตำบล ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยกรรม ๑

พระครูเมธีกร ๑

พระครูวรวงศา ๑

พระครูธรรมรัต ๑

พระครูธรรมกิจ ๑

พระครูสมุห ๑

พระครูไขัญญา ๑

พระครูสังฆวิจารย์ ๑

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ ^{อู่} ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕

เมื่อด่วนอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ บรมเมษ พ.ศ. ๒๔๐๓

สมเด็จพระวันรัตน์ ^๗ แห่ง

สมเด็จพระวันรัตน์ (๑๐) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่าเซ่ง
เกิดในครั่งกรุงธนบุรี ^๘ เมื่อด่วนเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ^๙ ขวด ^{๑๐} จุล
ศักราช ๑๓๔๒ พ.ศ. ๒๓๒๓ จะขวยเรียนมาอย่างไรก่อนหาทราบไม่
ปรากฏแต่ว่าเดิมอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนคันถธุระ

ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อยังเป็นพระอินทีย ได้รับเลือกเป็นสมเด็จพระทศ
องค์ ๑ ไปในคณะสงฆ์ซึ่งโปรดให้ออกไปสืบข่าวพระศาสนาในลังกาทวย

๑ เดิมสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่คณะใต้เป็นสมเด็จพระพนรัตน์ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแก้เป็นสมเด็จพระวันรัตน์

เมื่อขงอ พ.ศ. ๒๓๕๗ ไปตง ๕ ปี จึงได้กลับมา มาได้เป็นเปรียญ แล้ว
ทรงตั้งเป็นพระราชคณเฑาะพระศรีสาถกยบุตร ไปอยู่วัดอรุณ

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราช
คณเฑาะผู้ใหญ่ ทพระเทพมุนี เมื่อนวนศุกร์ เกียน ๕ ขน ๑๑ คำ มีสำเนา
ประกาศทรงตั้งดังนี้

ศิริศุภมัศก อติกาลพระพทศักราช ไชยเมสหัสสังวัจฉ
ไตรศดาฤกษ์อุษตศิสังวัจฉ ปรุขันกาลนาคสังวัจฉ ผคุณมาศ
สุกรขันธ์ เอกาทศมัตถุขณีสุกรวารปริเนทกาลอุกฤษฐู สมเด็จพระ
ธรรมมฤคมาหาราชวามาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตคุณวิบุลย
ปรีชาอันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการมาณ
พระบิณฑุรสุสังหนาทศรัสสัง พระราชทุติดาขณา ให้เลื่อนพระศรี
สาถกยบุตร เป็นพระเทพมุนี คริขุฎกธรา มหาธรรมกถิกคณิศร บวร
สังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดอรุณราชวรารามอาวาสวิหฬร พระ
อารามหลวง ให้จตุรฤตฤกาล อวยผลพระชนมายุศุภศิริสวัสดิพิพัฒน์
มงคล วิมลทฤนายศุภในพระพทศศาสนา เทอญ ฯ

ต่อมาได้เลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ แต่จะเป็นเมื่อใดไม่ได้ความ
แล้วเลื่อนเป็นพระธรรมมอคม เมื่อขบเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ คราวเดียวกับทรง
ตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาค มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระธรรมเจดีย์ เป็นพระธรรมมอคม บรมญาณคูลย์ สันทร
นายก คิขุฎกธรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย

ฌวักขรณราชธารามธาวาศรววิหาร พระอารามหลวง ให้จตุรฤตฤตฤกาล
อวยผล พระชนมายุศัมคีรีสวัสดิพิพัฒน์มงคล วิมลทฤฆายุใน
พระพุทธรักษาเสนาเทอญ ฯ

ทรงตั้งวันพฤหัสบดีเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๒

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๓๘๕ ทรงเลือนเป็นสมเด็จพระ

พระวันรัตน์ พร้อมกับทรงเลือนกรมสมเด็จพระปรมาธิบดี ฯ มีสำเนา
ดังนี้

ให้เลือนพระธรรมอคมชนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์ ปรีชิตพิพัฒน์
พงศ์ วิสุทธิสงฆปริณายก ศรีวิบูลโกศล วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณ
คณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตยฌวักขรณราชวรา
รามวิหาร พระอารามหลวง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้

๓๐ รูป คือ

- พระครูปลัด มีนิจภัทรเดือนละ ๓ ค่ำลง ๑
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูธรรมศุค ๓
- พระครูพทธิบาล ๓
- พระครูพรหมสรว ๕
- พระครูอมรทัต ๓
- พระครูสุมห ๓
- พระครูไชยฎีกา ๖

1403 1566

พระครูสังฆกิจ

สมเด็จพระวันรัตน์ แห่ง ฝั่งมรณะภาพในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
ณวันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุ ๘๗ ปี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๒) วัดมหาธาตุ นามเดิมว่า
ฉิม เป็นชาวบ้านบางจานเมืองเพชรบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ
ณวันพฤหัสบดีขึ้น ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีเถาะจุลศักราช ๑๖๔๕ พ.ศ. ๒๓๒๖
บวชที่เมืองเพชรบุรี แล้วเข้ามาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ
อยู่ที่วัดพระเชตุพน

ในรัชกาลที่ ๒ ได้เป็นเปรียญเอก ๘ ประโยค แลทรงตั้ง
เป็นพระราชาคณะที่พระรัตนมน้อยวัดพระเชตุพน

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๖๘ ทรงตั้งเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพโมลี ต่อมาถึงบั้นโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงเลื่อน
เป็นพระพุทธโฆษาจารย์ เมื่อวันศุกร์ขึ้น ๔ ขึ้น ๓๓ ค่ำ แล้ว
โปรดให้อำราธนาไปครองวัดโมลีโลก มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศิริศยามัตต อภิศกาลพระพุทธศักราช ขโมยสหัสสังวัชร
ไตรศตาดุกขัญญุสสทิสสังวัชร บัณฑิตบัณฑิต นาคสังวัชรนคณมาศ
สุกขบัณเฑาะฐกตมิกตฤคฤวรวรปริเฉทกาลชุกฤษฐ สมเด็จพระม
ธรรมมฤคมหाराชาธิราชเจ้า ผู้ทรงทศพิธราชธรรม อนันตคุณ
วิบูลยปรีชาอันมหาประเสริฐ ทรงพระราชศรัทธา มีพระราชโองการ
มาฉนพระปิตุสวรสสังหนาท คำรัสสังพระราชูปถิตดาษนา ให้เลื่อน

พระเทพโมลี ขนเป็นพระพุทฺธโฆษาจารย์ ญาณอดุลย์ สุนทรนายก
 ตีปิฎกธรา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม ความวาสี สติคัยณ์โมลีโลกย
 สุอารามวาศวีหาวพระอารามหลวง ให้ฤกฤกฤกฤกาลชวยผลพระ
 ขนมาขุนคม ตีริสวัสดิพิพัฒนมงคล วิมลตฤนาศุนในพระพุทฺธศาสนา
 เทอญ

ตั้งรัชกาลที่ ๔ โปรกให้เลื่อนเป็นสมเด็จพะพุทฺธโฆษาจารย์
 เมื่อกอญ พ.ศ. ๒๓๘๔ พร้อมด้วยทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมาณชิต ฯ
 ตำแหน่งเจ้าคณะกลาง เพราะคณะเห็นผู้มีสมเด็จพะธิริยวงศ์เป็นเจ้า
 คณะอยู่แล้ว แลโปรกให้อารานามาครองวัดมหาธาตุ มีตำแหน่งที่ทรง
 ตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระพุทฺธโฆษาจารย์ ขนเป็นสมเด็จพะพุทฺธโฆษาจารย์
 ญาณอดุลย์ สุนทรนายก ตีปิฎกวิถียาคณ วิมลคัมภีร์ญาณสุนทร
 มัชฌิมคุณฤศร ขวรสังฆาราม ความวาสี อริญวาสี สติคัยณ์ในวัดพระ
 ศีรีรัตนมหาธาตุววีหาวพระอารามหลวง มีนิจักตรเถื่อนละ ๕ คำตั้ง
 มีถานานนุคักติควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด	นิจักตรเถื่อนละ ๒ คำตั้ง ๑
พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูสังฆกรรรมประสิทธิ์	๓
พระครูวิจิตรสาวัน	๓
พระครูสมุห์	๑

พระครูใบฎีกา

๓

พระครูสังฆสิทธิกร

๓

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นิม ^๕ เมื่อยังเป็นพระพุทธโฆษา
 จารย์ในรัชกาลที่ ๓ ^๓ มีเหตุอภัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เมื่อยังทรงผนวชเป็นพระราชาคณะ คุ้มแย้งกันในการไล่หนึ่งสี่เปรี๊ญ
 พระพุทธโฆษาจารย์กล่าววาทะหายช้า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรง ทรงขัดเคืองมิให้มนตรีเจ้าราชการอยู่คราว ๓ ครั้นถึง
 รัชกาลที่ ๔ พระพุทธโฆษาจารย์มีความห่วงหวั่นหวาดต่อราชภัยเป็นกำลัง
 แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงถือโทษ รัชสั่งว่า
 หนึ่งสี่ ^๕ โปรดให้เลื่อนยศขึ้นเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๆ ศึกษิต
 พระเดชพระคุณซึ่งไม่ทรงพยายาม ^๕ จึงแต่งคาถาถวายพระพร อัน
 คุ้มบพว่า ย่อมเทวมนัสสำน มีคลัตถายภาสิต ถวาย โปรดให้พระ
 สังฆสวดทำยพระปริตในพระราชวัง ยังสวดมาจนบัดนี้

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นิม ^๕ ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๔
^๕ ^๕ เมื่อยมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ อายุ ๗๔ ปี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (๗) วัดพระยวงษาวาศ นาม
 เต็มว่า จ ^๕ เกิดในรัชกาลที่ ๑ ^๕ เมื่อฉวันพุม เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ ยม
 จุลศักราช ๑๑๕๕ พ.ศ. ๒๓๗๐

ในรัชกาลที่ ๒ ^๕ บวชอยู่วัดราชบูรณะ ^๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ได้เป็นเปรียญเอก ^๕ ๕ ^๕ ๕ ^๕ ๕ แลเป็นธรรมกถึกเทศนาคมชัดเสียงคนนิยมมาก

เป็นคู่กับพระมหาดอกเปรียญเอกวัดพระเชตุพน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยก็ทรงพระเมตตาโปรดตั้ง ๒ องค์ ครั้นเมื่อขมเฝ้าย พ.ศ. ๒๓๐๕ เมื่อทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช ก่อน โปรดให้ศิคราช ทินนามพระราชาคณะชนใหม่ ๒ นาม ทรงตั้งพระมหาเจี๊ยะ เป็นพระอมรโมลี ทรงตั้งพระมหาดอก เป็นพระศรีวิสุทธิวงค์ ในคราวเดียวกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช ก่อน เพราะฉะนั้นนามพระอมรโมลี กับพระศรีวิสุทธิวงค์ ๒ นามนี้ จึงได้ติดกันมาว่าสำหรับทรงตั้ง เฉพาะเปรียญที่ทรงพระเมตตาโปรด มาจนตรายเท่าทุกวันนี้

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมเฝ้าย พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราชคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพโมลี ติชัญญกธรา มหาธรรมกถึกคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี กล่าวกันมาว่าคำว่า “ธรรมกถึก” โปรดให้เติมเข้าไปในสร้อยนามพระเทพโมลี เมื่อครั้งทรงตั้งพระเทพโมลี ขึ้น เพราะเป็นธรรมกถึกมีชื่อเสียงดังกล่าวนั้นแล้ว ทรงตั้งแล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดประยุรวงศาวาส ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก ในคราวเดียวกับที่ทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาคมีตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้พระเทพโมลี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณวิสสารทนายก ติชัญญกธรา มหาคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ในประยุรวงศาวาสวัดวิหารพระอารามหลวง

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงเลื่อนเป็นพระพิมลธรรม เมื่อขมเฝ้าย พ.ศ. ๒๓๗๕ พร้อมกันทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมาธิบดี ๑ มีตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้เลือนพระธรรมไตรโลก ขึ้นเป็นพระพิมพ์ลธรรม มหันตคุณ
วิบุลยปรัชญา ญาณนายก ตรีปฏิภนคุณาลังการภูสิต อุตฤทธิศคณฤศร
บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยัณณวิกัประยรรวงศาaramวิหารพระธาวรามหลวง
มีนิจภัทรเดือนละ ๔ คำสั่ง ๓ บาท มีถณานันต์กัศิครวตั้งถณานุกรม
ไค้ ๘ รูป คื

พระครูปลัด มีนิจภัทรเดือนละ ๒ คำสั่ง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสรวิไชย ๓

พระครูไกรสรวิลาศ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูไขฎกา ๓

พระครูธรรมบาล ๓

ดงขมแสง พ.ศ. ๒๔๐๐ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพะพุทธโฆษา
จารย์ เมื่อดวันพวม เดือนยี่ ขึ้น ๓๕ ค่ำ มีสำเนาทรงตั้งถณานัน

คำประกาศไม่มีพิศดาร ขึ้นศัภมัตถพระนามอย่างกลาง แล้ว
ท้อความว่า ทรงพระราชดำริหว่า พระพิมพ์ลธรรม พระพรหมมุนี พระ
ธวัชมุนี ๓ รูปนี้ ประกอบด้วยสทิษัณญญาวิทยาคุณ แลรัยัทธิระผลของ
พระเศษพระคุณในการพระพุทธรศาสนามาช้านานแล้ว ควรจะเป็นประธานา
ธิบคิ ที่พระราชาคณะผู้ใหญ่ไค้ จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระ

บัญชาธุรสสิ่งหนาท้าวสี่สิ่ง ให้เล่นพระพิมลธรรม เป็นสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ ต่อไปอย่างความในโยก้ากัษิทธิชัยศิริทองมาข้างคัน
พระพรหมมุนี เป็นพระพิมลธรรม พระอริยมุนี เป็นพระพรหมมุนี (คือ
พระพิมลธรรม บรม แลสมเด็จพระวันรัตน์ ท้าย ซึ่งจะกล่าวต่อไป ทรง
ตั้งพร้อมกัน ๓ องค์ลงท้ายย่อว่า) ขอให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง

เจริญสุขสวัสดิ์ จิรสถิตกาลทุกอายุ ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์องค์นี้ ในสำเนาที่ทรงตั้งว่า สถิตย์
วิกรมหาธาตุ เป็นเจ้าคณะกลาง ด้วยทรงพระราชดำริที่จะให้มาอยู่
วิกรมหาธาตุ ต่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นิม แต่เจ้าพระยาศรี
สุริยวงศ์ ทูลขอให้คงอยู่วัดประยุรวงศ์ ซึ่งเป็นวัดในสกุลของท่าน
จึงคงอยู่วัดประยุรวงศ์ตามเดิม แลภายหลังเปลี่ยนเป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะเหนือ ตำแหน่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จึงเป็นเจ้าคณะใหญ่
คณะเหนือต่อมา

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ จึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
ประภา พ.ศ. ๒๔๓๖ อายุ ๘๓ ปี

สมเด็จพระพจนานจารย์ สุน

สมเด็จพระพจนานจารย์ (๔) วัดสระเกษ นามเดิมว่า สุน เรือง
ประวัติก่อนเดิมทราบแต่ว่าเป็นพระราชาคณะ ที่พระญาณวิชัยในรัชกาล
ที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระพรหมมุนี
เมื่อชขาด พ.ศ. ๒๓๗๓ พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระพนรัตน์ นาค มี
สำเนาที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณวิริย ขึ้นเป็นพระพรหมมุนี ศิริวิสุทธิญาณ
นายก คีรีภูฏธรา มหาคณิศร บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัค
สระเกษธาวาศวรวิหารพระอารามหลวง

ทรงตั้งวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ บขาล พ. ศ. ๒๓๗๓

ครั้น พ. ศ. ๒๓๗๖ ทรงเลื่อนเป็นพระพุฒาจารย์ พร้อมกัน
เมื่อทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราช นาค มีสำเนาที่ทรงตั้ง ตั้งนี้

ให้เลื่อนพระพรหมมุนี ขึ้นเป็นพระพุฒาจารย์ ญาณวรา สถิตย
วิสุทธิจริยาปรินายก คีรีภูฏธรา มหาอุคคคัลลอนันต์ ธีรญาณวาสี สถิตย
ในสระเกษธาวาศวรวิหารพระอารามหลวง

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อยกญ พ. ศ. ๒๓๙๕ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระ
พระพุฒาจารย์ พร้อมกันเมื่อทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมาธิบดีฯ แลอยู่
วัดสระเกษตามเดิมตลอดมา สำเนาที่ทรงตั้งพบแต่คำประกาศที่ลงต่อๆ
กัน ตั้งนี้

ให้เลื่อนพระพุฒาจารย์ เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถาน
ปริชา สถิตยวิสุทธิจริยาสมัชชี่ นีพัทธอุคคณ ศิริสุนทรพรตจาริก ธีรญาณ
คณิศร สมณนิกรมมหาปรินายก ตรีภูฏโกศล วิมลคัลชันนั สถิตย
ณวัคสระเกษธาวาศวรวิหารพระอารามหลวง

สมเด็จพระพุฒาจารย์ สัน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
๒๗ พ. ศ. ๒๔๐๗

สมเด็จพระพุฒาจารย์ โต

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆัง นามเดิมว่า โต นามฉายา ว่าพรหมรังสี เกิดในรัชกาลที่ ๑ เมื่อณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ขวอกรัตติกักราช ๓๓๕๐ พ.ศ. ๒๓๓๑

บวชเป็นสามเณรในรัชกาลที่ ๑ ว่าพระบวรวิริยเดวอยู่ชั้ววัดสังเวช ศึกษารามเป็นพระอัฐฌาย์ บวชแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัด ระฆัง กล่าวกันว่าเมื่อท่านเป็นสามเณรเทศน์เพราะนึก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ทรงพระเมตตา ครั้นอายุครบอุปสมบท เมื่อข มโรง พ.ศ. ๒๓๕๐ ทรงพระกรุณาโปรดให้บวชเป็นนาคหลวงที่ในวัด พระศรีรัตนศาสดาราม จึงเรียกกันว่าพระมหาโตตั้งแต่แรกบวชมา แต่ท่านไม่โปรดนายศัสถ์ก็ เมื่อเรียนรู้พระปริยัติธรรมแล้วก็ไม่เข้า แปล่หนังสือเป็นเปรียญ แลไม่รับเป็นถนนานกรม แต่เป็นนักเทศน์ มีชื่อเสียงทรงค้นเคยมาทั้งในรัชกาลที่ ๒ แลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงตั้งเป็นพระราชาคณะท่านทูลขอตัวเสี่ย คงเป็นแต่พระมหาโตตลอดมา ขางคนก็เรียกว่าขรัวโต เพราะ ท่านจะทำอย่างไรก็ตามความพอใจของท่าน ไม่ถือความนิยมของผู้อื่น เป็นใหญ่ มีเรื่องเลาๆกันถึงการทำท่านปฏิวัติแปลก ๆ มากมายหลาย เรือง จะยกเป็นตัวอย่างเช่นว่าท่านนอนอยู่ โรยชั้นสังกะฐิ โจรสังขยิบ ของไม่ถึง ท่านช่วยเอาเท้าเขยส่งไปให้ โจร ฉนั้นเป็นต้น อธิยาไครย ของท่านมีความมักน้อยเป็นปรกติ ถึงได้ลาภสักการมาในทางเทศนา ก็เอาไปใช้ในการสร้างวัดวาเสี่ยเป็นนิจ จึงมีผู้คนนับถือมาก

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 ทรงเป็นพระราชอาคันตุกะท่านไม่ขัด กล่าวหาว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงทราบว่าคุณธรรมของท่านยิ่งหย่อนเพียงไร จึงทรงตั้ง
 เป็นพระราชอาคันตุกะพระบรมมหาราชวัง เมื่อบวช พ.ศ. ๒๓๘๕ เวลานั้นท่าน
 มีอายุได้ ๒๕ ปีแล้ว ต่อมาอีก ๒ ปี ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๓๘๗ ก็ทรงตั้งเป็น
 พระราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี ครั้นสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ สัน
 มรณภาพ จึงทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ เมื่อฉนวนพลุหัดยัค
 เดือน ๓๐ ขึ้น ๘ ค่ำ บวช พ.ศ. ๒๔๐๗ มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศิริศกมัตถ์ พระพุทธศาสนาเป็นอติภาคล่วงแล้ว ๒๔๐๗
 พรวษา บัดยขึ้นกาลอันตรัสจักร บุษยมาศสุภกษณวมคิตกรวาร
 ปรีเขตกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมเมทรมหาอมรินทรมหา
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระเทพกระวีมหาพรหมายุกาล
 ประกอบด้วยรัตติกัญญาเดชาธรรมยังยืนมานาน และมีปฏิภาณปรีชา
 ศรัทธาปกเกล้าโลกศัล แลฉลาดในโวหารนิพนธ์เทศนาปริวรรตวิธี แลทำกิจ
 ในสุตนั้นด้วยดีไม่ย่อหย่อน อุตสาหหลังสอนพระภิกษุสงฆ์สามเณรโดย
 สมควร อนึ่งไม่เกียจคร้านในราชกิจบำรุงพระบรมราชศรีรัตนาลของพระ
 เกศพระองค์เวลานั้น ๆ สมควรเป็นที่อริยัญญิมหาสมณคณิศรเจ้าจารย์พระ
 ราชอาคันตุกะผู้ใหญ่ มีอิทธิยศยิ่งกว่าสมณนิกรฝ่ายอริยวาสี เป็นอธิบดี
 ครุฑาณิยพิเศษ ควบคุมการบูชาแห่งนานาเนกบรรพตัสช บรรพคานันต์ต่อพระ
 บรมพุทธศาสนาได้^๕ จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท

ตำราสังข์ ให้สถาปนาพระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก ตรีปิฎกปรีชา มหา
 คณฤศร บวรสังฆารามคามวาสี เลื่อนที่ขึ้นเป็นสมเด็จพระพนมจารย์
 อเนกสถานปรีชา วิสุทธศีลจรรยาสมบัติ นิพัทธอุตคุณ ศิริสุนทรพรต
 จาริก ธวัชญญิกคณิศร สมณนิกรมหาปรีชา นายก ตรีปิฎกโกศล วิมล
 ศีลขันธ์ สถิตยัณเฑียรเมฆโฆสิตารามวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
 มีนิจภัตตราคาเถื่อนละ ๕ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๘
 รูป คือ

พระครูปลัด มีนิจภัตตราคาเถื่อนละ ๓ ตำลึง ๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรวม ๓

พระครูสังฆาทิสฺนทร ๓

พระครูอมรโฆสิต ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูธรรมรักชิต ๓

สมเด็จพระพนมจารย์โต ตั้งแต่เป็นพระราชาคณะมา แม้จน
 เมื่อเป็นสมเด็จพระราชาคณะแล้ว ท่านก็ประพฤติตามความพอใจของท่าน
 อยู่อย่างแต่เดิม เป็นคนดีไปทางเรือ งามทีเมือท่านเห็นศิษย์ที่แจวเรือ
 เหนื่อยก็ให้นั่งพักเสีย ท่านแจวแทนก็มี เล่ากันว่าจนไปพบกระบวนเสด็จ
 ถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใต้ถอกพระเนตรเห็น แต่พระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทราบบัณฑิตาไครยของท่านมาแต่

เดิม ถึงจะประพฤติแปลกๆ จนที่ในพระราชฐานก็ไม่ทรงถือ ดังเช่นท่าน
เข้าไปถวายเทศน์ในงานหลวงครั้ง ๑ พอเสด็จออกท่านขึ้นธรรมาศน์ถวาย
ศีล บอกลัทธิราชถวายพระพร ดังนี้ไม่ว่าจรดแล้วแปลสิกสองสามคำ
ท่านก็กล่าวขานว่า จะถวายเทศน์หาพระธรรมหมวดใดๆ ก็ทรงทราบบ่อยหมก
แล้ว แล้วเลยลงเขว้างก็มี จบเทศน์นางจากธรรมาศน์ ท่อมามีพระราชอา
คณเริงค์ออกไปเฝ้าอย่างก็ถูกกริ้ว เพราะมิได้พระราชทานอภิเษกอย่าง
สมเด็จพระพุทธมาจารย์ โต แลยังมีเรื่องราวเล่ากันอีกหลายเรื่องมาก

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ โต ได้สร้างวัดหลายวัด ท่านชอบสร้าง
ของที่แปลกๆ แลโตๆ กล่าวกันว่าเพื่อจะให้ลบล้างนามของท่านที่ชื่อโต
คือ สร้างวัดอินทารามที่บางขุนพรหมในกรุงเทพฯ นี้ มีพระโตนั่งห้อยพระ
บาท สร้างค้างขย่งองค์ ๑ วัดช่องลมแขวงจังหวัดธนบุรี สร้างพระเจดีย์
นอนองค์ ๑ ทิวทิศตะเพียนแขวงกรุงศรีอยุธยา สร้างพระโตนั่งกลาง
แจ้งองค์ ๑ ทิวทิศหลวง (เห็นชื่อว่าเรือพระพทธบาท) สร้างพระนอนใหญ่
องค์ ๑ ทิวทิศไชโยแขวงจังหวัดอ่างทอง สร้างพระโต (องค์เดิม) องค์ ๑

สมเด็จพระพุทธมาจารย์ โต ถึงมรณภาพเมื่อในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
บวช พ.ศ. ๒๔๑๕ อายุได้ ๘๕ ปี.

พระพิมลธรรม ยิ้ม

พระพิมลธรรม (๘) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า ยิ้ม เข้าใจว่า
เป็นเปรียญเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ถึงรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราชาคณะที่พระ
ญาณสมโพธิ³¹ อยู่วัดสุทัศน์

ดิถีรัชกาลที่ ๕ เมื่อขุณย พ.ศ. ๒๓๗๕ ทรงตั้งเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ที่พระพรหมมุนี คราวเดียวกับทรงตั้งกรมสมเด็จพระปรมา
นุนีศฤงคาร กรมสังฆการี มีสำเนาที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณสมโพธิ ขึ้นเป็นพระพรหมมุนี คัมภีร์ญาณ
นายก ตรีขุณยคุณาสังกรณ มหาคุณฤศวรขจรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวัดกุฎีต้นเทพวรารามวิหารพระอารามหลวง นิจภัทร ๕ ตำบล

๒ บาท มีถาดานศักดิ์ศรีทรงตั้งถาดานุกรมได้ ๕ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑

ต่อมาเมื่อขุยมเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพิมล
ธรรม พร้อมด้วยทรงตั้งสมเด็จพระพุทธิโชมาจารย์ จี แดไปรตให้
ธรรมาณาโมอยู่วัดพระเชตุพน สำเนาที่ทรงตั้ง มีแต่หิริญมัยครกับ
ไขกักกับ ประกาศรวมอยู่กับสมเด็จพระพุทธิโชมาจารย์ จี อันกล่าว
มาแล้ว

นามจารึกในหิริญมัย

พระพิมลธรรม มหันตคุณ วิมลย์ปรีชา ญาณนายก ตรีขุณย
ขุณญา คุณาสังการภูษิต ขุททิตศกฤเศศ ขจรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม

ใบกำกับหิริญบัตร

ให้พระพรทมมณเฑาะณชน มีนามตามในหิริญบัตรเป็นเจ้าคณะ
รองฝ่ายเหนือ มีนริภักดิ์ราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานุกัถักคิควร
ตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด มีนริภักดิ์ราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรวม ๑

พระครูสรวิชัย ๑

พระครูไกรสรวิลาศ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

พระครูธรรมบาล ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคณางวรวิษุระพระพุทธรักษาเป็นภารสังฆสน ช่วยระงับ
อธิกรณ์แลออนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณร โดยสมควรแก่กำลัง
แลอิศริยยศซึ่งพระราชทานนี้ แลจงมีศุขสวัสดิเจริญในพระพุทธรักษา
เทอญ ฯ

ตั้งแต่ถวันพฤษภาคม ๑๕ ค่ำ เดือน ๒ ปีมะเส็งนพศก พุทธสาสน

กาล ๒๔๐๐

พระพิมพ์ลธรรม ยิม เมื่อเป็นเปรียญได้สร้างวัดคอกหมูเปิดบน
ช่อวักถัสถาราม อยู่ถถนนค่างรวิษุวิก ๑ เมื่อเป็นพระราชาคณะ
สร้างวัดเกาะเกิดแขวงกรุงเก่าวัก ๑ เมื่อมาอยู่วัดพระเชตุพนหาได้

ครองกรุงไม่ พระธรรมเจดีย์ อุ่น ครองกรุงนี้ ด้วยมีพรรษาอายุ
ยิ่งกว่าพระพิมลธรรม ฯ ว่าคณะกลาง แลได้ว่าการรักษาพระพุท
บาทด้วย ท่านอยู่มาจนรัชกาลที่ ๕ ถึงมรณภาพเมื่อขมแสง พ. ศ. ๒๔๓๒
พระธรรมอโศก ถัก

พระธรรมอโศก (๘) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า ถัก เป็น
เปรียญเอกในรัชกาลที่ ๒ เช่นนักเทศน์มชอเสียง เป็นคู่กับสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ จ ซึ่งเป็นเปรียญเอกอยู่ในคราวเดียวกัน พระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดตั้ง ๒ องค์ เมื่อบรรพตังสมเด็จพระ
พระสังฆราช ก่อน ในขมเม็ย พ.ศ. ๒๓๖๕ โปรดให้ศิคราชทินนาม
พระราชาคณะชั้นใหม่สำหรับทรงตั้งพระมหาเป็นพระอมรโมลี พระ
มหาถักเป็นพระศรีวิสุทธิวงค์ เป็นคู่กัน แลต่อมาทั้ง ๒ องค์นี้ได้เลื่อน
สมณศักดิ์เสมอกันมาทุกคราว

ถึงรัชกาลที่ ๓ ทรงตั้งพระศรีวิสุทธิวงค์ ถัก เป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี ในคราวเดียวกับทรงตั้งพระอมรโมลี จ เป็น
พระเทพโมลี

ต่อมาถึงขบเถาะ พ. ศ. ๒๓๘๖ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์พระเทพกระวี
ถัก เป็นพระพรหมมุนี คราวเดียวกับพระเทพโมลี จ เป็นพระธรรม
ไตรโลก

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อขบถัญ พ. ศ. ๒๓๘๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระธรรมอโศก คราวเดียวกับพระธรรมไตรโลก จ เป็นพระพิมล
ธรรม มีสำเนาที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้เลื่อนพระพรหมมุนี ขึ้นเป็นพระธรรมมอคม บรมญาณอกุศลย์
สุนทรนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูษิต ทักขิณทิสคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตย์ในเขตพน วิมลมังคลาวาศรววิหารพระอารามหลวง
นิวกัศร ๔ ตำบล ๓ บาท มีถณานคักตติควรตงถณานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดค มีนริกัศรเคอนละ ๒ ตำบล ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสัททวิมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสุเมห ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูสังฆมรภัชิต ๓ รวม ๘ รูป

พระธรรมมอคม ๑ ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๔ เมื่อบชชชช

พ. ศ. ๒๓๘๖ อายุ ๕๘ ปี

พระธรรมเจดีย์ สิง

พระธรรมเจดีย์ (๘) วัดเทพธิดา นามเดิมว่า สิง เวียงกกัน
ภายหลังว่า สิงสังโฆ ประวัติเคิมจะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่า
เมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราชาคณะที่พระธรรมกิติอยู่วัดเทพธิดา

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อบชชชช พ. ศ. ๒๓๘๔ ทรงตั้งเป็นพระราชา

คณะผู้ใหญ่ที่พระธรรมเจดีย์ คงอยู่วัดเทพธิดา ต่อมามีอธิการณคัง
สัง เมือราวบชชช พ. ศ. ๒๔๐๗

พระธรรมเจดีย์ อุ่น

พระธรรมเจดีย์ (๘) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า อุ่น เกิดใน
รัชกาลที่ ๑ เมื่อขีเถาะจุลศักราช ๑๑๔๕ พ. ศ. ๒๓๒๐ ประวัตต์แต่เดิม
จะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราช
คณเฑาะฐพระสนมทรมจารอยู่วัดพระเชตุพน

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อรวบรวมเมย พ. ศ. ๒๔๐๑ ทรงตั้งเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระธรรมเจดีย์ แต่เห็นระไคร่ครองกุญินมาตั้งแต่
กรมสมเด็จพระปรมาณวชิรชีโนรสสันพระชนม์ ด้วยท่านมีพรรษาอายุ
มาก เมื่อพระพิมลธรรม บรม มาอยู่วัดพระเชตุพน พระธรรมเจดีย์
ก็ครองกุญินทุกยาม

พระธรรมเจดีย์ อุ่น ถูกโจรฆ่าตายในกุญินในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
บมเส็ง พ. ศ. ๒๔๓๒ อายุได้ ๘๗ ปี

พระธรรมไตรโลก รอด

พระธรรมไตรโลก (๘) วัดโมลีโลก นามเดิมว่า รอด
ประวัตต์เดิมจะเป็นอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๓
เป็นพระราชคณเฑาะฐผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี อยู่วัดโมลีโลก

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อขีบุญ พ. ศ. ๒๓๘๔ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
พระเทพกระวี รอด เป็นพระธรรมไตรโลก คงอยู่วัดโมลีโลก แลถึง
มรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อรวบรวมชาติ พ. ศ. ๒๔๐๘

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ ศร

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ (๑) วัคชนะสงคราม นามเดิมว่าหม่อมเจ้าศร ในสมเด็จพะเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นต้น เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา ประสูติในรัชกาลกรุงธนบุรี เมื่อขจร จุลศักราช ๑๓๕๐ พ.ศ. ๒๓๖๓ ทรงผนวชอยู่วัคชนะสงครามาแต่ในรัชกาลที่ ๑ แต่ไม่ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม เป็นแต่หม่อมเจ้าพระสามัญญาจนชันษา ๑๕ ปี ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะเมื่อขจร พ.ศ. ๒๓๘๕ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมว่า หม่อมเจ้าศร ได้ประพฤติพรหมจรรย์มานาน แลได้ศึกษาคัมภีร์พุทธศาสนามาก ไม่มีอภิศรอื่นใดให้ชุนเคืองได้ผลของอุลพระบาท จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับพระนามสมควรแก่บรรพชิต ว่าหม่อมเจ้าศีลวราลังการ ให้เจริญอายุวรรณะศุขพลศิริสวัสดิ์

ตั้งแต่วัน(ไม่ปรากฏในสำเนา) ขกญตวิศกพุทธศาสนกาล ๒๓๘๕ หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ ศร สิ้นชีพิตักษัยในรัชกาลที่ ๔ เมื่อขจร พ.ศ. ๒๔๐๐ ชนอายุได้ ๘๑ ปี

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ รอง

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ (๑) วัคยพิตรภิมุข นามเดิมว่าหม่อมเจ้ารอง ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหลวงพิเศษศิริสวัสดิ์ศุขวัฒนวิไชย ประสูติในรัชกาลที่ ๒ เมื่อขจร จุลศักราช ๑๓๗๘ พ.ศ. ๒๓๕๘

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงผนวชแต่เป็นสามเณร อยู่วัดราชบูรณะ ใน
สำนักสมเด็จพระสังฆราช นาค แต่ยังเป็นสมเด็จพระพนรัตน์ ทรงผนวช
พระเมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๗๓ สมเด็จพระสังฆราช นาค เป็นพระอุปัชฌาย์
จะได้แปลพระปริยัติธรรมก็ครั้งหาทวายไม่ แต่ได้เป็นเปรียญเอก ๘
ประโยค แลทรงตั้งเป็นพระราชาคณะแต่ในรัชกาลที่ ๓ แต่ห้ามมีราช
ทินนามไม่

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระราชทานราชทินนามเป็นหม่อมเจ้าพระญาณ
วราภรณ์ เมื่อชวต พ.ศ. ๒๓๙๕ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า หม่อมเจ้ารองไต้เรือนรู้พระคัมภีร์
พุทธศาสนาเป็นอันมาก จนไต่สอบไล่ถึงที่เปรียญ ๘ ประโยคแล้ว แล
ได้รับสมณบริขารเสมอพระราชาคณะมาช้านาน จึงทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้รับนามสมควรแก่บรรพชิต ว่าหม่อมเจ้าญาณวราภรณ์ ให้
เจริญอายุวรรณคุณพลศิริสวัสดิ์

ตั้งแต่วันที่ (ไม่ปรากฏสำเนา) ชวตวันศุกร์ พระพุทธศาสนา
กาล ๒๓๙๕

ต่อมาถึงขมโรง พ.ศ. ๒๓๙๘ โปรดให้อำราชนาไปครองวัด
ขพิตรภิมุข

หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์สิ้นชีพตักษัยในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ ขีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ชวตวันได้ ๖๔ ขี

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ เล็ก

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ (๑) วัดอมรินทราราม นามเดิมว่า หม่อมเจ้าเล็ก ในพระประพันธวงศ์เชื้อ กรมหมื่นนราเทเวศร์ ประสูติในรัชกาลที่ ๑ เมื่อยัง จุลศักราช ๑๑๖๕ พ.ศ. ๒๓๔๕ ทรงผนวชอยู่วัดอมรินทร์มาแต่ในรัชกาลที่ ๒ เล่าเรียนทางวิปัสณากรรม

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะเมื่อยเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๘ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้ง ดังนี้

ให้หม่อมเจ้าเล็ก ในกรมหมื่นนราเทเวศร์ ได้รับราชทินนามตามคุณในพระพุทธศาสนาว่า หม่อมเจ้าสังวรพรประสาธน์ มีศักดิ์อำนาจเหมือนพระราชาคณะ พระราชทานนิมิตร์เป็นยศบุชชาราคาเถื่อนละ ๓ คำสั่ง อาราธนาให้ช่วยว่ากล่าวสั่งสอนพระสงฆ์สามเณรในวัดอมรินทราราม โดยสมควรแก่กำลังกัวย ขอจงเป็นสุขสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

ตั้งณวัน (ไม่ปรากฏสำเนา) ปีเถาะสัปตศก พระพุทธศาสนกาล ๒๓๘๘

พระราชทานตาลิขัตร์แดงงาปรออย่างพคทาจิวงิน อันเป็นตาลิขัตร์พระราชาคณะในราชตระกูลฝ่ายวิปัสณากรรมให้ถือเป็นเกียรติยศ ทาลิขัตร์เล่มนี้กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้สร้างขึ้น เติมจะพระราชทานพระเจ้าอนงยาเถอ พระองค์เจ้าอำไพ ซึ่งทรง

ผนวชอยู่ด้วยตลอด แต่ยังไม่ทันทรงตั้งเป็นพระราชอาคันตุกะ พระองค์เจ้า
ข้าไพลาผนวชเสีย ศาลับตรึงค่างมา

หม่อมเจ้าพระสังวรวรประสาธน์ เล็ก สิ้นชีพตักษัยในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อขมแม่ พ.ศ. ๒๔๒๖ ชนมาอยู่ได้ ๘๒ ปี

รัชกาลที่ ๕

สมเด็จพระราชปิตุลาธิราชวโรดม

กรมสมเด็จพระปิตุลาธิราชวโรดม สมเด็จพระมหาสมณะ ที่
สังฆราช (๘) วัดบวรนิเวศ พระนามเดิมว่าพระองค์เจ้าฤกษ์ พระนามฉายา
ว่า ญาณอุทัยโก เป็นพระโอรสที่ ๑๘ ในกรมพระราชวังบวรมหาเสนาบดี
ประสูติในรัชกาลที่ ๒ เมื่อฉวันพฤหัสบดี เดือนสิบหกค่ำขามเสงเอกศก
จุลศักราช ๑๓๗๓ ตรงกับวันที่ ๓๔ กันยายน พ.ศ. ๒๓๕๒ ซึ่งเป็นวันเริ่ม
สวภมณัตถ์พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
นภาลัย จึงพระราชทานพระนามว่า พระองค์เจ้าฤกษ์ ดำรงพระยศ
อย่างพระองค์เจ้าในพระราชวังบวร ฯ ครั้นกรมพระราชวังบวรมหาเสนา
บดีสวรรคตแล้ว ขางคราวเสด็จลงมาอยู่ในพระราชวังหลวง ด้วย
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพวงศ์ ซึ่งเป็นสมเด็จ
พระเจ้าชั้นนางเธอในเวลานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นั้น
ได้ทรงนำไปถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรง
คุ้นเคยชอบพระอิริยาไคร่รบกันมาแต่ยังทรงพระเยาว์อยู่ด้วยกัน

เมื่อขมเมย พ.ศ. ๒๓๖๕ ทรงผนวชเป็นสามเณร เสด็จอยู่วัดมหาธาตุ สมเด็จพระสังฆราช (มี) เสนอพระอุปัชฌาย์ ได้ทรงเวียนมุลกิจขียน ในสำนักพระญาณสมโพธิ (รอด) ชำนิชำนาญได้ได้สูตรมูลในที่ประชุมอาจารย์ที่พระราชวังเดิม ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธออยู่นั้น ครั้นทรงผนวชเป็นสามเณรได้ ๕ พรรษา ถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวรใช้ทรัพย์สินค่องลาผนวชออกมาวิภวาพระองค์เมื่อหายแล้วกรมพระราชวังขจรมหาศัศิกิพลเสด็จทรงจัดการให้ทรงผนวชเป็นสามเณรที่พระราชวังขจรฯ อีกครั้งหนึ่ง ทรงผนวชมาจนถึงขลุ พ.ศ. ๒๓๗๒ พระชันษาครบกำหนดทรงผนวชเป็นพระภิกษุ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ลาผนวชออกมาสมโภช แล้วแต่พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ เจ้าฟ้าอาภรณ์ ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ที่จะทรงผนวชเป็นสามเณรในเวลานั้น ในการทรงผนวชเป็นภิกษุนั้น สมเด็จพระสังฆราช (ค่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ สมเด็จพระกรมพระปรมานุชิตชิโนรส แลพระวินัยภิกษุทวีศมหาธาตุ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงศึกษาพระธรรมวินัย ในสำนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงผนวชอยู่วัดมหาธาตุด้วยกัน ทรงเลื่อมใสลัทธิตรรณวินัยตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายหลังจึงทรงอุปสมบทในทสึมา เพื่อเป็นการมั่นคงครั้งหนึ่ง พระสเมธจารย์ (พุทธะรังสะ) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระ

กรมวาจาจารย์ ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระวิเชียรปรีชา
 (ภู) เจ้ากรมราชบัณฑิตย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงสถิตย์ในสมณศักดิ์ท้าวพระราชาคณะแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
 เจ้าอยู่หัว พระราชทานศาลบวรพนเลื่อมสำหรับขศเปรียญพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอยู่แต่เดิมให้ทรงสลับมา พระราชทาน
 นิจกัฏฐ์เดือนละ ๒ ตำลึง เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๓๗๘ พระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ทูลอาราธนา พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จจากวัดราชาธิวาสมาครองวัดบวรนิเวศวิหาร ท่าน
 จึงตามเสด็จไปอยู่วัดบวรนิเวศด้วย

เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๓๘๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะสามัญ ใ้รับ
 พระราชทานศาลบวรและถาวรวัตถุ และเครื่องยศสำหรับพระราชาคณะพร้อม
 ทุกอย่าง พระราชทานนิจกัฏฐ์เดือนละ ๓ ตำลึง ตั้งถาวรนามกรมได้ ๒ รูป
 คือพระปลัด ๑ พระสมุห์ ๑

ถึงรัชกาลที่ ๕ ในขกัญ พ.ศ. ๒๓๘๔ ทรงสถาปนาเป็นกรม
 หมนมบวรวิษุวิษณุ เมื่อฉวันศุกรเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ มีสำเนา
 ประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฏฯ ลฯ พระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระองค์เจ้าฤกษ์เป็นพระเยาววงศ์

ขอผู้ใหญ่ว่า ปรารถนาจะไปช่วยศึกษาวิชาวิบูลย์ปรัชญา รอดภัยในพุทธศาสนา
 เพทางศาสนาตรัสคิดป้าคม สมควรจะเป็นที่สักการบูชาแก่ท่านบวรพลซึ่ง
 จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังหนาทดำรัสสั่ง ให้สถา
 ปนาพระเจ้าวรวงศ์เธอขึ้น ๒ พระองค์เจ้าฤกษ์ เป็นกรมหมื่นบวรวิชัย
 ศรียพันธ์ บัณฑิตพรหมจรรย์ธรรมมยุค ปฏิบัติสุทธกถณะนายก พุทธศาสนา
 คิลกบวรวิชัยบวรพิตี สรรพธรรมิกกิจโกศล สุวิมลปรัชญา บัญญา
 อรรถมหาสมณคัมภรณพิตร เสที่สถิตย์ณวิถัฆวนิเวศราชวราราม
 วิหาร พระอารามหลวง จึงเจริญพระชนมายุบรรณคุขพลศิริสวัสดิ
 จิตรสถิตกาลในพระบวรศาสนา แลทรงอิศริยยศ เป็นประธานาธิบดีในธรรม
 ยุคิกนิกายิกสังฆมัยมบวรนิเวศาคณะเทศธญา

ให้ตั้งถานานุกรม ๘ องค์ คือ พระครูมหานนายก อธรรมยุติก
 คิลกโลกยปสาทานบาล มหาเถรานุฐานิกิจการวิ คณาธิบดีศรีรัตน
 สรณคมกาจารย์ พระครูปลัดภควา ๑

พระครูจลนนายก ตรีปิฎกขมรานุรักษ์ สรรพกิจพิทักษ์ธรวาหน
 กิจการวิ คณาศิลาวิไลธกาจารย์ พระครูปลัดชัย ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูชเนกสำวัน ๑
- พระครูอนันตประกาศ ๑

• ภายหลังเปลี่ยนเป็นพระครูอนันตคุณาท

พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓
พระครูสังฆบริบาล	๓

ให้เจริญอายุวรรณะศุขพล ในพระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ตำแหน่งสมณเถาณันครททรงตั้งครั้งน เป็นทสองรองสมเด็จพระมหาสังฆปริณายก คือกรมสมเด็จพระปรมาณุชิตชีโนรสลงมา เพราะฉะนั้นพระครูปลัดจึงมีนามว่า พระครูปลัดมหานุกาญจนายก พระครูปลัดกฤษณานุกาญจนายก เป็นปลัดขวาซ้าย ๒ องค์ ถานานศักดิ์สูงกว่าสมเด็จพระราชาคณะเจ้าคณะใหญ่

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันศุกรเดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาล เป็นชคิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๐ พุทธชาด บัณฑุบันกาล โสณสังวัจฉระ มาฆมาศ ชุณหษายักษ์ ฉัฐมีติด ศุกรวาร ปวีเสทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นยวราชวิสิษฐิยพันธ์ เป็นพระองค์เจ้าในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ไต่ทรงประพฤตีสถาสนพรหมจรรยาในธรรมวชิรุตินิกาย อยู่ร่วมสนิทชิดชอบพระธัชยาไศรย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมา แต่เมื่อยังทรงพระผนวชอยู่นั้น
จนตลอดเวลาเสด็จปรินิพพานจากพระมหามงกุฎ มาได้ถึงฉัฏฐมาสรมัตถ์
แล้วได้รับสมณศักดิ์ศรียศที่ตั้งแต่ ครองคณะวัฑฒนวิเวคณของพระองค์
ต่อมา ได้เป็นพระอัครราชครูในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในเวลาเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณร แลทรงรับอุปสมบทในเวลาที่ยังเป็น
แลได้มีคุณูปการเป็นพระอัครราชครูให้สำเร็จบรรพชาอุปสมบทแก่สมเด็จพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ แลพระราชวงศานุวงศอันเป็นอันมาก แลมีสมภาร
สมณะมารยาตระเบียบเรียบร้อย สมควรจะเป็นครูสั่งการสั่งงานที่เคารพนับถือ
แห่งพระบรมราชตระกูลทั่วไป แลทรงพระปรีชาฉลาดรอบรู้ ในพระคัมภีร์
พุทธศาสน์แลพงศศาสตร์ สมควรเป็นสงฆปริณายกมหาปาณาติบาติ
มีสมณะศักดิ์ศรียศใหญ่ยิ่งกว่าบรรดาสงฆ์บรรพชั้ทั้งปวงในฝ่ายพุทธ
จักรได้ จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระมณฑุรสุรสิงหนาท ดำรัส
เห็นเกล้าเห็นอกระหม่อม ให้เลื่อนนิตริยศพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
หมื่นบวรวิชัยสุนทร ขึ้นเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ เพิ่มพระ
นามข้างต้นแลสร้อยพระนามข้างท้าย ตามพระนามสมณจาริกในพระ
สุพรรณบัฏว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ บวรวิชัย
สุนทรวิชัย ปิยะพรหมจรรยาธรรมยุตกร ปฏิบัติสุทธคณะนายก พุทธ
ศาสนกิลกปวริยยบรรพชิต สรรพธรรมิกกิจโกศล สุวิมลปรีชา ชาญญา
ธรรมคณาการวิรัตโนคม พุทธวราคมโหรกลางกุสโลภาศ ปริมาณมหา
ราชหิโตธิยาจารย์ มโหฬารเมตยาภิธยาไศรย พุทธาทิศิริรัตนไตรย

คุณารักษ์ ออกอุทธรณ์สู่ศักดิ์สถิตสงฆปาโมกษประธานาธิบดี มหา
สมณะคณินทรวโรคมบรมพิตร เสด็จสถิตย์ณวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร
พระอารามหลวง จงจิรัฐติกาลในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

ให้ทรงเลื่อนเจ้ากรม เป็นพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถ้อยคดี
นา ๓๐๐๐

ให้ทรงเลื่อนปลัดกรม เป็นหลวงสุนทรสงคราม ถ้อยคดีนา ๘๐๐

ให้ทรงเลื่อนสมุหซ้ายัญชี เป็นขุนชำนาญเลขา ถ้อยคดีนา ๕๐๐

ให้ผู้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นี้ มีความเจริญสุขสวัสดิ์ ทำราชการ
ฉลองพระเดชพระคุณเทอญ ฯ

ต่อมาเมื่อวันพฤหัสบดี แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ พระ
ราชทานเปลี่ยนตาลบคร มีประกาศด้วยดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัต พระพุทธศาสนากาล เป็นอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๒๒
พรรษา บคยุบันกาล สัสสังวัจฉระ ฝนมาศ ภาพักษ์ อัฐมีดิถี
พุทธวาร ขริเภทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑ ล ๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระปวเรศวริยาลงกรณ์ เสด็จทรงพระผนวชประพฤติวิสัยที่สาสนพหุ
จรรมยาม้านาน เป็นพระอุปัชฌายารย์ ครุฐานันยบรรพรัตน แห่งพระ
บรมราชสกุลวงศ์ แลมหาชนเป็นอันมาก เป็นประธานาธิบดีมีอิทธิ
ยศยิ่งกว่าบรรดาคณะสงฆ์นิกร ความวาลี อริณวาลี บกษได้ฝ่ายเหนือ

ทั้งปวง ^๕ควรมีสั่งสำคัญสมควรเป็นที่เชิดชูพระเกียรติยศให้แปลก
พิเศษกว่าพระราชกณะทั้งปวง ^๕ครั้งในรัชกาลสมเด็จพระชนกนารอด
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ^๕ได้ทรงพระราชดำริให้ช่าง
ทำตาลิขิตรแดง ^๕ล้วนแล้วด้วยงานแกะจำหลัก ^๕ประดับพลอยงามวิจิตร
ถวายให้เป็นสำคัญ ^๕เครื่องหมายพระเกียรติยศครั้งหนึ่งแล้ว ^๕พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชชโยชน์นี้ ^๕จึงทรงพระราชดำริให้เจ้าพนักงาน
ทำตาลิขิตรแดงคนทั้งตัว ^๕เป็นของพระณคิงงาม ^๕มีคำมทั้งแท่ง ^๕เพิ่ม
ถวายอีกครั้งหนึ่งให้เป็นชั้นที่ ๑ ^๕ชั้นที่ ๒ ^๕เป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศ ^๕ภียโย
ภาพปรากฏไปสิ้นกาลนาน

^๕ถึงยเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงรับมหาสมณุตมาภิเศก ^๕ที่วัดบวรนิเวศ
เลื่อนพระยศเป็นสมเด็จพระนารอด ^๕เมื่อฉนวนที่ ๒๗ พฤศจิกายน ^๕
สำเนาประกาศดังนี้

ประกาศการมหาสมณุตมาภิเศก

ศกมีสัต ^๕พระพุทธศาสนา ^๕เป็นอภิศถาคล่วงแล้ว ๒๔๓๔
พรรษา ^๕บัพยบ้นกาล ^๕จันทรคตินิยม ^๕สัสสังวัจจร ^๕กรรตึกมาศกาพิชกษ
พาระสิคิถิ ^๕ศุกรวาว ^๕สวียคตีกาล ^๕รัตนโกสินทรศก ๓๐๖ ^๕พฤศจิกายน
มาศ ^๕สัคตวิลตีมวาว ^๕ปรีเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ^๕ยคินทรเทพยมหา
มงกุฏ ^๕บุษยรัตนราชวรวงศ์ ^๕วรุตมพงค์บริพัตร ^๕วรชคัยราชนิก ^๕โรคม
จากรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ ^๕อุกโตสุชาติสังสุทธ ^๕เควระหณ
จักรีบรมนารอด ^๕มหามกุฏราชวรวงศ์ ^๕สุจริตมูลสุสาธิต ^๕ธรรคุดุณฐ

ไพบูลย์ บุรพาคบูลย์กฤษฏาภินินหาร สุภาธิการรังสฤษดิ์ ัญญุลักษณ์
 วิจิตรโสภาคยสรพวงค์ มหาชนโนตมางคประนตยาทงกชยกุล ประ
 สิริขันธ์สรพคุณผล อุดมบรมสุขุมาล ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณ
 อกุลยพิเศษ สรรพเทพเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิ์สมญา พินิตประชา
 นารถ เปรมกระมลจัตติราชประยูร มุลมุขมาตยาภิรมย์ อุดมเทศา
 ธิการ บริบูรณ์คุณสารสยามาทินคร วรุตเมกราชติลภ มหาปรีวาร
 นายกอนันต์ มหันตวรฤทธิเดช สรรพพิเศษศิรินิธร อเนกชนนิกร
 สโมสรสมมต ประสิทธิ์วรยศมโหดมบรมราชสมย์ดี นพย์คลเสวตร
 รัชฎาภินันท์ ศิริรัตโนปลักษณ์มหาบรมราชาภิเศกาภิสิต สรรพทศทิศ
 วิจิตไชย สกลมไหสรวีบรมมหาสวามินทร์ มหเศรษฐมทินทรมหารามา
 ชีราชวโรดม บรมนารถชาติอาชาวไศรย พุทธาภิไธยรัตนสรณารักษ์
 อกุลยศักดิ์อรรคนเรศวราธิบดี เมตตากากรุณาสถลหฤทัย อโนปมัยบุญการ
 สกลไพศาลมหารัชฎาธิษิตินทร์ ปรมินทร์ธรรมิกมหาราชาธิบดีราช บรม
 นาวารถพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยวเรศ
 วิทยาลัยการณ ได้ดำรงพระยศเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
 ค่างกรมผู้ใหญ่ แลเปนสังฆปริณายกยชานาธิบดี มีสมณะศักดิ์ใหญ่
 ยิ่งกว่าบรรดาสงฆบรรพตัส ท้าวพระราชอาณาเขตร มาตั้งแต่วันศุกร
 เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ยระกาเบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ ล่วงมาจนกาล
 บัดนี้ มีพระชนมายุเจริญยิ่งชราชนไม่มีพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใด
 ในมหาจักรบรมราชตระกูลนี้ ที่ล่วงลับไปแล้วก็ ที่ยังดำรงอยู่ก็ จะได้

มีพระชนมายุยืนยาวมาเสมอด้วยพระชนมายุสั้กพระองค์เดียว เช่นเหตุ
ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลพระบรมวงศานุวงศ์ทรงยินดีมีความ
เคารพนับถือยิ่งซ้นกว่าแต่ก่อน.

อีกประการหนึ่งฝ่ายบรรพชิต บรรดาพระสงฆ์ซึ่งมีสมณะศักดิ์
ในเวลานี้ ก็ไม่มีผู้ใดซึ่งจะมีพรรษาอายุเจริญยิ่งกว่าพระชนมายุแล
พรรษา ก็ย่อมเป็นที่นับถือเคารพนับถือยิ่งใหญ๋ในสมณะมณฑลทั่วทุก
สถาน.

อนึ่งแต่ก่อนมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานมหาสมณคณาภิเศกแก่พระเจ้ายบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระ
ปรมาธิบดีศรีโนรส ก็ด้วยทรงพระราชปรารถนาพระชนมายุซึ่งเจริญยิ่งกว่า
พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง.

อีกประการหนึ่ง ด้วยการทำทรงผนวชมาช้านาน ทรงคุณธรรม
ทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนา แลได้เป็นครูอาจารย์แห่งราชตระกูลแล
มหาชนเป็นอันมากเป็นที่ตั้ง ก็ถ้าจะเทียบแต่ด้วยคุณธรรมการปฏิบัติใน
ทางพระพุทธศาสนาฤๅด้วยการที่ได้เป็นครูอาจารย์ของพระบรมวงศานุวงศ์
แลมหาชนเป็นอันมากนั้นก็พิเศษกว่า ด้วยได้ทรงเป็นพระอุปัชฌายาจารย์
ในพระเจ้าแผ่นดิน แลพระบรมวงศานุวงศ์มีเจ้าฟ้า แลพระองค์เจ้า
ต่างกรม แลพระองค์เจ้า จนตลอดข้าราชการเป็นอันมาก จนถึง
ในครั้งนั้นก็ยังได้ทรงเป็นพระอุปัชฌายาจารย์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
สยามมกุฎราชกุมาร ซึ่งยังทรงผนวชเป็นสามเณรอยู่ในบัดนี้ เพราะ
ฉะนั้นบรรดาบรมราชตระกูลแลตระกูลทั้งปวง ทั้งในสมณะมณฑลทั่ว

ทุกหมู่ทุกเหล่าย่อมมีความเคารพนับถือในพระองค์ทั้งสองประการ คือ
 เป็นพระเจ้าบรมวงศ์ซึ่งทรงมีพระชนมายุเจริญยิ่งกว่าพระบรมวงศานุวงศ์
 ทั้งปวง แลทั้งเป็นพระอุปัชฌายารับด้วยอีกฝ่ายหนึ่ง จึงมีความนิยมยินดี
 ที่พระองค์ไว้ให้ไว้ดำรงพระยศอันยิ่งใหญ่ เสมอกรมสมเด็จพระปรมาธิบดี
 ชีโนรส โดยรับมหาสมณตมาภิเศกแลเลื่อนกรม เป็นพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอกรมสมเด็จพระให้เต็มความความยินดีเลื่อมใส จะไต่เป็นที่เคารพ
 สักการบูชา เป็นที่ชื่นชมยินดีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล
 พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลขอเนกนิกรมหาชน
 บรรดาซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาทั่วหน้า.

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑิตยสถาน โปรดเกล้า
 ให้ตั้งกรมมหาสมณตมาภิเศก แลเลื่อนพระอิสริยยศ พระเจ้าบรมวงศ์
 เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ขึ้นเป็นกรมสมเด็จพระ มีพระนาม
 ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า—

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปวเรศวริยาลงกรณ์ บวร
 วังษีสรียพันธ์ บิยพรหมจรรย์จรรวมวรยุตกร ปฏิบัติศุทธิคุณะนายก อรรคม
 นิตีสาธกปวริยบวรพชิต สรรพธรรมิกกิจโกศล สุนิมลปรีชา ปัญญา
 อรรคมหาสมณکم ขรมพงศาธิบดี จักริบรมนารถ มหเสนาณรงค์
 อนุราชวรังกูร ปรมินทรบดีนทร์สุริยทัตติยอุปัชฌายารักษ์ มโหฬารเมตยา
 ภิชยาไศรย ไทรมัญจโรภกกลากโกลล เขมยปตลเสวตรฉัตร ศิริรัตโน
 ปลักษณมหาสมณตมาภิเศกามิสิต ปรมุกฤษฐสมณะศักดิ์ดำรง มหา
 สงฆปริณายก พุทธิศาสนคิลกโลกกุตมมหาบัณฑิตย์ สุนทรวิจิตรปฏิภาณ

ไวยัคยญาณมหาภควี พุทธาทิศิริวัตน์ ไตรยคุณารักษ์ เอกชรรคมหา
 อนาคตาภิวัตน์ สยามาธิโลกยปฏิพัทธ พุทธยวิสัยเนตร สมณคณิน
 ทราวินเบศร์ สกลพุทธจักโรปการกิจ สฤษดิ์ศิลาสาร มหาปาโมกษ
 ประธานวโรดม ขรมนาวรณพิตร เสถียรสถิตย์ฉัตรบรรณินเวศ ราชวรวิหาร
 พระอารามหลวง (มุสิกนาม) ให้ทรงศักดิ์ ๕๕๐๐ ตามพระราช
 กำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรมตำแหน่งใหญ่ ในพระบรมมหาราชวัง
 แลดำรงพระยศฝ่ายสมณะศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่แห่งพระสงฆ์ทั้งกรุงเทพฯ
 แลหัวเมืองทั่วพระราชอาณาเขต พระราชทานนิตยภัตธัญญาเดือนละ
 ๑๒ ตำลึง ขออาราธนาให้ทรงรับอุระพระพุทธรูปเป็นภาระสั่งสอนช่วย
 ระวังอธิกรณ์พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั่วไปโดยสมควรแก่พระอิศริยยศสมณ
 ศักดิ์กิจ จงทรงเจริญพระชนมายุพรรณสุขพลปรกติภาณ คุณสารสมบัติ
 สรรพศิริสวัสดิพิพัฒมมงคล วิบูลย์ศุภผลเจริญฤทธิกาลในพระพุทธรูป
 เทอญ ฯ

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนพระอิศริยยศชั้นดังนี้
 แล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ทรงเลื่อนเจ้ากรมเป็นพระยาพลเวศวิบูลยการณ
 ถัดศักดิ์ ๓๐๐๐

ปลัดกรมเป็นพระสุนทรสรพการ ถัดศักดิ์ ๘๐๐

สมุหยาณูชี เป็นหลวงชำนาญเลขา ถัดศักดิ์ ๕๐๐

ให้ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นั้น ทำราชการในหลวงแลในกรมตามอย่างธรรมเนียมเจ้ากรมปลัดกรมสมุหที่ขาดอยู่ในพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ทั้งปวง โดยความผาสุกศิริสวัสดิ์สืบไป.

ฝ่ายสมเด็จพระคัมภีร์ให้ทรงตั้ง พระครุปลัดมหานายก ธรรมยติกคิลกโลกยปลาทานบาล มหาเถรานุจ้านกิจการีย์ คณะอภัยศิริรัตนสวรรค์คณาจารย์ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง

พระครุปลัดทูลานายก ตรีบุฎกคณานวัณย์ คณะกิจพิทักษ์ธรรณกิจการีย์ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง

พระครูสังฆกรรมมานโยค มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง

พระครูวา โภคสังฆกิจ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง

พระครูปริตโกศล มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูพทธมนต์ปรีชา มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูคหาพัฒนานิภา มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูพิพิธภนชวภิธาน มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ บาท

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูอเนกสำวัน ๓

พระครูอนันตคุณาภ ๓

พระครูสังฆบริบาล ๓

พระครูสมุห ๓

พระครูไชยฎกา ๓

รวม ๓ รูป ขอให้พระคุณผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้มีความ
ศุขศิริสวัสดิศุภตาพรในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงวันที่ ๑๓ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ (ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕)

สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท วังบวรวิศุขวงษา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม
ประชวรเนื่อง ๆ ถึงวันที่ ๒๓ เป็นวันอุโบสถ ท่านมีพระประสงค์จะเสด็จ
ไปทำอุโบสถที่ในพระอุโบสถ เพราะตั้งแต่ทรงผนวชมาได้เคยทรงทำ
อุโบสถมาทุกวันอุโบสถไม่เคยขาดเลย แม้ประชวรจะทรงดำเนินไปไม่ได้
ก็ได้เคยโปรดให้เชิญเสด็จไป แม้ในคราวนี้จะโปรดให้เชิญเสด็จ
ไปเหมือนเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ไปเยี่ยมประชวรในวันนั้น เมื่อทรงทราบพระประสงค์ทรงเกรงว่าถ้าเสด็จ
ไปพระโรคจะกำเริบมากขึ้น จึงทรงพระราชอุทิศที่บริเวณในพระตำหนัก
นั้นเป็นที่สูงคามสีมา เพื่อสงฆ์จะได้ประชุมทำอุโบสถในที่นั้น ให้เป็น
การสมพระประสงค์ของสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท และไม่
ต้องเชิญเสด็จท่านไปยังพระอุโบสถ ประชวรมาจนวันที่ ๒๘ กันยายน
ถึงเวลา ๑๓ ทุ่มกับ ๓ นาที สิ้นพระชนม์ พระชนมายุได้ ๘๓ ปีกับ ๑๓ วัน
ทรงผนวชเป็นภิกษุได้ ๖๕ พรรษา ดำรงพระเกียรติกายในที่เจ้าคณะ
ใหญ่ฝ่ายธรรมยุติกนิกายได้ ๕๒ ปี สถิตย์ในมหาสมณุตมาภิเศกได้ ๓๐
เดือน โปรดให้ทำงานพระศพพระเมรุพิมานเป็นการขานาน่าก่อนงาน
พระบรมศพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เมอชชวค

พ.ศ. ๒๔๕๓ ถวายพระเพลิงเมื่อณวันที่ ๑๖ มกราคม วันโกสินทร ศก ๑-๘ แล้วเชิญพระอัฐิกลับไปประดิษฐานไว้ที่พระตำหนักฉวีภิรมย์ นิเวศ ไปรคให้มีตำแหน่งถาดนักษัตรสำหรับรักษาพระอัฐิ เวลาเช้า พรวรยาเสด็จไปถวายพุ่มบูชาพระอัฐิ และเชิญเสด็จลงทรงสค์ปีกรถพิท ในพระอุโบสถ เวลาเสด็จพระราชทานพระกุญขึ้นทุกยี่เป็นประเพณีมา มิได้ขาด.

สมเด็จพระสังฆราช สา

สมเด็จพระสังฆราช (๘) วัดราชประดิษฐ นามเดิมว่า สา นามฉายาว่า ปัสสเทโว เป็นชาวข่างไม่แขวงจังหวัดกันทรบุรี เกิดใน รัชกาลที่ ๒ เมื่อณวันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๑๗๕ พ.ศ. ๒๓๕๖

ในรัชกาลที่ ๓ ขวชเป็นสามเณรแต่ยังเยาว์ เติบโตอยู่ที่วัดใหม่ ยางขุนเทียน แล้วมาเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดสังฆะเวศวิศิษาราม เมื่อ อายุ ๑๕ ปีได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก แปลได้แค่ ๒ ประโยค ได้เป็น “เปรียญวงษ์นำ” ถ้วยประเพณีการแปลพระปริยัติธรรมในสมัย นั้น ผู้เข้าแปลที่แรกต้องแปลพระธรรมบทให้ได้ครบ ๓ ประโยคในคราว เดียวจึงนับเป็นเปรียญ ถ้าไม่ไ้ครบทั้ง ๓ ประโยค เข้ามาแปลคราว หนักต้องแปลแต่ประโยค ๑ ไปใหม่ แลครั้งนั้นกรมพระราชวังบวรรมศา คักกิดพลเสพ มีพระประสงค์จะทรงอุปการะแก่พระภิกษุสามเณรที่เล่าเรียน มิให้ทอดลอยจากความเพียรไปเสีย ถ้ารูปใดแปลได้ ๒ ประโยค ทรง

๑1/03/2565
• เมื่อท่านบวชครั้งแรกมีนามฉายาว่า ปุสฺส

รัชชูปการะไปกว่าจะเข้าแปลใหม่ได้เป็นเปรียญ จึงพากันเรียกพระภิกษุ
 สามเณรเหล่านั้นว่า “เปรียญวังหน้า” มิใช่เป็นสมณศักดิ์ ต่อมาท่าน
 ไปถวายตัวเป็นศิษย์อยู่ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จ
 ทรงผนวชประทับอยู่ ณ วัดราชาธิวาส ก็ศึกษาพระปริยัติธรรมในพระราช
 สำนักต่อมา จนอายุ ๑๘ ปีเข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่งแปลใน
 คราวเดียวได้ทั้งหมดทั้ง ๘ ประโยค ได้เป็นเปรียญเอกแต่ยังเป็นสามเณร
 ครั้นถึงขมแสง พ.ศ. ๒๓๗๖ อุปสมบทที่วัดราชาธิวาส อุปสมบทแล้ว
 เป็นเปรียญเอกอยู่ ๖ พรรษา ได้ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว มาอยู่วัดบวรนิเวศ ถึงยชวศ พ.ศ. ๒๓๘๒ พระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี อยู่มา
 ท่านทูลลาสิกขาเสียดครั้งหนึ่ง

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดให้อุปสมบทใหม่ที่วัดบวรนิเวศ เมื่อเดือน ๑๐ บกฤ
 พ.ศ. ๒๓๘๔ สมเด็จพระมหาพรยาช่วยเรศวิยาหลวงกรณ แต่ยังคงดำรงพระยศ
 เป็นกรมหมื่นนवरังษิสรียพันธ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วเป็นพระอิน
 ติ์อยู่ ๗ พรรษา ถึงขมเมย พ.ศ. ๒๔๐๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
 ที่พระสาสนโสภณ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอาจารย์สา วัดบวรนิเวศ เป็นพระสาสนโสภณ ที่พระ
 ราชาคณะในวัดบวรนิเวศ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง ๒ บาท ขอ

พระคุณจงเอาพระพุทธรูปศาสนาเป็นภาระสั่งสอนแถมอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามโดยสมควร จงมีสุขสวัสดิ์ที่เจริญ ในพระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ตั้งแต่วันที่ศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ยมเมษสัมฤทธิศก พุทธศักราช ๒๔๐๑ เป็นวันที่ ๒๗๖๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

นามพระสาสนโสภณนั้น ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นโดยเฉาะให้ได้กับนามเดิมของท่าน พระราชทานนิภัตมสมอขึ้นเทพ แต่ถือศาลิบัตรแลกเสมอขึ้นพระราชคณะสามัญ ต่อมาถึงยุดล พ.ศ. ๒๔๐๗ เมื่อทรงสร้างวัดราชประดิษฐแล้ว โปรดให้อาราธนามาเป็นเจ้าอาวาสองค์แรกในวัดราชประดิษฐ พระราชทานศาลิบัตรแลกพันแพรเสมอขึ้นฉวมถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อประธม พ.ศ. ๒๔๑๕ โปรดให้เลื่อนเป็นพระธรรมวโรคม แต่ให้คงใช้นามว่า พระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรคมสำเนาที่ทรงตั้ง ประกาศยังไม่พบ ส่วนสำเนาที่พบดังนี้

นามจารึกในหิริญบัตร

พระธรรมวโรคม บรมญาณอดุลย์ สุนทรนายก ตรีปฏิภาณคุณสังการภูสิต ทักขิณทศิศณฤศร ขวรสังฆนาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชประดิษฐ สถิตยมหาสิมาราม พระอารามหลวง จงเจริญตถุขสมมายุ พวรรณสุขพลปฏิภาณ ในพระพุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ใบกำกับหิริญบัตร

พระสาสนโสภณ วิมลญาณสุนทร ขวรสังฆนนายก ตรีปฏิภาณวิทยาคุณาลงการวสุตติ ธรรมวรบุคติกคณาวิสัมมานิตปาโมกข์ ที่พระ

ธรรมวโรคม เจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง
สถิตย์ณวัตรราชประภิชู สถิตยมหาสิมาราม พระอารามหลวง มีถานา
นคักกิตถวตั้งถานานกรมใต้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูคัพพัทวิมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูสังฆวิจิตร ๓ รวม ๘ องค์

ขอพระคุณจงรับพระพุทธรูปศาสนา เช่นถาวรสังฆสนช่วยระงับ
อธิกรณ์ แลถอนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งปวงซึ่ง
ชนในคณะ สมควรแก่อิทธิยศสมณถานนคักกิตถวตั้งพระราชทาน
จงมีคุณสวัสดิเจริญในพระพุทธรูปศาสนาเทอดมู ฯ

ตั้งแต่วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ บวออกจัตวาศก พุทธ

ศาสนกาล ๒๕๓๕ พรวษา เป็นวันที่ ๓๓๓๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ถึงบถาะ พ.ศ. ๒๕๓๒ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์

เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ เมื่อฉวันพคมเดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ บถาะ

เชกคก จุลศักราช ๑๒๕๓ มีสำเนาที่ทรงตั้งตั้งน

คำประกาศ

คัมภีร์คัมภีร์ พระพุทธศาสนา เป็นอภิศักดิ์สิทธิ์แล้ว ๒๕๓๒
พระมหาบัณฑิตยบัณฑิตย สัสสังวัชร กาศยบัณฑิตย อัมมิตติจิตติ พุทฺธวาท บริ
เวทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๖๓๖ พระจุ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระศาสนาโสภณ ที่พระ
ธรรมวโรคม ประกอบด้วยสุขุมคัมภีร์ปริชาตองแท้นำนานุแตกฉาน
ในพระปริยัติไตรปิฎกธรรม ทั้งยาพิแลอรรถกถาฎีกา มีสุคาคม
บัญญัติอารอบรู้ ในอักษรแลภาษาซึ่งเป็นสละไสมยประไสมย คือ ขอม
ไทย แลสิงห์พ รามัญ สังสกฤตพากย์เป็นต้นโดยพิศดาร มีวิจารณ์
บัญญัติค้นคว้าสอยสวนพระคัมภีร์พุทธศาสนาเทียบเคียงกับอักษรภาษาอื่น
จนสิ้นสงสัยในข้ออรรถกรวมโดยมาก ได้เป็นที่พึ่งพำนักขันเฑาะความ
สงสัยไปทั้งสมณนิกรแลคฤหัสถ์ชน คำรณคุณธรรมอนันตโกศล
วิมลปฏิภาณญาณปริชา ฉลาดในโวหารเทศนาปริวัตรวิจิตรวิธรรโมบาย
ประกอบกรชวนชวนทำกิจในสุคนธ์นั้นด้วยคัมภีร์ได้ย่อหย่อน อุตสาหะสั่ง
สอนพระภิกษุสามเณรแลคฤหัสถ์สาสนิกวิเศษ ให้ได้ดำเนินในทาง
สัมมาปฏิบัติยุติธรรมตามธรรมปฏิบัติท แลเป็นอรรคมหาคารวะสถาน
กรรมวาจาจารย์ ให้สำเร็จอุปสมบทกิจการพระราชกุศลส่วนพระผนวช
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลเจ้าฟ้าพระองค์เจ้าในพระบรมราช
ตระกูลวงศ์หลายพระองค์ คำรณการประพุกติแลธัญญาไศรยเรี่ย
ร้อย เป็นที่บำรุงพระบรมราชศรัทธา สมควรเป็นที่อนุสรณ์คณิศรจารย์

สมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่ มีอิศริยยศยิ่งกว่าสมเด็จพระนิกวคณะฝ่าย
เหนือได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้สถา
ปนาพระสาสนโสภณ ที่พระธรรมวโรคม เป็นสมเด็จพระราชาคณะ
มีนามตามจารึกไว้ในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ญาณอดุลย์ สุนทรนายก ตรีปิฎกวิทยาคุณ วิมลยศมีภริญาณสุนทร
มหาอุครคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี สถิตย์ณวัดราช
ประดิษฐ สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง ยกเป็นเจ้า
คณะใหญ่ฝ่ายเหนือ ตำแหน่งที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ มีนิตย
ภัตตราคาเดือนละ ๘ คำถึง มีถานานุกัถิกิ ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓๐ รูป
คือ พระครูปลัดก มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๓ คำถึง ๑ พระครูวินัยธร ๓
พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูเมธังกร ๓ พระครูวรวงษา ๓ พระครูธรรม
วาท ๓ พระครูธรรมจริ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ พระครูสังฆ
วิจารณ์ ๓ รวม ๓๐ รูป ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรับราชทินนามในครั้งน
งจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะศุขพลปฏิญาณ ศิริสวัสดิ์ทุกประการ
ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

สัญญาบัตรพระครูปลัด

ให้สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ทั้งพระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลา
จาร ญาณวิมล สกตคณิศร อุครสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต สถิตย์

ฉันทราชนครินทร์ สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้า
คณะฝ่ายเหนือ มีนักษัตรราศีกะเทือนละ ๓ คำสิ่ง

ตั้งแต่วันที่ ๕ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ขฤหัสถ์เอกศก พระพุทธ
ศาสนกาล ๒๕๒๒ พรรษา เช่นวันที่ ๕๑๓๓ ในรัชกาลขัตติยชนัน

ต่อมาถึงขฤหัสถ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระอริยวงศ
ศกญาณ เจ้าคณะใหญ่คณะเหนือ เมื่อเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทร
ศก ๓๓๐ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ครุมีศักดิ์ พระพุทธศาสนกาล เช่นอดีตภาคล่วงแล้ว ๒๕๓๕
พรรษา ขัตติยชนันกาล จันทรคตินิยม สลสังวัจจร ผลคุณมาศ กาศพิชัย
อัฐมิตติ วิจารณ์ สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๓๓๐ มีนาคมมาศ
วิสติมวาร บริเวทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระร
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ประกอบไปด้วยสุขุมคัมภีร์ปริชาตองแท้ชำนาญแตกฉานในพระปริยัติไ
ยฎกธรรม ทั้งบาลีและอักษรถูกกา มีสตาคมขุณฺวารอริในอักษร
แลภาษา ซึ่งประสมสมัยแลประสมสมัย คือ ขอม ไทย แลสิงห
รามัญถึงสดุดะเช่นกัน มีวิจารณ์ขุณฺวารคณาจารย์พระคัมภีร์พุทธ
ศาสนาเทียบเคียงกับอักษรภาษาอื่นจนสิ้นสงสัยในข้ออักษรรวมโดยมาก
ได้เป็นที่พึ่งพำนักอันเทาความสงสัยทั่วไปทั้งสมณะนิกรแลคฤหัสถ์ชน
กำลังคุณธรรมอนันตโกศลวิมลปัญญาญาณปริชา ผลาตโนโวหาร

11/03/2535

เทศนาปริวัตรวิธีธรรม โยมาย ประกอบด้วยการชวนชวนทำกิจในสักระนั้นด้วย
 ฝีมือที่ขยันหมั่น อุตสาหะสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์สามเณรแลคฤหัสถ์พุทธ
 ศาสนิกบริษัท ให้ได้ดำเนินในทาง สัมมาปฏิบัติด้วยดีทั้งตามธรรม ปฏิบัติทา
 แลได้เป็นพระกรรมวาจาจารย์ให้สำเร็จอุปสมบทกิจการพระราชกุศลส่วน
 ผนวชในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งได้เรียบเรียงหนังสือธรรม
 วินัยถวายให้ทรงศึกษาในข้อปฏิบัติต่าง ๆ เป็นอันมาก แลพระสงฆ์ที่
 จะไปเป็นกรรมวาจาจารย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเช่นนี้มีได้มีมาก
 เหมือนพระสงฆ์สามัญ นาน ๆ จะได้มีสักครั้งหนึ่ง แลบริบูรณ์ด้วย
 ศีลาสิกขาวินัยปฏิบัติมั่นคง ทำการประพฤตินลธธยาไครยเรียบร้อย
 เป็นที่ยำรงพระบรมราชศรัทธา เช่นธรรมมหาการวะสถาน สมควร
 ที่จะมอัคริยศให้พิเศษกว่าสมเด็จพระราชาคณะแต่ก่อน ๆ มา

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระวันฑุรสรสิงหนาท ให้สถา
 ปนาเพิ่มอัคริยศ สมเด็จพระพุทฺธโฆษาจารย์ให้ใหญ่ยิ่งขึ้นไป มีนาม
 ตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สุขุมธรรม
 วิธานธำรง มหาสงฆปรินายก ตรีปิฎกกลากุสโลภาส ช่างมณฑลมหา
 ราชทิศโดยสัมปทาจารย์ ปุสสเทวภิธานสังฆวิสุต ช่างนุคตศาสน
 โสภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธศาสนิกบริษัทคารวะสถาน วิจิตรปฏิ
 ภาณพัฒนคุณ อุดลยคัมภีร์ญาณสุนทร มหาอัครคณฤศร ขวรสังฆา
 ราม ความวาสี ธวัณวาสี สถิตยณวัตรราชประภินธุ สถิตยมหาสิมา
 รามวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ พระราชทาน

นิตยภัตราคาเดือนละ ๓๓ ตำลึง มีถาดนาคักคิควรตั้งถาดนาคกรมได้ ๓๒ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ศีลาจารย์ ญาณวิมล สกลคณิศร ขุทรีสังฆนายก ปฎิภาณธรรมรักขิต มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๓

พระครูธรรมมถาสันทร มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๒ บาท ๓

พระครูวินัยกรณโสภณ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูเมธีภักข ๓

พระครูวรวงศา ๓

พระครูธรรมวาท ๓

พระครูธรรมรัก ๓

พระครูสังฆวิจารย์ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโฆฎิกา ๓ รวม ๓๒ รูป

เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาภิชโยภาพปรากฏไปสันกาลนาน

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรับราชทินนามเพิ่มอริศรัยคนแลนิตยภัต
ในครั้งนี้ จงจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะศุขพลปฏิภาณ คุณสาร
ศิริสวัสดิ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ค. ๗
ต่อมาถึงบมแม่ พ. ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระสังฆราช
เมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน วันโกสินทรศก ๑๓๒ มีลาเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสก พระพุทธศาสนากาล เป็นอภิศักการกาลแล้ว ๒๔๓๖
พรรษา บัณฑิตนักกาล จันทระคตินิยม อรรถสังวัชร กรรติกมาศ กภาพ
ปักษี ฌฏฐุมกิด พุทรวาร สุริยคคิกกาล วันโกสินทรศก ๑๓๒ พฤศจิกายน
มาศ เอกตติงสติม มาสาหคณประเภท ปริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ
สมควรจะเลื่อนอธิกริยาศึกในสมณะศักดิ์มีอยู่หลายองค์ กาลบัดนี้ก็เป็น
เวลาใกล้การมหามงคลราชพิธีรัชฎาภิเศก ควรจะสถาปนาอธิกริยาศึก
พระสงฆ์สมควรจะสถาปนาขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง เมื่อพระสงฆ์
ซึ่งทรงสมณะคุณได้รับอธิกริยาศึกโดยสมควร แก่คุณานุรูปเช่น นั้น แล้ว
แลมาสู่สงฆ์สมณคุณพระราชพิธีสถาน ก็จะเป็นการมงคลอันอุดมยิ่ง
ทั้งจะเป็นการเพิ่มภลพระเกียรติยศพระเกียรติคุณให้ไพโรจน์ชัชวาลยศด้วย
จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ เจ้าคณะใหญ่
ฝ่ายเหนือ ประกอบด้วยคุณธรรมอนันตโกศล วิมลปฏิภาณ ญาณ
ปริชา ราชบุรุษพระปรีชาธรรม เป็นเอกอรรคบุรุษ แลดำเนินในสัมมา
ปฏิบัติดำรงคุณธรรม อันได้แจ้งอยู่ในประกาศเลื่อนตำแหน่งแต่ก่อน
โดยพิศดาร จึงได้ทรงสถาปนาให้มีอธิกริยาศึกพิเศษยิ่งกว่าสมเด็จพระ

ราชาคณะ ซึ่งเป็นเจ้าคณะใหญ่โดยสามัญแล้ว บัดนี้พระมหาเถระซึ่งมี
 คุณแล่วัยแล่วิษยศึกษาศึกษาเป็นชั้นเดียวกันก็ล่วงลับไปแล้ว ยังเหลือ
 อยู่แต่พระองค์เดียวเป็นที่เจริญพระราชศรัทธา แลเป็นอรรคมหาการวะ
 สถานยิ่งชนกว่าแต่ก่อน ทั้งเจริญด้วยชนมายุกาลรัตติกัญญภาวคุณ
 เป็นพระมหาเถระในสงฆ์ สมควรที่จะดำรงสมณถานันดรศักดิ์ ที่
 สมเด็จพระสังฆราช ให้ปรากฏเกียรติยศเกียรติคุณสืบไปสิ้นกาลนาน
 แลจะได้เป็นที่สักการบูชาแห่งพุทธศาสนิกบริษัท ทั้งคฤหัสถ์แลบรรพชิต
 ทั้งปวงทั่วไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาดพระบิณฑุสวรสสังหนาท คำว่าสั่ง
 ให้สถาปนาเพิ่มอิศริยยศ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระราชทาน
 มุทราชภิเศก เลื่อนตำแหน่งสมณะถานันดรศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆ
 ราช มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระอริยวงศา
 คตญาณ สุขุมธรรมวิธานธำรง มหาสงฆปรินายก ตรีปิฎกกลากุส
 โลภาส ประมัตถมหาราชหิโตปสัมปทาคารย ปุสสเทวภิธานสังฆวิสุต
 ปาวจนุตมสาสนโสภณ วิมลศีลสมาจารวัตร พุทธสาสนบริดษคารวะ
 สถาน วิจิตรปฏิภาณพัฒนคุณ อดุลยศัพท์ญาณสุนทร มหาอศร
 คณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยณวัดราชประดิษฐ
 สถิตยมหาสิมารามวรวิหาร พระอารามหลวง เป็นประธานในสมณะ
 มณฑลทั่วพระราชอาณาเขต แลดำรงที่เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือด้วย
 พระราชทานนิตยภัตเพิ่มขึ้นเป็นราคาเดือนละ ๑๒ ตำลึง มีอิศริยยศ
 ถานานุกรม ๑๓ ๐๓/๒๕๕๕ ครุฑตั้งถานานุกรมไว้ ๑๖ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์คีลาจารย์ ญาณวิมล สกตคณิศร อัคร
สังฆนายก ขี้กฐกรรรมรักขิต สถิตย์ณวัดราชประดิษฐ สถิตยมหา
สีมาอารามวชิหาร พระอารามหลวง พระครูปลัดกลาง มินิตยภัตตราคา
เกื่อนละ ๓ คำถึง ๓

พระครูปลัดทองวาทิตถาวรสุนทรสังฆนายก วิหารณกิจ
โกศล วิมลสังฆนายก ขี้กฐกรรรมรักขิต สถิตย์ณวัดราชประดิษฐ
สถิตยมหาสีมาอารามวชิหาร พระอารามหลวง พระครูปลัดชวา มินิตย
ภัตตราคาเกื่อนละ ๓ คำถึง ๓

พระครูปลัดทองทิฆานสาสน์ วิหารโณภาคภคยคุณ สันทรสังฆา
นคต วิสทธิสังฆนายก ขี้กฐกรรรมรักขิต สถิตย์ณวัดราชประดิษฐ
สถิตยมหาสีมาอารามวชิหาร พระอารามหลวง พระครูปลัดซ้าย มินิตย
ภัตตราคาเกื่อนละ ๓ คำถึง ๓

พระครูธรรมกถาสันทร มินิตยภัตตราคาเกื่อนละ ๒ คำถึง ๓

พระครูวินัยกรณโสภณ มินิตยภัตตราคาเกื่อนละ ๒ คำถึง ๓

พระครูพรหมวิหาร มินิตยภัตตราคาเกื่อนละ ๓ คำถึง ๒ บาท ๓

พระครูญาณวิสุทธิ มินิตยภัตตราคาเกื่อนละ ๓ คำถึง ๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูเมธีจักร ๓

พระครูวรวงศา ๓

พระครูธรรมราชา ๓

พระครูธรรมรักษ์ ๑

พระครูสังฆวิจารย์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

รวม ๓๖ รูป เป็นที่เลื่อมพระราชาศรัทธาภิกขุโยภาพยวากฏสัน

กาลนาน ขออาราธนาให้รับพระพุทธรูปสาสนา เป็นภาระสั่งสอนแล
รับอธิกรณ์พระสงฆ์สามเณรในคณะแต่ละคณาคณะ ในสยามรัฐทุกสงฆ
มณฑลทั่วไป ให้ทวียิ่งขึ้นตามสมควรแก่กำลังแลอิทธิยศซึ่งพระราชา
ทานน.

สมเด็จพระสังฆราช สกลสังฆราชมนตรีแห่งพระรัตนตรัยที่ ๓๓
มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๒ พระชนมายุได้ ๘๗ ปี.

สมเด็จพระพุทธิโฆษการักษ์ แสง

สมเด็จพระพุทธิโฆษการักษ์ (๘) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า แสง
นามฉายาว่า ญาณาทิโป เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๗
แรม ๘ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๓๘๕ พ.ศ. ๒๓๗๕ เริ่มบวชเป็นสามเณร
อยู่วัดจักรวรรดิ จนอายุได้ ๑๕ ปีจึงมาอยู่วัดราชบูรณะ เรียนพระ
ปริยัติธรรมอยู่จนอายุได้ ๑๘ ปี เข้าแปลหนังสือที่วัดพระเชตุพนมอ
ในรัชกาลที่ ๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๓๘๕ อุปสมบทในรามัญนิกาย
พระคณวงศ์ (สุนาค) วัดบวรเมณฑล เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบท
แล้วได้ ๖ พรรษา ถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๐๐ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระ

หนึ่งสทโธสวรรย์ แผลได้อีก ๒ ประโยค เช่น ๕ ประโยค ต่อมาอีก ๓
ขย ดงประกา พ.ศ. ๒๕๐๕ เข้าแปลหนังสือทศพิธราชธรรม
แผลได้อีก ๒ ประโยค เช่น ๗ ประโยค ต่อมาได้เป็นพระปลัดถานา
นุกรมของพระยู่ก โทศล ช่อม ้วยในสมัยนั้นถือว่าตำแหน่งปลัดสูงกว่า
เปรียญ ถ้าเปรียญเป็นปลัดเรียกกันว่า “ถานาทรงเครื่อง” เปรียญ
ประโยคสูงที่มีนิตยภัตรแต่ก่อนเป็นปลัดมีมาก

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชคณะฤกษ์ในงานพระราชพิธี
บรมราชาภิเศก เมื่อฉวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ขยมโรง พ.ศ. ๒๔๓๓
เป็นตำแหน่งพระราชมนั ต่อมาดงขลุ พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรงเลื่อนเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ตำแหน่งพระโพธิวงศาจารย์ สมณศักดิ์ชั้นเทพ มี
สำเนาที่ทรงตั้งในราชกิจจานุเบกษาดังนี้

ให้เลื่อนพระราชมนั เป็นพระโพธิวงศาจารย์ ญาณนายก ตรี
ยู่กธรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชบูรณะ
พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึงกึ่ง มีถานานศักดิ์
ควรตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครู
ใบฎีกา ๓ พระครูสังฆวิไชย ๓ รวม ๕ รูป ขอพระคุณจงเอาพระ
พทธสาสนา ฯลฯ

ตั้งแต่ฉวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ขลุณพศก พระพทธ
สาสนกาล ๒๕๒๐ พรรษา เป็นวันที่ ๓๓๐๗ ในรัชกาลขยขยนั้น ข

ถึงพระกา พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก มีสำเนา
ในราชกิจจานเบกษาดังนี้

ให้พระโพธิวงศาจารย์ เช่นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณ
วิสารทะนายก ตรีปิฎกธรา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตย์ ณ วัดราชบูรณะวาศวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัต ๔ ตำลึง
๓ บาท มีถานานุคักคิตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสุเมห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓

ทรงตั้งฌวันศุกร์ เดือน ๓๐ แรม ๘ ค่ำ ปีระกาสี่ชัฏศก รุส

ศักราช ๑๒๔๗ พ.ศ. ๒๔๒๗

ถึงพระเถระ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรคม พร้อมกัน
ทรงตั้งสมเด็จพระอริยวงศาคณาจารย์ สำ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกัมมาสัก ๆ ล.ฯ (ลงวันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ
ที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๓๑๐)

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ ประภคยด้วย
วิริยญาณปรีชา 25 ได้ศึกษาในพระปริยัติธรรมไตรปิฎกชำนาญชำนาญ แล

ผลากิในวิหารเทคนาสาสโนบาย ขวนขวายในศุกิจการพระพุทธศาสนา
 นุสาสน์ เป็นที่เคารพบูชาของนานาเนกบริษัท แลประพฤติพรหมจรรย์ด้วย
 ไทวินัยปฏิบัติ อุดมด้วยศีลคุณ ปรากฏมาช้านานแต่รัชกาลที่ ๔ ครั้น
 เมื่อมีโรงสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๓๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จมาถึงวัดยวราชสมบัตยบรมราชาภิเศกแล้ว จะทรงตั้งพระราชาคณะ
 เป็นพระฤกษ์ก่อน พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปวงเรศวริยา
 ลงกรณ์ ได้ทูลแนะนำพระธรรมไตรโลกองค์นี้แต่ยังเป็นเปรียญอยู่นั้น
 ว่า เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวินัยปฏิบัติ สมควรรับตำแหน่งพระราชาคณะ
 เป็นพระฤกษ์ได้ จึงได้ทรงตั้งเป็นพระราชมนูที่พระราชาคณะ ก็ได้
 อุดาหารปฏิบัติในพรหมจรรย์ด้วยเรียบร้อยเสมอมา พระบาทสมเด็จพระเจ้า
 อยู่หัว ก็ได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัตินี้โดยศิริสวัสดิมาจนกาลบัดนี้ นับ
 เป็นมงคลอันอุดมก็ ทั้งประกอบด้วยคุณธรรมทั้งกล่าวมาแล้ว สมควร
 จะเป็นที่พระราชาคณะผู้ใหญ่ในตำแหน่งได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาพระธรรมไตรโลกาจารย์ เลื่อนขึ้นเป็นพระราชาคณะ ตำแหน่ง
 เจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรคม
 บรมญาณอดุล สุนทรนายก ตรีขุภักคณาธิการภูสิต ทักษิณทศิศ
 ฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดยวราชบูรณะวรวิหาร พระอา
 รามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานศักดิ์ก็ควรตั้ง
 ถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ ไพบลยคณินทร์ ทักขิณสังฆานุนายก
ปฏิภนธรรมรักชาติ มินัตยภัตตราคาเถื่อนละ ๒ คำลง ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆวิมล ๓

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสังฆรักชาติ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรัชราชที่นนามเพิ่มอิศริยยศแลนัตยภัตร

ในครั้งนี้ จงจิรัฐติกาลเจริญอายุ วรรณ ศุข พล ปฏิภาณ คุณสารศิริ
สวัสดิ ในพระพทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ถึงขมเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้ว่าที่สมเด็จพะพทธโฆษาจารย์

มีสำเนาในราชกิจจานุเบกษาดังนี้

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เสด็จออกทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระราชพิธีฉัตรมงคล สมโภช

พระมหาเสวยศรัทธา ณพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชดำริที่ว่า

พระอรรคมวโรคม ใ้รับตำแหน่งพระราชมนต์พระราชาคณะครั้งแรก

ในการเอนองค้วยพระราชพิธีบรมราชาภิเศก ครั้นเมื่อใ้รับตำแหน่งที่

พระโพธิวงค์ ก็ใ้รับในวันพระราชพิธีฉัตรมงคล บัดนี้พระอรรคมวโรคม

มีพรรษาอายุกาลมาก แลทรงคุณธรรมอันอุดม สมควรที่จะเลื่อนอิศริยย

ศักดิ์ให้ยิ่งขึ้น และในวันแกเป็นวันมหามงคลตรงกับวันบรมราชาภิเษก
 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้หมายเรียกนามว่า
 พระธรรมวโรดม ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ตั้งแต่วันนี้ไป ให้พระ
 ราชทานตาสีขี้ตมแดงพันตาคาขาวขี้เกลือมกน สำหรับตำแหน่งสมเด็จพระ
 พระราชาคณะในวันด้วย แล้วจึงจะพระราชทานสัพพรรณยศต่อภายหลัง
 ต่อมาในynnเอง จึงทรงตั้งเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เจ้า
 คณะผู้ช่วย พร้อมกับทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพุมมาจารย์ มีสำเนา
 ททรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑ ล ๑ (ลงวันพฤหัสบดี เดือนอ้ายแรม ๘ ค่ำ ยมเมษ
 วันที่ ๒๐ ธันวาคม วันขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๔๓๓)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรดม ที่สมเด็จพระพุทธโฆษา
 จารย์ มีวิริยอุตสาหะอันอุดม ผลาผลใน ไวยาหารเทศนาสาส ในขยายปรากฏโดย
 ศีลาจารวัตร เป็นต้นยถือแห่งพุทธศาสนิกบริษัท และได้รับตำแหน่งพระ
 ราชาคณะเป็นพระฤกษ์ ต่อเนื่องการบรมราชาภิเษก จึงได้พิศดารใน
 ประกาศแต่ก่อนมานั้นแล้ว ยคนมีคุณสมบัตเจริญยิ่งขึ้นด้วยวิริยอุต
 มหัทธาคือคุณเป็นครุภาวนียสถาน และได้ประพันธ์ดีโลกกาลาอันไพเราะ
 เพราะชำนาญในอักษรวิธานฉันทบทกวีธิ มีความสามารถที่จะปกครอง
 สังฆ สมควรที่จะดำรงที่สมเด็จพระราชาคณะไว้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัฒนาทรสรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาพระธรรมวโรดม ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นสมเด็จพระ

พระราชอาคะ มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระพุทธโฆษา
จารย์ ญาณอุบลสุนทรนายก ตรีปิฎกวิทิตคุณ วิมลขันธ์ภักดีญาณสุนทร
มหาอุดรคุณฤๅศีร์ ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยณวัดราช
บูรณะวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ผู้ช่วยสมเด็จพระสังฆราช
ในคณะฝ่ายเหนือ มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๘ ตำลึง มีถาดานุกัมภีคิคว
ตั้งถาดานุกรมไม้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดคือนเนกธรรณธรรมวิจิตร ศุภสุนทรปริชา อัครคุณสังฆา
นนายก ปิฎกธรรมรักขิต มีนิตยภัตตราค่าเดือนละ ๒ ตำลึง ๒ บาท ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสังฆกรรมประสิทธิ ๓
- พระครูจักษุศาสตร์ ๓
- พระครูสังฆสิทธิกร ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓

รวม ๘ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาภิชโยภาพปรากฏไป
ครั้น พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ พร้อม
กับทรงตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ มี
สำเนาตั้งนี้

คำประกาศ

ศกมัสตฺ วลว (ลงวันพจน ชน ๓๐ ค่ำ เดือน ๔ ปีชว)
ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘

ทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าคณะใหญ่
ผู้ช่วยฝ่ายเหนือ กอปรด้วยคุณสารสมบัติ ชำนิชำนาญแตกฉานในพระ
ปริยัติแลฉันทวาทกิจ ฉลาดในโอวาทานสาสน์ มีศีลคุณอันบริสุทธิ์ถึงงาม
แลได้รับตำแหน่งพระราชาคณะเป็นพระอุภัยต่อเนืองการบรมราชาภิเศก
ทั้งได้พิศดารมาแล้วในประกาศ เมื่อขัตติยโกสินทรศก ๓๑๐ แลรัตน
โกสินทรศก ๓๓๓ ขัตติยมีความเจริญยิ่งขึ้นด้วยพรรษาอายุกาล ทั้งอยู่ใน
ตำแหน่งพระราชาคณะมานานถึง ๓๓ ปี สถิตย์ในมหาเถรธรรมวาคืออัน
มั่นคง เป็นครุภาวนีย์สถานแห่งสงฆ์อันพิเศษ เป็นเหตุให้ถึงอภัยปริหา
นียบธรรม สมควรระเพิ่มศักดิ์ให้ยิ่งขึ้น เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเต็ม
ตามตำแหน่ง จะได้เป็นอรรคยชนียบุคคลแห่งสัปรุยม.

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ มีถานานศักดิ์ยิ่งขึ้น ดำรงในตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่
ฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏเดิมแล้วว่า สมเด็จพระพุทธ
โฆษาจารย์ ญาณอนุสรณ์นายก ตรีปิฎกวิद्याคุณ วิมลคัมภีร์
ญาณสุนทร มหาอัครคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี
สถิตยณัฏฐราชบรมธรรมหวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่าย
เหนือ มีนคยภัตตราคาเดือนละ ๑ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานา
นุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒน์คีตาจารย์ ญาณวิมล สกกลคณิศร อัคร
สังฆนายก ปิฎกธรรมาภิชิต มีนคยภัตตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูเมธีจักร	๓
พระครูวรวงศา	๓
พระครูธรรมวราศ	๓
พระครูธรรมราช	๓
พระครูสังฆวิจารณ์	๓
พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓

รวม ๓๐ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาปรากฏสืบไป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอีกเรียกขานนี้ รัชระพระพุทธรูปศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับ
อธิกรณ์และถอนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลัง
แลอีกเรียกขานพระราชทานนี้ แลของจริงฐิติกาลเจริญอายุวรรณะคุณพล
ปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ แสง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕
เมื่อฉนวนจันทร์ เดือน ๓ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ อายุ ๗๒ ปี.

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ ฤทธิ

สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ (๓๐) วัดอรุณราชวราราม นามเดิม
ว่าฤทธิ นามฉายาว่า ธีรมสิริ สกุลเป็นมหาคเส็ก เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อฉนวนเสาร์ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีระกาจุลศักราช ๑๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๘๐

โยมพาไปฝากเล่าเรียนปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระมหาพลายทั่วทันนาค
กลาง แต่อายุได้ ๑๐ ขวบ พอโกนจุกแล้วก็บวชเป็นสามเณรไปเล่า
เรียนอยู่ที่วัดราชบูรณะ พออายุได้ ๑๔ ขกเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัด
พระเชตุพนเมือบระกา พ.ศ. ๒๓๘๑ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตา ดำรัสสรรเสริญว่าเด็ก ๆ
ขนาดนี้กำลังจะรับเปรียญได้ แต่สามเณรดูท้อสำหรับเล่าเรียนจนแปล
หนังสือได้เป็นเปรียญ จึงพระราชทานรางวัลซึ่ง ๑

ถึงรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่วัดราชบูรณะ เมือบระกา พ.ศ. ๒๔๐๐
สมเด็จพระวันรัตน์สมบูรณ แต่ยังเป็นพระธรรมวโรคมเช่นพระอุปัชฌาย์
อุปสมบทแล้ว ๑ พรรษา ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ แปล
ได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค ถวายเทศน์เวรพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด พระราชทานตาลปัตรเปรียญพินไหมค
ให้ถือเป็นเกียรติยศพิเศษมาตลอดรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ตำแหน่งพระอมรโมลี
เมือบระกา พ.ศ. ๒๔๑๗ ต่อมาโปรดให้อารามนาไปครองวัดพิศตรภิมุข
แลทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ตำแหน่งพระโพธิวงศาจารย์
มีสมณศักดิ์เสมอชั้นเทพ เมือบระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอมรโมลีเป็นพระโพธิวงศาจารย์ ญาณนายก ครีษณุภคธว
มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดพิศตรภิมุขวรวิหาร

พระอารามหลวง นิตยภัต & คำลงถึง มีถานานุศักดิ์ตั้งถานานุกรม
ไว้ & รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆวินิจ ๓ พระครูสมุห์ ๓
พระครูใบฎีกา ๓

ทรงตั้งฉนวนศักร์ เดือน ๓๐ แรม ๘ ค่ำ ขระกาลสี่ตศก

ถึงขเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก พร้อมกัย

เมือทรงตั้งสมเด็จพะธริวงศาตคณาณ ส่า มีสำเนาตั้งนี้

ให้เลื่อนพระโพธิวงศาจารย์ เช่นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณ
วิสารทนายก ตรีปิฎกปริชา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยัณวักยพิตรภิมุขรววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคา
เทอนละ & คำลง ๓ บาท มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมไว้ & รูป

คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม & รูป ขอพระคณเริงวัชระพระพุทธรศาสนา ๑ ล ๑

ตั้งแต่ฉนวนที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐ พระพุทธรศาสนา

กาล ๒๔๓๔ พรราชา เป็นวันที่ ๘๕๓๑ ในรัชกาลปัตยบันนี้

ถึงขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรคม พร้อม

กัยทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพคมาจารย์ มีสำเนาทรงตั้งตั้งนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิ ๑ ล ๑ (ลงวันพฤทศบคิ เดือนห้าษ แรม ๘ ค่ำ ขมะเมษ
ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๓)

ทรงพระราชาคำริหว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ มีปริชาณาณ
ในพระไตรปิฎกสุตาคม เป็นที่นิยมแห่งพุทธรวิสัยชโตยธรรมิกดา

เจริญด้วยพรชยาบาลเถรธรรม ประพาศพิพรหมจรรย์โดยมารยาต
ชั้นสำรวมเรียบร้อยตลอดมา ยั้งยืนในพระศาสนามีได้หัวน้ไหวด้วยศุภิ
โภยอันจะมีมาแก่บรรพชิต เพราะมีจิตรธัมมาไศรยน้อมไปในพระ
พุทธศาสนานั้นคง ได้ดำรงสมณศักดิ์ตำแหน่งสามเณรเป็รียบญมาแต่
ในรัชกาลที่ ๓ สมควรเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณชารสุรสิงหนาท ทำรัส
สั่งให้สถาปนาพระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่ง
เจ้าคณะรอง มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรดม ขรม
ญาณอกุศล สุนทรนายก ตรีปิฎกคณาธิการภสิท ทัถนิธทีศคณฤศร
ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัถบพิตรภิมขวรวิหาร พระอาราม
หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนคยภทตราคาเศอนละ ๖ ทำง
มีถานานคักกิกควรงถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครปลกัศวัดมนสศคณ โภขลยคณินทร ทัถนิธสังฆานนายก
ปิฎกธรรมวัถชิต มีนคยภทตราคาเศอนละ ๒ ทำง ๑

- พระครวินัยธร ๑
- พระครวินัยธรรม ๑
- พระครศัพทมูล ๑
- พระครมงคลวิลาศ ๑
- พระครสังฆวัถชิต ๑
- พระครสมห์ ๑
- พระครไชฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งพระราชทานราชทินนามเพิ่มอิศริยยศ แล
นิตยภัตรในครั้งนั้น จงจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปทุกประการเทอญ ฯ

ถึงบัดนี้ พ. ศ. ๒๔๔๔ โปรดให้อาราธนาไปครองวัดอรุณ แล้ว
ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทธมหาราช ในชั้น มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัตถ์ พระพุทธรูปทุกประการ เป็นอภิศกมาศแล้ว ๒๔๔๔
พรรษา บัณฑิตบัณฑิต จันทระคตินิยม พยัคฆสังวร พิศายมาศ
สุขุมบัณฑิต นวมิตถ์สุวรรณ สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๒๓๓๓ พฤษภาคม
มาศ บัณฑิตสมมาศาศุภพิเศษ ปรีเลทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ
สมควรจะได้เพิ่มอิศริยยศทางสมณะศักดิ์มีอยู่หลายรูป สมัยนี้ก็เป็นกาล
สมควรที่จะทรงเพิ่มภูษาเกียรติคุณแห่งพระสงฆ์ ให้เป็นที่นับแห่งพระพุท
ธูปสงฆ์สืบเนื่องไป

จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรคม มีปรีชาญาณใน
พระไตรปิฎกมาก ได้เป็นสามเณรเปรียญ ๓ ประโยคแต่ในรัชกาลที่ ๓
มาในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค มาในรัชกาลปัจจุบัน
ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชอาคันตุกะ ตำแหน่งพระอมรโมลี พระ
ไพริวงศาจารย์ พระธรรมไตรโลกาจารย์ พระธรรมวโรคม เป็น

ลำดับมา ก็รักษาสมณวัตรแต่ประพฤติในราชการเรียบร้อย สมควร
 แก่ตำแหน่งสืบมาโดยลำดับ แลมีเกียรติศัพท์เป็นที่นิยมแห่งพหุ
 ยวิสัยทางธรรมิกถา ประพฤติพรหมจรรย์โดยอาภักดิ์วิद्याอันเรียบร้อย
 สงบสงัด มั่นคงในศีลสมบัติ มิได้ย่อท้อต่ออมาตย์ ทั้งได้พิศดารใน
 ประกาศ เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๓๓ นั้นแล้ว บัดนี้เจริญด้วยพรญา
 ยกาลสถาวรธรรมอันให้อุปสัมปทาเทศัพพาทิกิจทวียิ่งขึ้นตามทางพระวินัย
 ทั้งได้ให้การเทศนาสาสโนวาท แลการบอกพระปริยัติวัฒนาขึ้นตาม
 กาลสมัย สมควรจะดำรงที่สมเด็จพระราชอาคณเฑาะ

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนาพระ
 ธรรมวโรดม เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกใน
 สุพรรณบัฏพิเศษว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา สัพต
 วิสุทธจริยาสมบัติ นิพัทธคุณคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก อริยัญญิกมหาปริ
 นายก ครุขัญญโกศล วิมลมีขนิมคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 อริยวาสี สถิตยณวัดธรรมราชวราราม ราชวรรมหาวิหาร พระอาราม
 หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายอริยวาสี แลเป็นเจ้าคณะใหญ่ในคณะ
 กลาง มีนิตยภัตวรราคาเดือนละ ๘ ตำลึง มีอิศริยยศถานานันคักก
 ิควรตั้งถานานกรมใต้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสมณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิกมช
 ฌิมสังฆคณณายก ขัญญกรรมวัชิต มีนิตยภัตวรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูศัพทสุนทร ๓

พระครูอมร โฆษิต ๓

พระครูธรรมวิจิตร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชปสาธาธิคุณ

สืบไป

ขออาราธนา พระคุณทั้งปวงที่ได้รับ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอัคริยศทั้งนี้ รัชชระพระพุททศาสนา เช่นการะสั่งสอน ชั่วพระรังษี
อภิกวณั์ แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะแลในพระอาราม
ตามสมควรแก่กำลังแลอัคริยศที่พระราชทานนี้ แลของงจิวิฐิติกาล
เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุท
ศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ถึงมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๗ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทธิโฆษา

จารย์ สำเนาที่ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ดังนี้

คำประกาศ

ศัภมีสัต พุทธศาสนาแล เป็นอภิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๔๗
พรรษา บัคยบันกาล จันทรคตินิยม สัปปสังวัชร ผลคุณมาศ ภาพ
อักษร ลัทธิที่ดีสุภวาร สุนิยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๒๓๕ มีนาคม
มาศ โสฬสมมาสาหคุณพิเศษ ปรีเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ๑ ๒ ๑ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ เจริญ

ด้วยคุณสารสมบัติ ขำนาถ ในมคอปรวิวัติแลอรรถธรรมวินัยค้อยก็ ทั้ง
 อยู่ในสพรหมจารีโคยสมณภักย์ปกิจวิยาเรียบร้อย มีไต่ห้วนไต่ห้อย
 อันเป็นข้าศึกแห่งสมณบัญญัติ มันคงตำรังศีลสมบัติไม่ให้อดอย เป็นท
 เลื่อมใสของพุทธศาสนิกบุคคลเป็นต้น ทั้งมีความในประกาศสถาปนา
 เป็นเจ้าคณะรองในรัตนโกสินทร ศก ๑๓๓ แลเป็นสมเ็จพระราชคณะ
 เจ้าคณะใหญ่เมอรรัตนโกสินทร ศก ๑๕๐ นั้นแล้ว บัณฑิตพรหมายกาล
 เจริญทรชน ยังยืนอยู่ในสมณบัญญัติบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมมีไต่เลื่อมใส
 สมควรเพิ่มสมณถานันตรศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาสมเ็จพระพคมาจารย์ เป็นสมเ็จพระราชคณะเจ้าคณะใหญ่
 ฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในสพรณบัตรว่า สมเ็จพระพคโฆษาจารย์
 ญาณคูลย์ สุนทรนายก ตรีปิฎกวิทยาคุณ วิมลคัมภีร์ญาณสุนทร
 มหาอุครคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณวาสี สติคยธวัคธรรณ
 ราชวราราม ราชวรมหาวีหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือ
 มีนคยภักทรราชาเคอนละ ๑๐ คำสั่ง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้
 ๑๐ รูป คือ

พระครูปัถกสัมพิพัฒน์ศีลาจารย์ ญาณวิมล สกกลณิศร อุคร
 สังฆนายก ปิฎกธรรมรักชิต มีนคยภักทรราชาเคอนละ ๓ คำสั่ง ๓

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรวม ๑
- พระครูเมธีังกร ๓

พระครูวรวงศา ๓

พระครูธรรมวาท ๓

พระครูธรรมรักษ์ ๓

พระครูสังฆวิจารย์ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓๐ รูป

เป็นที่เลื่อมพระราชาศรัทธาปรารถนาล้นไป ขออาราธนาพระคุณ
ทั้งปวง ที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เพิ่มอัคริยศทั้งนริขัระ
พระพุทธานุสาสนา เช่นการะสังฆอน ช่วขระงับอธิกรณ์ แลอนุเคราะห์
พระภิกษุสงฆ์สามเณร ในคณะแลพระอารามตามสมควรแก่กำลังแล
อัคริยศที่พระราชทานนี้ แลขอจงจิรังชีวิติถิตกาลเจริญ อายุวรรณ สุขพล
ปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธานุสาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ ถึงมรณภาพ ในรัชกาลปัต
ยุยณน เมื่อฉนวนพุมท ๒๓ เมษายน บมะเสง พ.ศ. ๒๔๕๖ อายุ ๗๕ ปี

เจ้าคณะใหญ่คณะใต้

สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์

สมเด็จพระวันรัตน์ (๑๓) วัดราชบวร นามเดิมว่า สมบูรณ์
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีชวด จุล
ศักราช ๑๓๕๖ พ.ศ. ๒๓๓๗

ในรัชกาลที่ ๒ บวชนเฒ่าเรียนอยู่ที่วัดราชบวร เข้าแปล
พระปริยัติธรรมเมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๔ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๓ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้งหนึ่ง ได้อีก
ประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค ถึงขมะแม พ.ศ. ๒๓๘๐ ทรงตั้งเป็น
พระครูเทพสิทธิเทพาธิบดี ไปครองวัดทองธรรมชาติอยู่ ๑ ถึงบวออก
พ.ศ. ๒๓๘๑ ทรงตั้งเป็นพระราชคณะ ที่พระสุวรรณนิมิต คงอยู่วัดทอง
ธรรมชาติ

ถึงรัชกาลที่ ๔ ในขัญญ พ.ศ. ๒๓๘๔ ที่พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จบรมราชาภิเษกนั้น ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็น
พระราชคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี คงอยู่วัดทองธรรมชาติ มีสำเนา
ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระสุวรรณนิมิตขึ้นเป็น พระเทพกระวี ศิริวิสุทธินายก
ตรีขัญญปริชา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม ความว่า สติปัญญาดีของ
ธรรมชาติวิจิตร พระอารามหลวง มั่นคงภักดี & ดำรง ๒ บาท มีदानา
นุคักคิควรรังถานานุกรมไม้ & รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวิไชย ๑ รวม ๔ องค์

คังแคว้นคักร์ เกือน ๘ ขน ๔ คำ บัญญตวิคก พุทธศาสนา

กาล ๒๓๘๔

ถึงบชาล พ.ศ. ๒๓๘๗ ไปรทให้เลือนสมณคักคิเป็นตำแหน่ง
เจ้าคณะรองคณะใต้ ทพระธรรมอุม ทรงแก่นามใหม่ เช่นพระธรรม
วโรคม ไปรทให้ธราชนากลับมาครองวัตรราชบูรณ มีสำเนาที่ทรงตงตงน

ใบกำกับหิริญบัตร

ให้เลือนพระเทพภระวชนเป็น พระธรรมวโรคม บรมญาณอดุล
สุนทรนายก ตริบฏกคุณาลังการภุสิต ทักษนิเทศคณฤศร ขวรสังฆา
ราม คามวาสี สถิตย์ณวัตรราชบูรณาวาศรววิหาร พระธารามหลวง
มีนิตยภักตวราคาเกือนละ (ต้นร่างไม้ไค้ตงจำนวนเงิน ไม่ทรวายว่าเท่าใด)
มีถานานคักคิควรงถานานกรมไค้ ๘ รบ คื่อ

พระครูปลัด มณีภักต ๒ ตำบล ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสัททวิมล ๖

พระครูมงคลวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ องค์

คังแคว้นคักร์ เกือน ๘ ขน ๔ คำ บชาลคคก พุทธศาสนา

ในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระวันรัตน์
เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๔๓๕ โปรดให้อาราธนามาครองวัดพระเชตุพน แต่
สำเนาที่ทรงตั้งคนไม่พบ

สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ ถังมรดกภาพเมื่อดวงอาทิตย์ เดือน
อ้าย แรม ๒ ค่ำ ขวอก พ.ศ. ๒๔๓๘ อายุ ๘๓ ปี

สมเด็จพระวันรัตน์ ทัพ

สมเด็จพระวันรัตน์ (๓๒) วัดโสมนัสวิหาร นามเดิมว่า ทัพ
นามฉายาว่า พททสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันพฤหัสบดี เดือน ๓๓
แรม ๓๐ ค่ำ ขวาก ฤกษ์กวางศ ๓๓๖๘ พ.ศ. ๒๓๔๘

ในรัชกาลที่ ๒ เมื่ออายุ ๘ ขวบ ไปเรียนอักษรสมัยอยู่ที่วัด
ภคินีนาถก่อน แล้วไปเล่าเรียนสูตรมูลอยู่ที่วัดมหาธาตุ ครั้นนั้นพระ
ยาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นเจษฎ
าบดินทร ทรงพระศรัทธาอุปการะการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทรงจัดการ
สอบข้อความรู้ผู้ที่เรียนสูตรเรียนมูลท่วงนี้เอง ๆ ท่านได้ ไปสอบถวาย
ได้เปรียญรางวัล จึงทรงพระเมตตาตามาแต่่นั้น ครั้นท่านบรรพชาเป็น
สามเณร โปรดให้ไปอยู่วัดราชโอรส ในสำนักพระโพธิวงศ์ ชาว
แต่เมื่อยังเป็นพระญาณไตรโลก ต่อมาเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ใน
สำนักพระพุทโธโฆษารักษ์ คง แต่ยังเป็นพระวินัยมนี ที่วัดอรุณ พระ
ยาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม เสด็จ
ไปวัดอรุณเมือง ๆ จึงได้ทรงรู้จักคุ้นเคยมาแต่ท่านยังเป็นสามเณรอยู่
เมื่อในรัชกาลที่ ๒

ถึงรัชกาลที่ ๓ ท่านได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมแต่ยังเป็นสามเณร
 ครั้ง ๓ แปลตกหาได้เป็นเปรียญไม่ ครั้นอายุครบอุปสมบท เมื่อบวช
 พ.ศ. ๒๓๖๘ โยมให้มาบวชที่วัดเทวราชกุญชร คุ้มอยู่ใกล้บ้านเดิม
 พระธรรมวิโรจน์ เรื่อง วัตรราชาธิวาสเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบวชแล้ว
 จึงไปอยู่ในสำนักพระธรรมวิโรจน์ เรื่อง วัตรราชาธิวาส ไปเรียนพระ
 ปริยัติธรรมในสำนัก พระอาจารย์อาจ พนรัตน์ ที่วัดไทรทอง คือวัด
 เญญวมยพิตรทุกวันนี้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผนวชอยู่วัด
 มหาธาตุ เสด็จขึ้นไปวัตรราชาธิวาสเนื่อง ๆ เสด็จไปพบนานบวชอยู่ที่นั่น
 เพราะได้ทรงคุ้นเคยมาแต่ก่อนแล้ว ครั้นชวนให้มาอยู่วัดมหาธาตุ ท่าน
 จึงลงมาถวายตัวเป็นศิษย์ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวบ้าง เรียนในสำนักพระวิเชียรปรีชา (ภู)
 บ้าง ตั้งแต่บวชได้ ๒ พรรษามา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประทับอยู่
 วัตรราชาธิวาส ท่านตามเสด็จไปอยู่ด้วย และได้บวชแปลลงเป็นรามัญนิกาย
 ในอุทกกเขปสีมาที่นำวัตรราชาธิวาส ในคราวแรกที่พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกดเจ้าอยู่หัว ทรงจัดการบวชแปลลงนั้น พระสุเมธอาจารย์พุทธวงษ์ โส
 เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อบวชแปลลงแล้ว ท่านเล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
 สำนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อมา และได้ตามเสด็จไป
 อุดงค์ด้วยเสมอ ^{11/03/2565} แต่ท่านเป็นผู้พอใจหาความผาสุกในทางสมณะปฏิบัติ

มักไปเที่ยววงศ์เณง ๆ จึงไม่ไ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงอยู่นาน

ครั้นถึงบวอก พ.ศ. ๒๓๗๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอาราธนาให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ แลในสมัยนั้นพระสงฆ์วัดราชาธิวาสมีทั้งมหานิกายแลธรรมยุติกายอยู่ด้วยกัน อธิบดีสงฆ์เป็นมหานิกาย จึงโปรดให้ท่านอยู่ปกครองบริษัทฝ่ายธรรมยุติกายที่วัดราชาธิวาส เวลานั้นอายุท่านได้ ๓๓ ปี ยังเป็นพระอินทร์ ต่อเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศแล้ว ท่านไปขุดงค์กลับมาจึงโปรดให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง ครั้งแรกแปลได้ ๘ ประโยค แล้วท่านไม่แปลต่อไป รอมาอีกคราว ๑ จึงเข้าแปลอีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค เป็นเปรียญ ๘ ประโยคอยู่ไม่ช้า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระอธิการอินทร์ คงอยู่วัดราชาธิวาสต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างวัดโสมนัสวิหาร จึงโปรดให้อาราธนามาครองวัดโสมนัสวิหาร เมื่อบรมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ ต่อมาถึงบรมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๐ โปรดให้เลื่อนตำแหน่งยศเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระพรหมมุนี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

๑ ทรงนีกว่าตามประวัติที่หม่อมราชวงศ์พระราชนัดดาพิทักษ์ศัยย์ของท่านเรียงไว้ แต่สงสัยว่าท่านจะเป็นเปรียญแล้วในเวลานั้น

ให้เลือนพระอริยมุนี เป็นพระพรหมมุนี คัมภีร์ญาณนายก ตรี
ปิฎกขัณฑ์ญาณคุณาสังกรณ มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดโสมนัสวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ คำถึง
๒ บาท มีถานานคักคักควรงถานานกรมโต ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓
พระครูวินัยธร ๓ พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูไขฎีกา ๓
รวม ๕ รูป ขอพระคุณจงวัระพระพทธศาสนา ฯลฯ

ตั้งแต่วันพวม เกอนย ซน ๑๕ คำ บมะเสงนพศก พทธสาสน
กาล ๒๕๐๐

ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรคให้เลือนสมณคักคักเป็นพระพิมลธรรม
เมื่อขวก พ.ศ. ๒๕๓๕ สำเนาที่ทรงตั้งกินไม่พย
เมื่อขเดาะ พ.ศ. ๒๕๒๒ ทรงเลือนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์ เมื่อ
ณวันพวม เกอน ๕ แรม ๘ คำ มีสำเนาที่ทรงตั้งกิน

คำประกาศ

ศกมัสก พระพทธสาสนกาล เป็นอดีตภากล่วงแล้ว ๒๕๒๒
พรรษา ขตขบันกาล สสสังวัจนร ณคุณมาศ กภาพักย อัจจุคคค
พวมวาร บริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระวาชดำริที่ว่า พระพิมลธรรม มีพรรษา
ยุคกาลเจริญมาก ประกอบด้วยบริคคณัญญมหาเดรธรรมยังขันมานาน แล
มีปฏิภาณปรัชชาตรีปิฎกกลาโกศล นลาตในอรรโฆบาย ขวนชวายใน
การสั่งสอนแก่อเนกนิกรบรรลัษี ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต เป็นพาหุลกิจ

นิตยสมาทานมิได้ย่อหย่อน เป็นที่มหาชนนิกรนับถือเป็นบุชนิยฐาน
บุญญาเขตรที่ควรเคารพบูชา และมีศุภาคมนแลศุภาทิคุณนั้น สมควรจะ
เป็นที่ทักษิณมหาคณิศราจารย์ พระราชาคณะผู้ใหญ่ มีอิศริยยศยิ่ง
กว่าสมณะนิกร คามวาสี อรัญวาสี ปักข์ได้ทั้งปวงได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังฆนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาพระพิมลธรรม เป็นที่สมเด็จพระราชาคณะ มีนามตาม
จารึกไว้ในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวันรัตน์ ปรียัติพิพัฒนพงศ์
วิสุทธิสงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณ
คณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี สถิตยณวัดโสมนันต์วิหาร
พระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตตราคาเดือน
ละ ๗ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด (สัมพิพัฒน์สังฆาจารย์ ญาณโกศล สกถคณินทร
ทักษิณสังฆนายก ปิฎกธรรมรักชิต) มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูธรรมศก ๑
- พระครูพทธบาล ๑
- พระครูพรหมสร ๑
- พระครูอมรคัพพั ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑

พระครูสังฆกิจ ๑ รวม ๓๐ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรัชราชทินนามในครั้งนั้น จงจิรวุฑิตกาล
เจริญอายุวรรณ สุขพลขุฎิภาณ ศิริสวัสดิ์ทุกประการ ในพระพุท
ศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระวันรัตน์ ทบ ท่านสร้างพระพุทธรูปองค์ ๓ แต่เมื่อ
อยู่วัดราชธานี ครั้นเชิญมาวัดโสมนังควิหารด้วย พระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด จึงถวายพระนามว่า “พระสัมพุทธศิริ”
แลโปรดให้ประดิษฐานไว้เป็นพระประธานที่ในพระอุโบสถวัดโสมนังควิหาร
อยู่จนทุกวันนี้

สมเด็จพระวันรัตน์ ทบ ถึงมรณภาพเมื่อวันพุธ เดือน ๓๒
ขึ้น ๔ ค่ำ ปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๓๔ อายุ ๗๖ ปี

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง

สมเด็จพระวันรัตน์ (๓๓) วัดสุทัศน์เทพวราราม นามเดิมว่า
แดง นามฉายาว่า สิวัดทมนโณ เกิดในรัชกาลที่ ๒ เมื่อวันพุธ
เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๑๗๔ พ.ศ. ๒๓๖๕
ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่ออายุ ๓๓ ปี บวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดอินท
าราม อันอยู่ใกล้บ้านเดิมของท่าน อยู่กับพระธรรมเทศาจารย์ ฉิม แต่
ยังเป็นพระอินคัย แล้วตามพระธรรมเทศาจารย์ ฉิม มาเรียนพระปริยัติ
ธรรมอยู่ที่วัดสระเกษ ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้างวัดสุทัศน์เป็นสังฆารามเสร็จแล้ว โปรดให้เลือกหาพระสงฆ์
ไปอยู่ เวลานั้นพระธรรมเทศาจารย์ ฉิม เป็นเปรียญแล้ว ได้รับเลือก

ไปอยู่วัดสทศัน จึงพาท่านมาอยู่วัดสทศันด้วย ครั้นอายุครบจึงอุปสมบท
 ที่วัดสทศัน เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๓๘๕ สมเด็จพระพุทธมาจาวบ สน วัด
 สรรเกษ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อท่านเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก
 จะแปลแต่เมื่อยังเป็นสามเณร ถ้าเมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้วไม่
 ทราบแน่ ทราบแต่ว่าได้เป็นเปรียญ & ประโยค ต่อมาถึงขระกา
 พ. ศ. ๒๓๘๒ อายุท่านได้ ๒๘ ปี เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑
 ได้สิก & ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค เช่นเปรียญเอกแต่ในรัชกาลที่ ๓
 ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรีสมโพธิ เมื่อ
 ขวอก พ. ศ. ๒๔๐๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี
 เมื่อขวอก พ. ศ. ๒๔๓๕ ต่อมาถึงขเถาะ พ. ศ. ๒๔๒๒ โปรดให้เลื่อน
 สมณะศักดิ์ขึ้นเป็นพระธรรมวโรดม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑ ๓ ๑ (ลงวัน พุฒเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ขเถาะ
 พ.ศ. ๒๔๒๒)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเทพกระวีศรีวิสุทธินายก ประกอบ
 วิริยาคฤกคุณ วิบุลยปรีชา ฉลาดรอบรู้ ในไตรปิฎกธรรมต้องแท้ชำนาญ
 แลมีพิศตรปฏิบัติภาวนาวิหารเทศนาคัมภีร์ภาพโพเพราะ เป็นที่เลื่อมใส
 แก่ชนกนิกรบรรลัษ แลประพฤติพรหมจริยศีลสมาจารเรียบร้อยยิ่งขึ้น

สมบรมบริสุทธิ ครอบนิว่าสุทธพทมนัสสาสนาภิรัต มีอชยาไศรยหนัก
น้อมในพระพททสาสนามั่นคง ครอบเป็นที่บูชาการะเสถสถานแห่งบรรพชิต
แลคฤหัสถ์ชน สมควรจะเป็นที่พระราชหัดผู้ใหญ่ในตำแหน่งได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบิณฑการสรสังฆนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาพระเทพภรวัดวิสุทธินายก เลื่อนขึ้นเป็นพระราชหัด
ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระ
ธรรมวโรดม บรมญาณอดุล สุนทรนายก ตรีปิฎกคณาธิการภสิค
ทักษิณทศคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดสุทัศน์
เทพวรารามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตวรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง
มีถานานุกัศัตควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด (สวัณนัสสคณ โปบลยคณินทร ทักษิณสังฆ
นายก ปิฎกธรรมรักชิต) มีนิตยภัตวรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสังฆวิมล ๓
- พระครูมงคลวิลาส ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓
- พระครูสังฆรักชิต ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณตั้งปวง ซึ่งรัชราชทินนามในครั้งนัง จงจิวิจิติกาล

เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ทุกประการ ในพระ
พุทธศาสนาเทอญ ฯ

ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระวันรัตน์
พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สว มิสฺวาเนาทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสติ ฯ ๑ ๑ (สงวันอาทิตย์ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ
ที่ ๒๖ มีนาคม วันโกสินทรศก ๓๓๐)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรคม ประกอบด้วยวิริยาคิณ
วิบุลยปรีชา ฉลาดรอบรู้ในพระไตรปิฎกธรรมดั่งแท่งานาญ และมี
วิจิตรปฏิภาณโวหารเทศนาคัมภีรภาพไพเราะ เช่นที่เลื่อมใสแก่นักนิก
ยวิสัย แลประพฤติพรหมจริยวัตรศีลสมาจารเรียบร้อย ยั่งยืนสมบุรณ
บริสุทธิ ควรนิยवासุทธพทมนัสสานาภิรัต มีอริยาไศรยหนักแน่นอยู่ใน
พระพุทธศาสนามั่นคง ดำรงคุณธรรมพิเศษ เป็นประธานในพระสงฆ์
คณะมหานิกายในชยุชนันนี้ ยากที่จะมีผู้เสมอเหมือน แลได้เป็นพระ
อุชฌายจารย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นอันมาก เป็นที่เคารพศาน
แห่งบรรพชิตแลคฤหัสถ์ชน สมควรจะเป็นที่กษัตริย์มหาคณิศรอาจารย์
พระราชาคณะผู้ใหญ่ มีอิศริยยศยิ่งกว่าสมณนิก งามวาสี อริญาสี
ยักษ์ได้ทั้งปวงไว้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัลลังการสรวงสิ่งหนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนา พระธรรมวโรคม เป็นที่สมเด็จพระราชาคณะ มีนามตาม
จารึกในสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระวันรัตน์ ปรียัติพิพัฒนพงศ์ วิสุทธ

สงฆปริณายก ตรีปิฎกโกศล วิมลญาณสุนทร มหาทักษิณคณฤศร
 ขวรสังฆาราม คามวาสี อรัณยวาสี สถิตยัณณวิศสุทัศน์เทพวรารามวรวิหาร
 พระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตราคาเดือน
 ละ ๗ ตำลึง มีถาดานศักดิ์ควรตั้งถาดานกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด สัมพิพัฒน์เสนาจารย์ ญาณโกศล สกลคณินทร์
 ทักษิณสังฆนายก ปิฎกธรรมวิจิตร มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูธรรมศุภ ๑

พระครูพทธิบาล ๑

พระครูพรหมสร ๑

พระครูอมรคัมภี ๑

พระครูสังฆกิจจารักษ์ ๑

พระครูสมมติ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓๐ รูป

ขอพระคุณซึ่งรับราชทินนามเพิ่มอัคริยยศแลนิตยภัตในครั้งนี้
 จงจิรัฐติกาล เจริญอายุวรรณะ ศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ใน
 พระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง ไท่ปฏิสังขรณ์วิหารพระศรีสาถกยมนัน
 ท์วิศสุทัศน์ถวายทั้งพระวิหาร แลได้สร้างวัดที่บ้านเดิมของท่านขนานนาม
 ว่า “วัดโพธิ์นิมิตร” (อนุโลมตามนามโยมผู้ขายชื่อโพธิ์ โยมผู้

หญิงช่อมิ) แล้วถวายเป็นพระอาภามหลวง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปพระราชทานพระกรุณา ทรงพระราชดำริทูลเกล้าฯ ไปโปรดให้เขียนฝาผนังในพระอุโบสถพระราชทานเป็น การหลวงช่วย สมเด็จพระวันรัตน์

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
วันที่ ๕ มกราคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ อายุ ๗๘ ปี

สมเด็จพระวันรัตน์ จิต

สมเด็จพระวันรัตน์ (๑๔) วัตมहाธาตุ เกิมมีนามว่า (กิ่ง
เมื่อบวชแล้วพระโหรา ชุม อาจารย์เปลี่ยนนามให้ว่า) จิต นาม
ฉายาว่า อุกโย เป็นชาวบางปิ่น แขวงกรุงเก่า เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อฉวันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ระยะเวลา จลศักราช ๑๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๘๐

ในรัชกาลที่ ๔ บวชเป็นสามเณรที่วัดกำแพง แขวงบางปิ่น
แล้วลงมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดสามพระยาในกรุงเทพฯ อุปสมบทที่วัดสาม
พระยาเมื่อขมะเสง พ.ศ. ๒๔๐๓ พระนิโรธรังษี (เรือง) เป็นพระอุปัชฌาย์
ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักอาจารย์ทองที่วัดบวรนิเวศข้าง มาเรียน
ที่เก่งนำวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในสำนักพระโหราธิบดี (ชุม) ข้าง
ไปเรียนที่วัดสุทัศน์ ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) ข้าง เข้าแปล
พระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค เมื่อขบาล พ.ศ. ๒๔๐๘

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขชวด
พ.ศ. ๒๔๑๘ แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค

๓ ๗/03/2565

ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรี

สมเด็จพระที่นั่งอัฐทิศฯ เสด็จ ๔ แรม ๘ ค่ำ แล้วโปรดให้ข้าราชการ
ไปอยู่วัดอรุณราชวราราม

ถึงบกญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่ ที่พระเทพโมลี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระศรีสมโพธิ เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรรมา มหาคณิศร
กถกคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดอรุณราชวราราม
วชิรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง มีถานา
นุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ พระครูสังฆวิไชย ๑ รวม ๕ รูป

ทรงตั้งวันศุกร์ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ บุกญนพศก จุลศักราช ๑๒๔๘

ถึงบขชวศ พ.ศ. ๒๔๓๑ โปรดให้ข้าราชการของวัดมหาธาตุ

เข้ามาเมื่อวันอาทิตย์ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ เมื่อมาอยู่วัดมหาธาตุ
แล้ว ถึงบมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นที่พระธรรมเจดีย์ มีสำเนา
ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมเจดีย์ ภาวะวงศ์นายก ตรี
ปิฎกบัณฑิต มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมหาธาตุ
ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานา
นุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑
พระครูวินัยธร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ขอพระองค์จงรับพระพุทธรูปสาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วย
ระงับอธิกรณ์แลอนุเคราะห์แก่พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยสมควร
จงมีสุขสวัสดิ์เจริญในพระพุทธรูปสาสนาเทอดมู ฯ

ตั้งแต่ฉะวณที่ ๓๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ พระพุทธรูป
สาสนกาล ๒๔๓๕ พวษา เป็นวันที่ ๑๗๘๓ ในรัชกาลยัตยบดินทร์
ถงขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้เลื่อนเป็นพระพิมพ์ลธรรม มี
ประกาศเมื่อพระราชทานหิรัญบัตร ดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระธรรมเจดีย์มีความรอบรู้พระปริยัติ
ธรรมชำนาญ แดกฉานในอักษรสมัยหลายอย่าง ซึ่งเป็นทางแห่งความ
ค้นคว้าสอบสวนหาสิ่งซึ่งเป็นแก่นสารในพระพุทธรูปสาสนา ประกอบการ
ชวนชวนทำกิจในสทุระด้วยกัมมิต์ข้อหย่อน อุสาหะสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์
สามเณร แลจัดการบำรุงมหาธาตุวิทยาลัย ทั้งได้เป็นธุระในการพิมพ์
พระไตรปิฎก คือเป็นผู้ชำระต้นฉบับให้ถูกต้องเป็นต้น จนถึงตรวจ
ไขพิมพ์เป็นที่สุกในพระไตรปิฎกส่วน ๓ แลมีศิลาจารวัตรเป็นที่ยก
แห่งพุทธรูปสาสนิกบริษัทเป็นอันมาก สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาพระธรรมเจดีย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มี
นามตามจารึกในหิรัญบัตรว่า พระพิมพ์ลธรรม มหันตคุณ วิบุลยปรีชา
ญาณนายก ตรีปิฎกคณาธิการภูสิต อัครทิศคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สติคยณคัมมหาธาตุวาทธรรมหาวิทวาร พระอารามหลวง

11/02/2565

ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มณฑลยโสธรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง มี

ถาดานาคักกิศวรรตังถาดานากรมไค้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด สว่างนศีลคุณ วิทยาลัยคุณฤศร อุดสังฆมานายก
บุญกถกรรมวิเศษค มณฑลยโสธรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสรวิชัย ๓

พระครูโกระศรีวิลาศ ๓

พระครูธรรมบาล ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูไชยฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรับพระราชทานราชทินนามเพิ่มอีกரியศ

แลนิตยภัตรในครั้งนิจจิวิจิตกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลขุภิกขณ

คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ลงชัหวค พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลือนเป็นสมเด็จพระวันรัตนเจ้าคณะ

ใหญ่คณะใต้ เมื่อฉวนที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ มีประกาศเมื่อพระราชทาน

สัพรณบัตร ทังน

ทรงพระราชดำริหว่า พระพิมลธรรม กอด้วยคุณวุฒิสมบัต

เป็นคันั้นว่า ความรอรุพระปริยัตแลนนานาอักษรวิธาน เป็นธรรมาจารย์

ทัญถอแห่งสาธชน ตั้งแจ้งอยู่ในประกาศซึ่งไปรคเกล้า ฯ ตั้งไว้ใน

ตำแหน่งเจ้าคณะรอง เมอรันโกสินทรศก ๑๓๓ นั้นแล้ว จำเดิมแต่

ได้ดำรงตำแหน่งนั้นสืบมา ซื่อปฏิกิริยาจักรวิภาคารรักษาสมณะศักดิ์ก็
 ก็เรียกขานว่า ซ้ำเพิ่มภลคณราชให้ทวยงชน คือการขอพระปริยัติ
 ธรรม ก็ได้ให้จัดการให้แพร่หลาย ทั้งบอกให้ทุกแบบอย่าง บ่ยอม
 ดำเนินไปในทางศาสนาวิภักดิ์ ส่วนอาภัพสมณะศักดิ์มิได้วิกล ตั้งอยู่ใน
 ความเคารพต่ออุษมิชนแลนวิาตธรรม ทั้งรู้ตนรู้ประมาณกาล ทาง
 เทศนาโวหารแลนวงกรรมกิจ ก็เป็นที่สรรเสริญของบรรพชิตทั้งคฤหัสถ์
 การบำเพ็ญอาคันตุกรวัตรก็จัดเป็นอย่างอุทิศ กิจขุสงฆ์ซึ่งอยู่ในอน
 สาสันนิกเป็นต้นชยโดยเกียรติคุณเห็นปรากฏ สามารถจะนำคณะสงฆ์
 สู่สมณะรศโดยธรรมวินัย ห่างไกลจากอัมพพิชิต ควรดำรงอิศริยศักดิ์
 ที่สมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ดำรัสสั่งให้เสนาบดี
 พิมพ์ธรรม เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีราชทินนามภมวารักในสุพรรณ
 ยัตตรา สมเด็จพระวันรัตน์ ปวิยัตถ์พิพัฒนพงศ์ วิสุทธสงฆปริณายก
 ตรีปิฎกโกศล วิมลคัมภีร์ญาณสุนทร มหาทักษิณคณฤศร ขวรสังฆา
 ภาม ความวาลี ธรรมวาลี สถิตยณวิกรมมหาธาตุ ขวรราชวังสุญศิริกรมหา
 วิหารพระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายใต้ มีนิตยภัตรราคาเดือน
 ละ ๗ ตำลึง มีอิศริยยศฐานานศักดิ์ ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ
 พระครูปลัด สัมพิพัฒน์สทการย์ ญาณโกศล สถิตยณินทร์
 ทักษิณสังฆนายก ปฎกธรรมวิภักดิ์ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๓
 11/03/2565

พระครูวินัยธรรม บุ	๓
พระครูธรรมศต บุ	๓
พระครูพทธยา บุ	๓
พระครูพรหมสร บุ	๓
พระครูอมรคีรี บุ	๓
พระครูสังฆกิจจารักษ์ บุ	๓
พระครูสมุท บุ	๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓๐ รูป เป็นที่เฉลิมพระราชปสาทาธิคุณ
สืบไป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวง ที่ได้รั้บพระราชทานเลื่อนสมณะ
ศักดิ์เพิ่มอิศริยยศทั้งนี้ รั้บระพระพุทธานุสาสนา เป็นภาระสั่งสอน
ช่วยระงับอภิกถณ์ แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตาม
สมควรแก่กำลังแลอิศริยยศที่พระราชทานนี้ แลของจริงชีวิตกาล
เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธานุสาสนา
ทุกประการเทอญ ฯ

สมเด็จพระพจนานจารย์ พุก

สมเด็จพระพจนานจารย์ (๒) วัดศาลาปูน นามเดิมว่าพุก เป็น
ชาวเมืองนครไชยศรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันจันทร์ เดือน ๓
แรม ๑๓ ค่ำ บขาล จุลศักราช ๑๑๕๖ พ. ศ. ๒๓๓๗ เข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ฯ
แต่ยังเด็ก 11/03/2565

ในรัชกาลที่ ๒ บวชอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
เข้าแปลไต่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แต่จะแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ฤมา
แปลต่อในรัชกาลที่ ๓ ไม่ทราบแน่ เมื่อสมเด็จพระสังฆราช ก่อน
มาอยู่วัดมหาธาตุ ไต่ไปตำแหน่งพระครูธรรมวัจิ ในถานานุกรมสมเด็จพระ
พระสังฆราช

ถึงรัชกาลที่ ๓ ไต่เป็นพระครูสาคำ ปลัดขวาของสมเด็จพระ
สังฆราชก่อน ครั้นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์นั้นสิ้นพระชนม์ จึง
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระญาณไตรโลก เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๘๖
คราวเดียวกับทรงตั้งสมเด็จพระสังฆราชขนาด แต่สมเด็จพระสังฆราช
ขนาด คงอยู่วัดราชบูรณะ ไม่ได้มาอยู่วัดมหาธาตุ เพราะเป็นเวลา
หรือหลังคาโบสถ์วิหารแล้วถูกไฟไหม้ทรงปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งพระอาราม
พระญาณไตรโลกจึงได้เป็นอธิบดีสงฆ์ในวัดมหาธาตุ ต่อสมเด็จพระ
สังฆราชก่อนมาจนตลอดรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อขกญ พ.ศ. ๒๓๘๔ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
ขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรมราชานุวัตร มียศเสมอชั้นธรรม
ตำแหน่งอธิบดีสงฆ์ ๔ หัวเมือง โปรดให้อาาานาชนไปครองวัดศาลาปูน
มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณไตรโลก เป็นพระธรรมราชานุวัตร ประสิทธิ์
ธรรมปฏิบัติสรรพพรวิไลคุณ พหุสมณเทศ คณะเชษฐกมหานายก
ปัญญาวารุรักษ์ สังฆกิจพิทักษ์อรรคมหาปัญญาธิบดี บูรณราชธานี
นครเขตร คภัสสมณสงฆ์มหิศวรรณา ทวารวดีศรีอยุธยาธิบดีคาราม

ความวาศี สติชัยฉกโลกย์สอามหาวิหาร พระอารามหลวง เป็น
อธิบดีสำเร็จราชการฝ่ายพระสงฆ์ในแขวงกรุงเก่า ๓ เมืองสระบุรี ๓
เมืองวิเศษไชยชาญ ๓ เมืองลพบุรี ๓ รวม ๔ มณฑลยกเว้น
ละ ๔ คำสั่ง ๒ บาท

ตั้งแต่วันที่พฤษภาคม ๓๓ แรมห้าค่ำ ปุฎยตรีศก พุทธสาสน

กาล ๒๓๘๔

สัญญาบัตรพระครูปลัด

ให้พระธรรมราชาวัตร ตั้งพระปลัดรัก เป็นพระครูมหาเถร
วัตร อรรมาภิกษุพิทักษ์ศีลศตคุณ ศกสนทพรปรีชา สังฆาณาประสิทธิ
ธิศรัยวิเศษ บูรณมทานนครเขตรศตสังฆานนายก ที่พระครูปลัด
มณฑลยกเว้นละ ๓ คำสั่ง ๒ บาท

ตั้งแต่วันที่ ๑ ล ๑ (ลงวันอย่างเดียวกับข้างบน)

ลงรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธมหาราชย์ เมื่อย

เถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีศก ๑ ล ๑ (ลงวันพฤษภาคม ๔ แรม ๘ ค่ำ ยเถาะ

พ.ศ. ๒๔๒๒)

ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมราชาวัตร เจ้าคณะใหญ่กรุงเก่า
มีวิริยภาพมั่นคง บูรณะประพฤตีสำสนพรหมจรรย์ ตั้งแต่อายุกาล
เป็นปฐมวัยมา จนตลอดพรรษาอายุกาลตกในขันธ์มีวัยชรภาพโดย
อาการสมระริษาเรียบร้อย ไม่มีมือถิรณอันใดกำพรช้อง ให้ชุนเคื่อง

ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แลเป็นประธานาธิบดีมีอำนาจ อารบบริหารปกครอง
ภิกษุสงฆ์บวชวิสัย เช่นที่เคารพยำเกรงแก่พระสงฆ์สามเณร บรรดา
อยู่ในแขวงกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาโบราณทั้งสิ้น แลอยู่รับ
พระปริยัติธรรมพทธศาสนา อารจะสั่งสอนนานาเนกนิกรบวช ทั้ง
พระสงฆ์แลคฤหัสถ์ผู้มีอุปการคุณ บัญชีชื่อบุชชา สมควรเป็นที่สมเ็จพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ไว้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัธยารุสสังฆนายก กำนัลสั่ง
ให้สถาปนาพระธรรมราชาเนตร เป็นสมเ็จพระราชาคณะ มีนามตาม
จารึกไว้ในทิวัญชัตว่า สมเ็จพระพจนานจารย์ อเนกสถานปรีชา สักตวิ
สุทธิจริยาสมบัติ นิพัทธอุคคณ ศิริสุนทรพรตจาริก อริยัญญิกคณิศรา
ธิปัตติ บรรณราชธานันครเขตร คตสมณสงฆ์มหิศรวเนตา ทวารวดีศรี
อยุธยาธิบดีคาราม ความเขตรขันฑ์ อริยวาสิ สติคัยฉวัตโลกยสภา
ศาลาปน กรงเทพทวารวดีศรีอยุธยาโบราณ ที่อริยัญญิกมหาคณิศ
ราชารย เจ้าคณะฝ่ายอริยวาสิ มีอริยยศเป็นประธานแห่งสมณนิกร
ฝ่ายอริยวาสิทั้งสิ้น แลเป็นเจ้าคณะผู้ใหญ่แขวงกรงเก่ากะหัวเมืองชน
กรงเก่าทั้งปวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานุกัตติควรตั้ง
ถานานุกรมไว้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด (สวัณสมณณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิก
สังฆนายก) มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูคัมภีรสนทร ๑

พระครูอมรโมหิต ๑

พระครูสมุท ๑

พระครูใบฎีกา ๑

พระครูธรรมรักชาติ ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวง ซึ่งรับราชทินนามในครั้งนั้น จงเจริญจิตภาส
เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ทุกประการ ในพระพุทธ
ศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อข
วอก พ.ศ. ๒๔๒๗ อายุ ๗๓ ปี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ศรี

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (๗) วัดประทุมคงคา นามเดิมว่า ศรี
นามฉายาว่า อโนมสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๒ เมื่อขจร จุลศักราช ๑๑๗๐
พ. ศ. ๒๓๕๗ เป็นบุตรจีน แซ่ฉิ่ง เมื่ออายุได้ขวบครึ่งบิดามารดาพา
เรือไปค้าขายทางทะเลวันออก พวกลูกเรือเป็นผู้ร้ายฆ่าบิดามารดา
ที่ช่องเสม็ด ทว่าท่านเป็นกำพร้า พลึงพารอดมาได้ ขาเลียงไฉน
อายุได้ ๗ ขวบ จึงไปเรียนอักษรสมัยอยู่กับพระอาจารย์สิงห์ท้าวประ
ทุมคงคา

ถึงรัชกาลที่ ๓ ขวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดประทุมคงคา เล่าเรียน
พระปริยัติธรรมที่สำนักอาจารย์ ในวัดนั้นบ้าง มาอยู่เล่าเรียนที่วัดราช
บูรณะบ้าง ^{11/03/2565} จนอายุครบอุปสมบท จึงไปขวชเป็นพระภิกษุอยู่วัดประ
ทุม

คองคาเมื่อขมระเมียบ พ.ศ. ๒๓๗๗ ครั้นบวชได้ ๓ พรรษา เข้าแปลพระ
 ปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค เมื่อเป็นเปรียญแล้ว ท่านจึงมา
 ถวายตัวเป็นศิษย์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จ
 ทรงผนวชประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ แล้วบวชแปลงเป็นธรรมยุติกา (เข้าใจว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระอุปชฌาย์) บวช
 แปลงแล้วอยู่ ณ วัดบวรนิเวศ ต่อมาเข้าแปลหนังสืออีกครั้งหนึ่ง ได้
 อีก ๕ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยคแล้ว (ท่านไม่แปลอีกต่อไป
 มาถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชดำริเห็นว่า ความรู้ท่านถึงภูมิเปรียญ ๘
 ประโยค แต่หากไม่แปลเอง จึง) พระราชทานเติมอีกประโยค ๓
 รวมเป็น ๘ ประโยค ได้เป็นพระครูโณมสารวัณ ตำแหน่งพระครูคัสสวก
 คุภัยพระครูอนันตประกาศถานานุกรมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัวมาจนตลอดรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะฤกษ์ องค์ ๓ ที่องงาน
 พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อยกบุญ พ.ศ. ๒๔๘๕ เติมเป็นที่ พระ
 วรรณคุณนี้ แล้วทรงเปลี่ยนเป็นพระอโนมมุนี^๑ โปรดให้อาราธนาไป
 ครองวัดประทุมคงคา แลต่อมาถึงบวช พ.ศ. ๒๓๘๕ โปรดให้ท่านเป็น
 หัวหน้าสมณทศออกไปถึงกาฬทวีปครั้ง ๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะผู้ใหญ่
 ที่พระพรหมมุนีเมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๓๕ แลต่อมาถึงยกบุญ พ.ศ. ๒๔๓๐

๑ ความที่เข้าแปลได้ ๘ ประโยค แล้วพระราชทานอีกประโยค ๓ แลเป็นที่พระ
 วรรณคุณก่อน ๒ ชั้น กรมพระสมมตฯ ทรงไว้ เห็นจะมีจดหมายเหตุในห้องอาลักษณ์

ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธมหาราช เมื่อฉวันศุกร์ เดือนยี่ แรม ๑๕ ค่ำ
มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัก พระพุทธศาสนา เป็นอภิศภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๐
พรรษา ปัตถุบันกาล วราหสังวัจฉระ ปุศยมาศ กาศิกษัณฐี ชัณทรสิทถี
ศุกรวาร ขริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพรหมมุนี เป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ มีพรรษายุกาลเจริญมาก และมีปรีชาชำนาญในการปริยัติธรรม
โกศล ดำรงคุณธรรม สมควรเป็นคารวะสถาน แลเป็นพระอุปัชฌา
จารย์ให้สำเร็จอุปสมบทบรรพชาภิเษกกุลบุตรเป็นอันมาก สมควรจะมี
อิศริยยศสมณศักดิ์ตำแหน่งผู้ใหญ่ เช่นประธานแก่อเนกนิกรบรรพตซ์
ทั่วไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัษฐิสวสังหนาท ให้สถา
ปนาพระพรหมมุนี ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ เป็นประธานในคณะ
อรัญวาสี มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า สมเด็จพระพุทธมหาราช อเนก
สถานปรีชา สัปตวิสุทธจริยาสมชัติ นิพัทธธุดคุณ ศิริสุนทรพรตจาริก
อรัญญิกคณิศร สมณนิกรมหาปรินายก ตรีปิฎกโกศล วิมลศีลขันธ์
สรรพสมณคุณ วิบุลยประสิทธิ์ สถิตยณวัดประทุมคงคารามวรวิหาร
พระอารามหลวง เช่นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายพระสงฆ์อรัญวาสีทั้งปวง มีนิตย
ภัทรวาจาเดือนละ ๖ คำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัด สวัญสมณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิก
สังฆคณนายก ขุฎิภรรมรภิชาติ มินิตยภักตร์วาทาคเคื้อนละ ๒ คำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูคัพพัสนทร ๑

พระครูอมรโฆสิต ๑

พระครูสมห์ ๑

พระครูไขฎิภา ๑

พระครูธรรมรภิชาติ ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทงษ์วง ซึ่งได้รักษาถิ่นนามคร้งนี้ จงจิรวุฑิภาล

เจริญอายุวรรณ สุขพลปฏิภาณ คีรีสวัสดิ์ในพระพทธศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ๙ ด้วงมรณภาพ เมอวันอังคาร เคื้อน ๑๒
ชน ๘ คำ บมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ๒๒ ปี ท่านได้ทูลขอพระราช
ทานพรไว้แต่เมอจะทรงตั้งเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์ ว่าสกุลท่านเป็นจีน
เมอด้วงมรณภาพขอให้ศัพท่านได้ส่งตามประเพณีจีน จึงพระราชทานพระ
บรมราชานุญาตให้สังคพท่านไว้ทั่วคประทุมคองศา หาได้ทำฌาปนกิจไม่

หม่อมเจ้าพระสมเด็จพุฒาจารย์ ๓

หม่อมเจ้าพระสมเด็จพุฒาจารย์ (๘) วัคพระเชตพน พระ
นามเคิมว่า หม่อมเจ้า๓ ๓ เป็นหม่อมเจ้าในพระประพันธ์วงค์เออ กรม

หลวงเสนาบดีบริรักษ์ ประสูติในรัชกาลที่ ๒ เมื่อณวันพุธ เดือน ๓๑
แรม ๘ ค่ำ มะเมีย จุลศักราช ๑๑๘๕ พ.ศ. ๒๓๖๕

ในรัชกาลที่ ๓ ทรงผนวชเป็นสามเณรที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
แล้วไปอยู่วัดระฆัง เล่าเรียนในสำนักสมเด็จพระพุฒาจารย์ โต แต่
ท่านยังเป็นพระมหาโต จนชนมายุครบอุปสมบท โปรดให้ทรงผนวช
ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อชวาล พ.ศ. ๒๓๘๕ สมเด็จพระสังฆราช
ก่อนเป็นพระอุปัชฌาย์ พระมหาโตเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงผนวช
แล้วไปอยู่วัดระฆังตามเดิม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระมหา
โตเป็นพน ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน เมื่อ
บวระกา พ.ศ. ๒๓๘๒ โตไปนเปรียญ ๓ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสด
าราม เมื่อบวระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๕ ประโยค
รวมเป็น ๘ ประโยค ครั้นถึงบวช พ.ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้า
พระราชอาคณเฐ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

ศักราช ๑๒๑ (วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ บวช
พ.ศ. ๒๔๐๗)

ทรงพระราชดำริที่ว่า หม่อมเจ้าพระทิต ในพระเจ้าสัมพันธวงศ์
เฮอ กรมหลวงเสนาบดีบริรักษ์ ได้ผนวชประพฤติพรหมจรรย์มานาน มี
ปรีชาญาณแลดูสาธุเล่า เรียนรู้พระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาจนได้
สอบไล่แปลในสนามท่ามกลางที่ประชุมพระราชอาคณเฐ ถึงที่เปรียญ ๘

ประโยค ควรเป็นที่เคารพนับถือของประชุมนคนต่าง ๆ ทั้งคฤหัสถ์แล
บรรพชิต บรรคานับถือพระพุทธศาสนา

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัดจทรสุวังสนิท คำรัส
อาราธนาหม่อมเจ้าพระทศิให้รับนามในหม่อมเจ้า เป็นพระราชาคณะ
โดยสมควร ว่าหม่อมเจ้าพุทธอุปบาทยัตินันท์ มีนิตยภัตราคาเดือน
ละ ๕ ตำลึง จงเจริญชนมายุพรรณ สุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ในพระ
พุทธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขุฎย พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลือนสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรมเจดีย์ เมื่อดวันศุกร์ เดือนย
แรม ๑๕ ค่ำ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมีสัก พระพุทธศาสนาแล เป็นอติภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๐
พรรษา บัคยุบันกาล วราหสังวัตรระ บุษยมาศ กภาพักษ์ บัณรสติถ
ศักรวาร บริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระพุทอุปบาทยัตินันท์
เป็นหม่อมเจ้าในกรมหลวงเสนีบริรักษ์ ทรงผนวชมาช้านาน ได้ทรง
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมพระไตรปิฎก จนได้แปลประโยคในที่ประชุมพระ
ราชาคณะถึงภูมิเปรียญ ๗ ประโยค พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารถ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาฯ ของสถาปนาเป็นหม่อม
เจ้าราชาคณะ ดำรงสมณศักดิ์แลทรงปฏิบัติกรพระพุทธศาสนาธรรม

วินัยโดยธรรมวินยา สมวินยาเรียบร้อย ไม่มีคาไรยสถานที่ใครคัดค้าน
ที่เทียบ แลเป็นที่เคารพนับถือแห่งศฤงษณ์บรรพชิตเป็นอันมาก สมควร
จะดำรงอิศริยยศสมณศักดิ์ตำแหน่งใหญ่

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑิตรสรสังฆนาท ให้สถาปนา
เลื่อนตำแหน่งยศ หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาทบัณฑิตน์ มีราชทินนามว่า
หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาทบัณฑิตน์ธรรมเจดีย์ กระจ่างคณาทร ตรีชฎ
บัณฑิต มหาคุณุศร ขวรสังฆาราม ความวาลี สถิตยณัฎฐ์ระฆัง
โพลีคารามวรวิหาร พระอารามหลวง ดำรงสมณศักดิ์เสมอพระธรรม
เจดีย์ พระราชทานนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๓ บาท มีถานา
นุคักคิควรตั้งถานานุกรมใต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑
พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ถึงยมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ พระราชทานพระสัพพรดยัตร์ ทรง
เลื่อนสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีราชทินนามว่า หม่อมเจ้า
พระพิมลธรรม เมื่อณวันที่ ๑๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ แลโปรดให้
อาราธนามาครองวัดพระเชตุพน มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศุภเมสัฏฐ์ พระพุทธรูปสาสนกาล เป็นชคิตภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๕
พรรษา ขคฺยบันกาล จันทรคตินิยม นาคสังวัจฉระ ผลคุณมาศ กภาพักษ์
บัณฑิตลลิตกสิกรวาร สุริยศคิกกาล รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ มีนาคมมาศ
ลลิตระสะมะวาร ๒๕๕๕

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ๑ ๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระพุทธรูปยักษันทน
ธรรมเจดีย์ มีพรชายูกาถ ประกอบด้วยวิคตัญญู เถรธรรม คำรงท
พระราชาคณะยังยืนมานาน มีวิริยปรีชาญาณรอบรู้พระคัมภีร์ ในพระ
พุทธศาสนา มาก ประพฤติพรหมจรรย์อุทิศมาด้วยศีลาจารวัตร เป็นที่
พุทธมามกะบริสุทธิ์ศรัทธาพิศการบูชา สมควรจะเป็นที่พระราชาคณะ
ตำแหน่งผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังฆนาค คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระพุทธรูปยักษันทนธรรมเจดีย์ เลื่อนขึ้นเป็นพระ
ราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในสุพรรณ
บัฏว่า หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม มหันทคุณ วิบุลยปรีชา ญาณนายก
ตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต อัครทิศคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวิคตพระเชตพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม
หลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ คำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานา
นุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสัจจมนคิลคุณ วิบูลยคุณฤศร อัครสังฆานนายก
ปิฎกธรรมรักษิต มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒ คำลึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสรวิไชย ๑
- พระครูไกรสรวิลาศ ๑

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยันทวารสุรสิงหนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระพิมลธรรม เป็นหม่อมเจ้าพระสมเด็จพระราชา
คณะ มีนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพญา
จารย์ อเนกสถานปรีชา สัปตวิสุทธิจริยาสมบัติ นิพัทธ์อุตคตคุณ ศิริสุนทร
พรตจาริก อริยัญญิมหาปรีชาเยก ศรีบุญกโกศล วิมลมัชฌิมคณฤศร
บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม
ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายอริยวาสี
แลเป็นเจ้าคณะใหญ่ในคณะกลาง มีนิตยภัตพระราชเอาเดือนละ ๘ คำถึง
มีอิศริยยศถานานศักดิ์คิควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสังฆคณสมณาจารย์ ปรีชาญาณจาริก อริยัญญิก
สังฆคณนายก มีนิตยภัตพระราชเอาเดือนละ ๒ คำถึง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูคัมภีรสุนทร ๑
- พระครูอมรโฆษิต ๑
- พระครูธรรมรักชิต ๑
- พระครูสมุท ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

เช่นที่เฉลิมพระราชปสาทาศิคนเจริญยิ่งขึ้นไป.

หม่อมเจ้าพระสมเด็จพระพญาจารย์ ทต สิ้นชีพตักษัย เมื่อ
วันที่ ๓๐ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๘ ตรงกับวันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ
๒๕๖๓ 17/03/2565
บชวต พ.ศ. ๒๕๕๓ ชนนายไท ๘๘ บ

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

ที่สมเด็จพระพุทธมหาราช

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ที่สมเด็จพระ
 พระพุทธมหาราช (๓๐) วิชาชยพิธ พระนามเดิมว่า หม่อมเจ้ากระจำจ
 พระนามฉายาว่า อรุโณ เป็นหม่อมเจ้าชายองค์ใหญ่ในพระเจ้าบรมวงศ์
 เชื้อชั้น ๓ กรมหมื่นภูมินทร์ภักดี ประสูติในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ
 ๓ วันอาทิตย์เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวดจุลศักราช ๑๒๐๕ พ. ศ. ๒๓๔๕
 ทรงเล่าเรียนอักษรสมัยภาษาไทยและสูตรมูลภาษาบาลีที่วังแต่ยังทรง
 พระเยาว์

ถึงรัชกาลที่ ๔ เกษากันต์แล้ว ทรงผนวชเป็นสามเณรวัด
 พระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขมระแสง พ. ศ. ๒๔๐๐ สมเด็จพระพุทธม
 หาราชเสด็จสวรรคต แต่ยังคงทรงพระยศเป็นกรมหมื่นบรมวงษ์วิชัยพันธ์
 เป็นพระอัยยิกษัตริย์ สมเด็จพระวันรัตน์ ทับ แต่ยังเป็นพระอริยมุนี
 ถวายศีล ทรงผนวชแล้วไปประทับอยู่วัดโสมนัสวิหาร ทรงเล่าเรียน
 พระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระพุทธมหาราช เชี่ยว แลพระธรรม
 ราชานุวัตร ค่ำข แต่ยังเป็นเปรียญอยู่ทั้ง ๒ องค์ ทรงผนวชอยู่ใน
 พระรัตนศาสดารามไปครั้นให้ลาผนวชออกเพื่อทำพิธีสมโภชตาม
 ประเพณี เป็นคฤหัสถ์อยู่ ๓ วัน แล้วทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม เมื่อเดือน ๘ ปีชวด พ. ศ. ๒๔๐๖ สมเด็จพระพุทธมหาราชเสด็จสวรรคต
 แต่ยังคงทรงพระยศเป็นกรมหมื่น เป็นพระอัยยิกษัตริย์ สมเด็จพระ

วันรัตน ทัษ เมื่อเป็นพระพรหมมณี เป็นพระภรรมาจาราจารย์ ทรงผนวช
แล้วเสด็จไปประทับอยู่ที่วัดโสมนัสวิหารอย่างเดิม

ถึงบวช พ. ศ. ๒๕๐๗ เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง
ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ได้พระราชทานพัดเปรียญพันคาถาทรงเป็น
เกียรติยศ ทรงมาจนสิ้นรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ มี
ราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แลโปรดให้อาราธนา
มาครองวัดราชบพิธซึ่งทรงสร้างใหม่ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้หม่อมเจ้ากระจำ ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
ภูมินทรภักดี รัยราชทินนาม ตามคุณในพระพุทธศาสนาว่า หม่อมเจ้า
พระอรุณนิภาคุณากร มีศักดิ์อำนาจเหมือนอย่างพระราชาคณะ พระ
ราชทานนิตยภัตวันละแปดชามราคาเดือนละ ๔ ตำลึง ขออาราธนาให้
รับธุระพระพุทธรูปแล้วกล่าวสั่งสอนระเบียบอิทธิคุณพระภิกษุสงฆ์
สามเณร ในวัดราชบพิธ สถิตยมหาสิมาราม โดยสมควร จงเจริญ
ศุขสวัสดิ์ในพระพุทธรูปเทอญ ฯ

ตั้งแต่วันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้น ๘ ค่ำ บรมเมฆโทศก พุทธศาสน
กาล ๒๕๓๒ พรรษา เป็นวันที่ ๕๕๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

ต่อมาถึงยกยว พ. ศ. ๒๕๓๐ ทรงตั้งเป็นพระองค์เจ้าพระอรุณ
นิภาคุณากร เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๓๐ ค่ำ โปรดให้มี
สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอพระพรหมมณี เมื่อยังไม่ได้
เป็นเจ้าคณะรอง มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศักราช ๒๔๓๐ พระพุทธศาสนา เป็นอภิศักดิ์สิทธิ์แล้ว ๒๔๓๐
พรรษา บัณฑิตยชนกาล วราหะสังวัตรกรรวิกิถมาศ ภาพัษณั ทศมิถิ
ครวาร ปริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑๑๑ พระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระอรุณ
นิภาคุณากร เป็นพระโอรสใหญ่ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
ภูมินทรภักดี ได้ทรงบรรพชาเป็นสามเณรมาแต่ทรงพระเยาว์ พระชน
มายุสมควร จึงได้ทรงรับบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ ได้ทรง
เรียนพระปริยัติธรรมมาแต่ทรงผนวชเป็นสามเณร จึงได้เข้าแปล
พระคัมภีร์ในที่ประชุมพระราชาคณะสอบไล่พระไตรปิฎกได้ & ประโยค
จึงได้รับพระราชทานตาลิขัตร์พจนาคาเป็นเปรียญ & ประโยค ในรัชกาล
ที่ ๔ นั้น

แต่ในเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงผนวชเป็น
สามเณรนั้น หม่อมเจ้าพระอรุณได้เป็นที่สนิทชิดชอบพระราชธิดาไครย
ได้เสด็จมาที่วัดยวณิเวศวิหารเนื่อง ๆ ในเวลาเมื่อเสด็จพระราชดำเนิน
วัดโสมนัสวิหาร ก็ได้เสด็จประทับที่คานักหม่อมเจ้าพระอรุณเป็นที่พัก
จึงได้ทรงคุ้นเคยแต่นั้นมา ครั้นเมื่อทรงสถาปนาวัดราชบพิศ จึง
โปรดเกล้า ฯ เลื่อนขึ้นเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ เชิญเสด็จมาครอง
วัดราชบพิศ พระอารามหลวง ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสด็จออกทรงบรรพชาอุปสมบท หม่อมเจ้าพระอรุณก็ได้เสด็จเข้ามา

ประจำอยู่ในพระตำหนักที่พระพุทธรัตนสถาน มีวันที่ได้เสด็จกลับไปวัด
 เพื่อจะมีให้ข้าทพพรษาแคว้นแก้ว ได้คอยทูลแนะนำชักชวนให้ทรง
 ประพาศปฏิบัติให้ต้อง ตามพระวินัยบัญญัติเป็นความชอบอยู่เป็นอันมาก
 ส่วนพระมหาเถรที่ไคเป็นพระอภัยมณี พระกรรมวาจาจารย์ แลที่ไค
 ถวายโอวาทานสาสน์ ทั้งที่ได้มาประจำอยู่ในครั้งนั้น ไคทรงเลือนยศ
 ยันตาคักก็เป็นภาระสนของคุณ สมควรแก่ที่ทรงคุณธรรมโดยมากแล้ว
 แต่หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากรเป็นพระ โอรสใหญ่ในพระเจ้าราชวรวงศ์
 เจอ กรมหมื่นภูมินทรภักดีตามทูลกล่าวมาแล้วนั้น ก็สมควรที่จะได้
 รับเครื่องยศரியศสำหรับสืบตระกูลในพระเจ้าราชวรวงศ์เจอ กรมหมื่น
 ภูมินทรภักดี หม่อมเจ้าพระอรุณก็มีไคลาผนวชออกกรียศยันตาคักก็
 ปกครองวงศ์ตระกูล

จึงทรงพระราชดำริหว่า ข้อความทั้งปวงอันกล่าวมาแล้ว
 เป็นเหตุอันสมควรที่จะทรงยกย่องพระเกียรติยศหม่อม เจ้าพระ อรุณนิภา
 คุณากร ให้ยังขึ้นในทางราชตระกูลแลทางสมณฐานันตยศักก็ไค

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรุสังฆนาท ตำรัส
 เหนือเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ขึ้นเป็นพระองค์
 เจ้า มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏ มีคำนำหน้าแลเต็มท้ายพระ
 นามว่า พระวรวงศ์เจอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร สุนทรวิสุทธิ
 พรต อาศาจารย์ชวราชวรวงศ์ ดำรงสมณคุณ วิบูลยศักดิ์ อรรถปริยัติ
 อรรถโกศล ไสภณธรรมมาลังการภูสิต คณะศรัทธาธิปัตย์ ทรงศักดินา ๓๐๐๐
 ตามตำแหน่งอศரியศในราชตระกูล แลดำรงสมณศักดิ์เสมอพระ

พรหมมุนี มินิตยภัตกรเป็นยศขบชาวราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีอศรัยยศ
ถานานศักดิ์สิทธิ์ สมควรทรงตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

- พระครูปลัดทิวาสีหิรัญคณานุกุล นิตยภัตกรราคา ๖ บาท ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑
- พระครูสังฆวรรณี ๑ รวม ๖ รูป

ขออาราธนาให้ทรงรับกระแสพระพุทธานุสาสนา เช่นถาวรสิ่งสอน แล
รับอธิกรณ์ภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะ โดยสมควรแก่กำลัง แล
อศรัยยศซึ่งพระราชทานนี้ จงเจริญพระชนมายุพรรณ สุขพลขุภีภาณ
คุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิ์พิพัฒน์สถาพร จิรวิฑิตีกาลในพระพุท
ธานุสาสนาเทอญ ฯ

ถึงบมะเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรอง
ธรรมยุติกา เมื่อนท ๒๘ พุศิจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๒ มีสำเนา
ประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิ์ พระพุทธานุสาสนกาล เป็นอภิศกาคล่องแล้ว ๒๔๓๖
พรพษา บัตยบณนถาล จันทวคตนิยม อรคสังวัจจร กวรตติกมาศ กาท
บักษ ฉัญญุมักคี่ พทววาร สุริยคคิกาล รัตนโกสินทรศก ๑๓๒ พุศัจิกายน
มาศ เอกณคังคตคิมมาศาคหคณประเภท ยวิเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ฯ ๑ ๓ ๑ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ สมควร
จะเลื่อนอธิการียศในสมณศักดิ์มีอยู่หลายองค์ กาลบัดนี้ก็เป็นเวลาใกล้
การมหามงคลราชพิธีรัชมงคลเศก ควรจะสถาปนาอธิการียศพระสงฆ์ซึ่ง
ควรจะสถาปนาขึ้นไว้ ให้บริบูรณ์ตามตำแหน่ง เมื่อพระสงฆ์ซึ่งทรง
สมณคุณได้รัยอธิการียศศักดิ์โดยสมควรแก่คุณานุรูปเช่นนั้นแล้ว แลมา
สู่สงฆ์สมาคมนพระราชพิธีสถาน ก็จะเป็นการมงคลอันอุมยิ่ง ทั้งจะ
เป็นการเพิ่มผลพระเกียรติยศพระเกียรติคุณให้ไพโรจน์ชัชวาลย์ด้วย

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภา
คุณากร ประกอบด้วยคุณธรรมทางวินัย แลมีพรวิสัยสมีอันเจริญ
จิรกาล พร้อมด้วยพระวิริยสมาหาร ขวนขวายในกิจกรณกิจเป็นอัน
เป็นขุณียบุคคลแห่งสังฆบริษัท มีพระหฤทัยอันประกอบด้วยกรุณาที่
คุณสมบัติ ทำนุบำรุงปกครองพุทธศาสนิกบริษัทสหธรรมิกนิกรโดยเรียบร้อย
แลได้ทรงเล่าเรียนทราบดีถึงอิทธิทธิวิธานศาสตร์ ทรงฉลาดในฉันทคดี
ปกครอง เกื้อกูลแก่บรรพชิตในพุทธมณฑล สมควรจะเลื่อนอธิการียศ
สมณศักดิ์ขึ้นเป็นเจ้าคณะรองในคณะธรรมยุติกนิกาย จะได้ทรงทำนุบำรุง
สังฆบริษัทให้รุ่งเรืองสืบไป แลจะได้เป็นที่นับถือบูชาของชนทั้งหลาย

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรุสังฆนาท โปรท
เกล้าฯ ๑ ดำรัสสั่ง ให้สถาปนาเพิ่มพระอธิการียศ พระวรวงศ์เธอ พระองค์
เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นเจ้าคณะรอง มีพระนามตามจารึกแก้ไข
ในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

สุนทรวิสุทธิพรต อธิการิยศาสตร์ราชวรพงศ์ อภิวงสมณคุณ วิบูลยศักดิ์
ชวรคปริยัติ ชวรตโกศล วิมลธรรมยุตติกคณานายก สาสนนิตถกบพิตร
เสด็จสถิตย์ณวัดราชขนิพัทธวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะรองในพระ
สังฆคณะธรรมยุตติกนิกาย มินิตยภัตตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีศิษย์ศ
กานานุกัศิกิควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

- พระครูปลัดธรรมจริยานุกิจ มินิตยภัตตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรวม ๓
- พระครูพิสิษฐ์สรเวทย์ ๓
- พระครูพิเศษสรวตัก ๓
- พระครูสังฆวุฒิกร ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูไขัญญา ๓ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาให้ทรงรับอระพระพทธสาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วย
ระงับอภิกรณภิกษสงฆ์สามเณรในคณะ ตามสมควรแก่พระกำลังแล
ศิษย์ยศ ซึ่งพระราชาทานมานี้

ต่อมาถึงบขชวค พ.ศ. ๒๕๕๓ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะ
ใหญ่คณะกลาง ที่สมเด็จพระพตมาจาวรย์ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์
รัตนโกสินทรศก ๑๓๘ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

๑๑/๐๙/๒๕๖๕ ศกัสมัสกั พระพทธสาสนนถล เป็นอภิตถากลวงแลว ๒๕๕๓

พรรษา ปัตถุบันกาล จันทรคตินิยม มุสิกสังวัจฉร ผลคุณมาศ ชุณห
 ปักษีสมาศกิดี พนมवार สร้อยคติกาล รัตนโกสินทร คี^๓ ๓๑๘ กุมภาพันธ
 มาศ สัตควลลิมมาศาหคุณพิเศษ ปริเลทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑๓๑ พระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณสมควร
 จะเลือนนิกิริยยศทางสมณศักดิ์มีอยู่หลายองค์ สมัยนี้ก็เป็นกาลอัน
 สมควรจะทรงเพิ่มภูลเกียรติคุณแห่งพระสงฆ์ให้เป็นที่มั่นแห่งพุทธศาสน
 วงศ์สืบเนื่องไป

จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณ
 นิภาคุณากร ประกอบด้วยคุณสมบัติในพระราชวงศ์ ทรงมีความอุปการะ
 แลเป็นที่สนิทชิดชอบพระอริยาไศรย ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 และมีพระเหตุทักโอบอ้อมอารีต่อบรรพชิต ปรึษาในกิงกรณีกิจกาพย์
 ปกรณ์ คงใ้ไปปรากฏในประกาศพระเกียรติยศเป็นพระองค์เจ้า เมื่อข
 กณนพศก จุลศักราช ๑๒๔๘ แลประกาศเลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้าคณะรอง
 เมื่อรัตนโกสินทรคี^๓ ๓๑๒ นั้นแล้ว บัคนทรงเจริญยิ่งขึ้นด้วยรัตติคุณ
 มหันตคุณ สุนทรมหาสวัธรรวมมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอรต
 พรหมจริยาภีรติ สงเคราะห์พุทธบริษัทปลุกครองภิกษุสงฆ์ ดำรงสมณ
 ศักดิ์เกียรติยศตลอดมา เป็นที่เคารพสักการบูชาแห่งพุทธมามกชน มี
 พระอริยาไศรยช้นยานในการพระราชกุศลสรรพหิตานหิตประโยชน์ ทรง
 ขวนขวายในราชกิจส่วนนั้นบางอย่าง เป็นที่เฉลิมพระราชกฤษฎาภินิหาร
 ใ้ทรงเป็นกรรมการพิมพ์พระไตรปิฎกธรรม บำรุงการศึกษาศุพรหม

รวรย์ ทั้ง การเล่าเรียนส่วนคิหิวิสัย ให้ดำเนินไปในทางคิริสวัสดิ
 สมควรระปถครองสงฆบริษัศค่างพระเกียรติยศตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ได้
 จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนาเลื่อน
 อิศริยยศ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ในตำแหน่ง
 สมเด็จพระราชาคณะ มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัศัตรว่า พระ
 วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร สุนทรวิสุทธพิพรท อากา
 รียยศราชวรพงศ์ ค่างสมณคุณ วิมลยศักคิ อรรคยริยัต อรรถโกศล
 วิมลยศิโยคนายก สาสนคิลกบพิตร ที่สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ อเนก
 สถานปริชา สยัศวิสุทธจริยาสมบัติ ไทรยัญจกรวรรดธรรมโกศล วิมล
 รุศคคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคณาธิบดี มัชฌิมคณิศร ยวร
 สังฆาราม ความวาศิ อรัญญวาศิยพิตร ครอบนาม สติคยัณวัศราชยพิศราช
 วรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะอรัญญวาศิ แดเปนเจ้าคณะใหญ่ใน
 คณะกลาง มีนิตยภัศัรราคาเก็บชณะ ๘ คำตั้ง มีถานานุศักคิควรรทง
 ตั้งถานานุกรมได้ ๑๐ รูป คือ

พระครูปลัดสุวัฒนสมณจารย์ ปรีชาญาณจาริก อรัญญิกมัช
 ฌิมสังฆคณนายก บัญจกรวรรมรักจิต มีนิตยภัศัรราคาเก็บชณะ ๓
 คำตั้ง ๓

พระครูสังวรวิภิกข มีนิตยภัศัรราคาเก็บชณะ ๓ คำตั้ง ๒ บาท ๓

พระครูวินิตสังฆกรรม มีนิตยภัศัรราคาเก็บชณะ ๓ คำตั้ง ๒

บาท ๓

พระครูวินัยธร ๓

11/03/๒๕๖๕

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูศัพทสุนทร ๓

พระครูอมรโฆษิต ๓

พระครูธรรมรักษ์ิต ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓๐ รูป

เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาถาถิโยภภาพปรากฏสืบไปสิ้นกาลนาน.

พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร สิ้นพระชนม์เมื่อฉวันเสาร์

เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ ยฉลุ พ.ศ. ๒๔๔๔ ตรงกับฉวันท ๒๗ ธันวาคม

ว.ศ. ๑๒๐ พระชันษา ๖๐ ปี

สมเด็จพระพมาจารย์ เขียว

สมเด็จพระพมาจารย์ (๑๓) วัตราชาธิวาส นามเดิมว่า เขียว
นามฉายาว่า จันทสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันอังคาร เดือน
แรม ๑๓ ค่ำ บมเสง จุลศักราช ๑๑๙๕ พ.ศ. ๒๓๗๖ เมื่ออายุท่าน
ไท้ ๑๑ ปี โยมพาไปฝากเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระภวานาภิราม
รอก วัตราชาธิวาส แต่ยังเป็นพระสมุห์ของสมเด็จพระวันรัตน์ ที่บ เมื่อ
ท่านเป็นที่พระอธิมาธิ พอโกนแจกแล้วบรรพชาเป็นสามเณรมหานิกาย
อยู่ในสำนักพระสมุห์รอกบ ๓ เมื่ออายุ ๑๔ ปี จึงไปเล่าเรียนพระปริยัติ
ธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ ที่บ แล้ววชแปลงเป็นสามเณรธรรม

ยุติการต่อมา ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๓๘๒ ท่านยังเป็นสามเณร อายุได้ ๑๗ ปี
 เข้าแปลพระปริยัติธรรม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคในปลายรัชกาลที่ ๓
 ถึงรัชกาลที่ ๔ ท่านได้อุปสมบทในอหกกเขปสีมาที่หน้าวัดราชา
 อีวาสี เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๘๘ สมเด็จพระวันรัตขึ้นเป็นพระอุปัชฌาย์
 แล้วมาอยู่วัดโสมนัสวิหารกับสมเด็จพระวันรัต ขึ้น แต่ยังเป็นพระ
 อริยมุนี แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๐๐
 แปลได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๓ ที่พระ
 ที่นั่งสุทไธสน์พรสาท เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๑๓ แปลได้อีกประโยค ๑
 เป็น ๗ ประโยค ต่อมาเข้าแปลครั้งที่ ๔ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่
 ปลาย พ.ศ. ๒๔๑๘ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็นเปรียญ ๗ ประโยค
 ถึงปลาย พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีวิสุทธิวงศ์ เมื่
 ปลาย พ.ศ. ๒๔๒๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ต่อมาเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๒๘ โปรด
 ให้อาราธนาไปครองวัดราชาธิวาส

ถึงปลาย พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่
 พระพรหมมุนี ตำแหน่งเจ้าคณะรองคณะกลาง เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
 รัตนโกสินทรศก ๑๓๘ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

สมเด็จพระพุทธศาสนกาล เช่นอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๔๓ พรรษา
 ๑๑/๐๖/๒๕๖๕
 ยศขุนนาค จันทรวงศ์นิยม มุสิกสังวรณะ กติกมาศ กาศึกษ์จตุตถ

ทิดโสรวาร สุริยคติกาล วันโกสินทรศก ๑๓๘ พุศักราชมาศ
ทศมาสสาทศศกพิเศษ ปริเฉทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯลฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระศรีวิสุทธิวงศ์ ประกอบด้วย
วิริยคุณศึกษาพระปริยัติธรรมแตกฉาน มีปรีชาญาณรอบรู้พระปริยัติ
ธรรม ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค ดำรงสมณศักดิ์ยั่งยืนมานาน มี
พรหมายกาล ประกอบด้วยวิคตัญญูเดรัจฉาน ประพฤติพรหมจรรย์
บริบูรณ์ด้วยศีลาจารวัตร ปฏิบัติสมณกิจ มีความสันโดษอยู่ยงในทีวิเวก
แลได้เป็นอุปัชฌาจารย์อุปสมบทกุลบุตรให้สำเร็จกิจบรรพชาในพระพุทธ
ศาสนา เป็นที่ศรัทธาบูชาแห่งพุทธเวไนยบริษัท สมควรเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่งให้สถาปนา
พระศรีวิสุทธิวงศ์ เป็นพระพรหมมุนี มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏ
ว่า พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก ตรีปิฎกธรรมาลงกรณ์ มีช
นิมิตถนุศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชาธิวาสวิหาร
พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะกลาง มีนิตยภัตรราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ สมบวรคณาธิบดี มีชนิม
สังฆานนายก ปิฎกธรรมรักชิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูพทธพากย์ประภาส ๑

พระครูธรรมสารสุนทรโฆษ ๑

พระครูสังฆบริหาร ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขอพระองค์ทรงโปรดซึ่งรับราชทินนามแลเพิ่มอัคริยศในครั้ง นี้ จง
จิรัฏฐิติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปัญญา คุณสารศิริสวัสดิ ในพระ
พุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

ต่อมาถึงบั้นเษก พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระพุฒา
จารย์ เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ พร้อมยกทรงตั้ง
สมเด็จพระพุทธิโฆษาจารย์ ฤทธิ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัตถ ๑๒๑ (ลงวันศกัร เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ บั้นเษก
พ.ศ. ๒๔๔๘ ที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔)

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระพรหมมุนี เป็นผู้ทรงคุณสมบัตติ ทั้ง
ปรากฏในประกาศสถาปนาเป็นเจ้าคณะรอง เมื่อรัตนโกสินทรศก ๑๒๘
นั้นแล้ว บัดนี้มีพรรษาอายุกาลเจริญยิ่งขึ้น ประกอบด้วยรัตติคุณมหิตตา
ธิคุณ เช่นที่เคารพแห่งสหธรรมิกพรหมจารย์ ดำรงสมณศักดิ์ยิ่งขึ้น
มานาน สมควรเป็นประธานแห่งสงฆนิกรในมณฑลมีคณะทั้งปวง เพื่อ
เพิ่มภูลภักติคุณปรากฏแก่พุทธเวณยัสสวไต

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ดำรัสสั่ง
 ทั้สถาปนา พระพรหมมุนี เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนาม
 ตามจารึกในสุพรรณบัฏพิเศษว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถาน
 ปรีชา สัพทวิสุทธิจริยาสมบัคิ นีพิทักษ์คุณ คีรีสุนทรพรตจาริก
 ธรรณิกมहाปรีชากร ตรีปิฎกโกศล วิมลมัชฌิมคณฤศร ขวรสังฆา
 ราม ความวสี ธรรณวาสี สถิตยณวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร พระอาราม
 หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ในคณะกลาง มีนิตยภัตพระราชทานเดือนละ
 ๓๐ ตำลึง มีถานานคักคิกควรตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดกัศวินสมณจารย์ ปรีชาญาณจาริก ธรรณิกมมัชฌิม
 สังฆคณนายก ปิฎกธรรณวัคิขิต มีนิตยภัตพระราชทานเดือนละ ๓ ตำลึง ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยกรรม ๓
- พระครูศัพทสุนทร ๓
- พระครูอมรโฆษิต ๓
- พระครูธรรณวัคิขิต ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูโยฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ไว้พระราชาทานเลือนสมณคักคิกเพิ่ม
 อิศริยยศทั้งนี้ วัชระพระพุทโธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอภิกรณ
 แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะแลพระอาราม ตามสมควร
 แก่กำลัง แลอิสริยยศที่พระราชทานนี้ แลขอจงเจริญศิริกาล เจริญอายุ

วรรณ ศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธรูปทุกประการ
เทอดมู ๑

สมเด็จพระพุฒาจารย์ เขียว ถึงมรณภาพในรัชกาลปัจจุบัน
เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ อายุได้ ๘๐ ปี

พระพิมลธรรม อัน

พระพิมลธรรม (๓๓) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า อัน เป็นชาว
เมืองพรหม เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีเถาะ รัชศักราช ๑๓๘๓ พ.ศ. ๒๓๖๒
พอโกนจุกแล้วก็บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ในสำนักพระครูพรหมนครบวรมน
อัน ทวีตชะลอนแขวงเมืองพรหมแต่อายุได้ ๑๔ ปี ก็ศึกษาอักษรสมัยใน
สำนักพระครูพรหมนคร ๑ แล้วลงมาอยู่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ๑ ได้
เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมในพระมหาปราสาท บ้านพระวิเชียรปรีชา
กลั่น ครั้นอายุครบอุปสมบทลงขึ้นไปขอขมาท้าวชะลอนเมืองพรหม
พระครูพรหมนครถึงมรณภาพเสียแล้ว พระปลัดน้อยวัดบ้านแข็งเป็นพระ
อุปัชฌาย์ ขวชนแล้วกลับลงมาอยู่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ๑ ตามเดิม
ในปีจอ พ.ศ. ๒๓๘๓ ปีที่อุปสมบทนั้น เข้าแปลพระปริยัติธรรม
ครั้งแรกได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แล้วไปอยู่วัดสุทัศน์เข้าแปลพระ
ปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ แปลได้อีก ๓ ประโยค เป็น ๖ ประโยค แปล
คราวที่ ๓ ได้อีก ๒ ประโยค เป็น ๘ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระประสิทธิสุตคุณ
เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๓๘๖ ต่อมาถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้งเป็นพระราชา

คณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี ครอบแก้วกับทรงตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์
โต มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระประสิทธิสุตคุณ มีวิชาญาณ
สติวิริยพาหุสัจจาทิคุณสมบัติ แลอุสาหะประพุกิสุนทรวัตรวิริยา ทำนุ
บำรุงพระบรมพุทธานุศาสน์ กว่ยการขอกกล่าวแลเทศนาให้โอวาท
นุศาสน์แนะนำพระภิกษุสงฆ์สามเณร แลคฤหัสถ์อุบาสกอุบาสิกาให้ใ้
ประพุกิการพระศาสนาในกาลอันควร กว่ยธรรมล้วนระวิจิ เป็นที่พึง
แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธาสืบสานุศาสน์กาลฉลองพระเดชพระคุณ ควรเป็นที่
พระราชาคณะผู้ใหญ่ใ้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท กำรัสสั่ง
ใ้สถาปนา พระประสิทธิสุตคุณเลื่อนที่ขึ้นเป็นพระเทพกระวี ศรัวิสุต
นายก ศรัวิภูกปรีชา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม ความวาลี มีนิตย
ภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท มีถานานุคักคิควรตั้งถานานุกรมใ้
& รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ พระครูสังฆ
วิไชย ๓ รวม ๕ รูป ของพระคุณทรงจิวิฐิกกาล เจริญอายุพรณปฏิภาณ
ในพระพุทธานุศาสน์เทอญ ฯ

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก เมื่อบวช
พ.ศ. ๒๔๓๕ แลโปรดใ้ฮารานาไปครองวัดพระเชตุพน ครนขเเกาะ
พ.ศ. ๒๔๖๒ โปรดใ้เลื่อนเป็นพระพิมลธรรม เมื่อนวันพุม เดือน ๕

แรม ๘ ค่ำ พร้อมกับเมือทรงตั้งสมเด็จพระวันรัตน์ ท้าย มีสำเนาประกาศ
ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกัมมัสสะ วาสา (ลงวันพฤษภาคม เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒)
ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ ซึ่งเป็นประธาน
คณะสงฆ์นิกร ประกอบด้วยวิริยวิธานิคุณสามารถ ได้ศึกษาชำนาญ
ในการปริยัติธรรมสุตตาคัมภีร์ปริชา ฎลาคในวิจิเทศนาสาสโนบาย
ชวนชวายเป็นสุตถิกิจการพุทธศาสนานสาสนนี้ เป็นที่เคารพบูชาของนานา
เนกบรรพตัสส แลประพุกติสาสนานวัตรพรหมจริยานโยคเรียบร้อยเสมอ
มาช้านาน มีคฤคคุณสุตคคุณมั่นคง สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้
จึงมีพระบรมราชโองการมาถพระยัฒนทรสรสังหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนา เลื่อนพระธรรมไตรโลกาจารย์ ขึ้นเป็นพระราชาคณะ
ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระ
พิมลธรรม มหันตคณ วิบูลยปริชา ญาจนนายก ตรีขุภูกคุณาลังการ
ภูลิต อกรทศคณิศร ขวรสังฆาราม ความว่า สติคยัณวัดพระเชตุพน
วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตวรราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานุคักทิกควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

- พระครูปลัด มีนิตยภัตวรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสุวิไชย ๓

พระครูไกรสรวิลาส ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

พระครูธรรมบาล ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรับราชทินนามในครั้งนั้น จงวิริยอุตสาหะเจริญ
อายุวรรณะ สุขพลปัญญา ศีริสวัสถีทุกประการ ในพระพุทธศาสนา
เทอญ ฯ

พระพิมพ์ธรรม อัน ถึงมรณภาพเมื่อณวันที่ ๒๕ มิถุนายน
รัตนโกสินทรศก ๓๐๘ ตรงกับขลุ พ.ศ. ๒๔๓๒ อายุได้ ๗๓ ปี

เจ้าคณะรอง

พระธรรมวโรดม ข่าย

พระธรรมวโรดม (๑๕) นามเดิมว่า ข่าย นามฉายาว่า
 วิมลทักษิโต เป็นชาวบางปิ่นแขวงกรุงศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๔
 เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๓๐ ขึ้นค่ำ ๑ ปีมะเส็ง จุลศักราช ๑๒๖๘ พ.ศ. ๒๔๐๐
 ในรัชกาลที่ ๕ อุปสมบทที่วัดกำแพงแขวงบางปิ่น เมื่อขลุ
 พ.ศ. ๒๔๑๐ พระปลัดพินเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วลงมาอยู่วัด
 สามพระยาในกรุงเทพฯ ก็อุปสมเด็จพระวันรัตน์ จิต แต่ท่านยังเป็น
 เปรียญด้วยเป็นญาติกัน เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จ
 พระวันรัตน์ จิต เป็นพน แลได้ไปเรียนในสำนักพระโหราธิบดีขี้บ่าง
 พระปริยัติธรรมธาดาขี้บ่าง เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ จิต เป็นพระราชา
 คณะไปอยู่วัดอรุณ แล้วมาครองวัดมหาธาตุ ท่านตามไปอยู่ด้วย
 ทั้ง ๒ พระอาราม

เจ้าแปลพระปริยัติธรรมคราวแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๒๘ ไล่เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เวลานั้นยังอยู่
 วัดอรุณ ฯ เมื่อมาอยู่วัดมหาธาตุ เจ้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรี
 รัตนศาสดารามอีกครั้ง ๑ เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๓๓ แปลได้อีก
 ๓ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระราช
 โมลี้ เวลานั้นตำแหน่งยังเสมอพระราชาคณะสามัญ ค่อยมาถึงปีมะแม

พ. ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้ยกตำแหน่งราชชนเป็นชั้นพระราชอาคันตุกะใหญ่
จึงโปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้น มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชโมลี เป็นพระราชโมลี ศรีขำวงษาภรณ์
สถิตย์ณวิศมहाธาตุ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง

ต่อมาถึงบขชวค พ. ศ. ๒๔๔๓ โปรดให้อาราธนาไปครองวัด
เบญจมขปพิตร ซึ่งทรงสร้างใหม่ในสวนกุหลาบในขณะนั้น โปรดให้เลื่อน
สมณศักดิ์เป็นพระเทพมุนี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

คำประกาศพร้อมกันทรงตั้งพระพรหมมุนี เขี้ยว

ศกมัสก ฯลฯ (ลงวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ บขชวค
พ. ศ. ๒๔๔๓ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๘)

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระราชาคณะผู้ใหญ่ทรงคุณธรรมปรากฏ
ในสาวมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิยังมีอีก
หลายรูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระราชโมลี เป็นพระ
เทพมุนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์ ญาณนายก ศรีขำวงษาภรณ์ มหาคุณฤศร
บวรสังฆาราม ความวาลี สถิตย์ณวิศเบญจมขปพิตร ราชวรมหาวิหาร
พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึงกึ่ง มีถาดานศักดิ์
ควรตั้งถาดานกรมใต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูโฆฎกา ๑ รวม ๔ รูป

ใน พ. ศ. ๒๔๔๓ นั้นเอง ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก
มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

พร้อมกันทรงตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรเป็นเจ้าคณะรอง
ศักราช ๑๓๑๑ ลงวันพุธเดือน ๕ บัซวด พ.ศ. ๒๔๕๓ วันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๑๑)

อนึ่งพระราชคณะที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสังฆ
มณฑล สมควรจะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์มีอีกหลายรูป จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเทพมุนี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์
ญาณปริชาปรีชาญาณ ตรีปิฎกธรา มหาคณฤศร ยวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดเบญจมพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระ
ธรรมาหลวง มินตยภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานศักดิ์ควร
ตั้งถานานกรมใต้ ๖ รูป คือ พระครูปลัด มินตยภัตตราคาเดือน
ละ ๓ ตำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสังฆพินิจ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป ขออาราธนาพระคุณ
ทั้งปวงที่ไต่รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่มอิสริยยศทั้งนี้ วัชระ
พระพุทธรูป เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอริกรรม แลชนเคราะห์
พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลัง แลอิสริยยศที่
พระราชทานนี้ แลของจิวูตติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธรูปทุกประการเทอดู ฯ

ถึงรัชกาล พ. ศ. ๒๔๕๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมวโรดม มี
สำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑๓๑๑ (ลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๓๒๓
พร้อมทั้งทรงตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ ฤทธิ วัคคอรุณ)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ สมควรจะได้
เลื่อนอธิษฐานบิณฑบาตทางสมณศักดิ์มีอยู่หลายรูป สมัยนี้ก็เป็นการสมควรจะ
ทรงเพิ่มพูนเกียรติคุณแห่งพระสงฆ์ให้เป็นที่มั่นแห่งพระพุทธศาสนาวงศ์
สืบเนื่องไป

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ รอยุ่พระปริ
ยัติธรรม ได้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระ
ราชาคณะ ตำแหน่งพระราชโมลี พระเทพมุนี พระธรรมไตรโลกา
จารย์เป็นลำดับมา กิริยาสมณคุณแลขนบธรรมเนียมในราชการเรียบร้อย
เรียบร้อย สมควรแก่ตำแหน่ง เช่นที่เฉลิมพระราชศรัทธาสืบมาโดยลำดับ
เป็นผู้ประกอบทั่วยุทธยานโยคหมั่นศุภกิจใคร่ปฏิบัติกรรม ชำนาญทุก
ชนิดอักษรในนานาภาษา บรรดาที่เป็นอักษรสำหรับเขียนคำภาษาพา
เป็นผู้ฉลาดในอักษรวิจิตรสมัยประสมสมัย ตั้งอยู่ในวิสัยพหุสยบุคคล มี
จิตรอันมีได้กล่าวด้วยบรรพชิตภักดิ์ ประกอบด้วยอริยาไศรยเป็นที่ชอบพอ
ของสาธุชนแทบทุกหมู่เหล่า เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถา
ปนาวิสุทธิเบญจมาศพิตรศิวาราม ไว้เป็นที่เฉลิมพระราชกฤษฎีกาการ
ก็ทรงเลื่อนพระธรรมไตรโลกาจารย์ไปเป็นผู้ครองพระอารามนั้น พระ
ธรรมไตรโลกาจารย์ก็ได้จัดการพระอารามโดยเรียบร้อย ขวนขวายใน
ถึงกรณียกิจให้วันปีกรรมเป็นไปด้วยดี มีอุทิศสาธุสิ่งสอนภิกษุสามเณร

ในข้อปฏิบัติวัตรจริยา แลทางเล่าเรียนพระปริยัติธรรม คุณวชิของพระ
ภิกษุ สามเณร ก็ได้ปรากฏแก่พระมามกระชั้นสืบ ๆ มา อนึ่งก็มีความ
เมตตาในบริษัท อันเพราะเห็นถึงคุณุหิสถนักรเวียน เพื่อให้เป็นกำลัง
มิให้คลายความเพียรเสอมาจากความศึกษา การที่ท่านอดสาหระทังสัน
ก็เพื่อทจะให้พระอรามเบญจรมบพิตรมีความรุ่งเรืองเจริญทวี ด้วยคุณ
สมบัตัทังย่งนี้ สมควรจะตำรงที่พระราชาคณะผู้ใหญได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งให้สถายนา
พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มี
นามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระธรรมวโรดม ขรมญาณอดุลสุนทร
นายก ตรีปิฎกคุณาลังการภษิต ทัภษิตทศัคณฤศร บวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัทเชญเมบพิตรคุสิศวนาราม ราชวรวิหาร พระอราม
หลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายใต้ มีนคยภักตรราคาเทอดละ ๖ ตำลึง
มีถานานุคัภักคิควรตำรงถานานกรมได้ ๘ รุป คือ

พระครูปลัดสวัคณิสศคุณ ใพบลยคณินทร ทัภษิตสังฆานนายก
ปิฎกธรรมรักษิต มีนคยภักตรราคาเทอดละ ๒ ตำลึง ๓

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูศัพทวิมล ๓
- พระครูมงคลวิลาส ๓
- พระครูสังฆรักษิต ๓
- พระครูสมุห์ ๓

11/03/2565

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอัคริขยศทั้งนี้ วัฏพระพุทฺธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับ
อธิภรณ แลโอนแควะที่พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะแลพระอารามคาม
สมควรแก่กำลังแลอัคริขยศที่พระราชทานนี้ แลของจริงฐิติกาล เจริญ
อายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทฺธศาสนาทุก
ประการเทอญ ฯ

พระพรหมมณี เหมือน

พระพรหมมณี (๑๑) นามเดิมว่า เหมือน นามฉายาว่าสมิตโต
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันเสาร์ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖
เป็นศิษย์อยู่กับสมเด็จพระวันรัตน์ ที่วัดราชธานีวัดแต่ยังเยาว์ ด้วย
โยมผู้ชายของท่านเป็นพรวมวิทามารดา กับ โยมผู้หญิงของสมเด็จพระ
วันรัตน์ ที่ย แล้วสมเด็จพระวันรัตน์ ที่ย จึงนำถวายตัวในพระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เมื่อเสด็จทรงผนวชประทับอยู่ณวัด
ยวนนิเวศ ครั้นอายุครบอุปสมบทเมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประทับเป็นพระอุปัชฌาย์ที่ออกทุกเขยลิมา
นำวัดราชธานีวัด สมเด็จพระสังฆราช สว แต่ยังเป็นที่พระอมรโมลี
เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระ
วันรัตน์ที่วัดต่อมา ใ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมคราวแรกท้าวคราชบุรณ

ไม่ได้เป็นเปรียญ ต่อมาเข้าแปลที่วัดพระเชตุพนอีกครั้ง ๓ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยคตั้งแต่วันที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ แต่ยังเป็นพระอธิการมาครองวัดโสมนัควิหาร ท่านได้เป็นตำแหน่งปลัดในฉานานกรมย้ายมาอยู่วัดโสมนัควิหาร ๗ ทัษ เมื่อเป็นปลัดได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วังสกุโธสวรรย์อีกครั้ง ๓ แปลได้อีก ๕ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค ต่อมาถึงขมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๐๓ ทรงเลื่อนตำแหน่งสมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ เป็นพระพรหมมุนี จึงทรงตั้งท่านเป็นพระราชาคณะ ที่พระอธิการมาครองวัดโสมนัควิหารต่อมาตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๕ โยภคให้อาราธนาไปครองวัดขรมนิวาตเมื่อขมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๑๔ ต่อมาถึงขมูล พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรงเลื่อนเป็นพระเทพโมลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอธิการมุนี เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระเทพโมลี ตรีขุภักขร มหาธรรมกถึกะคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยัณวัดขรมนิวาต มหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคาเคอนละ ๔ คำถึงถึง มีฉานานศักดิ์ควรตั้งฉานานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ พระครูสังฆวิจิตร ๓ รวม ๔ รูป ขอพระคุณจงเอาพระพุทธรูปศาสนา ๗ ล ๗

ตั้งแต่วันที่ ๓๒ เดือน ๓๒ แรม ๓๒ ค่ำ ขมูลนพศก พุทธศาสนกาล ๒๔๒๐ พรรษา เป็นวันที่ ๓๓๐๘ ในรัชกาลขัตติยมนัน

ดงขกญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี มี
สำเนาที่ทรงตั้งดง

คำประกาศ

ศกมัสติ ฯลฯ (ลงวันศุกร์ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ ฤกษ์นพศก
พ.ศ. ๒๔๓๐ พร้อมถ้อยทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพุทธรูปยาทบัลลทนธรรมเจดีย์
แลสมเด็จพระพุฒาจารย์)

อนึ่งพระราชกณะ พระครู ที่สมควรจะไต่เลื่อนยศมีอีกหลาย
รูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เลื่อน พระเทพโมลี เป็นพระพรหมมุนี
คัมภีร์ญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการณ มหาคุณฤๅศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดบรมนิวาศวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตร
วาคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๓ บาท

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งได้รับราชทินนามครั้งนี้ จงเจริญศุภคติกาลเจริญ
อายุวรรณ สุขพลปฏิภาณ ศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

ดงขกญ พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่มถานานุกรม
แลเพิ่มนิตยภัตร มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสติ ฯลฯ (ลงวันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ ปีเถาะ
ที่ ๒๐ มีนาคม วันขึ้นโกสินทรศก ๓๓๐)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพรหมมุนี เป็นพระราชกณะผู้ใหญ่
พรชายุกาลมาก ประกอบไปด้วยญาณปรีชาสามารถ ชำนาญใน

ปรีชัทธิธรรมไตรปิฎก แลเป็นคณอัยจารย์ ให้สำเร็จบรรพชาอุปสมบท
แก่ภคบุตรเป็นอันมาก เช่นที่เคารพนับถือของนานาชนิกฤษณ ทั้ง
คฤหัสถ์บรรพชิต สมควรจะมีอิศริยยศสมณศักดิ์ยิ่งใหญ่อขึ้นไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระมหิงทรสรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาเพิ่มอิศริยยศ พระพรหมมุนีให้ใหญ่ยิ่งขึ้นไป พระราช
ทานนิกยภักดิ์เพิ่มขนเป็นราคาเดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท พระราชทาน
เพิ่มถานานศักดิ์ให้ตั้งถานานกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ มนต์ยภักดิ์ราคาเดือน

ละตำลึง ๒ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูพุทธพจนประภาศ ๑

พระครูธรรมสาสน์อนุโมช ๑

พระครูสังฆบริหาร ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้ยกตำแหน่งพระพรหมมุนี เป็นเจ้า

คณะรองคณะกลาง มีหรัญญบัตร มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิค ๗ ล ๗ (ถึงวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปี
มะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๓ พร้อม
กับทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพะพมาจารย์)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพรหมมณี เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
 ทรงคุณธรรมอภิม อภี ด้วยความรอบรู้พระปริยัติปริวัตรวิธี มีความแคล้ว
 กล้าในเทศนาโวหาร ยินดีในความเป็นอธิษฐานจารย์ให้บรรพชาแลอุป
 สมบทแก่กุลบุตรผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใส ให้สัมณวงศ์ดำเนินไป
 โดยธรรมปฏิบัติตามลัทธิปฏิบัติ เช่นที่เคารพแห่งพุทธบริษัทสืบมาจน
 บัดนี้สมควรขยายกาลเจริญยิ่งขึ้น ขอปฏิบัติวัตรจริยาที่ดำเนินมาโดยเรียบ
 ร้อยเช่นที่นับถือแห่งมหาชนนิกรทั่วไปมากกว่าแต่ก่อน ทั้งบรรพชิต
 แลคฤหัสถ์นับว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติ สมควรจะเพิ่มนิตยภัตร แลอิศริย
 ศักดิ์ให้ทั่วยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรสังฆนาท ดำรัสสั่ง
 ให้สถาปนาเพิ่มอิศริยยศพระพรหมมณีให้ทวีใหญ่ยิ่งขึ้นไป ดำรงอยู่ใน
 ตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพรหมมณีศรี
 วิสุทธินิญาณนายก ตรีปิฎกธรรมาลงกรณ์ มีชันานิคมณฤศร ขวรสังฆา
 ราม ความวาลี สถิตยณวัตรบรมนิกายวิหาร พระอารามหลวง
 ตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะกลาง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
 มีถานานศักดิ์ ๓ ครอบตังถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

- พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ สมบูรณ์คุณาธิษัติ มีชันนิม
 สังฆานุนายก ปิฎกธรรมาวัชิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรวม ๑
- พระครูพุทธพากย์ประภาศ ๑

พระครูธรรมสาสน์อุโฆษ ๓

พระครูสังฆบริหาร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรัชพระราชอาณาจักรรัตนนามเพิมอิศริยยศ
แลนิตยภักดิ์ในครั้งนึ่ง จงจิรวุฑูติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

พระพรหมมณี เหมือน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๓
กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๓๗ ตรงกับเดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ บ.ช. พ.ศ. ๒๔๕๓
อายุ ๗๖ ปี.

พระพรหมมณี แห่ง

พระพรหมมณี (๓๒) วัดมณฑลภูษิตริยาราม นามเดิมว่า แห่ง
นามฉายาว่า กิตติสาโร เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันจันทร์ เดือน
แรม ๑๒ ค่ำ บ.ร. พ.ศ. ๒๓๘๐ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ มีสังกัดชั้น
อยู่ในกรมหลวงพิชิตปรีชากร ครั้นอายุจนครบอุปสมบทไปเป็น
ศิษย์อยู่ในสำนักพระจันทโคจรคุณ ยม แต่เมื่อยังเป็นพระครูอยู่
วัดโสมนัสวิหาร ได้อุปสมบทที่วัดโสมนัส ฯ เมื่อบ.ร. พ.ศ. ๒๔๐๒
สมเด็จพระวันรัตน์ ทบ แต่ยังเป็นพระพรหมมณี เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้ว
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระพรหมมณี เหมือน แต่เมื่อยังเป็น
พระธรรมาจารย์ ๒๕๓ ในสำนักอาจารย์ทองช้าง เมื่อทรงสร้างวัดมณฑล

กษัตริย์ แล้วโปรดให้อาราธนาพระรัตนโคจรคุณ ยัม ไปครองวัด
มังกุฏกษัตริย์ ท่านรับตำแหน่งเป็นพระสมุห์ในถานานุกรมไปอยู่วัด
มังกุฏกษัตริย์ เมื่อขมระโรง พ.ศ. ๒๔๓๓

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุท
มหาปราสาท เมื่อขมระเมียบ พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อ
มาถึงขมระ พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทโธสวรรย
อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๔ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค ถึงขมระเสง
พ.ศ. ๒๔๒๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระภิกขิตสารมณี ครองวัดมังกุ
กษัตริย์ ต่อมาถึงขมระโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ ที่พระเทพโมลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

คุณมัสัก ๑๓๑ (ลงวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ขมระโรง
พ.ศ. ๒๔๓๕ ที่ ๓๗ มีนาคม วันขึ้นโกสินทรศก ๓๓๓ พร้อมกันทรงตั้ง
หม่อมเจ้าพระพิมลธรรม)

อนึ่งพระราชาคณะที่มีความรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสงฆมณฑล
สมควรที่จะเลื่อนอธิษฐานศรมีอีกหลายรูป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เลื่อนพระภิกขิตสารมณี เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรา มหาธรรม
กถกคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมังกุฏกษัตริยาราม
วรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง ๒ บาท
มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครู
สังฆวิจิตร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป ขอพระคุณ

ทั้งปวงซึ่งรัชราชทินนามเพิ่มอิสริยยศแลนิตยภัตรในครั้งนั้น เจริญจิตกาล
เจริญอายุวรรณะ สุขพลขุภูมิภาค คุณสารศิริสวัสดิ ในพระพุทธศาสนา
ทุกประการเทอญ ฯ

ดงขมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรม
ปาโมกษ์ ชั้นธรรมในคณะธรรมยุติกา เป็นตำแหน่งทรงตั้งขึ้นใหม่ มี
สำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัสสิกา ฯลฯ (ลงวันพฤหัสบดี เดือนห้า ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗
ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ พร้อมกันทรงตั้งหม่อมเจ้าพระ
สมเด็จพะพจนานจารย์)

อนึ่งพระราชกณะที่มมีความรอบรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสงฆ
มณฑล สมควรที่จะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์แลพระสงฆ์ซึ่งทรงสมณ
คุณ สมควรจะเป็นพระราชกณะแลพระครูมีอีกหลายรูป จึงทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมปาโมกษ์
ยศโยคคินายก ไครยัญจนาริ ธรรมวาทิตถุญศร บวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดมณฑุกมฺภีศรวิหารามวรวิหาร พระอารามหลวง มี
นิตยภัตรวากาเกษนละ ๕ ตำลึง มีถานานุศรัลคิควรทั้งถานานุกรมได้
๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรัชพระราชทาน
ราชทินนามเพิ่มอิสริยยศ แลนิตยภัตรในครั้งนั้น เจริญจิตกาล เจริญ

อายุวรรณศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ์ ในพระพุทธานุภาพ

ประการเทอญ ฯ

ถึงบกณ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลอนสมณศักดิ์เป็นพระพรหมมุนี

เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน วันโกสอินทศก ๑๑๗ มีสำเนาประกาศ

ที่ทรงตั้งตน

คำประกาศ

ศกมัสต พระพุทธานุภาพ เป็นอภิภากลวงแล้ว ๒๔๔๒ พรรษา
ขัตติยนกาล วันทศกนิยาม วราหะสังวัจระกติกมาศ สุกกรขันธ์ อัฐิม
คินิ ศุกรวาร สุริยคติกาล วันโกสอินทศก ๑๑๗ พฤศจิกายนมาศ
ทระมะมาสาหะคุณพิเศษ ปริเขตกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุล
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า พระธรรมปาโมกข์ ประกอบ
ไปคัวยวิริยานภาพอันไพศาล ทรงคุณวุฒิโดยอเนกประการ เป็นผู้รอบรู้
พระปริยัติธรรมแตกฉานด้วยที่ ได้เป็นพระอาจารย์แนะนำพระปริยัติธรรม
ถวาย พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส จนถึงได้เสด็จ
เข้าแปลในที่ประชุมพระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่ เฉพาะนำพระที่นั่ง กษัตริย์
เช่นอุปัชฌายจารย์อุปสมบททุกยุคผู้มีเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ให้สำเร็จ
กิจบรรพชาอุปสมบทตามพระบรมพุทธานุญาต ทั้งเป็นผู้ตรวจชำระพระ
ไตรปิฎกหลวง ลงพิมพ์สำเร็จทันการพระราชพิธีรัชฎาภิเศก สมพระราช
ประสงค์ด้วยรูป ๑ แลเป็นกรรมการของมหามกุฏราชวิทยาลัย ช่วย
จัดการเล่าเรียนอักษรสมัยภาษาไทยแลภาษามคธ บำรุงพุทธศาสนา

ให้เจริญปรากฏทั่วไปในสยามรัฐมณฑล สั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้
ประพฤติชอบตามพระธรรมวินัย ทั้งพร้อมไปด้วยศีลสมาจารวัตร มี
ความปฏิบัติสมควรแก่ธรรมทายาทเรียบร้อยตลอดมา ควรเป็นที่เคารพ
นับถือของพสกนิกรมาพระบรมราชูปถัมภ์ตั้งแต่บรรพกาล บุคคลมีพรพรมา
ยุกาลเจริญยิ่งขึ้น สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ไว้

จึงมีพระบรมราชโองการ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำรัส
สั่งให้สถาปนา พระธรรมปาโมกษ์ เช่นพระพรหมมณี มีราชทินนาม
ในทิวัญบัตรว่า พระพรหมมณี ศรีวิสุทธิญาณนายก ศรีบุญกถรรมา
สงกรณ์ มีชื่อนิมิตตฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมกุฏ
กษัตริยารามวรวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะรองในคณะ
กลาง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง มีถานานัติภิกษุควรตั้งถานา
นุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมวิชัยคุณ สมบูรณ์คณาธิบดี มีชื่อนิม
สังฆานนายก บุญกถรรมรักขิต มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๓

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูพจนพากย์ประกาศ ๓
- พระครูธรรมสาสน์อโฆษ ๓
- พระครูสังฆบริหาร ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๘ รูป

11/03/2556

ขอให้พระคุณทั้งปวงซึ่งบรรพชาทินนามแลเพิ่มอิศริยยศในครั้ง
ทรงวิริยกิจกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลขุฎิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ ใน
พระพุทธศาสนาทุกประการเทอญ ฯ

พระพรหมมุนี แฝง ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม รัตน
โกสินทร ศก ๓๓๘ ตรงกับเดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓
อายุ ๖๔ ปี

พระสาสนโสภณ อ่อน

พระสาสนโสภณ วัตรราชประภิชู นามเดิมว่าเซียงอ่อน แต่
เรียกกันเป็นสามัญว่า อ่อน นามฉายาว่า อหิงสโก เป็นจีนแคะเกิด
ที่เมืองจีน เมื่อปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๓๗ พ.ศ. ๒๓๘๘ เมื่ออายุได้
๗ ขวบไศรยเรือของพระบาทไชยสุริยราชเศรษฐี พัก แต่เมื่อยังเป็นหลวง
พิพิธภัณฑทวารวดีเข้ามากรุงเทพฯ ฯ ในรัชกาลที่ ๔ กลับภรรยาพระยา
ไชยสุริย ฯ พักเลี้ยงไว้จนอายุได้ ๓๓ ปี แล้วพาไปถวายไว้เป็นศิษย์ใน
สำนักพระมหาอำม ฌวักขุขฌวาม ได้เล่าเรียนอยู่ในสำนักพระมหาอำ
มขฌวาม แล้วจึงบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดขุขฌวาม ไปเล่าเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักพระยาธรรมปริชา บัญ ในสำนักพระโหราธิบดี
ชฌวาม บัญ ในสำนักพระเมธาธิบดี จัน บัญ ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์
แดง วัดสุทัศน์ข้าง

ถึงรัชกาลที่ ๕ อายุครบอุปสมบท ถมยาศิลาพระยาไชยสุริย พัก
พักเครื่องสมณะบริกขารถวายให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดขุขฌวาม

เมื่อขลุณ พ.ศ. ๒๔๓๘ พระวิไชยภกรวโรเทศ เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระสังฆราช สา แต่ยังเป็นท่พระธรรมวโรตม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้วมาพักอยู่วัฒนนิภาผลข้าง วัดกันมาตยารามข้าง ให้ใกล้กับที่อยู่ของพระยาธรรมปริชา ขลุณ ซึ่งเป็นอาจารย์พระปริยัติธรรม ต่อวันอุโบสถฤาเข้าพรรษาจึงกลับไปอยู่วัฏขุขณาราม

เมื่อขลุณ พ. ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แปลได้ประโยคเดียวไม่ได้เป็นเปรียญ ครั้นขลุณ พ.ศ. ๒๔๒๕ เข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์อีกครั้ง ๑ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาถึงขลุณ พ.ศ. ๒๔๒๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๓ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ถึงขลุณ พ. ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระเมธาธรรมรส แลโปรดให้อาราธนามาครองวัดพิไชยญาติการาม ต่อมาถึงขลุณ พ. ศ. ๒๔๓๔ พระราชทานนิตยภัตรเพิ่มขนเท่าชั้นเทพ ครั้นถึงขลุณ พ. ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพภววิ มีสำเนาประกาศทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ฯลฯ (ลงวันพฤหัสบดีแรม ๘ ค่ำ เดือนอ้าย ขลุณ พ. ศ. ๒๔๓๗ ที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ พร้อมกับทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพุมาราย์)

อนึ่งพระราชอาคณเฑาะว์ ทมความรอบรู้พระปริยัติปรากฏในสงฆ
มณฑล สัมควรจะเลื่อนนิกิวยยศในสมณศักดิ์ แลพระสงฆ์ซึ่งทรง
สมณคุณ สัมควรจะเป็นพระราชอาคณเฑาะว์แลพระครูมีอีกหลายรูป จึงทรง
พระกรุณาโปรด

ให้เลื่อนพระเมธาธรรมรส เป็นพระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก
ตรีปิฎกปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดพิไชยญาติการามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมไว้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆวิไชย ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓
รวม ๕ รูป ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งรัยพระราชทานราชทินนามเพิ่มนิกิวยยศ
แลนิตยภัตตราครั้นนี้ จึงริฐฐิติกาล เจริญอายุวรรณะ สุขพลปฏิภาณ
คุณสารศรีสวัสดิ์ ในพระพุทธศาสนาทุกประการเทอดู ฯ

ถึงยมะแม พ. ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก มี
สำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพกระวี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณ
วิสารทนายก ตรีปิฎกปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณวัดพิไชยญาติการาม พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมไว้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓
พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

ต่อมาลงชัษวค พ. ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลอนเปนพระสาสนโสภณ
ตำแหน่งเจ้าคณะรอง เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘
แลไปรคให้อารอนามาครองวชิราชปรภษญ มีสำเนาประกาศที่ทรง
ตั้งคอง

คำประกาศ

ศกมัสก ๑๑๑ (ลงวันพฤษภาคม ๑๐ คำ เดือน ๔ ชัษวค พ.ศ. ๒๔๔๓
ที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘ พร้อมกับทรงตั้งพระองค์เจ้า
พระอรุณเปนที่สมเด็จพะพจนานจารย์)

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ มีความชำนาญ
ในปริวัทรวชิ มีวิจารณ์ญาณอันคว่ำสอยสวนพระไตรปิฎกธรรมรอยรู้
อักษรสมัยในภาษาต่าง ๆ ปรึษาสามารถในทางธรรมปฏิบัติเชี่ยวชาญ
เชิงประพันธ์สิโลกคาถา เปนลิกขากามชนคณาจารย์ มีโวหารปฏิภาณ
ปรึษาในเทศนาวิธี พากเพียรในกุศลราชที่ให้พระพทธศาสนาแลการ
ศึกษาลาวรุ่งเรืองโดยพระราชประสงค์ คือ เปนเช่นกรรมกาวพิมพ์
พระไตรปิฎก แลเช่นกรรมกาวมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำรงที่
สภานายกศก ๑ แลเปนนั้จักการศกษาหิวเมืองมณฑลกรุงเทพ ๑
บัณฑิตได้รักษาโดยเต็มกำลังปรึษาสามารถ อาจให้เห็นประโยชน์คุณ
สมควรจะเช่นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการไปรคเกล้า ๑ คำรัสสั่งให้สถาปนาศ
พระธรรมไตรโลกาจารย์ เปนพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มี
นามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระสาสนโสภณ วิมลญาณอดุล สุนทร

นายก ^๑ ตรีชฎกขรรมาสังการภูษิต ^๒ อรรคมยุตติกคณฤศร ^๓ บวรสังฆาราม
คามวาสี ^๔ สถิตยัฒนวัตรวาชประดิษฐาน ^๕ สถิตยัฒนมหาสิมาราม ^๖ ราชวรวิหาร
พระอารามหลวง ^๗ ตำแหน่งเจ้าคณะรองฝ่ายอรรคมยุตติกนิกาย ^๘ มีนิตย
ภัตตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง ^๙ มีถานาน ^{๑๐} ศักตติควร ^{๑๑} ตั้งถานาน ^{๑๒} กรมใต้ ๘ รูป ^{๑๓} คือ

พระครูปลัด ^{๑๔} อรรดวริยานกิจ ^{๑๕} พิพิธอรรวมโกศล ^{๑๖} วัฒนสคาม
อุทมคณานนายก ^{๑๗} ตรีชฎกญานวโรจิระ ^{๑๘} มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ^{๑๙} ๓

- พระครูวินัยธร ^{๒๐} ๓
- พระครูวินัยธรรม ^{๒๑} ๓
- พระครูพิสิษฐาน ^{๒๒} ๓
- พระครูวิเศษสุวรรณ ^{๒๓} ๓
- พระครูสังฆวุฒิกร ^{๒๔} ๓
- พระครูสมุท ^{๒๕} ๓
- พระครูใบฎีกา ^{๒๖} ๓

รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์
เพิ่มอิศริยยศชั้น ^{๒๗} รัชระพระพุทธานุสาสนา ^{๒๘} เป็นภาระสังฆสอน ^{๒๙} ช่วยระงับ
อธิกรณ์ ^{๓๐} แลถอนเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะ ^{๓๑} ตามสมควร
แก่กำลังแลอิศริยยศพระราชนัน ^{๓๒} แลขอจงเจริญ ^{๓๓} ฐิติกาล ^{๓๔} เจริญอายุ
วรรณะ ^{๓๕} สุขพลปฏิภาณ ^{๓๖} คุณสารศรีวิสวัสดิ ^{๓๗} ในพระพุทธานุสาสนาทุก
ประการเทอญ ๑

พระสาสนโสภณ ^{๓๘} อ่อน ^{๓๙} ถึงมรณภาพในรัชกาลปัจจุบัน ^{๔๐} เมื่อ
วันอังคาร ^{๔๑} เดือน ๗ ^{๔๒} แรม ๖ ^{๔๓} ค่ำ ^{๔๔} บจอ พ.ศ. ๒๔๕๓ ^{๔๕} อายุ ๕๖ ^{๔๖} ปี

เจ้าคณะอรัญวาสี

พระโพธิวงค์ เสง

พระโพธิวงศาจารย์ (๑๓) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิมว่า
เสง เป็นชาวบ้านเกาะเล้ง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกิดในรัชกาล
ที่ ๒ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมะเมียจุลศักราช ๑๑๘๕
พ.ศ. ๒๓๖๕

ในรัชกาลที่ ๓ บวรพชาเป็นสามเณรแต่อายุได้ ๑๓ ปี เล่าเรียน
อักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์เพ็ง อธิการวัดสยสวรค์จนอายุได้
๑๕ ปีลงมาอยู่วัดจักรวรรดิในกรุงเทพฯ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
สำนักพระวรรณมุนีน้อย แล้วอุปสมบทที่วัดจักรวรรดิเมื่อขบเถาะ
พ.ศ. ๒๓๘๖ บวชได้ ๕ พรรษา เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกได้
เปรียญ ๕ ประโยค ต่อมาเข้าแปลอีกครั้ง ๓ ได้อีกประโยค ๓ รวม
เป็น ๖ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้รับตำแหน่งเป็นพระปลัด ถานานุกรมของ
พระวรรณมุนีน้อย เมื่อขบเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๕ ถึงขบเถาะ พ.ศ. ๒๔๑๐ ทรง
ตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระวรรณมุนี

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๐
ตรงกับขบเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระโพธิ
วงศาจารย์ สมณะศักดิ์เสมอชั้นเทพ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระวรรณมุนี วัดจักรวรรดิราชาวาส เป็นพระโพธิวง
ศาจารย์ ญาณนายก ตรีปิฎกธรา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คาม

วาลี สถิตย์ณวิทักษ์ภรรวารวิราชาวาสววิหาร พระอารามหลวง มนิตย
ภักตราคาเตือนละ & คำสั่งถึง มีถานานศักดิ์กิศวรรตังถานานกรมได้
& รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎกา ๑ รวม ๔ รูป

ต่อมาถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ ตรงกับมะแม พ.ศ. ๒๔๓๑

เมื่อไปรทให้ยกตำแหน่งพระโพธิวงศาจารย์ขึ้นเป็นเจ้าคณะธัญวาสี ทรง
เลื่อนสมณะศักดิ์ขึ้น มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระโพธิวงศาจารย์ เป็นพระโพธิวงศาจารย์ ญาณ
วิสุทธิวิยาปรีณายก ศรัยภูภคธรรจารย์ นานาสถานราชคณีย์ สาธุการี
ธรรมากร สุนทรศักดิ์ขันตี ธัญวาสี สถิตย์ณวิทักษ์ภรรวารวิราชาวาส
ววิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายธัญวาสี มนิตยภัก
ตราคาเตือนละ & คำสั่ง มีถานานศักดิ์กิศวรรตังถานานกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดกนิพัทธโพธิพงษ์ มนิตยภักตราคาเตือนละคำสั่งถึง ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูสังฆบริรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎกา ๑ รวม ๖ รูป

พระโพธิวงศาจารย์ เสด็จถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม

ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๓ อายุ ๗๘ ปี

พระอบาลคุณปมาจารย์ ป่าน

พระอบาลคุณปมาจารย์ (๑) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่าป่าน เป็นชาวบ้านยางช้างแขวงจังหวัดสมุทรสงคราม เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวด ฤกษ์กวาศ ๓๑๘๐ พ.ศ. ๒๓๗๓ เดิมบวชเป็นสามเณรที่วัดย่งก แล้วมาเรียนอักษรสมัยอยู่ที่วัดบางแคใหญ่ แล้วก็ขอมพินิจพิจารณาก่อน แล้วจึงเข้ามาเรียนพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ อยู่ด้วยพิตรภิมข แล้วมาอยู่วัดราชบูรณได้เข้าไปเล่าเรียนที่พระมหาปราสาทด้วย เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกแต่ยังเป็นสามเณร เมื่อขมะเสง พ.ศ. ๒๓๘๘ แปลที่วัดพระเชตุพน ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อุปสมบทเมื่อระกา พ.ศ. ๒๓๘๒ สมเด็จพระสังฆราช นาค เป็นพระอัครมหาราย์ อยู่วัดราชบูรณ แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมในรัชกาลที่ ๓ อีกครั้ง ๓ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ท่านเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้ง ๓ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๐๗ ได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค แล้วย้ายตำแหน่งพระวินัยธรรม ถานานุกรมของสมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ แต่เมื่อยังเป็นพระธรรมวโรคม ต่อมาท่านขออนุญาตลาออกไปเที่ยวสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรทางหัวเมืองชายทะเลฝ่ายตะวันออก ไปอยู่เมืองชลบุรี แล้วเลื่อนลงไปอยู่ยังพระเมืองระยอง เมืองันทบุรี เมืองตราดโดยลำดับไป หลากยังได้กลับเข้ามาอยู่วัดราชบูรณอีก

ทรงสถาปนา & เมื่อยขาด พ.ศ. ๒๔๒๓ ทรงตั้งเป็นพระราชคณะ
ที่พระพิณจวินัย ไปรตให้อารามนามาครองวัดมหรรณพาราม ถึงยกญ
พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงเลื่อนเป็นพระราชคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพมนี เมื่อ
ฉวันศักร เกอนย แรม ๑๕ ค่ำ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระพิณจวินัย เป็นพระเทพมนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์ ญาณ
นายก ศรีขุภักตรา มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดมหรรณพารามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรเดือนละ
& ตำลึง ๓ มีถานานคักคิตั้งถานานุกรมได้ & รูป คือ พระครูปลัด ๓
พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ พระครูสังฆวินัย ๓ รวม & รูป พระราช
ทานศาลิบัคแผนกหักทองขวางประภัยพลอยพัตรองเป็นเควของยศ

ต่อมาถึงวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๑๓๓ ทรงยกยบมะเมย พ.ศ. ๒๔๔๗
ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมเจดีย์ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพมนี เป็นพระธรรมเจดีย์ กระจวงค่นายก ศรี
ขุภักชณพิศย มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมหรรณ
พาราม พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ & ตำลึง มีถานา
นคักคิควรตั้งถานานุกรมได้ & รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓
พระครูวินัยธรรวม ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม & รูป

เมื่อยชวค พ.ศ. ๒๔๕๓ ไปรตให้อารามนามาครองวัดพระ
เชศพนแล้ว ทรงเลื่อนตำแหน่งเป็นพระอชาลคณปมาจารย์ เมื่อวันที่ ๓๓
พฤศจิกายน พ.ศ. ๑๓๔ ทรงยกยบชวค พ.ศ. ๒๔๕๓ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระธรรมเจดีย์ เป็นพระธยาสิกขุปมาจารย์ ญาณวิสุทธิ
จริยาปริณายก ตรีปิฎกมหาสังการ นานาสถาปนราชคณิษฐ์ สาธการ
ธรรมากร สุนทรศีลาธิขันธ์ อริญฺวาสี สถิตยถาวรพระเชตพน วิมลมัง
คลาราม ราชวรมหาวิหาร พระธาวามหลวง ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่าย
อริญฺวาสี มีนิตยภัตพระราชเดือนละ ๕ ตำลึง ๒ บาท มีถานานคักกิ
ควรตั้งถานานกรมไต่ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดทินพิพิธโพธิพงศ์ มีนิตยภัตพระราชเดือนละ ๓ ตำลึง
๒ บาท ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสังฆรักษ์ ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รูป

ได้ทรงพระราชดำริที่จะสถาปนาพระธยาสิกขุปมาจารย์ ย่าน
เช่นสมเด็จพระราชาคณะ แต่ยังไม่ทันได้ทรงตั้ง ท่านถึงมรณภาพเสีย
เมื่อวันท ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๓ ทรงกษยมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ ๗๗ ปี
ได้พระราชทานเครื่องประดับศพเหมือนอย่างสมเด็จพระราชาคณะ

พระธยาสิกขุปมาจารย์ เขย

พระธยาสิกขุปมาจารย์ (๒) วัฑกัลยาณมิตร นามเดิมว่า เขย
นามฉายาว่า จันทสิริ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อเดือนจันทร เดือน
ยมะโรง อุตศักราช ๑๑๘๔ พ.ศ. ๒๓๖๕ เมื่ออายุ ๘ ขวยไปเป็นศิษย์

สมเด็จพระวันรัตน์ แดง แต่ยังเป็นเปรียญอยู่วัดสุทัศน์ จนอายุได้ ๓๓ ปี
บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักพระธรรมเทศาจารย์ นิม (ซึ่งเป็นผู้อุปการะ
สมเด็จพระวันรัตน์ แดง มาแต่เดิม) แต่ยังเป็นเปรียญ แลเล่าเรียน
พระปริยัติธรรมอยู่ในวัดสุทัศน์ต่อมาจนอายุได้ ๓๕ ปี เข้าแปลพระปริยัติ
ธรรมครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แต่เป็น
สามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๕ อายุครบอุปสมบทเมื่อชวศก พ.ศ. ๒๓๘๕ ไป
อุปสมบทที่วัดป่าคลองสามเสน ที่วัดน้อยใกล้บ้านโยม สมเด็จพระวันรัตน์
เซ่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วมาอยู่วัดสุทัศน์อย่างเดิม ในรัชกาลที่ ๕
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีก ๒ ครั้ง ได้อีกครั้งละประโยค รวมเป็น
๕ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขกญ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ที่พระกรวรงค์ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดกฤตยาศรี ต่อมาถึง
ขมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ทรงเลื่อนเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพมุนี โปรดให้อาราธนามาครองวัดกัลยาณมิตร
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระกรวรงค์ เป็นพระเทพมุนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์
ญาณนายก ศรีบุญฤทธา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตย์ณวัดกัลยาณมิตรวรวิหาร พระอารามหลวง มินิตยภัทรวรคา
เทือนละ ๔ ทำสังกม มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมได้ ๕ รูป คือ
พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑
รวม ๔ รูป 11/03/2565

พระธรรมราชานุวัตร ค่าย

พระธรรมราชานุวัตร (๑) วัดเสนาคนาราม นามเดิมว่าค่าย
นามฉายาว่า วารโณ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉวันพุมเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ
ปีกุน ฤกษ์ศุกราช ๓๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๗๐

เมื่ออายุได้ ๓๐ ขวบ ไปศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์
ขันธ์ผู้เป็นลุงชวช้อยู่วัดราชาธิวาส แล้วไปถวายตัวเป็นมหาดเล็กอยู่ใน
กรมหมื่นมาตยาพิทักษ์ โปรดให้หัดเป็นโขน ครั้นกรมหมื่นมาตยา
พิทักษ์สิ้นพระชนม์ กลับไปอยู่บ้าน โยมพาไปฝากเล่าเรียนอยู่ในสำนัก
สมเด็จพระวันรัตน์ ที่บึง แต่ยังเป็นเปรียญอยู่วัดราชาธิวาสจนอุปสมบท
เป็นพระภิกษุที่วัดราชาธิวาส เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประทับเป็นพระอัฐมณาย์ ได้เล่าเรียน
พระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ที่บึงเป็นพน และเล่าเรียนใน
สำนักอาจารย์นุช พี่พระอมราภิกษุเกิดข้าง เรียนที่อาจารย์ทองข้าง
เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระเชตุพน เมื่อในรัชกาลที่ ๓
ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อยู่วัดราชาธิวาส

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ ที่บึง ยังเป็นพระอธิมณ
ย้ายมาครองวัดโสมนังควิหาร ท่านได้รับตำแหน่งพระสมุห์ในถานานุกรม
มาอยู่วัดโสมนังควิหารด้วย แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ แปล
ได้ อีกประโยค ๑ เป็น ๔ ประโยค ครั้นสมเด็จพระวันรัตน์ที่บึงเสด็จ
ตำแหน่งขึ้นเป็นพระพรหมมุนี ท่านก็ได้เลื่อนเป็นตำแหน่งพระครูวินัยธร
ในถานานุกรม แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมอีก ๒ ครั้ง แปลได้ อีก
๓ ประโยค รวมเป็น ๗ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ ที่พระที่นั่ง

สุทโธสวรรย์ เมื่อขงวค พ.ศ. ๒๔๓๘ แปลได้ อีกประโยค ๑ รวม
เป็น ๘ ประโยค ถึงขงล พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระ
ญาณรักชิต เมื่อเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แล้วโปรดให้ชาราณาขึ้นไปครอง
วัดเสนาสนารามทั้งหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาถึงขงวค พ.ศ. ๒๔๕๗
ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรมราชาธิบดี พระราช
ทานดาลัยดแลงทักทงขวงขกเลอม เมื่อเดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ มีสำเนา
ททรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระญาณรักชิต เป็นพระธรรมราชาธิบดี ประสิทธิ
ธรรมปฏิบัติ สรรพอดกโกศล พหลสมณเฑช คณะเซฐมทานายก
คณะวากขัญกวรวรณิกษ์ สังฆกษพิทักษ์ธรรมหาประธานาธิบดี บราณ
ราชธานีนครเขตร คตสมณสงฆมเหศวรเนตา ทวารวดีศรีอยุธยา
นิสิตาราม คามวาสี อธิบดีคณะพระสงฆ์กรุงเก่าทั้งสิ้น มินิตยภัตร
ราคาเดือนละ ๕ ตำลึง

ต่อมาถึงขงว พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเสมอเจ้าคณะ
ธัญวาสี เมื่อวันที่ ๓๓ พฤศจิกายน พระราชทานดาลัยดแลงทักทง
สลัยแพร เพิ่มนิตยภัตรเป็นเดือนละ ๒๒ บาท คงราชทินนามแลถานา
บุคคักตามเดิม

พระธรรมราชาธิบดี ดำย ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์
ร.ศ. ๓๓๗ (ตรงกับขงว พ.ศ. ๒๔๕๓) อายุ ๗๒ ปี

พระราชาคณะชั้นธรรม

หม่อมเจ้าพระธรรมเทศนา สมนครคัมภีร์เสมอชั้นธรรม

หม่อมเจ้าพระธรรมเทศนา วัฑฒนวิเวควรรณ สมนครคัมภีร์

เสมอชั้นธรรม นามเดิมว่า หม่อมเจ้าสีหะเรศ นามฉายาว่าวฑฒนวิเวควรรณ
 เป็นหม่อมเจ้าในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเวศ
 ประสูติในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันพุธ เดือน ๖ แรมค่ำ ๑ ปีจอจุล
 ศักราช ๑๒๐๐ พ. ศ. ๒๓๘๓ เมื่อยังเยาว์พระบิดาได้ถวายไว้เล่าเรียน
 ในสำนักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่บ่งทรงผนวชอยู่วัฑ
 ฒนวิเวศ

ถึงรัชกาลที่ ๕ เสด็จมาทรงผนวชเป็นสามเณรเมื่อขลุ่ยพ.ศ. ๒๓๘๕
 แล้วประทับอยู่วัฑฒนวิเวศ ได้แปลพระปริยัติธรรมนำพระที่นั่งพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อขลุ่ยปีชคศก พ. ศ. ๒๓๘๘ ได้เป็น
 เปรียญ ๕ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร ถึงขลุ่ยเมษายน พ. ศ. ๒๔๐๓ ทรง
 ผนวชเป็นพระภิกษุที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรมหมื่นยวรงค์
 สิริยพันธุ์เป็นพระอภัยมณี ประทับอยู่วัฑฒนวิเวศต่อมา ถึงขลุ่ย
 พ. ศ. ๒๔๐๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามว่า หม่อมเจ้า
 พระธรรมเทศนา พร้อมกับทรงตั้งสมเด็จพระพุฒาจารย์ โต แล
 หม่อมเจ้าพระราชาคณะของคอน ประภาศรวมกัน มีสำเนาประกาศทรง
 ตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศิริศุภมัสสกุ พระพุทธศาสนากาล เป็นอภิศกภาพาลวงแล้ว ๒๕๐๗
พรพวษา บัคยขันกาล อนุทรสังวัจระบคยมาศสุกรบคย นวมคฤถคฤว
ปริเนทกาลก้าทนค

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ล ๑ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระสีหะเรศเป็นเชื้อพระวงศ์อันสนิทพระเจ้าฟ้าเธอ กรมหลวงมหิศวรินทรากรมเรศ ได้ถวายไว้รำเรียนพระคัมภีร์แต่ยังทรงพระเยาว์มา ได้ผนวชประพฤติพรหมจรรย์ในพระบรมพุทธศาสนาข่งขันมานาน และมีปรีชาญาณอุสาหะเล่าเรียนพระคัมภีร์เป็นอันมาก จนได้สอบไล่แปลในสนามท่ามกลางที่ประชุมพระราชาคณะ ถึงที่เปรียญ ๔ ประโยค เป็นบุรุษรัตนในราชตระกูล ควรเป็นที่สักการบูชาแห่งราชสกุลชั้นชนแลสมณคฤหัสถ์ทั้งปวง

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท คำรัส อารอาณา หม่อมเจ้าพระสีหะเรศ ให้รับนามที่หม่อมเจ้าเป็นพระราชาคณะโดยสมควร ว่าหม่อมเจ้าชรวมุนหิศวาคา มีนิตยภัตพระราชเก็ชณะ ๕ ตำลึง จงเจริญชนมาขุพพรณ สุขพละขุฎิภาณ ศิริสวัสดิคิในพระพุทธศาสนาเทอญ

ถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดเพิ่มสมณศักดิ์เสมอชั้นธรรม เมื่อยมะแม
พ.ศ. ๒๕๓๗ มีสำเนาในราชกิจจานุเบกษาคังนี้

ให้หม่อมเจ้าพระธรรมมหิศาธาดา รัชตำแหน่งยศพิเศษเสมอ
ตำแหน่งธรรม เพิ่มนิตยภัตตรชนเป็นราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีธนา
นุคักกิกควรตั้งถาณานุกรมได้ ๕ รุ่ย

หม่อมเจ้าพระธรรมมหิศาธาดาสิ้นชีพตักษัยในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
วันที่ ๑๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖ ทรงกษัตริย์แม่ พ. ศ. ๒๔๕๐
ชนมายุ ๗๐ ปี

หม่อมเจ้าพระศรีสุคติศัตยานุวัตร

หม่อมเจ้าพระศรีสุคติศัตยานุวัตร วัตถุประสงค์รัตนาวาศ นามเดิมว่า
หม่อมเจ้าพร้อม นามฉายาว่า ธีรมโรโต เป็นหม่อมเจ้าในพระเจ้าบรม
วงศ์เธอชั้น ๓ กรมหมื่นภมรินทร์ภักดี ประสูติในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
ฉวันเสาร์ เดือนยี่แรม ๖ ค่ำ ยี่มะเสง จุลศักราช ๑๒๓๓ พ. ศ. ๒๔๑๒

เกษากันต์แล้วทรงผนวชเป็นสามเณร ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
เมื่อขมะเมษ พ. ศ. ๒๔๒๕ สมเด็จพระวันรัตน์ ทัฬหี เป็นพระอุปัชฌาย์
แล้วอยู่วัดราชบพิธ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระครูปลัดเข็มโย
แลอาจารย์รอดท้าวราชบพิธข้าง เรียนในสำนักพระยาธรรมปรีชา บัญ
แลอาจารย์บุคัยข้าง แลให้ ไปสอบข้อพระปริยัติธรรมทั้งที่ในสำนักสม
เด็จพระสังฆราช สว แลสำนักสมเด็จพรมหาสมณะ แต่ยังไม่สำเร็จ
พระยศเป็นกรมหมื่นฉวีญาณวโรรส จนเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้ง
แรกที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อประภา พ. ศ. ๒๔๒๘
ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค แต่ยังเป็นสามเณร ได้พระราชทานพัด

เปรียบัญพินตาคชกเลียมเป็นเกียรติกษัตริย์ กงขณล พ. ศ. ๒๔๓๒ ชัดษา
 ครอบอุปสมบท ทรงผนวชทั่วทิศพระศรีรัตนศาสดาราม พระพรหม
 มนเหมือนเป็นพระอริชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าแห่งสังฆการี
 พระยศเป็นกรมหมื่น ฯ กับพระองค์เจ้าพระอรุณเป็นพระกรรมวาจาจารย์
 แล้วคงอุปัชฌาย์ชบพิตรต่อมา เมื่อปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๓๔ เจ้าแปลพระ
 ปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้ อีก ๒
 ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค

กงขณล พ. ศ. ๒๔๓๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๑๗
 มีนาคม มีราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระศรีสุคติคัยานวัตร มีสำเนา
 ททรงตั้งดังนี้

สัญญาบัตรพิเศษ

ให้หม่อมเจ้าพระพรหม เปรียบัญ ๘ ประโยค วัตรชบพิตร เป็น
 หม่อมเจ้าราชาคณะ โดยราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระศรีสุคติคัยาน
 นวัตร มีอิศริยยศสมณศักดิ์กสิเสมอพระราชาคณะ พระราชทานนิตยภัตร
 ราคาเดือนละ ๔ ตำลึง ขอให้รับพระพุทธรูปศาสนา ฯ ล ฯ

ตั้งแต่วันที่ ๑๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๑ พระพุทธรูป
 กาล ๒๔๓๕ พรรษา เป็นวันที่ ๘๘๘๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

กงขณล เมษ พ. ศ. ๒๔๓๗ โปรดให้อาราธนาไปครองวัดเทพศิรินทรว
 าศ แล้วต่อมาเมื่อขจ พ. ศ. ๒๔๔๑ พระราชทานเพิ่มสมณศักดิ์กสิเสมอ
 ษณธรรม สำเนาททรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนยศหม่อมเจ้าพระศรีสุคติคัยานวัตร มีสมณศักดิ์กสิเสมอ
 ตำแหน่งธรรม มีนามว่า หม่อมเจ้าพระศรีสุคติคัยานวัตร ธรรม

ประทีปสุวรรณนายก ทวีปฎกโกศล โศภนสุนทรวาจา มหาคณิศร บวร
สังฆาราม ความวาลี สถิตยณวัดเทพศิรินทราวาศวรวิหาร พระอาราม
หลวง มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานศักดิ์ศิศวรตั้งถานา
นุกรมไต้ ๖ รูป คือ พระครูปลัด มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑
พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

หม่อมเจ้าพระศรีสุคติศัคยานวัตร ทูลลาลาฉนวนขเมื่อเดือนมกราคม
ปีชช พ.ศ. ๒๔๔๓

พระธรรมเจดีย์ จิน

พระธรรมเจดีย์ (๑) วัตรราชโอรส นามเดิมว่า จิน เกิดใน
รัชกาลที่ ๑ เมื่อขเดาะ จุลศักราช ๑๓๕๗ พ.ศ. ๒๓๓๗ ขวชอยู่วัด
มหาธาตุตั้งแต่เปนมสามเณรจนอุปสมบท ไต้เปนมเปรียญ ๗ ประโยค
เมื่อในรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเปนมพระราชคณะ ที่พระพนจวนย เมื่อ
ขชวท พ.ศ. ๒๓๗๕ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดราชโอรส ต่อมา
ถึงขเดาะ พ.ศ. ๒๔๑๐ ทรงเลื่อนเปนมพระราชคณะผู้ใหญ่ ที่พระธรรม
ไตรโลก

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขชวท พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เปนม
พระธรรมเจดีย์

พระธรรมเจดีย์ จิน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขระกา
พ.ศ. ๒๔๑๖ อายุ ๗๗ ปี

พระธรรมเจดีย์ เนียม

พระธรรมเจดีย์ (๑๓) วัดกัลยาณมิตร นามเดิมว่า เนียม เกิด
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมระแมจุลศักราช ๑๑๖๓ พ. ศ. ๒๓๔๒ บวชอยู่วัด

ราชบูรณะ ใ้ไ้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ทพระอริวงศ์มนั เมื่อในรัชกาลที่ ๓

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงพระราชดำริหา นามพ้องกับสมเด็จพระ
อริวงศ์ จึงโปรดให้เปลี่ยนราชทินนามเป็นพระอริยะคุณาธาร เมื่อ
ขกญ พ. ศ. ๒๓๘๔ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดกัลยาณมิตร

ต่อมาถึงขชวท พ. ศ. ๒๓๘๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระ
เทพโมลี เมื่อฉวันพฤศัคบคิ เกือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำสำเนาบททรงตั้งดังนี้

ให้พระอริยะคุณาธาร เป็นพระเทพโมลี ศรีขุภกร มหาคุณุศร
ขวรสังฆาราม คามวาสี มินคยภัทรเกือนละ & คำดัง ๒ บาท ตั้ง
ถานานุกรมไ้ & รูป คือ พระครูขัลลิก ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ไขฎกา ๑ พระครูสังฆวิชิติ ๑

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมฉล พ. ศ. ๒๔๖๐ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อฉวันศักร เกือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำสำเนาบททรง
ตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมเจดีย์ กระจวงศ์นายก ศรี
ขุภกษณทิตย มหาคุณุศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติคยฉนวิกัลยา
ณมิตรวรวิหาว พระอารามหลวง มินคยภัทรเกือนละ & คำดัง ๓ บาท

คังถานานุกรมโต ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครู
วินัยธรรม ๑ พระครูสมถ์ ๓ พระครูใบฎีกา ๑

พระธรรมเจดีย์ เนียมม ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อมะโรง
พ.ศ. ๒๔๒๓ อายุได้ ๘๒ ปี

พระธรรมเจดีย์ อยู่

พระธรรมเจดีย์ (๑๒) วัดโมลีโลก นามเดิมว่า อยู่ เกิดในรัชกาล
ที่ ๒ เมื่อขลุ่ย จุลศักราช ๑๓๗๗ พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นชาวเมืองแกลง เวียง
ประทัดขึ้นต้นตึบไม้ไผ่ค้ำความ ปรากฏแต่ว่า เมื่อในรัชกาลที่ ๓ ขวสแล้ว
เข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ อยู่ในสำนักพระพุทโธฉายา
จารย์ ฉิม ท้ววัดโมลีโลก แลได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ
& ประโยค มีค่าเล่ากันมาว่า เมื่อในตอนปลายรัชกาลที่ ๓ นั้น มีเปรียญ
ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดมากมี ๔ องค์ เรียกกันว่า
“ชา ชู อยู่ เย็น”

มหาชา เช่นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดมหาธาตุ สักออกมารับ
ราชการในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นนายหัตถ์ข้าเรือ หุ้มแพร ถึงรัชกาลที่ ๕
ได้เป็นหลวงศรีสังขกร เป็นพระพิพากษานานาประเทศกิจ แล้วยเป็น
พระยาจำแสนขี้ แลเป็นพระยาพฤควาณิชในกระทรวงมหาดไทย

มหาชู เช่นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดโมลีโลก ได้เป็นพระราชา
คณะ ที่พระนิกรมมณี อยู่วัดนาคกลาง สักออกมารับราชการในรัชกาล
ที่ ๔ ได้เป็นหลวงราชาภิรมย์ในกรมราชบัณฑิต ชำนาญเทศน์มหาชาติ

หาผู้เสมอมีได้ ไปรคให้เป็นพระอาจารย์หัดพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวถวายเทศน์มหาชาติเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณร แล้วเลบ
ได้หัดพระเจ้าลูกเธอพระองค์อื่นต่อมาทุกพระองค์ ถึงรัชกาลที่ ๕ ไปรค
ให้เป็นตำแหน่งหลวงธัญญาในกรมลูกขุนศาลหลวง แล้วได้เป็นพระ
ราชครูพิราม

มหาเถร เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดมหาธาตุ สักเมื่อใน
รัชกาลที่ ๔ ได้เป็นนางวางอยู่ในสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการมา
แต่ในรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ไปรคให้เป็นหลวงธัญญา แล้วได้
เลื่อนเป็นหลวงเทพราชาภา ในกรมลูกขุนศาลหลวง

ส่วนมหาอยู่นั้น ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อไปรคให้พระพุทโธโฆษจารย์
ฉิม เลื่อนเป็นสมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์ ไปครองวัดมหาธาตุก็ตามไป
อยู่วัดมหาธาตุด้วย ในสมเด็จพระพุทโธโฆษจารย์มรณภาพแล้ว จึงกลับ
ไปอยู่วัดโมลีโลกิย ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระอมรเมธจารย์
เมื่อวัน พ. ศ. ๒๔๐๘ แลไปรคให้อารามนาไปครองวัดนาคกลาง ต่อ
มาถึงบเดาะ พ.ศ. ๒๔๓๐ เจ้าอาวาสวัดโมลีโลกิย จึงไปรคให้อารามนา
ให้กลับไปครองวัดโมลีโลกิย

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพมน
เมอขบเดาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ แลเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อมีมรณ
พ. ศ. ๒๔๒๔

พระธรรมเจดีย์ อยู่ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันอังคาร
เดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ บจช พ.ศ. ๒๔๒๘ อายุ ๗๒ ปี

พระธรรมเจดีย์ แก้ว

พระธรรมเจดีย์ (๑๖) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า แก้ว เช่นชาวเมืองจันทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขบาล จุลศักราช ๓๒๐ & พ.ศ. ๒๓๗๕ แต่แรกชื่อ เก้า มาเปลี่ยนว่าแก้วเมื่อเข้าแปลพระปริยัติธรรม

ในรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่วัดโขดเมืองจันทบุรี บวชได้ ๔ พรรษา จึงเข้ามาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดราชบูรณะในกรุงเทพฯ ได้เป็นพระสมุห์ในถานานุกรมของพระศรีสมโพธิ สิ้น

ถึงรัชกาลที่ ๕ พระศรีสมโพธิ สิ้น ไปครองวัดพระยาทำตามไปอยู่ด้วย เข้าแปลพระปริยัติธรรมคราวแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขบวศ พ.ศ. ๒๔๑๘ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาเข้าแปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์เมื่อขบมะเมีย พ.ศ. ๒๔๒๕ อีกครั้ง ๑ ได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค

ถึงขระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระรัตนมุนี แล้วโปรดให้อำราชนาไปครองวัดไชยพุกขมาลา

ต่อมาถึงขกัญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชาคณะวี่ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๗ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระรัตนมุนี เป็นพระราชาคณะวี่ นรสีห์พจนนิลนทน์ สติคุณฉวีไชยพุกขมาลาพระอรารามหลวง มินิตยภักดีราคาเคื้อนละ & คำลึงกิ่ง มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๑๓๑๗ ตรงกับขยชวต พ.ศ. ๒๔๕๓

โปรดให้อาาธนามาครองวัดประยรวงษาวาส แล้วทรงเลือนเปนพระเทพมุนี มีสำเนาที่ทรงตั้งคอง

ให้เลือนพระราชากรวี เปนพระเทพมุนี ศีววิสุทธิคัลลาจารย์ ญาณนายก ตีขุฎกธรา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติคยณวัคประยรวงษาวาสคาววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภคัรราคาเคือนละ ๕ คำลึง มีถานานคักคิควรตั้งถานานุกรมไค้ ๕ รูป คีอ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ครนถิง ร.ศ. ๑๒๔ บมะเสิง พ.ศ. ๒๔๕๗ โปรดให้อาาธนามาครองวัดพระเชคตพน แล้วทรงเลือนเปนพระธรรมเจคัย มีสำเนาที่ทรงตั้งคอง

ให้เลือนพระเทพมุนี เปนพระธรรมเจคัย กรรวงคณนายก ตีขุฎกยัณชิตคัย มหาคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สติคยณวัคพระเชคตพน วิมลมังคลาาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภคัรราคาเคือนละ ๗ คำลึง มีถานานคักคิควรตั้งถานานุกรมไค้ ๖ รูป คีอ พระครูปลัด มีนิตยภคัรเคือนละ ๑ คำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรวม ๑ พระครูสังฆพิชิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมเจคัย แก้ว ถิงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมือนวันพุมเคือน ๑๓ แรม ๕ ค่ำ ขยชก พ.ศ. ๒๔๕๓ อายุ ๖๗ ปี

พระธรรมเจดีย์ เข้ม

พระธรรมเจดีย์ (๑๘) วัฑพระเชตุพน นามเดิมว่า เข้ม นาม
ฉายาว่า ธิมมสโร เป็นชาวบ้านท่าช้างแขวงจังหวัดพิจิตร เกิดใน
รัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ปีฉลู จุล
ศักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๓๗๖ เป็นสหชาติร่วมพระบรมราชสมภพ ใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ใ้ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์
ชุ่ม วัดนครชุมในจังหวัดพิจิตรแต่อายุได้ ๑๖ ขวบ อายุได้ ๑๕ ปี
ลงมาบวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ อยู่ในสำนัก
พระญาณสมโพธิอ้า แต่ยังเป็นพระอินทชัย

ถึงรัชกาลที่ ๕ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงธรรมมา
ภิณฑชยนิบ่าง พระเมธาธิบดีจันบ่าง แลพระปริยัติธรรมราชาซึ่ง
บ่าง จนบุญ พ.ศ. ๒๔๑๘ อยู่สมทบที่วัดวังฆีสถาวาศ พระบัญชา
พิศาลเถร บัว เป็นพระอชฌาย์ แล้วมาอยู่วัดมหาธาตุตามเดิม เข้า
แปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อชวด พ.ศ. ๒๔๑๘
ใ้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เข้าแปลครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
เมื่อขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลใ้ อีกประโยค ๑ เช่น ๕ ประโยค ต่อ
มาใ้เข้าแปลครั้งที่ ๓ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อปัจ
พ.ศ. ๒๔๒๘ ใ้ อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงยฉล พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ทพระอมรเมธีจารย์
เมือวันที่ ๓๓ พฤษภาคม ต่อมาถึงยฉล พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้งเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ ทพระราชมนั ทวีขัญกลางการ แล้วทรงเลื่อนเป็น
พระเทพเมธี เมือวันที่ ๓๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๒๑ ทรงกษยชกาล
พ.ศ. ๒๔๔๕ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชมนั เป็นพระเทพเมธี ศลวิมลนายก ทวีขัญชากา
มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสล ตำแห่งเจ้าคณะฝ่ายใต้
สถิตยณวัดมหาธาตุ บวรราชวังสถยทวิราชวรวิหาร พระอารามหลวง
มณฑยภัทรราคาเคอนละ ๔ ตำดงก มีถานานคักคิกควรตั้งถานานกรม
ใต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆวินย ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ต่อมาโปรดให้อารานาไปครองวัดพระเชตพน แล้วทรงเลื่อน
เป็นพระธรรมเจดย เมือวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๑๒๗ ทรงกษย
ยระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระเทพเมธี เป็นพระธรรมเจดย ธรรมวงศนายก ทวีขัญ
บัณฑิตย มหาคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสล สถิตยณวัดพระเชตพน
วิมลมังคลาราม ราชวรรมหาวิหาร พระอารามหลวง มณฑยภัท
รราคาเคอนละ ๗ ตำดง มีถานานคักคิกควรตั้งถานานกรมใต้ ๖ รูป
คือ พระครูปลัด มณฑยภัทรราคาเคอนละ ๑ ตำดง ๑ พระครูวินยธรร ๑
พระครูวินยธรรรม ๑ พระครูสังฆพิชิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมไตรโลก ทอง

พระธรรมไตรโลก (๑๒) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่า ทอง
เรื่องประวัติเดิมจะอย่างไรหาทราบไม่ ปรากฏแต่ว่า เมื่อในรัชกาลที่ ๓
เป็นเปรียญ ๘ ประโยค อยู่วัดกัลยาณมิตร เมื่อบวช พ.ศ. ๒๓๘๑
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระกรวิวงศ์ แล้วเข้ามาครองวัดราชนันทกา
ตั้งแต่แรกพระสงฆ์ไปอยู่

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ ที่พระเทพมุนี คงอยู่วัดราชนันทกา
ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระธรรมเจดีย์ เมื่อฉนวนจันทร์
เดือน ๘ ยวพาสาธิ แรม ๘ ค่ำ บวช พ.ศ. ๒๔๓๗ แล้วไปรักษาอาราม
ไปครองวัดอรุณราชวราราม ต่อมาด้วยความฉิบหายรัฐบาลในขณะ
พระราชพิธีบรมราชาภิเษก แล้วไปรับมณฑลที่อื่นด้วย เข้ามาไม่ทันงาน
พระราชพิธี จึงโปรดให้ลดยศลงเป็นพระเทพมุนีอย่างเดิม จนถึง
ปลาย พ.ศ. ๒๔๖๒ จึงทรงเลื่อนเป็นพระธรรมไตรโลก

พระธรรมไตรโลก ทอง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อราว
ปลาย พ.ศ. ๒๔๖๘

พระธรรมไตรโลก เกษ

พระธรรมไตรโลก (๑๕) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิมว่า เกษ
นามฉายาว่า สุานจาโร เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขม่มแม่ จุลศักราช ๑๒๐๘
พ.ศ. ๒๓๘๐ เป็นชาวบ้านราชบุรณแขวงจังหวัดพระประแดง

ในรัชกาลที่ ๔ อยุ่สมยท่วักโสมนคัวิทหาว สมเด็จพระวันรัตน์ ทัย
แต่ยังเ็นพระพรหมมุนเ็นพระอุปชฌายเ็น แลวเรียนพระปริยัติธรรม
อยุ่ในสำนักสมเด็จพระวันรัตนทัยเ็นพน

ฉงรัชกาลที่ ๕ เ็นแปลงพระปริยัติธรรมครงแรกที่พระที่นั่ง
สทโรสวรรย เเมอบชวค พ.ศ. ๒๔๓๘ ใ้เ็นเปรียญ ๕ ประโยค คอมา
เ็นแปลงเเมอบมะเสง พ.ศ. ๒๔๓๕ อิกครง ๑ ใ้ อิกประโยค ๑ รวม
เ็น ๕ ประโยค

ฉงบวอก พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งเ็นพระราชาคณะที่พระอธิมุน
ไปรคใ้อาราณาไปครองวัดเทพศิรินทราวาค คอมาฉงโรง
พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเลอนเ็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระเทพกระวี เเมอ
วันที่ ๓๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๓ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ใ้เลอนพระอธิมุน เ็นพระเทพกระวี คิววิสุทธินายก คิวขุฎ
ปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สติคยณวัดเทพศิรินทราวาค
วรวิหาร พระอารามหลวง มีนคยภัคัรราคาเอนละ ๕ ตำลึงก มี
ถานานคักคิควรตั้งถานานกรมใ้ ๕ รุบ คื่อ พระครูปลัด ๑ พระครู
สังฆวิไชย ๑ พระครูสมเ็น ๑ พระครูไขฎกา ๑ รวม ๕ รุบ

คอมาเเมอวันที่ ๒๐ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๓ ทรงถึบมะเเมย พ.ศ. ๒๔๓๗
ทรงเลอนเ็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ใ้เลอนพระเทพกระวี เ็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ญาณวิสารถ
นายก คิวขุฎปริชา มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สติคย

ณวัดเทพศิรินทราวาศูววิหาร พระอารามหลวง มีนคยภัทรวาจาเกิดขึ้น
ละ & ทำสิ่ง มีถาบันศักดิ์กิศวรคังถาบันกรมใต้ & รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
ใบฎีกา ๑ รวม & รูป

พระธรรมไตรโลกาจารย์ เกษ มรณภาพเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม
ร.ศ. ๑๑๓ บรมเมียบ พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุ ๔๘ ปี

พระธรรมปาโมกษ์ ฉม

พระธรรมปาโมกษ์ (๒) วัคมงกุฎกระษัตริยาราม นามเดิมว่า ฉม
นามฉายาว่า วราสโย เป็นบุตรหลวงสิทธิินายเวร ข้า ข้าหลวงเดิมใน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉมวันพุธ
เดือนอ้าย แรมค่ำ ๑ ประภา จุลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔

ในรัชกาลที่ ๕ ถวายตัวเป็นศิษย์ศึกษาในสำนักสมเด็จพระมหา
สมณะแต่ยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส แล้วอุปสมบท
ที่วัดมกุฎกษัตริย์ เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๔๒๘ พระพรหมมุนี แห่ง เป็น
พระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณะเป็นพระกรรมวาจาจารย์ แล้วเรียน
พระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะแลพระพรหมมุนี แห่ง
ต่อมาได้เป็นตำแหน่งพระครูสมุห์ แล้วเป็นพระครูพิศาลสถัญญถา
นุกรมในสมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อเสด็จดำรงพระยศเป็นเจ้าคณะรอง
คณะธรรมยุติกา แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่ในวัดพระศรีรัตนศา
คาราม เมื่อขจาส พ.ศ. ๒๔๓๓ แปลได้ ๗ ประโยคในคราวเดียวกัน.

สมเด็จพระสังฆราช พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระราชกรวิ
มาอยู่กัศวรรนิเวศ ต่อมาเมื่อโปรดให้เพิ่มตำแหน่งราช เข้าในชั้นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ เมื่อขมมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ จึงทรงเลื่อนเป็นพระราชา
คณะผู้ใหญ่ในราชทินนามเดิม เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม แลโปรดให้
อาราธนากลับไปอยู่วัดมกุฏกษัตริยาราม มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชกรวิ เป็นพระราชกรวิ นรสีห์พจนบัลลังก์
สถิตยณวัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตร
ราคาเดือนละ ๔ ตำลึงบาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป
คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมณะ ๑ พระครูโฆฎา ๑ รวม ๓ รูป

ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๘ ทรงยกขมมะแม พ.ศ. ๒๔๔๒
ทรงเลื่อนเป็นพระเทพกรวิ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชกรวิ เป็นพระเทพกรวิ ศิววิสุทธินายก ตรี
ปิฎกปรีชา มหาคุณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัดกัศวรรนิเวศ
วิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔ ตำลึงบาท มี
ถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครู
สังฆวิไชย ๑ พระครูสมณะ ๑ พระครูโฆฎา ๑ รวม ๔ รูป

ถึง ร.ศ. ๑๒๕ ทรงยกขมมะแม พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็น
พระธรรมปาโมกข์ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพกรวิ เป็นพระธรรมปาโมกข์ ขตโยคยตินายก
ไตรปิฎกธารี ธรรมวาทีคุณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัด
มกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคา

เดือนละ ๗ คำสั่ง มีถาวรศักดิ์กตกรรมทั้งถาวรกรรมได้ ๖ รูป คือ
 พระครูปลัด มนต์ยงภัทรราชาเดือนละหนึ่งคำสั่ง ๓ พระครูวินัยธร ๓
 พระครูวินัยธรรม ๓ พระครูสังฆพิไชย ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครู
 ใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ในรัชกาลปัจจุบัน พระธรรมยาโมกข์ ฉม ถวายพระพรลา
 ะลาสิกขาบท จึงโปรดให้ออกจากตำแหน่งพระราชาคณะ เมื่อขมเม
 พ.ศ. ๒๔๖๒

พระธรรมราชานวัตร แสง

พระธรรมราชานวัตร (๘) วัตนเวศน์ธรรมประวัติ นามเดิมว่า
 แสง นามฉายาว่า พทททัตโต เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันพฤหัสบดี
 เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ ยชชาติ จตุศักราช ๑๒๑๖ พ.ศ. ๒๓๘๗ ไปศึกษา
 อยู่วัดโสมนัสวิหารแต่ยังเด็ก เป็นศิษย์พระภิกษอรรมธาดา แจ็ง แต่
 เมื่อยังเป็นพระครูวินัยธรรม ถาวรกรรมของสมเด็จพระวันรัตน์ ทัย

ฉรัชกาลที่ ๕ บรรพชาเป็นสามเณร เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ในสำนักพระภิกษอรรมธาดา แจ็ง บ้าง ในสำนักสมเด็จพระมหาวิวงศ์
 แลสำนักพระราชพงศปฏิพัทธ เมื่อยังเป็นเปรียญบ้าง ุขสมยทท
 วัคโสมนัสวิหาร เมื่อขจ พ.ศ. ๒๔๑๗ สมเด็จพระวันรัตน์ ทัย แต่ยัง
 เป็นพระพิมลธรรม เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ครั้งแรก ทพระที่นั่งสุทไธสวรรย เมื่อยมเมย พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้โยน
 เปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาเข้าแปลครั้งที่ ๒ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เมื่อขจ พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงบดินท พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะทพระอมราวาสวิวัชิต
โปรดให้ข้าราชการขึ้นไปครองวัดในเวค่นธรรมประวัตที่ขางป๋อิน

ต่อมาถึง ว.ศ. ๑๑๔ ทรงกบขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็น
พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมราวาสวิวัชิต เป็นพระเทพกระวี ศรีวิสุทธินายก
ตรีขุภักปรีชา มหาคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสี สถิตย่นวัดในเวค่น
ธรรมประวัตที่ขางป๋อิน พระอารามหลวง มีนิตยภัตกรราคาเดือนละ ๔ คำล้ง
ถึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูสังฆวิไชย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ต่อมาเมื่อ ว.ศ. ๑๓๘ ทรงกบขบดินท พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลื่อนเป็น
พระธรรมราชานวัตร มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพกระวี เป็นพระธรรมราชานวัตร ประสทธิธรรม
ขุขันธ์ สรรพอดิตโกศล พหลสมณเฑษ คณะธรรมมทานายก
คณวาจกขุภักกวานุรักษ์ สังฆกิจพิทักษ์ธรรมมหาประธานาธิบดี บวรณ
ราชานันตรเวศตร คตสมณสงฆมเหศวรเนตา ทวาราวดีศรีอัยยทอชยา
นิติตาราม คามวาสี อธิบดีสงฆมณฑลกรุงเก่าทั้งสิ้น สถิตย่นวัด
ในเวค่นธรรมประวัตที่ขางป๋อิน พระอารามหลวง มีนิตยภัตกรราคาเดือน
ละ ๕ คำล้ง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

03/2555

พระครูปลัดคัมภีรญาณวิจิตร มินตยภักตรรักษาเดือนละตำลึงง ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมราชานุวัตร แสง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมษ
วันศุกร์ที่ ๒๕ มีนาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ อายุได้ ๕๐ ปี

พระสเมธจารย์ ศรี

พระสเมธจารย์ (๕) วัชชนะสงคราม นามเดิมว่า ศรี เป็น
ชาวบางพด จังหวัดนนทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมษณวันจันทร์เดือน ๔
ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมะแม จุลศักราช ๑๓๘๗ พ.ศ. ๒๓๗๘ เมื่ออายุ ๑๐ ปีไป
เรียนอักษรสมัยภาษามอญอยู่ในสำนักพระอาจารย์นนท์วัดศาลทอง แล้ว
ขอเป็นสามเณร มาเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดปฐมยัถยิกาวาส แล้ว
ตามพระอาจารย์นนท์ลงมาอยู่วัชชนะสงครามในกรุงเทพฯ

ถึงรัชกาลที่ ๔ เมษมโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ ขึ้นไปอุปสมบทที่วัด
บางพด กว้อยอยู่ใกล้บ้านเดิม พระปลัดซึ่งเป็นเจ้าอธิการวัดบางพด
เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วกลับลงมาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่วัชชนะ
สงคราม ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นเปรียญ ๔ ประโยคตามญ

• อิกน้อ • ทำ แปลประโยค ๔ เมษเป็นพระราชาคณะแล้ว

(เทียบเท่าเปรียญไทย ๕ ประโยค) แลได้ไปนตำแหน่งพระครูราชปริศ
ไยรั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดขจรมงคลอยู่คราว ๑ ในปลายรัชกาลที่ ๔
เข้าใจว่าเมื่อบวช ป.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นราชาคณะที่พระอุคมญาณ
แล้วไปศกให้อารามมาครองวัดชนะสงคราม

ถึงรัชกาลที่ ๕ (บ่โตไม่โตความแน่) ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ที่พระสุเมธจารย์ บริหารธรรมขันธ์ รามัญสงฆคณาธิบดี ตำแหน่ง
เจ้าคณะใหญ่พระสงฆ์รามัญ มีถานานุกัก ตั้งถานานุกรมได้ ๕ รูป
คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ ต่อมามีความผิดด้วยลงทัณฑ์กรรมพระปลัดวัดปรมัย
ปิการาศเกินความผิด ต้องลดยศเป็นพระอุคมญาณอย่างเดิมคราว ๑
ถึงบชวต พ.ศ. ๒๔๓๑ จึงทรงตั้งกลับเป็นพระสุเมธจารย์อีกต่อมา

พระสุเมธจารย์ ศรี ถึงมรณภาพในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ
ฉนวนศักร เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ บชวต พ.ศ. ๒๔๕๕ อายุ ๗๘ ปี

พระราชาคณะชั้นเทพ

หม่อมราชวงศ์ พระราชพงศ์ปฏิพัทธ สมณศักดิ์เสมอเทพ

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศ์ปฏิพัทธ วัดโสมนังควิหาร นามเดิม
หม่อมราชวงศ์ โสณ ถล้วยไม้ นครงเทพ นามฉายาว่า ญาณวโร
เป็นบุตรหม่อมเจ้าเนตร ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ กรมหมื่นสนทรวินัย
เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉนวนพรม เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ บจุล จลศักราช ๑๒๓๓
พ.ศ. ๒๓๗๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าโย ทรงเลี้ยงไว้ทใน
พระบรมมหาราชวัง แต่ยังเด็ก จนบรรพชาเป็นสามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๔ บวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนักสมเด็จพระพุฒาโฆษา
 จารบี ฉิม ทวีกรมหาราชทูต แล้วลาสิกขาไปอยู่บ้านบิดาจนอายุครบ
 อุปสมบท เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระกรุณาโปรดให้อุปสมบทที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดา
 ราม เข้าใจว่า สมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ เมื่อเป็นพระพรหมมณี เป็น
 พระอัครมหาบัณฑิต บวชแล้วไปอยู่วัดโสมนัสค้ำวิหาร เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ ตั้งแต่ยังเป็นพระพรหมมณีตลอดมา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธ
 สวรรย์ เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๑๘ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมา
 เข้าแปลเมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๒๕ อีกคราว ๑ แปลได้อีกประโยค ๑
 รวมเป็น ๕ ประโยค ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 มีราชทินนามว่า หม่อมราชวงศ์พระราชวงศ์ปฏิพัทธ์ พระราชทาน
 ตาลขัณฑ์แพรขลุ่ยอย่างหม่อมเจ้าพระราชาคณะให้ถือเป็นเกียรติยศ
 ต่อมาถึงขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๓๕ สมเด็จพระวันรัตน์ ทัษ ถึงมรณภาพ
 จึงโปรดให้ครองวัดโสมนัสค้ำต่อมา

ครั้นถึง ร.ศ. ๑๑๘ ทรงยกขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลื่อนสมณ
 ศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เสมอตำแหน่งเทพพิเศษ มีสำเนา
 ททรวงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนยศพระราชาคณะปฏิพัทธ์ มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งเทพ
 พิเศษมีนามว่า พระราชวงศ์ปฏิพัทธ์ จรจรมานวัตรวณินายก ตรีขลุ่ย
 ขลุ่ย มหาคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดโสมนัสค้ำวิหาร

พระอารามหลวง มนต์ยัศวราคาเทือนละ & ตาลิ่งกิง มีถานานศักดิ์
 ครอบงำถานานกรมไค้ & รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓
 พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎกา ๓ รวม & รูป

หม่อมราชวงศ์พระราชพงศปฏิพัทธ์ ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ตรงกับขัษวาล พ.ศ. ๒๔๔๕
 อายุ ๖๒ ปี

พระเทพโมลี แก้ว

พระเทพโมลี (๑๗) วัคัฆรณพาราม นามเดิมว่า แก้ว นาม
 ฉายาว่า สังขสัทโธ เป็นชาวบ้านบางคนาศรีแขวงจังหวัดนนทบุรี
 เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉนวนจันทร์ เดือน ๑๐ ค่ำ ๒๒๖๖
 จุลศักราช ๑๒๐๖ พ.ศ. ๒๓๘๗

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุ ๑๕ ขัษวรพชาเป็นสามเณร อยู่ทวัดเฉลิม
 พระเกียรติ ศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระปริชาเฉลิม เกษ จน
 อุปสมบทที่วัดนั้น เมื่อขัษว พ.ศ. ๒๔๐๗ พระปริชาเฉลิม เกษ เป็น
 พระอุปัชฌาย์ แล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ทวัดเฉลิมพระเกียรติ
 ต่อมา ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเมื่อในรัชกาลที่ ๔ ครังหนึ่ง แปลตก
 หาได้เป็นเปรียญไม่

ถึงรัชกาลที่ ๕ ลงมาศึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระมหา
 น้อย ทวัดหงษ์รัตนาราม แล้วไปอยู่ทวังมัสตขาวาศ ศึกษาพระปริยัติ
 ธรรมในสำนักพระปริยัติธรรมธาดา ซึ่ง บ้าง พระมหाराชครูโปวิท

ยัง บ้าง พระโหราธิบดี บัว บ้าง พระยาธรรมปรีชา บุญ บ้าง สมเด็จ
 พระวันรัตน์ แดง บ้าง ถึงขมะเม็ย พ.ศ. ๒๔๓๓ เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ที่พระที่นั่งกุศลิตมหาปราสาท ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาถึง
 พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 ได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค แปลที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 คราวขมะเม็ย พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้อีกประโยค ๑ เป็น ๕ ประโยค ถึง
 พ.ศ. ๒๔๒๘ เข้าแปลที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีก
 ครั้งหนึ่ง แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงชวต พ.ศ. ๒๔๓๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระปรีชา
 เฉลิม ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเฉลิมพระเกียรติ เป็นเจ้าคณะเมืองนนทบุรี
 เมืองนนทบุรียกอน ๘ แรม ๓๕ คำ

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็น
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชาโมลี แล้วโปรดให้อาราธนาลงมาครอง
 วัดมทรณพาราม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระปรีชาเฉลิม เป็นพระราชาโมลี ศรีปาวจนภรณ์
 สถิตยณวัดมทรณพารามวรวิหาร พระอารามหลวง มินติยภัตตราคา
 เกอนละ ๔ คำตั้งบาท มีถานาคึกคึกควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ
 พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ในปลายชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ นั้น ทรงเลื่อนเป็นพระเทพโมลี
 มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชาโมลี เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรา มหา
 ธรรมกถึกคณฤศร์ ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมทรณพาราม

รวริหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคาเคื่อนละ ๔ ตำลึงกึ่ง มีถานา
นุคักคิควรตั้งถานานกรมใต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆ
วิสิต ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎฎกา ๓ รวม ๔ รูป
พระเทพโมลี แก้ว ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันที ๑๕
สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๘ ทรงกบขระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ อายุได้ ๖๖ ปี

พระเทพกระวี นุ่ม

พระเทพกระวี (๑๖) วัดเคืออวลย์ นามเดิมว่า นุ่ม นามฉายาว่า
สุจินโธ เป็นราชินิกุลบางช้าง บุตรพระราชานวงศ์ เมฆ เกิดใน
รัชกาลที่ ๓ เมื่อขง รุคคักราช ๑๑๘๘ พ.ศ. ๒๓๖๘ เมื่อยังเยาว์
เข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กได้กาที่
ทรงบาตร ครั้นเติบโตใหญ่ออกมาอยู่นอกวัง เล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
สำนักพระโหราธิบดี สุข มาจนอายุครบอุปสมบท บวชที่วัดเคืออวลย์
เมื่อขมรเมษ พ.ศ. ๒๓๘๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
เป็นพระอุปชฌาย์ บวชแล้วอยู่วัดเคืออวลย์ เรียนพระปริยัติธรรม
สำนักพระเทพโมลี เขียม ต่อมา
ถึงรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระเทพโมลี เขียม ถึงมรณภาพแล้ว ทรง
ตั้งพระมหาพุ่มเป็นพระราชาคณะ ที่พระอริยกระวี ครองวัดเคืออวลย์
ท่านได้เป็นตำแหน่งพระปลัดในถานานกรม ครั้นพระอริยกระวี พุ่ม ถึง
มรณภาพ 11/03 จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสุคนฺธนาภรณ์ ครอง

วัดเครือวัลย์ แล้วโปรดให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นการพิเศษที่ใน
พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลถวายนำพระที่นั่งไต้ปืน
เปรียญ & ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพกระวี
เมธธวัณพมเทือน & แรม & คำ ขเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ (สำเนาทรงตั้ง
หาไม่พบ)

พระเทพกระวี นิม ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันที่ ๑๘
สิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐ ทรงกนิขเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ อายุได้ ๖๗ ปี

พระเทพมนี อิม

พระเทพมนี (๑๒) วัตรราชบุตร นามเดิมว่า อิม นามฉายาว่า
จันทสิริ เป็นชาวย่านเจ้าเจ็ดแขวงกรุงศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๓
เมื่อฉวันจันทร์ เดือน ๑๐ แรม ๓๐ ค่ำ บรมแม่ จุลศักราช ๑๒๐๘ พ.ศ. ๒๓๘๐
ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุได้ ๓๐ ปี ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่ใน
สำนักพระอาจารย์อิน วัดเทพรงษิตบ้านเจ้าเจ็ด จนอายุ ๑๓ ปีบวชเป็น
สามเณร แล้วลงมาอยู่วัฒนาชยณะในกรุงเทพฯ เรียนพระปริยัติธรรม
ในสำนักพระขรรค์โกศล ช่อม บ้าง ในสำนักสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
แสง แต่เมื่อยังเป็นเปรียญบ้าง ที่สำนักอาจารย์ ช่อน บ้าง ที่สำนัก
พระโหราธิบดี ชม บ้าง เมื่ออายุ ๑๘ ปีได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้ง
แรกที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขยวด พ.ศ. ๒๔๐๗
ไต้ปืนเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อปีระโง พ.ศ. ๒๔๓๓ อุปสมบทที่วัดราชบูรณะ
สมเด็จพระวันรัตน์ สมบุญ แต่ยังเป็นพระธรรมวโรดมเป็นพระอุปัชฌาย์
แล้วเข้าแปลปริยัติธรรมที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้ง ๓
เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๔๓๘ แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเช่น ๔ ประโยค ต่อ
มาไทโป้นตำแหน่งพระครูปลัด ในงานานุกรมของสมเด็จพระพุทธโฆษา
จารย์ แสง เมื่อเป็นพระธรรมไตรโลก และเช่นพระธรรมวโรดม

ถึงรัตนโกสินทรศก ๑๑๒๒ ตรงกับปีระเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้ง
เป็นพระราชาคณะเนื่องในงานพระราชพิธีสมัญญาศึก เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม
เป็นที่พระศรีธรรมมณี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระครูปลัดสวัญมุนีสุดคุณเปรียญ ๔ ประโยค วัดราชบูรณะ
เป็นพระศรีธรรมมณี ที่พระราชาคณะ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๔ ตำลึง
ขอพระคุณจงรับวัชรพระพุทธรูปศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอภิภรณ์
และอนเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามไทยสมควร จงเจริญ
ศุขสวัสดิ์ในพระพุทธรูปศาสนาเทอดู

ตั้งแต่วันที่ ๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒๒ พระพุทธรูปศาสนาถล
๒๔๓๖ พรรษา เป็นวันที่ ๘๑๕๗ ในรัชกาลที่ ๕ ขึ้น

ต่อมาถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
ที่พระราชเมธี ศรีประสาธน์สุตาคม เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม มีสำเนา

ให้เลื่อนพระศิริธรรมมณี เป็นพระราชเมธี ศรีประสาธน์สุตาคม
 สถิตย์ณวัดราชบูรณวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ
 ๕ ตำลึงบาท มีถาดานาคักคิครวตั้งถาดานุกรมใต้ ๓ รูป คือพระครูปลัด ๓
 พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึงขกณ พ.ศ. ๒๔๔๖ โปรดให้อารามนาไปครองวัดขพิตรภิรมช
 ต่อมาดงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๗ โปรดให้เลื่อนเป็นพระเทพมุนี เมื่อ
 วันที่ ๑๖ มีนาคม แล้วโปรดให้อารามนากลับมาครองวัดราชบูรณะ มี
 สำนาคทรงตั้งถาดาน

ให้เลื่อนพระราชเมธี เป็นพระเทพมุนี ศรีวิสุทธิศีลาจารย์ ญาณ
 นายก ขิขฎกธรา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม ความวาสี สถิตย์ณวัด
 ราชบูรณวราชวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
 กิ่ง มีถาดานาคักคิครวตั้งถาดานุกรมใต้ ๔ รูป คือพระครูปลัด ๓
 พระครูสังฆวินัย ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป
 พระโพธิวงศาจารย์ ผ่อง

พระโพธิวงค์ (๗) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า ผ่อง เป็นชาว
 เมืองเพชรบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมะเมียบ รุคคักราช ๑๑๗๒
 พ.ศ. ๒๓๕๓

ในรัชกาลที่ ๓ เมื่ออายุ ๑๐ ปี ไปเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนัก
 พระอาจารย์ มี ทวดคองคาราม แล้วบวชเป็นสามเณรเข้ามาเล่าเรียน
 พระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดมหาธาตุในกรุงเทพฯ ฯ

กรุงรัตนโกสินทร์ ๓ กลับไปอยู่สมทบท้าวทิวทองเมืองเพชรบุรี เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๗๓ พระอาจารย์เพชรเจ้าอธิการวัดทิพย์ใหญ่เป็นพระอุปัชฌาย์
อยู่สมทบแล้วกลับเข้ามาแล้วเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในกรุงเทพฯ อยู่
ที่วัดมหาธาตุ ๗ พรรษา แล้วไปอยู่วัดกัลยาณมิตร ได้เข้าแปลพระปริยัติ
ธรรมครั้งแรกที่ในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค

เมื่อพระมหาดวงเข้าแปลหนังสือครั้งแรกเกิดเหตุเบียดเบียนกันใน
ระหว่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงผนวชเป็นพระ
ราชาคณะ กับพระพทอโฆษาจารย์ ฉิม วัดโมลีโลก เล่ากันมาว่า
ในประโยคอันหนึ่ง พระมหาดวงแปลว่า ดุเมห อินว่าท่านทั้งหลาย
นิสิตถ จงนั่ง อาสนะ ในอาสนะ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ไม่โปรด พระมหาดวงจึงแปลใหม่ว่า อาสนะ เห็นอาสนะ พระพทอ
โฆษาจารย์ไม่ชอบ แต่แปลย้ายไปอีกมาอย่างนี้อยู่ช้านาน พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งสารพระมหาดวงว่าจะตก จึงดำรัส
สั่งว่า นั่งในอาสนะนั้นจะนั่งอย่างไร จะฉีกอาสนะออกให้เป็นช่องแล้วเข้า
ไปนั่งในช่องนั้นฤๅ ฤๅว่าจะเอาอาสนะนั้นคลุมแล้วเข้าไปนั่งในคลุมนั้น
พระพทอโฆษาจารย์ได้ฟังก็โกรธ กล่าววาจาหยายคายว่าทุกวันนี้เพราะ
คิดถึงพระเดชพระคุณของพระเจ้าแผ่นดินดอก จึงได้มาไล่หนังสือ ถ้า
หาไม้ก็ไม้ปรารถนาดินมาให้จับหัวแม่ตีน ความทรายถึงพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงซักเคืองพระพทอโฆษาจารย์ฉิม ห้ามมิให้
นิมนต์เข้าพระราชมณเฑียรอยู่ช้านาน แลทรงมอบการไล่หนังสือพระวาทาน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบัญญัติขาศักดิ์แต่บัดนั้นมาจน

ตลอดรัชกาลที่ ๓ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ พอพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวเสด็จเสด็จถึงฉะเชิงเทราสมขัติ พระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม มีความ
หวาดหวั่นต่อราชภัยเป็นกำลัง ถึงคึกจะหลบออกไปอยู่เมืองเพ็ชรบุรี แต่
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวหาทรงพยายามไม่ กลับทรง
สถาปนาเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฉิม
ยังเกิดความเลื่อมใสในพระคุณธรรม จึงแต่งคาถา ยัม ยัม เทวมนัสสำน
มังคลัตถาย ภาสติ ถวาย ได้โปรดให้พระสงฆ์สวดทำยสวคมนต์ในพระ
ราชฐานมาจนตราขเท่าทกวัน

ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ พระมหา่อง เข้าแปลพระปริยัติธรรม
อีก ๒ ครั้ง แปลได้ครั้งละ ๒ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระธรรมภาณพิลาศ
แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดจันทาราม

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระโพธิวงศา
จารย์ เมื่อขวอก พ. ศ. ๒๔๓๕ แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัด
ราชบูรณะ ต่อมาด้วยความฝักค้วรัชฎากานินต์ในงานพระราชพิธีฉัตร
มงคลแล้ว โปรดนิมนต์ที่อินทวัย เข้ามาไม่ทันพระราชพิธี ต้องลดยศ
ลงเป็นพระธรรมภาณพิลาศอย่างเดิม ครั้นขวอก พ. ศ. ๒๔๒๓ โปรด
ให้อาราธนาไปครองวัดประยุรวงษาวาศ พระราชทานตาลขั้ตรแฉกหัก
ทองขวางประคัขพลอย แฉนคัขภั้ตรเสมอที่เป้นชั้นเทพอย่างเดิม

พระธรรมภาณพิลาศ ่อง ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขฉลุ

พระเทพเมธี ครุฑ

พระเทพเมธี (๓) วัฑสามพระยา นามเดิมว่า ครุฑ เป็นชาว บ้านสวนหลวง อำเภอท่าเรือ แขวงกรุงศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อชวศก จุลศักราช ๑๒๑๔ พ.ศ. ๒๓๙๕ บวชเป็นสามเณรลงมาแล้วเรียน พระปริยัติธรรมอยู่ที่วัดสามพระยาในกรุงเทพ ฯ

ถึงรัชกาลที่ ๕ อายุครบอุปสมบท กลยขึ้นไปอุปสมบทที่วัด บ้านเค็ม เมื่อชวศก พ.ศ. ๒๔๓๕ แล้วกลยลงมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดสาม พระยาต่อมา ใ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อชวศก พ.ศ. ๒๔๓๙ ใ้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาเข้าแปลที่ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์อีกครั้ง ๑ เมื่อมีมะเม็ช พ.ศ. ๒๔๒๕ แปลใ้ได้อีก ประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค

ถึงมีแสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณ สมโพธิ คงอยู่ที่วัดสามพระยา ต่อมาถึงชวศก พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงเลื่อน เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชาธระวิ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ใ้เลื่อนพระญาณสมโพธิ เป็นพระราชาธระวิ นรสีห์พจนบัลลังทน สติถย์ณวัฑสามพระยาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราค่าเดือน ละ ๔ ตำลึงบาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมใ้ ๓ รูป คือพระครู ปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูไขฎฎกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึง ร.ศ. ๑๒๘ ทรงยกยพระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงเลื่อนเป็น พระเทพเมธี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

มียศเสมือพระราชกษัตริย์ ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ไปรักษาเมือง
รักษาพระพรหมบาท มีถาวรศักดิ์ & รูป คือพระครูปลัด พระครู
วินัยธร พระครูวินัยธรรม พระครูสมุห์ พระครูโยฎกา เสมือพระราช
กษัตริย์ใหญ่

พระมณฑลเทพ เทียง ถึงมรณะภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันท ๑๕
มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๗ ตรงกับขจอ พ. ศ. ๒๔๔๑ อายุ ๗๖ ปี
ตำแหน่งพระมณฑลเทพน เมื่อครั้งทรงเป็นพระครูข้าง เป็น
พระราชกษัตริย์ข้าง เป็นตำแหน่งเจ้าคณะพระพรหมบาท มีปรากฏทรงตั้ง
เมื่อรัชกาลที่ ๔ องค์ ๓ เดิมเป็นพระราชกษัตริย์พระธรรมดวาร อยู่วัด
ธรรมวาจาทรงศรีอยุธยา ทรงตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงพระพรหมบาท
มีตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้เติมชื่อพระธรรมดวารว่า พระธรรมดวาร มหาคณิศรศรี
สุนทรเทพมณี ปัทมาธิษฐานเจดีย์เขตรนครสงฆนายก อริยญิกคิลกโลก
ประสาธาทารย์ คณะสารประสิทธิ์ศีลขันตี อริยวาสิ ที่เจ้าคณะแขวง
พระพรหมบาท มีนภทวิเทือนละ ๓ คำตั้ง ตั้งแต่ณวันพมเดือน ๑๓
แรม ๕ ค่ำขกญตวิศก พทศสาสนกาล ๒๓๙๔

พระมณฑลเทพ เอี่ยม

พระมณฑลเทพมณี (๒) วัตรราชสีทธาราม นามเดิมว่า เอี่ยม
นามฉายาว่า เกสรวิภิช สกลเป็นพรหมณ์ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อณวัน
พฤหัสย์คี่ เดือนย แรม ๓๐ ค่ำ ขจอ รุศคักราช ๓๒๐๐ พ.ศ. ๒๓๗๑
ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุ ๓๕ ปีไปเป็นศิษย์พระญาณสังวรเถร อยู่
ที่วัดราชสีทธ แล้วบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุได้ ๑๗ ปี ศึกษาอักษร

สมัยแลเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักมหาควงทวศิวราชสีทธรณ์ ครั้น
อายุครบอุปสมบทบวชทวศิวราชสีทธรณ์ เมื่อขบมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒ พระวินัย
วัฑฒิต วัฑฒิตนารามเป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วศึกษา
วิปัสณากรรมอยู่ในสำนักพระสังฆวานวงศ์ เมฆ ต่อมา ได้เป็นพระพิธีธรรม
วัฑฒิตนารามแต่ในรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นพระโยฎกาในदानานุกรมของพระสังฆวานวงศ์
เมฆ แล้วได้เป็นพระปลัดदानานุกรมพระสถิตยาศาจารย์ ต่อมาได้
ถวายเทศน์กัณฑ์วันประเวศ ทรงตั้งเป็นพระครูพิเศษพระครูพนโกศล
เมื่อขบถ พ.ศ. ๒๔๓๐ ครั้นถึงขบถ พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงตั้งเป็น
พระราชาคณะพระสุธรรมจริคุณ เมื่อวันท ๑๕ กันยายน ในชั้นทรง
เลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่พระมงคลเทพมุนี สมณศักดิ์เสมอ
ชั้นเทพ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระสุธรรมจริคุณ เป็นพระมงคลเทพมุนี ครั้น
ไพบวัน ปรินิพตประเทศ เขตอรัญวาสีพิตร สถิตโดยพระพุทธรูปแก้ว
คณะพระพุทธรูป มีนคยภัตตราคาเคื่อนละ ๓ ตำลึงถึง มีदानานคักคิ
ควรทั้งदानานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระ
ครูวินัยธรรม ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎกา ๑ รวม ๕ รูป

พระมงคลเทพ เข้ม ได้เป็นผู้ช่วยพระพตมาจารย์ มา คแล
การวัฑฒิตพระพุทธรูปมาจนรราชูปถลาพ จึงถวายพระพรลาจากนาค
พระคณวงศ์ สนั่น

พระคณวงศ์ (๑) วัฑฒิตปรมมัยยิกาวาศ นามเดิมว่า สนั่น นาม
ฉายาว่านาคสันติโก เป็นบุตรจกกายเซ็ง ปลัดทกองรามัญ บ้านคำหนัก

แขวงจังหวัดนนทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อฉนวนเสี้ยว เกษิน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ยวอก จศศักราช ๑๓๑๘ พ.ศ. ๒๓๗๘ ยวอกเป็นสามเษรแต่ อายุ ๑๒ ปี คึกษาพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระสเมธิตจารย์เฒ่า ทวดเกาะบางพด

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี ลงมาอยู่วัดชนะสงครามใน กรุงเทพฯ เฒ่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระไทรสรธัชชะ พา แต่ยังเป็นพระปลัดอยู่ จนอายุครบชัษ่มขท ๕๕ ปีไปเวยพระที่วัดเกาะ บางพด เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ พระไทรสรธัชชะ วัดปรมย์ยักกวาศ เป็นพระอชฌนาย อยู่ชัษ่มขทแล้วเฒ่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนัก พระครูอินทมน ทวดเกาะบางพด ๒ พรรษา แล้วจงลงมาอยู่ชัษ่มขท ในกรุงเทพฯ เฒ่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระรามอินทน์ ขม ต่อมาอีก ๓ พรรษา พระไทรสรธัชชะเป็นพระอชฌนายตั้งให้เป็น พระปลัดในถานานกรม จึงกลัษชันไปอยู่ชัษ่มขทที่วัดปรมย์ยักกวาศ แล้วเข้า แปลพระปริยัติธรรมที่พระอชฌนายวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อชัษวท พ.ศ. ๒๔๑๘ ให้เป็นเปรียญ ๓ ประโยครามัญ เกียชตัวย ๔ ประโยค

ในรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระคุณวงศ์ ครอบ วัดปรมย์ยักกวาศ เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๔ ต่อมาถขมะเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ มียศเสมอชัษเทพ ทรงราชทินนาม ตามเดิม

พระคุณวงศ์ สัน ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๕๓ อายุได้ ๗๒ ปี

พระคุณวงศ์ จู

พระคุณวงศ์ (๒) วัดปรมัยยิกาวาศ นามเดิมว่า จู นามฉายา ว่า สิงโง เป็นบุตรสมิงปราบหงษา นายกองมอญ บ้านตะโน แขวง จังหวัดพระตะมอาน เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉวันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ ปีฉลู ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๓๗๖ ทรงนับเป็นสหชาติในรัชกาลที่ ๕ บวชเป็นสามเณรแต่อายุ ๑๓ ปี ศึกษาอยู่ในสำนักพระครูนิโรธมุนี วัดบางตะโน มาเรียนที่พระอาจารย์ นน วัดคู้ข้าง

ถึงรัชกาลที่ ๕ มาอยู่วัดปรมัยยิกาวาศ เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักพระคุณวงศ์ สน แล้วลงมาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนัก พระไทรสรธัชช เชน แต่ยังเป็นเปรียญอยู่วัดบวรนิเวศพรรษา ๓ แล้ว จึงกลับขึ้นไปอุปสมบทที่วัดบางตะโน เมื่อบระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ พระ ไทรสรธัชชวัดเสาชิงกองเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วมาอยู่วัดปรมัย ยิกาวาศ ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระคุณวงศ์ สน ต่อมา

เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อบชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เป็นเปรียญ ๒ ประโยคความฉัญ เทียบด้วย ๓ ประโยค แล้วศึกษาในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ แดง วัดสทศันต่อมา ถึงย มะเมีย พ.ศ. ๒๔๖๕ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธ สวรรย์ แปลได้อีกประโยค ๓ เช่น ๓ ประโยค ต่อมาถึงบระกา พ.ศ. ๒๔๖๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม อีก ครั้ง ๑ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๔ ประโยค จบเกณฑ์เปรียญวามฉัญ

ถึงชกาล พ.ศ. ๒๔๓๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระบรมมหาราชวัง
แล้วโปรดให้อารามนาไปครองวัดกัวยวมงคล ต่อมาถึงบมะแม พ.ศ. ๒๔๕๐
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระคณวงค์ มัยศเสมอชันทพ เมื่อ
วันที่ ๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๖ แล้วโปรดให้อารามนาขึ้นไปครองวัดปรมัย
ยิกาวาศ

พระคณวงค์ ขู ถึงมรณภาพในรัชกาลปัตยุบันนี้ เมื่อวันที่ ๑๒
กรกฎาคม บมะแม พ.ศ. ๒๔๖๒ อายุ ๖๗ ปี

พระราชมนุ บัน

พระราชมนุ (๓) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่า บัน นาม
ฉายาว่า ปุณฺณโก เป็นชาวบ้านตลาดเกรียบ แขวงกรุงศรีอยุธยา
เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อบวช จุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๓๐ ปี ลงมาบวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนัก
พระสมุห์ แยม ผู้เป็นอาวทวิคพระยวงค์ในกรุงเทพ ครั้นพระสมุห์
แยม ได้เป็นเจ้าอธิการวัดบางยี่ขัน ก็ตามไปอยู่ด้วยจนอายุได้ ๓๖ ปี
จึงย้ายมาอยู่เล่าเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดมหาธาตุ เวียนในสำนักพระ
โหราธิบดี สุข บ้าง หลวงธรรมานวัคทำงาน ร้อย บ้าง อาจารย์ โพธิ์ข้าง
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขบวช
พ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร อายุครบ
อุปสมบทเมื่อบมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๓ ขึ้นไปบวชที่วัดตลาดเกรียบ สมเด็จ
พระวันรัตน์ แห่ง วัดสุทัศน์ ขึ้นไปเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้ว
เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ อีกครั้ง ๑ เมื่อบมะเมษ

พ.ศ. ๒๔๒๕ แยกไป อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๕ ประโยค ต่อมา
เข้าแปลทั่วพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขระก ว.ศ. ๒๔๒๗ อีกครั้ง ๓
แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงยล พ.ศ. ๒๔๓๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระราชมุนี
แต่เมื่อสมณะศักดิ์ยังเสมอพระราชาคณะสามัญ คงอยู่วัดมหาธาตุ
ต่อมาถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘ เมื่อทรงตั้งตำแหน่งราชเพิ่มขึ้นใน
ทำเนียบพระราชาคณะผู้ใหญ่ จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
ตามราชทินนามเดิมเต็มสร้อย แล้วโปรดให้อำมาตยาไปครองวัดอรุณ
ราชวราราม มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชมุนี เป็นพระราชมุนี ศรีวิภูบาลังการ สถิตย
ณวัดอรุณราชวราราม วรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตร
ราคาเดือนละ ๕ ตำลึงยาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป
คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป
พระราชมุนี ขุน ถวายพระพรลาสิกขาเมื่อขระก พ.ศ. ๒๔๔๓

พระราชาคณะชั้นราช
พระราชโมลี แจ่ม

พระราชโมลี (๓) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า แจ่ม นามฉายาว่า
โกวิทญาโณ เป็นชาวย่านเกาะ จังหวัดสมุทรปราการ เกิดในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อฉวันจันทร์ เดือน ๕ ขน ๓๐ ค่ำชาล จุลศักราช ๑๒๒๗

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๓๗ ปี มาขอชดเป็นสามเณรในกรุงเทพฯ

อยู่ที่วัดจักรวรรดิราชาวาส เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระมหา

ขนิษฐาอายุครุขุขุสมทบ เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๒๗ กลับไปอยู่สมทบ

ที่วัดกลางจังหวัดสมุทรปราการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง

เมื่อยังเป็นพระธรรมไตรโลกเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วขนิษฐาอยู่

ราชบุรณะ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อมาในสำนักสมเด็จพระพุทธ

โฆษาจารย์ แสง ย่าง ในสำนักพระยาธรรมปริชา ญาณ ย่าง ได้เข้า

แปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขชาล

พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค แต่ในขั้นนั้นเองได้เป็นตำแหน่ง

พระครูปลัด สุวัฒนสุตคุณ ในถานานุกรมของสมเด็จพระพุทธโฆษา

จารย์ แสง เมื่อเป็นตำแหน่งพระธรรมวโรดม ต่อมาถึงขนิษฐา

พ.ศ. ๒๔๓๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ แปลได้ อีก ๓ ประโยค

รวมเป็น ๖ ประโยค แต่ในขั้นนั้นได้เลื่อนเป็นพระครูปลัด อเนกอรอด

ธรรมวิจิตร ในถานานุกรมของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระวรวงษา

มุนี คงอยู่วัดราชบุรณะ ต่อมาถึงขนิษฐา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงเลื่อนเป็นพระ

ราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชโฆสิ มีตำแหน่งที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระวรวงษา มุนี เป็นพระราชโฆสิ ศรีปวงนาภรณ์ สถิตย

ณวัดราชบุรณะรวมทวาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือน

ละ ๔ คำตั้งบาท มีถาดนาคักคีควรรตั้งถาดนาคกรมไต้ ๓ รูป คือ พระ
 ครุปลัต ๓ พระครุสมุห์ ๓ พระครุโยฎีกา ๓ รวม ๓ รูป
 ถึงขมมะเสง พ.ศ. ๒๔๖๐ พระราชโฆลี แจ่ม ถวายพระพรลาสิก
 พระราชโฆลี บัว

พระราชโฆลี (๔) วัดพระเชตุพน นามเดิมว่า บัว เป็นชาวกรุง
 ศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อขมแม่ จุลศักราช ๑๒๒๑ พ.ศ. ๒๔๐๒
 ถึงรัชกาลที่ ๕ บวชเป็นสามเณรลงมาอยู่กรุงเทพฯ อยู่วัด
 พระเชตุพนในสำนักพระวินัยธรรมฤทธิ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมไต้เจ้า
 แผลหนึ่งสัครั้งแรกทพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ไต้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค
 แต่ยังเป็นสามเณร เมื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว เข้าสอบพระ
 ปริยัติธรรม แผลไต้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

เมื่อขมวด พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสาธุศีลสังวร
 คงอยู่วัดพระเชตุพน

ต่อมาถึงขมเสง พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
 ที่พระราชโฆลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระสาธุศีลสังวร เป็นพระราชโฆลี ศรีปาวจนารถ สติภัย
 ณวัดพระเชตุพน วิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
 มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ คำตั้ง มีถาดนาคักคีควรรตั้งถาดนาคกรม
 ไต้ ๓ รูป คือ พระครุปลัต ๓ พระครุสมุห์ ๓ พระครุโยฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

พระราชโหม่ง บัว ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม
ขอมเมียบ พ.ศ. ๒๔๔๘ อายุ ๔๗ ปี

พระราชมนั ชม

พระราชมนั (๔) วัฑวณิเวศ นามเดิมว่า ชม นามฉายาว่า
สสมาหาโร เป็นราชินิกุลบางช้าง บุตรพระยาราชบุรี โนรี เกิดใน
รัชกาลที่ ๔ เมื่อวันที่ ๓ แรม ๓ ค่ำ ขวอก จุลศักราช ๑๒๒๒
พ.ศ. ๒๔๐๓

ในรัชกาลที่ ๕ เข้ามาถวายตัวเป็นศิษย์ สมเด็จพระมหาสมณะ
แต่แรกทรงผนวช ยังไม่ได้รับกรม ได้อุปสมบทที่วัดมกุฏกษัตริย์
เมื่อยมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๒๕ พระจันทโคจรคุณ ยัม เป็นอุปัชฌาย์

เมื่อสมเด็จพระมหาสมณะได้ทรงรับกรม เช่นกรมหมื่นวชิรญาณ
วโรรส ทรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกา ทรงตั้งให้เป็น
ตำแหน่งพระครูวิสุทธิสรวาท ในถานานุกรม เมื่อขระกา พ.ศ. ๒๔๒๗
แล้วเข้าแปลปรียัติธรรมครั้งแรก ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็น
เปรียญ ๓ ประโยค แล้วเข้าแปลอีกครั้ง ๓ เมื่อขหวท พ.ศ. ๒๔๓๓
แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๕ ประโยค ต่อมาถึงขมเสง พ.ศ. ๒๔๓๖
ได้เลื่อนเป็นพระครูปลัดจูลานนายก ในสมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อ
เสด็จดำรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกา

ถึงขช พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโหม่ง

๑1/03/2565 ขหวทขวรรณเวศ ต่อมาถึงขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อนเป็นพระ

ราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชมนู เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๒
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมรโมลี เป็นพระราชมนู ตรีปิฎกालังการ สถิตย์
ณวัดขจรนิเวศราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัทรราคาเดือนละ
๖ ตำลึง มีถาบันนุคักกัควรตั้งถาบันนุกรมไค้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

พระราชมนู สม ถึงมรณภาพในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๒๗ ทรงกษยวอก พ.ศ. ๒๔๕๓ อายุไค้ ๔๘ ปี

พระราชเมธี ท้วม

พระราชเมธี (๒) วัฑฒิไซยญาทิ นามเดิมว่า ท้วม นามฉายาว่า
กัณณวโร เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉวันจันทร์ เดือน ๗ ขน ๗ ค่ำ
ขชาติ จลคักราช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๑๗ ปี ขวชเป็นสามเณรขในสำนัก
พระอรียมนั เอม ณวัดเทพศิรินทราวาศ ๒ พรรษา แล้วยไปเรียนพระ
ปริยัติธรรมขในสำนักพระสาสนโสภณ อ่อน แต่ขยังเป็นเปรียญขอยู่วัด
บุษผาราม แลไปเรียนในสำนักพระยาธรรมปริชา ขุณ ข้าง ไค้เจ้า
แปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อขระกา
พ.ศ. ๒๔๒๗ ไค้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ขยังเป็นสามเณร ถึงขจอ

พ.ศ. ๒๔๒๘ ขอุปสมขที่วัดเทพศิรินทราวาศ สมเด็จพระสังฆราช ส
เป็นพระอุษณาย ขวชแล้วกลขไปขอยู่วัดบุษผารามตามเดิม ต่อมา

เมื่อพระสาสนโสภณ อ่อน เป็นพระราชาคณะไปครองวัดพิไชยญาติที่ตาม
ไปอยู่ด้วย ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม เมื่อขาล พ.ศ. ๒๔๓๓ อีกครั้ง ๑ แปลได้อีก ๒ ประโยค
รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขมะเมฆ พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งเป็นพระครูปลัดศึกษาสาสน์
ตำแหน่งปลัดซ้ายในสมเด็จพระสังฆราช แต่คงอยู่วัดพิไชยญาติ
ถึงขจิว พ.ศ. ๒๔๔๑ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระเมธาธรรมรส
เมื่อฉวนที่ ๓๓ พุทธศักราช ต่อมาถึงขมะแสง พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลื่อน
เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชเมธี เมื่อฉวนที่ ๑๖ มีนาคม มีสำเนา
ที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเมธาธรรมรส เป็นพระราชเมธี ศรีประสาธน์สัตกม
สถิตย์ณวัดพิไชยญาติการามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตบรรดาศ
เคื่อนละ ๖ ตำลึง มีถานาคักคิควรตั้งถานานกรมได้ ๓ รูป คือ
พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป
ถึงขระภา พ.ศ. ๒๔๕๒ พระราชเมธี ท้วม ถวายพระพรลาสิก

พระราชเมธี จาย

พระราชเมธี (๓) วัดขวรรณเเวศ นามเดิมว่า จาย นามฉายาว่า
เชมโก เป็นชาวมืองนครศรีธรรมราช เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ
ฉวันจันทร์ เดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ ข้เกาะ จลศักราช ๓๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๓๐
ในรัชกาลที่ ๕ ได้ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่วัดวังควันออกแต่
อายุ ๓๐ ข้ เล่าเรียนในสำนักพระปลัดวอค แล้วเรียนพระปริยัติธรรม

ในสำนักพระครูกาชาด ย่อม เมื่อเป็นอธิการวัดวังควันนอก ต่อมา
 ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๓ อุปสมบทในฝ่ายมหานิกายที่วัดวังควันนอก พระ
 อาจารย์แก้ว เจ้าอธิการวัดจันทร์พ้อเช่นพระอุปัชฌาย์ ขวชได้พรรษา ๓
 ลงไปอยู่วัดโพธิ์ที่จังหวัดสงขลา เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนัก
 พระครูวินัยธรรม บุตร บ้าง พระอาจารย์เพชรเจ้าอธิการวัดไทรงาม
 บ้าง อยู่ที่จังหวัดสงขลาพรรษา ๓ แล้วจึงเข้ามากรุงเทพฯ มาอยู่
 วัดพระเชตุพน ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงศรีวร ไหวหาร
 เป็นพน ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๓ มีความศรัทธาขบขเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมยุติก
 ทวคัมภฏกษัตริย์ พระพรหมมณี แฝง เป็นพระอุปัชฌาย์ ศึกษาพระ
 ปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ แต่ยังไม่ถึงตำราพระยศ
 เป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสต่อมา

ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้เป็นพระครูปลัด ฉานานุกรมใน
 พระธรรมยาโมกข์ กรม เมื่อเป็นพระราชกรัวิ แล้วเข้าสอบพระปริยัติ
 ธรรม ในมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้เป็นนักเรียนโทเทียบด้วย ๕ ประโยค
 แล้วมาอยู่วัดบวรนิเวศ ถึงรัชกาล พ.ศ. ๒๔๔๐ โปรดให้ไปครอง
 วัดเครือวัลย์ แล้วได้เป็นตำแหน่งพระครูพิศาลสรภัญ ในฉานานุกรม
 สมเด็จพระมหาสมณะ ได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมในมหามกุฏราช
 วิทยาลัยอีกครั้ง ๓ ได้เป็นนักเรียนเอกเทียบ ๗ ประโยค

ถึงชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชกษัตริย์พระภักตร์มูมน
อยู่วัดศรีอโศกย์ ต่อมาถึงขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๔๘ ไปรคให้อารชนา
ไปอยู่วัดราชาธิวาส ครั้นถึงขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงเลื่อนเป็นพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชาเมธิ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๘
มีลาเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระภักตร์มูมน เป็นพระราชาเมธิ ศรีประสาธน์สุตาคม
สถิตย์ณวัดราชาธิวาสราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง มีถานานคักกัศิควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คช
พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลปัจจุบัน ถวายพระพรลาไปอยู่วัดท่าโพธิ์ จังหวัด
นครศรีธรรมราชคราว ๑ เมื่อขกญ พ.ศ. ๒๔๕๔ แล้วกลับมาอยู่
วัดขวรนิเวศ แต่เมื่อขมเมียบ พ.ศ. ๒๔๖๐

หม่อมเจ้าพระประภากร ขวรวิสุทธิวงศ์

หม่อมเจ้าพระประภากร ขวรวิสุทธิวงศ์ วัดขวรนิเวศ นามเดิม
ว่าหม่อมเจ้าประภากร นามฉายาว่า ปภากรโธ เป็นหม่อมเจ้าในสมเด็จ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ประสูติในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อขเถาะ ๑๒๑๗ พ.ศ. ๒๓๘๘ ทรงผนวชอยู่วัด
ขวรนิเวศแต่ยังเป็นสามเณร

ในรัชกาลที่ ๕ ใ้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระปริยัติธรรม
ธาดา ซึ่ง เป็นพื้น ทรงผนวชเป็นพระภิกษุในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

11/05/2565

เมื่อบกญ พ.ศ. ๒๔๓๗ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๕ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงตั้งกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังมีเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมพระ ๑ เป็นพระอภัยมณี ในรัชกาลทรงผนวชเป็นพระภิกษุขึ้นเข้าแปลพระปริยัติธรรมได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ได้พระราชทานศาลิบัตรเปรียญปูนค่าตอบแทนเป็นเกียรติยศพิเศษ

ถึงบมเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ บมเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระประภากร ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ มีอัสมาวิริยภาพเล่าเรียนพระคัมภีร์ปริยัติธรรมมาก จนได้แปลไล่สอบในที่ประชุมพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยได้ถึงภูมิเปรียญ ๕ ประโยค ดำรงคุณธรรมสมควรเป็นหม่อมเจ้าราชาคณะฝ่ายสมณศักดิ์ได้ จึงมีพระบรมราชโองการมาวพระบัณฑูรสรสังหนาทคำรัสสั่งให้สถาปนาหม่อมเจ้าประภากร เป็นหม่อมเจ้าราชาคณะชั้นพระนามคงเดิม เพิ่มสร้อยพระนามว่า หม่อมเจ้าพระประภากรขจรวิสุทธิวงศ์ มีอำนาจสมณศักดิ์เสมอพระราชาคณะ พระราชทานนิตยภัตเป็นยศชูชาราชาเถื่อนละ ๔ ตำลึง ขอราราณาให้รับชำระพระพุทธศาสนา เช่นการตั้งสอนแลรณย์อธิกรณ์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามโดยสมควรแก่กำลังแลยศถานานศักดิ์ซึ่งโปรดพระราชทานมานี้ ขอให้หม่อมเจ้าพระประภากรเจริญจิวิติกาล ในพระพุทธศาสนาเทอญ ๗

หม่อมเจ้าพระประภากร ทูลลาลาผนวชเมื่อบกญ พ.ศ. ๒๔๓๐

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ ชัชวาลย์

หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ (๒) วัฑฒวรรณีวงศ์ นามเดิมว่า หม่อมเจ้าชัชวาลย์ นามฉายาว่า ชลิต ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๓ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ ประสูติในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันอังคารเดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ชวด จุลศักราช ๑๒๒๐ พ.ศ. ๒๔๐๗ เมื่อยังเยาว์เล่าเรียนอักษรสมัยทั่ว แล้วเข้ามาเล่าเรียนในโรงเรียนหลวงที่พระตำหนักสวนกุหลาบที่ในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่แรกตั้งโรงเรียนขึ้น เล่าเรียนสอบวิชาหนังสือไทยได้ชั้นประโยค ๓ ในคราวแรกที่มาหาหลวงสอบได้

ถึงบวช พ. ศ. ๒๔๒๘ ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

แล้วไปทำทัฬหีกรรมที่วัดราชประดิษฐ์ สมเด็จพระสังฆราช สา แต่ยังเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เช่นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณะแต่ยังมีเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส กับพระอรหันโศภิตโลก เกศ เมื่อยังเป็นที่พระอธิการเป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงผนวชแล้วอยู่ที่วัดราชประดิษฐ์ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่ออาจารย์ รอดบ้าง อาจารย์บู้บ้าง แต่หาได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงไม่

ถึงบวช พ. ศ. ๒๔๔๑ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ เมื่อวันที ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๗ คราวเค็ยจกัย ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพมาจารย์ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุลงวัน ๕ ๑ คำ บัษเมียที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทร
ศก ๓๓๓ ๑ ๑ ๑

ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ ในพระเจ้าราช
วรวงศ์เธอ กรมขุนขนิษฐาไพศาลโสภณ ได้มีนวมชประพาศิพรหมจรรย์
ในพระบรมพุทธศาสนาหลายพรรษากาล ได้อุสาทะเล่าเวียนพระ
ปริยัติ แลเป็นอาจารย์พระสงฆ์สามเณรตามกำลัง นับว่าเป็นบรม
รัตนในราชตระกูล กิ่งรวงคุณธรรมสมควรจะเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ
ฝ่ายสมณศักดิ์

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสรุสิ่งหนาท คำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระชัชวาลย์ เป็นหม่อมเจ้าราชาคณะ มีราช
ทินนามในสัญญาบัตรว่า หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์ ตำแหน่ง
หม่อมเจ้าพระราชาคณะฝ่ายสมณะ มีอำนาจสมณศักดิ์เสมอพระราชา
คณะ พระราชทานนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง โดยสมควรแก่
คุณสมบัตินั้น จงจิรวุฑิตกาล เจริญอายุวรรณะ สุข พล ปฏิภาณ คุณสาร
ศิริสวัสดิ ในพระพุทธานุสาสนาเทอดู ๑

เมื่อเป็นพระราชาคณะแล้ว หม่อมเจ้าพระสังวรพรประสาธน์
ย้ายไปอยู่วัดบวรนิเวศ สิ้นชีพิตักษัยเมื่อวันที ๒๘ เมษายน ๒๔๖๖
พ. ศ. ๒๔๕๒ ชนมาอยู่ได้ ๓๖ ปี

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ เนตร

หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ (๒) วัชชนะสงคราม นามเดิม
ว่าหม่อมเจ้าเนตร ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๑ พระองค์เจ้าบัว

11/03/2565

ประสูติในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมระเมียบ รุกศักราช ๑๑๙๖ พ. ศ. ๒๓๗๗
 หม่อมมารดาเป็นธิดาเจ้าพระยามหาโยธา ทอเรียบ หม่อมเจ้าเนตร
 จึงมีญาติเป็นมอญมาก เล่ากันว่าเมื่อหนุ่ม ๆ นั้น หม่อมเจ้าเนตร
 ชอบแต่เที่ยวเตร่เกะกะ ไม่ได้ทำราชการ เมื่อในรัชกาลที่ ๕
 หนีออกไปเมืองรามัญครั้ง ๑ ไปเกิดศรัทธาจึงอุปสมบทที่ในรามัญ
 ประเทศแล้วกลับเข้ามา ก็หาได้โปรดให้เอาโทษทัณฑ์อย่างใดไม่
 มาอยู่ที่วัดชนะสงคราม ครั้นล่วงหลายพรรษามาทรงพระราชดำริ
 เห็นว่าหม่อมเจ้าเนตรมีศรัทธาในพรหมจรรย์จริง ก็พระราชทาน
 ไตรบัยอย่างหม่อมเจ้าพระที่ทรงผนวชเป็นสามัญ แล้วต่อมาทรงตั้งเป็น
 เปรียญยก ตามแบบอย่างเช่นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ใต้ทรงตั้งหม่อมเจ้าพระ ซึ่งมีได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมมาแต่ก่อน
 ถึงขมระ พ. ศ. ๒๔๔๖ เมื่อฉวนที่ ๘ กรกฎาคม เพลากลาง
 คืนไฟไหม้พระพุทธรูปรางคปาวาสาทที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต้อง
 เชิญพระมหามณเฑียรต้นปฏิมากรแก้วมรกตย้ายจากพระอโยสถ ไปไว้
 ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยให้ห่างอัคคีภัยในกลางคืนวันนั้น ครั้นเพล
 รุ่งสว่าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นห่วงพระ
 พุทธรูปสำคัญซึ่งยังอยู่ในพระอโยสถ เสด็จออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 แต่เช้า ทอดพระเนตรเห็นหม่อมเจ้าพระเนตรเข้าไปเยี่ยมเยียนพระมหา
 มณเฑียรต้นปฏิมากรก่อนผู้อื่น ทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้มีมีความกตัญญู
 จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่หม่อมเจ้าพระศีลวราลังการ เมื่อวัน
 ที่ ๓๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๒ ตรงกับขมระ พ. ศ. ๒๔๔๔

หม่อมเจ้าพระศิลาวิมลสาร สิ้นชีพตักษัย เมื่อวันที ๑๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ขณะอายุได้ ๘๓ ปี

หม่อมราชวงศ์พระสังวรวรรพระสาธน์ พยอม เสนิงวงศ์ ณกรุงเทพฯ

หม่อมราชวงศ์ พระสังวรวรรพระสาธน์ (๓) วิศวกรมวินทราราม นามเดิมว่า พยอม เป็นบุตรหม่อมเจ้าชาน ในพระประพันธวงศ์เชอ กรมหลวงเสนีบริรักษ์ เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อชวต จุลศักราช ๑๓๘๘ พ.ศ. ๒๓๗๘ เมื่อยังเด็กได้ไปศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระวินัยมุนี ยิว ทิวค้อมรินทร์

ถึงรัชกาลที่ ๔ อุปสมบทที่ทิวค้อมรินทร์ เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ พระวินัยมุนี ยิว เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วอยู่ที่ทิวค้อมรินทร์ต่อมา จนตลอดรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระครูวิเศษศีลคุณ ตำแหน่งพระครู พิเศษ เมื่อขมะเถาะ พ.ศ. ๒๔๒๒ ต่อมาถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ ทรง ตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระวินัยมุนี

ถึงขมะกฏ พ.ศ. ๒๔๔๒ เมื่อหม่อมเจ้าพระสังวรวรรพระสาธน์ ชัชวาลย์ สิ้นชีพตักษัย ทรงพระราชดำริเห็นว่า ตำแหน่งหม่อมเจ้าพระ ราชาคณะฝ่ายสมณะ มีหน้าที่เป็นประธานสงฆ์ในการพระราชพิธีบางอย่าง คือ พิธีพสมงคลเช่นต้น ตั้งแต่หม่อมเจ้าพระสังวรวรรพระสาธน์ เล็ก เป็นต้นมา ไม่มีหม่อมเจ้าที่จะเป็นแทน จึงทรงตั้งหม่อมราชวงศ์ พระวินัยมุนี เป็นที่พระสังวรวรรพระสาธน์ พระราชทานตาลขั้ตรแดงา แกะผูกอย่างพดด้วงของหม่อมเจ้าพระให้ถือเป็นเกียรติยศต่อมา

หม่อมราชวงศ์ พระสังวรวรประสาธน์ ถึงมรณะภาพในรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อณวันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ
๗๐ ปี

หม่อมราชวงศ์ พระราชพันธุ์ประพัทธ์ วอน เจษฎางกูร ฅกรุงเทพฯ

หม่อมราชวงศ์ พระราชพันธุ์ประพัทธ์ วัดสังเวชวิศยาราม นามเดิม
ว่า วอน เป็นบุตรหม่อมเจ้าเถร ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้นต้น
เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อบวชที่ จตุศักราช ๓๓๘๐
พ.ศ. ๒๓๗๐ ได้รัยพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อุปสมบทในพระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อในรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระ
สังฆราช ท่าน เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วไปอยู่ที่วัดสังเวชวิศยาราม
เมื่อยังเรียกว่าวัดบางลำภูนั้น เพราะอยู่ที่ใกล้วังเดิม

ถึงรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นตำแหน่งพระปลัดในถนนานกรมของพระ
บรมวิริย อยุ่ ซึ่งเป็นพระราชาคณะครองวัดสังเวช ครั้นพระบรมวิริย
ถึงมรณะภาพ จึงทรงตั้งเป็นพระครูราชพันธุ์ประพัทธ์ ตำแหน่งเจ้า
อาวาสวัดสังเวชวิศยาราม เมื่อบวชที่ พ.ศ. ๒๔๐๗ อยู่ในตำแหน่งนี้
มาตลอดรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อบวช พ.ศ. ๒๔๒๗
คงราชทินนามตามเดิมว่า พระราชพันธุ์ประพัทธ์

หม่อมราชวงศ์ พระราชพันธุ์ประพัทธ์ ถึงมรณะภาพเมื่อบวช
พ.ศ. ๒๔๔๓ อายุ ๗๓ ปี

รัชกาลที่ ๒

สมเด็จพระมหาสมณะกรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณะ ที่สังฆราช (๓๐) วัดบวรนิเวศ เป็นพระเจ้าลูกยาเธอ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติเมื่อณวันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ บวชกุลศักราช ๑๒๒๒ ตรงกับวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๓ เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ทรงศึกษาศึกษาอักษรสมัยในพระบรมมหาราชวัง ที่สำนักท่านนง อิทาพระศรีวิโรจน์ แลทรงศึกษาราชภาษาพิต่อพระยาปริยัติธรรมธาดา เขียม ทพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แล้วยทรงศึกษาวิชาเลขในสำนักกรมหลวงวรเสฐสูสุธา

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงศึกษาภาษาอังกฤษก่อนนายยอชแปเทอตัน ในโรงเรียนหลวงจนโสกันต์แล้ว ทรงผนวชเป็นสามเณรที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๔๓๖ สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังมีเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมพระเป็นพระอัครมัย ทรงผนวชแล้วเสด็จไปประทับณวัดบวรนิเวศ ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมต่อพระปริยัติธรรมธาดา ชัง ต่อมา ครั้นลาผนวชแล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้เสด็จเข้าไปรับราชการในออฟฟิศราชเลขาณการ ตำแหน่งพนักงานความฎีกา ในเวลาทรงปฏิบัติราชการอยู่นั้น ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมต่อพระปริยัติธรรมธาดา ชัง

ต่อมา จนพระชันษาครบอุปสมบท โปรดให้ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๒ สมเด็จพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังไม่เสด็จดำรงพระยศเป็นกรมพระ เช่นพระอุปัชฌาย์ พระจันทโคจรคุณ บรม วิทมังกุฎกษัตริย์เป็นพระกรรมวาจาจารย์ ทรงผนวชแล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศแล้วต่อมาเสด็จไปประทับ ณ วัดมังกุฎกษัตริย์ข้างทรงศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระพรหมมุนี แฝง แต่เมื่อยังเป็นเปรียญต่อมา จนบั้นเฒ่า พ.ศ. ๒๔๖๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พระราชอาคันตุกะใหญ่ประชุมกันที่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร แล้วให้เสด็จเข้าแปลพระปริยัติธรรมถวายนำพระที่นั่งทรงแปลได้ ๕ ประโยค จึงทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นและพระราชอาคันตุกะทรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะรองคณะธรรมยุติกา เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๓๒ ค่ำ บั้นเฒ่า พ.ศ. ๒๔๖๔ มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศกมัตถิ์ พระพุทธศาสนาเป็นอภิศถาตลอดแล้ว ๒๔๖๔ พรรษา บัณฑิตนักกลสิขะสังวัจฉระ ฌคุณมาศกาฬพิภยทวารทสิคคิครุวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑ ด ๑ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ เมื่อยังเสด็จอยู่ในพระวาศวิไลย ใ้รับราชการฉลองพระเดชพระคุณเป็นเจ้าพนักงานสารบบความฎีกา ก็ทรงพระอุสาหพากเพียรมีใ้เก็บกร้วนย่อหย่อน ทั้งในเวลานั้นก็กำลังทรง

เรียนพระปริยัติธรรมอยู่ด้วย ก็ทรงพระอัสสาหะมิได้ขาดทั้งราชการแล
 การเล่าเรียน แลประพฤติกพระองค์สิ้นโทษสุภาพเรียบร้อยดี มีศรัทธา
 เชื่อมต่อในพระรัตนไตรยเป็นอย่างยิ่ง จนทรงพระกรุณาเห็นว่า พระ
 เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพ คงจะทรงพระผนวช
 ยืนยาวในพระพุทธศาสนาได้เป็นแท้ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัส
 ถวายแก่ได้กราบบังคมทูลว่า ถ้าจะลาผนวชแล้วคงจะลาผนวชในแผ่นดินแรก
 จึงมีพระบรมราชโองการเป็นคำปฏิญาณไว้ว่า เมื่อใดนับแต่พระองค์เจ้า
 พระมนศยานาคมานพทรงพระผนวชครบสามแผ่นดินแล้ว จะพระราชทาน
 อิศริยยศเลื่อนชั้นเช่นพระองค์เจ้าต่างกรมฝ่ายบรมพิชิต การซึ่งดำรัส
 ไว้ทั้งนี้ ก่อนแต่พระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพทรงผนวชเป็นช้านาน
 ครั้นถึงกาลกำหนดพระชนมายุพระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพทรงผนวช
 ในพระพุทธศาสนา จำเริญแต่นั้นมาก็ทรงเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ด้วยอุสาหความเพียรอันแรงกล้าจนภายหลังได้แปลพระคัมภีร์ ในที่ประชุม
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ในพระที่นั่งบรมมหาราชสถิตย์มโหฬาร ได้ถึงทหา
 ประโยคคึกคักอันโดยฉับไว มีได้เป็นที่สงไสยเคลือบแคลงแห่งผู้
 ทั้งปวงเป็นที่สรรเสริญทั่วหน้า

อีกประการหนึ่งพระองค์เจ้าพระมนศยานาคมานพนี้ ก็บริบูรณ์
 ไปด้วยอุปโภคคุณงามารข้างฝ่ายคุณวิบุลย์ เสมอด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ
 ทั้งปวง มิได้มีความข้องขัดสิ่งอันใด ทั้งสติปัญญาวิชาคุณก็ยิ่ง
 ไว้ในราชกิจอันยิ่งใหญ่ แลทราบบ้างภาษาอังกฤษก็มาก ถ้าเสด็จอยู่เป็น
 คุณก็สถิตย์ดำรงไว้บริวารราชการฉลองพระเดชพระคุณมีตำแหน่งเป็นที่ไว้วาง

พระราชฤๅไทยไค้เป็นแท้ ซึ่งทรงยากขึ้นหันไปฝ่ายข้างบรรพชิต
คิงนี้ ก็ควรเห็นว่าทรงศรัทธาเชื่อถือพระรัตนไตรยเป็นแท้แลเห็นความ
ศุขในสมณเพศปฏิบัติซึ่งเป็นความศุขอันเลอียดอย่างยิ่งเป็นมหัศจรรย์

จึงทรงพระราชดำริหว่าพระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าพระมนุชย
นาคมานพดังยังมีพระชนมายุน้อยอยู่ก็ แต่ประกอบด้วยศีลาทีคุณ
วิบุลยปรีชารอบรู้ ในพระปริยัติธรรม สมควรจะทำรงदानันดรศักดิ์โดย
ตำแหน่งในราชตระกูลแลพระพุทโธศาสนาไค้ ตามที่ไค้ทรงปฏิญาณ
ไว้แต่ในกาลก่อนนั้น ควรเป็นที่เคารพนับถือบูชา ของพุทธศาสนิก
ชนทั่วหน้า

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัฒนุสรุสิงหนาท ดำรัสสั่งให้
สถาปนาเลื่อนตำแหน่งยศพระเจ้าอนงยาเธอ พระองค์เจ้าพระมนุชยนาค
มานพ ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณ
บัฏว่า พระเจ้าอนงยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส สุนทรพรต
วิสุทธิพรหมจรรย์ วิมลศีลขันธธรรมวรยุต ศรีวิสุทธิดิถยานุนายก
ศาสนคิลกอรฆมานวาทย์ บริสัยขณารถพิตร เสกัสถิตยัถวิถยว
นิเวศวรารามวิหาร พระอารามหลวง มุสิกนาม ไค้ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐
ตามพระราชกำหนดอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม ในพระบรมมหาราชวัง
แลทำรงอิศริยยศฝ่ายสมณะศักดิ์เป็นเจ้าคณะรอง ในธรรมยุติกนิกายอีก
สงฆ์มีฉิมมยวรีเนวคาศิคณะ พระราชทานนิตยภัตรเป็นยศบูชา ราคา
เดือนละ ๖ ตำลึง ขออาราธนาให้ทรงรับอุปการะพระพุทโธศาสนาเป็นภาระ

สั่งสอน ช่วยบรรณอักษรพระภิกษุสงฆ์แลสามเณร ในพระอารามซึ่ง
 ชวนในคณะ โดยสมควรแก่กำลังอิศริยยศสมณศักดิ์ซึ่งพระราชทาน
 มา ณ ึ่งทรงเจริญพระชนมายุพรรณศุขพลปฏิภาณ คุณสารศิริสวัสดิ
 สถาพรพิพัฒน์เจริญวิฤทธิกาล ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ
 เมื่อทรงพระกรุณาโปรด ให้สถาปนาในตำแหน่งอิศริยยศศักดิ์ดัง
 นั้นแล้ว

- ให้ทรงตั้งเจ้ากรม เป็นหมื่นวิริยญาณวโรรส ถ้อยศักดิ์นา ๒๐๐
- ให้ทรงตั้งปลัดกรม เป็นหมื่นวรพรตยารุง ถ้อยศักดิ์นา ๔๐๐
- ให้ทรงตั้งสมุหยาญชี เป็นหมื่นนพตุงพยุหพล ถ้อยศักดิ์นา ๓๐๐

ให้ผู้ได้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นี้ รัยราชการในหลวงแลในกรม ตามอย่าง
 อรรณเนียมเจ้ากรม ปลัดกรม สมุหยาญชี ในพระองค์เจ้าต่างกรม
 ทั้งยวง โดยภาคศิริสวัสดิสืบไป

ฝ่ายสมณศักดิ์นั้น ให้ทรงตั้งพระครูปลัดอัครวิธานกิจ พิพิธธรรม
 โภศล วิมลสุตาคม อุกมคณานายก ชฎกญาณวิจิตร มินิตยภัตตราคา

เทื่อนละ ๒ คำลง	๓	
พระครูวินัยธร	๓	
พระครูวินัยธรรม	๓	
พระครูวิสุทธิสรภาณ	๓	
พระครูพิศาลสรภาณ	๓	
พระครูสมุห	๓	
พระครูใบฎีกา	๓	
พระครูสังฆมนตรี	๓	รวม ๘ รูป

ขอให้พระคุณผู้ได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ พงมิ่งคุณสวัสดิสถาพรใน

พระพุทธศาสนา เทอญ ฯ

ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๓๖ เมื่อสมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยา

ลงกรณสิ้นพระชนม์แล้ว ทรงเลอนเป็นเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุติกา เมื่อ
วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๒ มีสำเนาประกาศที่ทรง
ตั้งดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัตถุ พระพุทธศาสนากาลเปนนอกที่ภาคล่วงแล้ว ๒๔๓๖ พระยา
ขัตติยบัณฑิต จันทรดินิยม อรรถสังวัตรระกรรตติกมาศกาพิทักษ์ฉฐฐุมิ
กิตติพุมวาร สุริยศติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๓๒ พฤศจิกายนมาศ
เอกอุตติงสมมาศาคหคุณประเภท บริเวณกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริหว่า พระสงฆ์ซึ่งดำรงสมณคุณ
สมควรจะเลอนอิศริยยศในสมณศักดิ์มีอยู่หลายองค์ กาลขัตินี้ ก็เป็น
เวลาใกล้การมหามงคลราชพิธีวิชัยภูมิเศก ควรจะสถาปนาคิรียยศ
พระสงฆ์ที่ควรจะสถาปนาคันไว้ ให้ขริยธรรมตามตำแหน่ง เมื่อพระสงฆ์
ซึ่งทรงสมณคุณ ได้รับอิศริยยศก็โดยสมควรแก่คุณานุรูปเช่นนั้นแล้ว
แลมาสู่สงฆ์สมมาศอมพระราชพิธีสถาน ก็จะเป็นการมงคลอันอุดมยิ่ง
ทั้งจะเป็นการเพิ่มพูนพระเกียรติยศพระเกียรติคุณ ให้ไพโรจน์ชัช
วาลย์ด้วย 11/03/2565

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณ
 วโรรส ประกอบด้วยญาณปรีชาสามารถ ทรงรอบรู้ ในพระปริยัติไทร
 ยัญกรรมแตกฉาน พร้อมไปด้วยวิจรรณญาณ สอดสวนค้นคว้าเทียบ
 เคียงด้วยอักษรสมัยพจนานุกรมประเภทในภาษาต่าง ๆ ทั้งประกอบด้วยพระ
 อุตสาห ทรงสั่งสอนพุทธศาสนิกนิกรให้เจริญด้วยความรอบรู้ ในพระธรรม
 วินัย แลได้ทรงแต่งตำราสำหรับศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้นให้พระสงฆ์
 สามเณรแลคฤหัสถ์ผู้ใคร่จะศึกษา ได้ศึกษารัปรียัติธรรมได้รวดเร็ว
 มาก แลทั้งได้ทรงจัดการตั้งวิทยาลัยขึ้น สำหรับเป็นที่ศึกษาเล่าเรียน
 แห่งกุลบุตร สืบอายุพระพุทธศาสนา แลได้ทรงเป็นพระอุระชวนชวาย
 ในการชำระพระปริยัติธรรมไทรยัญ ทั้งทรงพระราชศรัทธาให้ตีพิมพ์
 ขึ้นในครั้งนั้น โดยกำลังพระวิริยแลพระปรีชาอันแรงกล้า มิได้ครัน
 คร้ามต่อความยากลำบากพระกายแลพระเหตุไทย แลทรงพระดำริที่
 จักการบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ดำเนินไปในทางเจริญ ต้องตาม
 กาลสมัยทุกวันนี้ แลทรงปกครองพระสงฆ์ในคณะธรรมยุติกนิกาย
 ให้ดำเนินไปในทางสัมมาปฏิบัติ รักษาสังฆบริษัทโดยเรียบร้อย เป็น
 ที่เลื่อมใสแห่งพุทธมามกชน ทั้งเป็นที่เจริญประโยชน์ผลในราชกรณีย
 กิจ โดยมีได้ชักชวนทางธรรมวินัย ควรจะดำรงสมณศักดิ์ที่เจ้าคณะ
 ใหญ่ ในคณะธรรมยุติกนิกายได้ จะได้ทรงหนุนบำรุงพระพุทธศาสนา
 แลปกครองสงฆบริษัท ให้วัฒนาถาวรยิ่งขึ้น เช่นที่เคารพบูชาของ
 ประชาชนทั่วไป

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระยัษฐศวรสังฆนาท ตำรัสสั่งให้
 สถาปนาเพิ่มพระอธิการยศ พระเจ้านองยาเออ กรมหมื่นวชิรญาณ
 วโรรส ขึ้นเป็นเจ้าคณะใหญ่ มีพระนามตามจารึกแก้ไขในพระสุพรรณ
 ยัตริว่า พระเจ้านองยาเออ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส สุนทรพรตวิสุทธิ
 พรหมจรรย์ วิมลศีลขันธ์ธรรมนวยศ ศีลวิสุทธิคณนายก สาสนคิลก
 ธรรมานุกาทย บริสัยนารถสมณคัมภรรมยพิตร เสด็จสถิตยณวัดยว
 นินเวศวิหารพระอารามหลวง เจ้าคณะใหญ่ในธรรมยุติกนิกายอีกสงฆ์
 มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๘ ตำลึง มีถนนานักกัศสมควรทรงตั้งถนา
 นุกรมได้ ๑๑ รูป คือ พระครูปลัดคัมภานนายก ธรรมยติคิลกโลกย
 ปสาทานบาล มหาเถรานุจันการวิชัย คณาธิปัตศรัทธนสรณคม
 การวิชัยผายชวา มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๓ ตำลึง ๑ พระครูปลัดกลา
 นนายก ครบฎกคณานุกรักษ์ คณะกิจพิทักษ์ธรรวาฬนการวิชัยผาย
 มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑ พระครูวิสุทธิสรภาน มีนิตยภัตร
 ราคาเดือนละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ๑ พระครูวิศาลสรภัญ มีนิตยภัตรราคา
 เดือนละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครู
 ประสาทสรภัญ ๑ พระครูประสิทธิสรคณ ๑ พระครูสังฆนวิคิต ๑ พระ
 ครูสมุห์ ๑ พระครูโยฎิกา ๑ รวม ๑๑ รูป

ขอให้ทรงวิงวอนพระพุทธศาสนา เปนการะสั่งสอนช่วยระงับ
 อภิกรรมแลอนแวนะที่พระภิกษุสงฆ์สามเณร ในพระอารามซึ่งชนใน
 คณะ ตามสมควรแก่พระกำลังแลอธิการยศถนนานักกัศ ซึ่งไปรศ
 พระราชทานนี้

ถึงยมะเมษ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงเลือนเปนกรมหลวง เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน วันโกสอินทรศก ๑๒๕ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศกมศักดิ์ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตกาลล่วงแล้ว ๒๔๔๘ พรรษา ยัตยขันกาล จันทรคตินิยม ครังคสังวัจฉระกติกมาศกาฬยัตยัตติยา คฤศกรวาร สุริยคติกาล วันโกสอินทรศก ๑๒๕ พฤศจิกายนมาศ ทุตียาสาคณพิเศษ ยวเฒทกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระบรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ๑๒๑ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส โดยพระชนมายุนี้เป้นพระเจ้าน้องยาเธอ ชั้นกลางพระองค์หนึ่ง ในพระเจ้าน้องยาเธอชั้นนี้ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกย่องพระเกียรติยศขึ้นเป้นพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ ตามคุณวุฒิซึ่งได้ทรงรับราชการฉลองพระเดชพระคุณแล้วเป้นหลายพระองค์ แต่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงยกย่องพระเกียรติยศให้ใหญ่ขึ้นแต่ฝ่ายสมณศักดิ์ ส่วนในพระราชวงศ์ยังคงพระยศเป้นกรมหมื่นอยู่ตามเดิมล่วงมาช้านานแล้ว ในระหว่างตั้งแต่ได้ทรงรับพระเกียรติยศเป้นพระองค์เจ้ากรมหมื่นมาจนถึงบัดนี้ ได้ทรงพระอุตสาหในกิจการพระพุทธศาสนา แลการเล่าเรียนสั่งสอนพระปริยัติธรรม แลการศึกษา ได้เป้นพระอุปฌณาจารย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่พระบรมราชวงศานวงศ์ มีองค์สมเด็จพระบรมโอรสเป้นอาทิ ทั้งข้าราชการ

แลพระราชกรณียกิจเป็นอันมาก ทรงพระสติปัญญาสามารถ อาจรู้ในอรรถธรรมอันลึกแล้ว แลนำมาเผยแพร่ออกให้ปรากฏแจ่มแจ้ง แก่บริษัทรักทั่วทุกหมู่เหล่า สมควรแก่ปัญญาแลบุคคลของบริษัทรักนั้น ๆ มีพระหฤทัยแผ่แผ่ไปในหมู่คณะทั้งปวงมิได้เลือกหน้า ด้วยความมุ่งหมายจะให้เป็นคนแก่พระพุทธศาสนา แลสาสนิกชน ทั้งให้เป็นผลอันดีต่อพระราชอาณาจักรด้วย ได้ทรงแต่งตำราศึกษาแลธรรม โดยพระปรีชาสามารถที่จะจำแนกแจกออกให้ ควรแก่วิจารณ์ปัญญาของผู้ซึ่งแสวงผลมีเขมรผู้คือเขมรธรรมแผ่นดิน ซึ่งเป็นที่สรรเสริญของบัณฑิตยชนทั้งปวงทั่วหน้า ถึงว่ากิจการทั้งนี้ มิได้เป็นราชการแผ่นดินโดยตรง เป็นกรณียการบำรุงพระพุทธศาสนาโดยมากก็ ยังมิผลทกเนื่องมาถึงการพระราชอาณาจักรเป็นอันมาก มิควรที่จะละลืมเสียเลย แต่ส่วนราชประเพณีที่นำมาแต่หลัง มิมีตัวอย่างที่ได้ทรงยกย่องพระราชวงศานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช ให้เป็นพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ เว้นไว้แต่เมื่อเจริญพระชนมายุถึงที่เป็นมหาศนีศรัทธาในหมู่สงฆ์ จึงได้ทรงสถาปนาขึ้นไว้ในตำแหน่งที่ใหญ่งิ่ง พร้อมกันกับสมณคัมภีร์ก็ ทรงพระราชดำริที่ว่า ซึ่งจะรื้อรื้อไว้ตามราชประเพณีเช่นนั้น หาเป็นการจำเป็นอย่างไรไม่ มีพระราชประสงค์จะใคร่พระราชทานพระเกียรติยศแก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ให้สัมพันธ์พระราชหฤทัย ที่ได้ทรงยกย่องไว้ว่าไม่มีผู้ใดซึ่งจะรอบรู้ในพระปริยัติธรรม ซึ่งจะมีความสามารถตลอดจนจำแนกแจกอรรถทุกให้ตน แลอาจเทียบเคียงกันคว่ำหาธรรมที่จริงแท้มาเผยแพร่ให้ปรากฏได้ ทั้งพระเจ้าน้องยาเธอ

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์หนึ่งซึ่งควร
จะเลื่อนยศขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่โต เหมือนพระเจ้าน้องยา
เธอ ซึ่งได้ทรงรับราชการเป็นหลักฐาน อันได้ทรงยกย่องขึ้นไว้เป็น
พระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่แล้วนั้น

จึงมีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่งให้สถาปนาเลื่อนพระเกียรติ
ยศพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ขึ้นเป็นพระองค์เจ้า
ต่างกรมผู้ใหญ่ ตามในฝ่ายบรมราชตระกูล มีพระนามตามจารึกใน
พระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส
สุนทรพรตวิสุทธิพรหมจรรย์ วิมลศีลขันธธรรมวรยุต ศรีวิสุทธิกษัตริย์
สาส์นเกิดกอรรฆมานวาทย์ ขวริสิขยนารถสมณคุณบรมขพิตร เสถียรสถิตย
ณวิศยวณิเวศราศวรามวิหาร พระอารามหลวง มุสิกนาม
ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐ ตามพระราชกำหนดค้อย่างพระองค์เจ้าต่างกรมใน
พระบรมมหาราชวัง จงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณสุขุผลปฎิภาณ คุณ
สารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคล วิบลยศภมลสถลเกียรติยศ
อิศริยศศักดิ์ มหาไพโรทยประการ ให้ทรงเลื่อนเจ้ากรม เป็นหลวง
วชิรญาณวโรรส ถ้อยศักดินา ๖๐๐ ให้ทรงเลื่อน ปลัดกรม เป็นขุน
วรพรตบำรุง ถ้อยศักดินา ๕๐๐ ให้สมุห์ยาญชี คงเป็นหมื่นณคณพยุหผล
ถ้อยศักดินา ๓๐๐

ให้ผู้ที่ได้เลื่อนตำแหน่งแลคงตำแหน่งยศทั้ง ๓ นี้ ทำราชการใน
หลวงแลในกรม ตามอย่างธรรมเนียม เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห์ยาญชี
ในพระองค์เจ้าต่างกรมทั้งปวงสืบไป ให้มีความสุขสวัสดิ์เจริญเทอญ ฯ

มาในรัชกาลปัตยุบันนี้ ขอเสร็จการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
แลเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมราชินี พระพันปีหลวงแล้ว โปรด
ให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก ที่วัดบวรนิเวศ ถึงฉัตรจันทร์
เดือนอ้าย ขึ้น ๔ ค่ำ บรช พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงเลื่อนพระเกียรติยศเป็น
สมเด็จพระบรมราชินี ทรงสมณศักดิ์เป็นสมเด็จพระมหาสมณะ มีสำเนา
ประกาศดังนี้

ประกาศมหาสมณุตมาภิเษก

๑ ศกมัตถ พระพุทธศาสนากาล เป็นอภิศกมาศ ๒๔๕๓ พระยา
กาลปัตยุบันจันทร์โคจร โสณสัมพัตสร มฤคศิรมาส สุกกยักษิ จตุร
ดิถี ศศิวาร สุริยคติกาล รัตนโกสินทรศก ๒๔๕๓ จันทรมาศ
ขุณุมสุทิน พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณ
วโรรส เป็นพระบรมวงศ์พระองค์หนึ่ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงยกย่องว่าเป็นผู้ต้องพระราชอิธิยาไศรยมาตั้งแต่
ยังทรงพระเยาว์ ได้ทรงปฏิบัติราชการใกล้ชิดกับพระองค์ จนกระทั่งพระ
ชนมายุถึงกำหนดอันควรที่จะทรงพระผนวชในพระบรมพุทธศาสนา ตั้งแต่
เมื่อก่อนจะทรงพระผนวชนั้น ก็ได้ทรงมีพระกระมลสันดานเลื่อมใสใน
พระรัตนไตรยมั่นคง แลได้เริ่มทรงศึกษาพระปริยัติธรรมมาก่อน ครั้น
เมื่อทรงพระผนวชแล้ว ก็ได้ทรงพระอุสาคศึกษาพระปริยัติธรรมด้วย

พระปรีชาญาณ ทรงรอบรู้ ในอรรถธรรมทั้งปวงมากจนเป็นลำดับ จนหา
 ผู้ที่รู้เท่าเทียมได้ โดยยากนัก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว ใต้ทรงสถาปนาพระอิศริยยศให้เป็นพระองค์เจ้าต่างกรม แลให้
 ทรงสมณศักดิ์อันสูง ก็เพราะทรงทราบชัดอยู่ว่าพระราชาภคกษัตริย์ของพระ
 องค์จะสามารถเป็นผู้ดำรงพระบรมพุทธศาสนา ให้ประดิษฐานถาวรวัฒนา
 ในสยามราชอาณาจักรสืบไป ทั้งนี้ว่าเป็นไปได้จริงตามความทรงมุ่ง
 หมาย อรรถคาพระศาสนาจะมั่นคงยั่งยืนอยู่ได้ก็เพราะอาศัยความ
 รอบรู้แห่งพุทธศาสนิกบริษัท ในพระธรรมอันต้องแท้ พระเจ้าบรมวงศ์
 เจด กกรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ใต้ทรงเป็นประธานในการที่พระภิกษุ
 สามเณรสอบไล่พระปริยัติธรรม ทรงกำกับให้การสอบไล่อันนั้นเป็นไป
 โดยทางที่ถูกต้องทุกประการ นับว่าใต้ทรงช่วยสมเด็จพระราชาธิบดี
 ในการที่ทรงทำนุบำรุงพระศาสนา ให้มั่นคงอยู่มิได้เสื่อมคลายไปเลย
 ทั้งใต้ทรงพระอสาหุภักคระองค์องค์สงฆ์ให้มั่นคงในกิจปฏิบัติ สมควรแก่
 ผู้ที่ดำรงสมณเพศพิเศษยิ่งกว่าสามัญชน นับว่าใต้ทรงทำคุณประโยชน์
 อันใหญ่ยิ่งให้บังเกิดแก่กรุงสยาม

อนึ่งใต้ทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญในสรรพอรรถธรรมทั้งปวง แลไว้ก็ได้
 ทรงเปิดเผยแก่พระธรรมนั้น ๆ ให้ปรากฏแก่มหาชนทั่วไปโดยโวหาร
 อันไพเราะจับใจสมทราบ ทำให้ผู้ฟังแล้วแลเห็นเข้าใจข้อความแจ่ม
 แจงสิ้นความเคลือบแคลงได้ ทำให้เกิดความเลื่อมใสในพระรัตนไตรย
 ทั่วกันเป็นอันมาก ความอันใดที่เข้าใจยากก็ใต้ทรงขยายให้แลเห็น
 ง่ายกายกระจำประหนึ่งทรงนำทางให้เดินไปสู่ที่ซอบ ทรงชำนาญชาญ

ทั้งในทาง แสวง พระสัทธรรมเทศนาแลในทาง นิพนธ์รนา หนังสือขึ้นเป็น
 เครื่องขู่ใจให้ผู้นับถืออันได้รับผลอันดี บัณฑิตว่า โมทย์เป็นที่นิยมนับถือของ
 มหาชนทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ในสยามราชอาณาจักรเขต ถึงแม้ชนในไพรช
 ประเทศก็สรรเสริญยกย่องพระองค์ว่าเป็นมหาบัณฑิตอันประเสริฐ ผู้
 ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาทั่วไป ได้นิยมยอมยกพระองค์เป็นมหาสาสน
 นายก แต่ถึงแม้ผู้ที่มีใจนับถือศาสนาอื่น ๆ ก็มีความนับถือพระองค์
 เป็นปราชญ์อันหาที่เปรียบได้ โดยยาก ผู้มีชื่อเสียงสำคัญอันเป็นชาวต่าง
 ประเทศ แม้มาเยี่ยมกรุงสยามก็คงตั้งใจพยายามไปน้อมคำนับด้วย
 ความนิยมนับถือ ด้วยได้ยินพระเกียรติคุณบรรณาไปจนถึงประเทศนั้น ๆ
 จึงชวนกันมาเฝ้าเพื่อสำแดงความเคารพมหากษัตริย์ดังนี้

อีกประการหนึ่ง พระองค์ได้ทรงเป็นครูศิษยาจารย์ แห่งพระ
 บรมวงศานวงศ์ ข้าราชการ แลชนทุกชั้น ได้ทรงมีพระหฤทัยเอื้อเพื่อ
 เผื่อแผ่ในหมู่ศิษย์ทั้งหลายทั่วกัน ไม่เลือกหน้าว่าเป็นบุคคลชั้นใด ใน
 ขณะที่ยังเป็นภิกษุสามเณรอยู่ในสำนักของพระองค์ก็ทรงอุทิศตนให้ร้อย
 รู้เข้าใจในอรรถธรรมตามสมควรแก่สติปัญญาของตน ๆ ครั้นเมื่อละเพศ
 พรหมบรรพแล้ว ก็ยังทรงเป็นพระพระระคิดตามประทานโอวาทตามแต่จะ
 ทรงหาโอกาสได้ คอยทรงตักเตือนสติแลเห็นวใจไว้ให้ฝึกฝนในทาง
 ธรรมอันควรแก่ศึที่ปฏิบัติ เช่นพระคุณอันแน่ชัดประจักษ์อยู่ในใจแห่ง
 ศิษย์ทั้งหลายทั่วกัน

ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นพระเจ้า
 บรมวงศ์เจ้า 11/03/2565 กรมหลวงวชิรญาณวโรส ได้ทรงคุ้นเคยแลเป็นที่ถูก

บรมวงศ์เธอ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส ขึ้นเป็นสมเด็จพระมหา
 ภิรมย์นามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
 พระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุคตชุตติยพรหมจารี สรรพเพชญ์รังสีกัลยาณ
 วากย มนุชยนาคนเนญชาภิวยงศ์ บรมพงศาธิบดี จักรบรมนารถประณั
 ตา มหามกุฎกษัตริราชวรางกูร จุฬาลงกรณ์ปรีมินทร์สุวรรณนิยภักดา
 วชิราวุมหาราชหิโตษยาจารย์ ศักดิ์สารมหาวิมล มงคลธรรมเจดีย์
 สุตพุทธมหากวี ตรีวิภูภาติโกศล เขมรยพลเสวตรมัตถ์ ศิริวิรัตน
 ปลักษณมหาสมณตมาภิเษกาทิมิต วิชิตมารสรวาภธรรมเสนาบดี อมร
 โภษินทรโมลีมหาสงฆปริณายก พุทธศาสนคิลก โลกุตมมหาบัณฑิตคีย์
 สัตตอรรณนานันรูกติประติภาน มโหฬารเมตตาภิยาครีย์ พุทธาภี
 รัตนครีย์ตณารักษ์ เอกอัครมหาอนาคาริยวัณ สยามาธิปไตยพุทธบริษัท
 เนตร สมณคณินทรราชิเบศรสกลพุทธจักรกฤตโยปการ มหาปาโมกข
 ประธานเสถาวิรวโรคม บรมนารถยพิตร เสกีสถิตีถยนต์ยวรวนิเวศ
 ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มุสิกนาม ให้ทรงศักดินา ๓๕๐๐๐ เป็น
 พิเศษในตำแหน่งพระองค์เจ้าต่างกรมผู้ใหญ่ ดำรงพระยศฝ่ายสมณ
 ศักดิ์ เป็นเจ้าคณะใหญ่แห่งพระสงฆ์ทั้งกรุงเทพมหานคร แลหัวเมือง
 ทั่วพระราชอาณาเขต พระราชทานนิตยภัตรายช่าเดือนละ ๘๐ บาท ขอ
 อาราธนาให้ทรงรับอุปการะพระพุทธศาสนาเป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอภิศริ
 พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั่วไป โดยสมควรแก่อิศริยยศสมณศักดิ์ จงทรง
 เจริญพระชนมายุพรรณสุขะพลปฏิภาณคุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิ
 พิพัฒมมงคล วิทยาลัยกุศลจิระดิถีกาลในพระพุทธศาสนาเทอดมู ฯ

11/03/2565

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลื่อนพระอิศริยยศ
ชั้นทรงแล้ว จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรงเลื่อนเจ้ากรมเป็นพระยา
วชิรญาณวโรรส ถ้อยศักดิ์นา ๓๐๐๐

ปลัดกรมเป็นพระวรพตบำรุง ถ้อยศักดิ์นา ๘๐๐

สมุหซ้ายัญชี่ เป็นหลวงงคงพยุหผล ถ้อยศักดิ์นา ๕๐๐

ให้ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งสามคนทำราชการในหลวงแลในกรมตาม
อย่างธรรมเนียม เจ้ากรม ปลัดกรม สมุหซ้ายัญชี่ ในพระองค์เจ้าต่าง
กรมผู้ใหญ่ทั้งปวงสืบไป ให้มีความศุขศิริสวัสดิ์เจริญเทอญ

ฝ่ายสมณศักดิ์นั้น ให้ทรงมีพระราชอาคะ ดานานุกรม ประทับ
พระอิศริยยศ ๑๕ รูป คือ

พระมหานายก พุทธปาจนคิลกโลกยปสาทาภิบาล สกลสังฆ
ปาโมกขประธานมหาสถาวรวิจิการ คณาธิบดีศรีรัตนสรณคณาจารย์
ที่พระราชอาคะปลัดขวา มนตยภัตรตามสมณศักดิ์ ๑

พระเจดุนายก ขรรคนิธิสาธกมหาเดววิการ คณะกิจบรรหาร
ธรรวาทนการ สมุหบดีศรีธรรมภาณกาจารย์ ที่พระราชอาคะปลัดซ้าย
มนตยภัตรตามสมณศักดิ์ ๑

พระครูวิสุทธิธรรมภาณ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๘ บาท ๑

พระครูพิศาลวินยวาท มนตยภัตรราคาเทือนละ ๘ บาท ๑

พระครูประสาธตพุทธปริตร มนตยภัตรราคาเทือนละ ๖ บาท ๑

พระครูประสิทธิ์พุทธมนต์ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๖ บาท ๑

พระครูโสภณอวาสวตริ มนตยภัตรราคาเทือนละ ๖ บาท ๑

พระครูพิพัฒน์พิหารการ มีนิตยภัทรวเทือนละ ๒ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูเอกสาวิณ ๑

พระครูอนันคนันท ๑

พระครูสังฆบริบาล ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

รวม ๑๕ รูป

ขอให้พระคุณผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขศิริสวัสดิ์

สถาพรในพระพุทธศาสนา เทอญ ฯ

กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน

พระवरวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒนทศมเก็จพระพมาจารย์ (๓๒)

วัตรราชขบพิช พระนามเดิมว่าหม่อมเจ้าภุชงค์ พระนามฉายาว่า

สิริวิฑฒโน เป็นหม่อมเจ้าชายใหญ่ ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓

กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ ประสูติในรัชกาลที่ ๔ เมื่อณวันศุกร์

เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ บรมเม จุลศักราช ๑๒๒๑ ตรงกับวันที่ ๑๖ ธันวาคม

พ. ศ. ๒๔๐๒ เมื่อยังทรงพระเยาว์ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักเจ้าจอม

มารคาสัมฤทธิ ซึ่งเป็นย่า

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อบรมเม พ.ศ. ๒๔๑๔ พอเกษากันต์แล้วโปรด

ให้ตามเสด็จไปในเรือพระที่นั่งบางกอก คราวเสด็จประพาศอินทโยธิน จน

ถึงเมืองสิงคโปร์ แล้วให้อยู่เล่าเรียนในโรงเรียนแรพพลกับหม่อมเจ้า

องค์อื่น ๆ ที่ไปในคราวเดียวกัน เรียนอยู่ ๘ เดือน พอทางกรุงเทพฯ
 ไปรถให้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษสำหรับเจ้านายชนแล้ว จึงมีรับสั่ง
 ให้กลับเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ ครั้นจะทรงผนวชเป็นสามเณร
 จึงไปเล่าเรียนหนังสือขอมต่อพระยาศรีสุนทร ไหวหน้อยจนทรงผนวชเมื่อ
 ๒๕ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๖๒ ทรงผนวชที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระ
 กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แต่ยังไม่เสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น
 บวรวิชัยสรียพันธ์เป็นพระอนุชาฝ่าย พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร แต่
 ยังเป็นหม่อมเจ้าพระราชกษัตริย์เป็นพระอาจารย์ ทรงผนวชแล้วเสด็จอยู่ที่
 วัดราชบพิธ ในชั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
 ทรงผนวชประทับอยู่ที่วัดพระพุทธรัตนสถาน ๑๕ วัน เวลาเสด็จขึ้นชบาต
 ไปรถให้ตามเสด็จด้วยทุกคราว จนเสด็จลาผนวช

ครั้นออกพรรษาแล้ว ทรงศรัทธาในสมณเพศจึงไม่ลาผนวช
 จึงเล่าเรียนภาษาขอมต่อพระครูบดินทรธรรมสโมธาน สก แต่ยังเป็น
 อาจารย์ให้นิสิตยพระแลให้ศิษย์สามเณรอยู่วัดราชบพิธ แลเรียนหนังสือไทย
 ต่อพระยาโอราทวรกิจ แก่น ต่อมาอีก ครั้นพระครูบดินทรธรรมสโมธาน
 ไปครองวัดนารอด จึงเรียนพระปริยัติธรรมต่อมากับหลวงญาณภิรมย์
 โภย้าง แลอาจารย์รอกข้าง แลได้เรียนภาษาสังสกฤตต่อพรหมณ์
 ซึ่งไปรถให้มาสอนอยู่คราว ๑ ครั้นพระชันษาใกล้จะครบอุปสมบท
 จึงทรงศึกษาพระวินัยแลเล่าสวดมนต์แลปาฏิโมกข์จนจบ ถึงปีเถาะ
 พ. ศ. ๒๔๖๒ ไปรถให้ทรงอุปสมบทที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระ
 พระวินัยรัตนกษัตริย์เป็นพระอนุชาฝ่าย ทรงผนวชแล้วกลับมาอยู่วัดราชบพิธ

๑๓๐๓/๒๕๖๕

ตามเดิม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อชนปรีชานสาสน์ โศ และอาจารย์
รอกค้อมา แล้วไปเรียนต่อสมเด็จพระสังฆราช สา แต่เมื่อยังเป็น
ที่พระธรรมวโรคม ท้าวทราขประคิยขู้บ้าง

ถึงขมเมื่อย พ.ศ. ๒๔๒๕ โปรดให้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระ
ที่นั่งสุทไธสวรรย์ ได้แปลถวายนำพระที่นั่งวัน ๓ โคนเป็นเปรียญ ๕ ประโยค
ได้พระราชทานตาลิขิตเปรียญพันதாகขกตกนเป็นเกียรติยศ ต่อมาถึงขจ
พ.ศ. ๒๔๒๙ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

อีกครั้ง ๓ ได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขญ พ.ศ. ๒๔๓๐ ทรงตั้งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ มี
ราชทินนามว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต คราวเดียวกับทรง
ตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากรท้าวทราขพิธ เมื่อดือนพฤศจิกายน
เดือน ๑๒ แรม ๓๐ ค่ำ ตรงกับวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน มีสำเนาประกาศ
ที่ทรงตั้งดังนี้

คำประกาศ

ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระภุชงค์ ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ
กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ มีอุปนิสัยพิริยภาพเล่าเรียนพระคัมภีร์ปริยัติ
ธรรมมาก จนได้แปลได้สอบในที่ประชุมพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย
ได้ถึงภูมิเปรียญ ๕ ประโยค ดำรงคุณธรรมสมควรเป็นหม่อมเจ้า
ราชาคณะฝ่ายสมณศักดิ์ได้

จึงมีพระบรมราชโองการมาณพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสสั่ง
ให้สถาปนาหม่อมเจ้าพระภุชงค์เป็นหม่อมเจ้าราชาคณะ มีพระนามใน

สัญญาบัตรว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต มีอำนาจสมณศักดิ์
เสมอพระราชาคณะ พระราชทานนิตยภัตบรรดาคาเดือนละ ๔ ตำลึง
ขออาราธนาให้รัชชระพระพุทธรูปศาสนา เป็นภาระตั้งสอนแลระงับอภิภรณ์
ภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอาราม โดยสมควรแก่กำลัง แลยศถาบรรดาศักดิ์
ซึ่งพระราชทานนี้ ขอให้ให้มีคชสวัสดิ์สถิตพรเจริญ จริยปฏิบัติกาลในพระ
พุทธรูปศาสนาเทอญ ฯ

ถึงพระแม่ พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ มีสำเนาดังนี้

ให้หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต มีตำแหน่งยศพิเศษ เสมอ
ตำแหน่งเทพ เพิ่มนิตยภัตขึ้นเป็นบรรดาคาเดือนละ ๔ ตำลึงถึง มีถา
นาศักดิ์ควรตั้งถาถาถาถาถา ๔ รูป

ถึงขกัญ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นธรรม ตำแหน่ง
พระธรรมปาโมกข์ เมื่อวันศุกร์ ที่ ๑๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๓๘
มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

อนึ่ง พระราชาคณะที่ ประกอบด้วยคุณธรรมมีปฏิญาณแตกถาถาถา
พระปริยัติ ซึ่งปรากฏอยู่ในสังฆนิเวศน์ สมควรจะเลื่อนนิตยภัต
ในสมณศักดิ์ แลพระสงฆ์ซึ่งทรงสมณวัตร สมควรจะเป็นพระราชาคณะ
แลพระครูยังมีอีกหลายรูป

๑ ๕๘/2565

นมัสการคุณพระศรีวิสุทธิวงศ์ สตรีศกติกาล รัตนโกสินทรศก ๓๒๕ พฤษภาคมมาศ
ปฐมมาศาคคุณพิเศษบริเวณกาลกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ฯ ล ฯ พระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต
เป็นพระโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผล
ภูลสถลวิสิฐ ถ้าดำรงอยู่ในพระวาศได้รับราชการที่ ก็จะได้ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ เลื่อนขึ้นเป็นพระองค์เจ้าให้เป็นพระเกี้ยวตียศตามราชประ
เพณีมีมา หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรตนี้ โดยว่าทรงผนวช
มิได้รับราชการแผ่นดินก็ด้วยวิบุรณด้วยวิจรรณญาณ ชำนาญในพระ
ปริยัติธรรม เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ทรงคุณวุฒิวิริยภาพ ขวนขวาย
ในอุระพระพุทธศาสนา ได้เคยเป็นผู้ตรวจชำระพระไตรปิฎกที่คัมภีร์
แลเป็นสภานายกแห่งมหาสมุทรราชวิทยาลัย ได้สั่งสอนพุทธมามกชน
ทั้งคฤหัสถ์แลบรรพชิต ให้เข้าใจในกิจที่ควรปฏิบัติตามพุทธโอวาท
ประกอบด้วยมารยาตควรแก่สมณวัตร ปกครองสมณบริษัท โดย
เรียบร้อย มีอริยาไศรยเมตตาคือสหธรรมิกพรหมจรรย์มั่นคงในพุทธ
ศาสนา เช่นอเจฬพรหมจริยาภีรต ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ให้สถาปนาเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะ แลต่อมาก็ได้ทรงรับอัคริยศักดิ์
เพิ่มตำแหน่งเป็นหม่อมเจ้าพระราชาคณะผู้ใหญ่เทียบยศเสมอเทพ ภาย
หลังได้ทรงรับอัคริยยศตำแหน่งพระธรรมปาโมกข์ ได้รักษาสมณศักดิ์
ทั้งประเพณีราชการเรียบร้อยตลอดมา ควรเป็นสมณทนายทในสมณวงศ์

ตำราคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ ย่อมเป็นที่เคารพนับถือแห่งพุทธศาสนิก
 บริษัท แลได้เป็นพระกรรมวาจาจารย์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 เมื่อทรงผนวชเป็นภิกษุ แลเป็นผู้ถวายสรณแด่ศีลสมเด็จพระเจ้าลูก
 ยายเธอเมื่อทรงผนวชเป็นสามเณรหลายพระองค์ แลเป็นพระอุปัชฌา
 จารย์แห่งกุลบุตรเป็นอันมาก อนึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ได้ทรงผนวช
 ในพระพุทธศาสนา แลตำราคุณธรรมดังกล่าวมาแล้ว ในเวลานี้
 ก็มีน้อยพระองค์ สมควรเพิ่มพระอิศริยยศในราชตระกูลแด่สมณศักดิ์
 ให้ยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนาเลื่อนอิศริยยศหม่อม
 เจ้าพระสถาพรพิริยพรต เป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า มีราชทินนาม
 ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระสถาพร
 พิริยพรต อังคีรสศาสนธำรง ราชวรพงศ์ศักดิ์พิบูลย์ สุนทรธรรด
 ปรียัติโกศล โสภณศีลสมาจารวัตร มัชฌิมคณานุนายก สาสนนิกล
 บพิตร อังชันาม สถิตย์ณวัตรราชขพิธิ สถิตย์มหาสีมารามราชวรวิหาร
 พระอารามหลวง ทรงศักดินา ๓๐๐๐ มีตำแหน่งสมณศักดิ์ที่พระพรหมมุนี
 เจ้าคณะรองในคณะกลาง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๘ ตำลึง มีถานา
 นุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดพิพัฒน์พรหมจริยคุณ สมบูรณ์คณะขัติ มัชฌิม
 สังฆานุนายก ๑/๐๓/๒๕๕๕ บัญญัติธรรมรักชาติ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร	๑	
พระครูวินัยธรรม	๑	
พระครูพทธพากย์ประกาศ	๑	
พระครูธรรมศาสตร์ไชย	๑	
พระครูสังฆบริหาร	๑	
พระครูสมุห์	๑	
พระครูใบฎีกา	๑	รวม ๘ รูป

ขออาราธนาให้ทรงรับชำระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วย
 ระวังรักษาพระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่พระกำลังแล
 ศีลวิสัยซึ่งพระราชทานนิจจงเจริญพระชนมายุพรรณ สุข พละ ปฏิภาณ
 คุณสารสมบัติ สรรพศิริสวัสดิพิพัฒน์สถาพร จริยปฏิบัติกาลในพระ
 พุทธศาสนาเทอญ ฯ

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อขงจอ พ.ศ. ๒๔๕๓ ไปรคให้ตั้งการพิธี
 ตั้งกรมตำรวจชยพิธ ทรงสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น
 ชินวรสิริวัฒน์ สมณศักดิ์เสมอสมเด็จพระพุทธมหาราชย์ เมื่อฉนวนท ๒๒
 มกราคม มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งตั้งน

คำประกาศ

ศกมัสก พระพุทธศาสนกาล เป็นอภิศกฉวค ๒๔๕๓ พรพษา กาล
 ยัคยบันจันทรโคจร โสณสัมพัตสรกาพักษย์ อัฐิมคฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉ

ศกติกาล รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ มกราคม พาวีสติมสุรทิน โดย
กาลนิยม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาราช ๑ ๒ ๓ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระ
สถาพรพิริยพรต ได้ทรงผนวชในพระบรมพุทธศาสนามาแล้วได้
หลายพรรษกาล ประกอบด้วยพระวิริยภาพ แลทรงสติปัญญา
สามารถ ทรงชำนาญในพระปริยัติธรรม ได้ทรงเป็นอาจารย์สั่งสอน
บริษัทให้รอบรู้จนได้เป็นเปรียญแล้วเป็นอันมาก ทั้งได้ทรงปฏิบัติพระ
องค์เป็นหลักฐานมั่นคงสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่พระบรมวงศานุวงศ์แล
บรมพชิตต์ผู้ใหญ่ ทำให้เป็นที่น่าเลื่อมใสแห่งบรรดาพุทธศาสนิกชน
ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต ทรงปกครองสมณบริษัทแลศิษย์ของพระองค์
ด้วยน้ำพระทัยอันโอบอ้อมอารี มีเมตตาเผื่อแผ่ทั่วถึงกัน พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสังเกตเห็นพระคุณสมย์คัม
ชิตแล้ว จึงได้ทรงพระกรุณาฯ ยกย่องให้ ได้เลื่อนอิศริยยศภักดีขึ้นเป็นลำดับ
ถึงปรากฏอยู่ในคำประกาศพระบรมราชโองการเมื่อทรงสถาปนาพระอิศริย
ยศเป็นพระองค์เจ้าพระนั้นแล้ว ส่วนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว เมื่อทรงผนวชในพระบรมพุทธศาสนา พระวรวงศ์เธอ พระ
องค์เจ้าพระสถาพรพิริยพรต ได้ทรงเป็นพระกรรมวาจาจารย์ แลได้
ถวายโอวาทตามตำแหน่งอาจารย์ทุกประการ ไม่เฉพาะแต่ในขณะเมื่อ
ทรงพระผนวช ถึงค้อมากยังได้ทรงตามเป็นอุระตามกาลอันควร ทั้ง

ใต้ทรงเป็นพระอุปัชฌายารย กุลบุตรที่ไ้ยรรพชาอุปสมบท นับว่า
 พระองค์เป็นสุนทรพรคอันประเสริฐ พระบรมวงศานวงศ์ที่ทรงผนวช
 ในพระพุทธศาสนา แลดำรงคุณธรรมสม่ำเสมอเช่นนี้ ในเวลานี้มี
 น้อยพระองค์ จึงนับว่าทรงเป็นอัคริยบุรุษพระองค์หนึ่ง สมควรที่จะ
 ได้เพิ่มภลพระอิศริยยศให้ปรากฏในราชตระกูลแลในสมณศักดิ์ให้ใหญ่
 ยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา พระวรวงศ์เธอ
 พระองค์เจ้าพระสดาพรพิริยพรต ขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนาม
 ตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์
 ขัตติยพงศ์พรหมจาวี ประสาทินยคุณากร สดาพรพิริยพรต อังคีรส
 ศาสนธำรง ราชวรวงศ์วิสุต วชิราวุธมหาราชอภินิษกรมณจารย์ สุขุม
 ญาณวิบุล สุนทรอรอดปรีชิตโกศล ไคภณคัลลสมาจารวัตร มัชฌิม
 คณิศรมหาสังฆนายก พุทธศาสนคิลกสลาวิริยพิตร สิงหนาม ทรง
 ศักดิ์คณา ๑๑๐๐๐ อย่างพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าต่างกรม ตามพระ
 ราชกำหนดกฎหมาย ทรงสมณศักดิ์ที่สมเด็จพระราชาคณะชั้นเจ้า
 คณะใหญ่ บัญชาการคณะกลาง พระราชทานนิตยภัตรเป็นยศยู่ซา
 ราคาเดือนละ ๕๐ บาท

ขออาราธนาให้ทรงรัยพระพุทธรูปพระพุทธรูปศาสนา เปนภาระสั่งสอนช่วย
 รัยขื่ออิถรณ์ แลอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งปวง
 ช่งชนในคณะโดยสมควรแก่พระกำลัง แลอิศริยยศช่งพระราชทาน

มาน ๕ จงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พละปฏิภาณ คุณสาร
 สมบัติ สรรพศิริสวัสดิพิพัฒมมงคล จิรชีวิตกาลในพระพุทธศาสนาเทอญฯ
 เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เลื่อนพระ
 อัคริยศตั้งแล้ว ๕ จงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทรงตั้ง เจ้ากรม
 เป็นหมื่นจันทรวรวิมลน์ ถ้อยศักดิ์นา ๕๐๐ ปลัดกรมเป็นพันพญาพิบูลสรพกิจ
 ถ้อยศักดิ์นา ๓๐๐ สมุหบัญชเป็นพันลิขิตพลชั้น ๑ ถ้อยศักดิ์นา ๒๐๐
 ให้ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้ง ๓ นั้นทำราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป ให้
 มีความศุขสวัสดิเจริญเทอญ

ฝ่ายสมณศักดิ์กันนี้ ให้ทรงมีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้
 ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัดสัมพิพัฒพรหมจรรยาจารย์ สรรพกิจวิธานโกศล
 โสภณวัตรจรรยาภิรัต มัชฌิมคณิศรสถาวัตรธรรมา มินตยภักตวรราคา
 เกอนละ ๑๒ บาท ๑

พระครูธรรมมาธิการ	มินตยภักตวรราคา	๑ บาท ๑
พระครูวิจารณ์กรกิจ	มินตยภักตวรราคา	๑ บาท ๑
พระครูวินัยธร		๑
พระครูวินัยธรรวม		๑
พระครูโฆษิตสททสร		๑
พระครูอมรสรนาท		๑
พระครูสังฆวิธาน		๑
พระครูสมุห		๑
พระครูใบฎีกา		๑

รวม ๑๐ รูป

ขอให้พระองค์ผู้ซึ่งได้รับตำแหน่งทั้งปวงนี้ มีความสุขศิริสวัสดิ์
สถาพร ในพระพุทธศาสนาเทอญ ฯ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ยัง

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ใต้พระนามเดิม (๑๑) วัดโสมนัส
วิหาร นามเดิมว่า ยัง นามฉายาว่า เขมาภิระโต เป็นบุตรจีน สกต
มารดาเป็นข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่าน
เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนพฤษภาคม เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๓ ค่ำ ปีกฎ
จุลศักราช ๑๓๓๓ พ.ศ. ๒๓๗๕ ว่าเมื่อท่านคลอดคนหนึ่งแม่ไป บิดา
มารดาสำคัญว่าสิ้นชีพ จนปรารภกันว่าจะเอาลงหม้อขี้มันอยู่แล้ว บิดา
ของท่านไปคุเห็นยังมีชีวิตอยู่ จึงร้องขึ้นว่า “ยังไม่ตาย” อาไครย
เหตุนี้ ต่อมาจึงได้นามว่า ยัง เมื่อเจริญชันษาบิดามารดาของท่านฝากสอน
อักษรสมัยให้เอง จนอายุได้ ๑๓ ปีมารดาถึงแก่กรรม นำชายวัยไป
เลี้ยงไว้ได้ ๑ ปีบิดาไปขอรับมาไว้เรียนหนังสือจนที่ศาลเจ้าข้างวัด
สมเด็จฯ เรียนอยู่ ๒ ปี อายุได้ ๑๕ ปีบิดาพาไปฝากเป็นเสมียนทำบัญชี
การค้าขายของพระเสนางควิจารย์ ยม อดิโยคเมธ เมื่ออายุ ๑๕ ปีนำชาย
ที่ได้อุปการะท่านมาแต่ก่อน ไปรับมาให้เล่าเรียนสาสนธรรมที่วัดเขมา
ภิรตาราม ฝากไว้ ในสำนักพระครูเขมาภิมุขธรรม อิม แต่ยังเป็น
พระอันดับอยู่ ได้เริ่มเล่าเรียนขอมบาลาเวทยากรณภาษาขอมที่นั่นไป
ครั้นเมื่อการเล่าเรียนของท่านถึงขั้นสูงชัน นำชายจึงพามาฝากให้
เล่าเรียนที่วัดโสมนัสวิหาร อยู่ในสำนักพระอธิการวิ ทิง แต่ยังเป็น
พระครูปลัดของสมเด็จพระวันรัต ณ บั เมื่อเป็นที่พระพรหมมุนี ท่าน

ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อพระอุปัชฌาย์ ทิม ต่อมา จนอายุได้ ๑๗ ปี
จึงได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดโสมนัสวิหาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐
ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เข้าสอบพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งศิวสาร
ปราสาท เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยัง
เป็นสามเณร ครั้นถึงบวช พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัดโสมนัสวิหาร
สมเด็จพระวันรัตน์ ที่ปี แต่ยังเป็นพระพรหมมุนีเป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อ
อุปสมบทแล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๘ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค
ต่อมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๒๕ เข้าแปลครั้งที่ ๓ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์
ได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๘ ประโยค

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี
ต่อมาถึงปี พ.ศ. ๒๔๓๔ พระราชทานนิตยภัตรเพิ่มขึ้นเสมอพระราชา
คณะผู้ใหญ่ชั้นเทพ มีประกาศดังนี้

“อนึ่งพระอมรโมลี วัดโสมนัสวิหาร พระเมธาธรรมรส วัด
พิไชยญาติการาม ประกอบด้วยญาณปรัชญา จ्ञานาญในพระปริยัติธรรม
แลมีความประพฤติดีงาม สมควรจะพระราชทานเพิ่มนิตยภัตรให้
พิเศษกว่าพระราชาคณะสามัญ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เพิ่มนิตยภัตรพระอมรโมลีแลพระเมธาธรรมรส ขึ้นเป็นราคาเดือนละ
สี่ตำลึงกึ่งตอง ๒ รูป”

11/03/2565
● พระเมธาธรรมรส อ่อน ภายหลังได้เป็นพระสาสนโสภณอยู่วัดราชประดิษฐ.

ต่อมาถึงขมเมย พ.ศ. ๒๔๓๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่
ที่พระเทพโมลี มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมรโมลี เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรา มหาธรรม
กถกคณฤศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยัณวัตโสมนัสวิหาร
พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละสี่ตำลึงหก มีถานานคักคิ
ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆวิจิตร ๓
พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป ขอพระคุณจงรับพระ
พระพุทธรูปสำเนา เช่นถาวรสังฆสถานช่วยระงับอธิกรณ์ และอนุเคราะห์
พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งช่วง ช่างขุนในคณะโดยสมควร
แก่กำลังแลอธิษษสถานานคักคิ ซึ่งพระราชทานมานั้น จงมีศุขสวัสดิ
สถาพรเจริญในพระพุทธรูปสำเนาเถอญ ฯ

ตั้งแต่วันที่ ๒๐ ธันวาคม วันโกสินทรศก ๑๓๓๓ พระพุทธรูปสำเนาถาวร
พรรษา เป็นวันที่ ๕๕๓๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

เมื่อขอ พ.ศ. ๒๔๔๑ โปรดให้เลื่อนเป็นพระธรรมโกษาจารย์
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระธรรมโกษาจารย์ สุนทรญาณนายก
ตรีปิฎกมุนี มหาคณาธิบดี บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยัณวัต
โสมนัสวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง
มีถานานคักคิควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดมีนิตยภัต
ราคาเดือนละ ๑ ตำลึง ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครู
สังฆพินัย ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ถึงชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ โปรดให้เลื่อนเป็นที่พระพิมลธรรม พร้อม
กับทรงตั้งพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์
มีสำเนาประกาศที่ทรงตั้งดังนี้

กุฎมัสทุ ฯ (ลงวัน ๔ ๓ ๔ คำ ปีชวต พ.ศ. ๒๔๔๓ วันที่ ๒๗
กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๓๘)

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระธรรมโกษาจารย์ มีความแตกฉาน
ในพระไตรปิฎกธรรม แคล้วคล่องในวิจิตรสังฆกรรมนานาประการ เป็น
ปรีชาชาญแห่งพระภิกษุสงฆ์ มีอุปสรรคมั่นคงแลกล้าหาญในการ
เทศนาสอนขยาย มีปฏิภาณโวหารหนักในสาราณียธรรมสัมมาปฏิบัติ
เจริญกุศลปรีชาพร้อมแปลสงฆวาสนมิได้ย่อหย่อนโดยศิลาจารวัตรที่เป็นที่
เลื่อมใสแห่งสงฆ์นิกรเป็นอันมาก ได้รับพระราชทานอาราคนายัตร์
เป็นกรรมการในมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็ได้จัดการให้ดำเนินไปตาม
ความสามารถ สมควรจะเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ คำรัสสั่งให้สถาปนาพระ
ธรรมโกษาจารย์ เป็นพระราชาคณะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนาม
ตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพิมลธรรม มหันตคุณ วิบุลยปรีชา
ญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการภูสิต อุดรทิศคณฤศร ขวรสังฆาราม
คามวาสี สถิตยณวัดโสมนัสวรวิหาร พระอารามหลวง ตำแหน่ง
เจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถาดานศักดิ์
ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๘ รุกี คือ

พระครูปลัดสุวัฒนศีลคุณ วิมลคุณฤๅคร อัครสังฆานุนายก
บัญญัติธรรมรักษิต มินิตยภักตวราคาเทือนละ ๒ คำดัง ๑

- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูสรวิไชย ๑
- พระครูไกรสรวิลาศ ๑
- พระครูธรรมบาล ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

ขออาราธนาพระคุณทั้งปวงที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เพิ่ม
อีกศรัยยศทั้งนี้ วัชระพระพุทธานุสาสนาเป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์
และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในคณะตามสมควรแก่กำลังแลศรัย
ยศที่พระราชทานนี้ แลของจริงวิจิติกาล เจริญอายุวรรณะคุณผลปฏิภาณ
คุณสารศิริสวัสดิ์ในพระพุทธานุสาสนาทกประการเทอญ

ในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓
ทรงตั้งเป็นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

ศุภมัสดุ ๑ ๑ (ลงวัน ๕ ๑ ๒ คำ ๒๗ วันที่ ๒๕ มกราคม
รัตนโกสินทรศก ๓๒๘)

11/03/2565

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ๒ ๑ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระพินิตธรรมเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ
แตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นอาจารย์สั่งสอนพระปริยัติธรรมแก่ภิกษุ
สงฆ์สามเณร มีความอุสาหมนั่นคงในวัตรปฏิบัติ ทรงคุณธรรม
สม่ำเสมอ เป็นผู้รอบรู้ ในอรรถธรรม สามารถแผ่ขยายข้อความ
ความเทศน์ในบายให้ชนทั้งหลายผู้ ไกล่ลี้ภัยฟังแล้ว แลเห็นหนทางธรรม
ปฏิบัติอันถ่องแท้ เทียบทางโลกกับทางธรรมให้กล้ำกลืนกัน อาจที่
จะนำมาใช้ในขณะประกอบกิจการทุก ๆ วันได้ ให้บังเกิดเป็นประโยชน์
อันใหญ่ยิ่ง เป็นผู้มิว่าจาอนินาฟัง เสียงไพเราะ มีคุณสมบัติอันประเสริฐ
อยู่หลายอย่างหลายประการเช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาฯ ย่อม ให้ได้รับสมณศักดิ์เลื่อนชั้น
เป็นลำดับ จนได้เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเจ้าคณะรอง ปกครอง
สังฆมณเฑียรที่จัดการพระศาสนาให้ดำเนินมาโดยเรียบร้อย ได้เป็นพระ
อุปัชฌายาจารย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นอันมาก เป็นที่นับถือ
แห่งศาสนิกชนทั่วไป ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ก็ทรงนับถือพระพินิตธรรมว่าเป็นอัครบริพรมหาวรयी ทรง
นับถือเสมอพระอาจารย์องค์หนึ่ง แลได้ทรงสละทิโอบาทความแต่จะมี
โอกาสในกาลอันควร ประมวลพระราชศรัทธา แลเพิ่มพูนความเข้าพระ
ราชหฤทัยในพระธรรมยิ่งขึ้น นับว่าได้บังประโยชน์ให้บังเกิดแก่พระองค์
เป็นอันมาก สมควรที่จะทรงยกย่อง ให้ได้ดำรงสมณศักดิ์อันสูงได้

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้เสนาบดีไปเสวยพระพิมลธรรม
 เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีวาชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า
 สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ จตุรงคประธานวิสุต พุทธสิริมหิทธิธรรมวาที
 คุ่มภริญาณปริยัติโกศล วิมลศีลาจารวัตร เขมาภริตบิษัฎยประสาทร
 ธรรมยุกติกคณิศรมหาสังฆนายก สถิตยณวัดโสมนัสราชวรวิหาร
 พระอารามหลวง มีสมณศักดิ์ชั้นเจ้าคณะใหญ่ผู้ช่วยคณะธรรมยุกติก
 นิการ มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔๐ บาท มีถานานุศักดิ์ควรตั้ง
 ถานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ

พระครูปลัด สัมพิพัคควิริยาจารย์ สุนทรธรรมปฎิภาณธรรมาโกศล
 วิมลญาณมหาสังฆนายก ธรรมยุกติกกิลกเสนาวิริการี มีนิตยภัตร
 ราคาเดือนละ ๓๒ บาท ๓

พระครูวินัยธร	๓
พระครูวินัยธรรม	๓
พระครูวิมลสวัสดิ์	๓
พระครูวิสิฐสุวคุณ	๓
พระครูบรรณวัตร	๓
พระครูพิทักษ์	๓
พระครูสังฆบริคุต	๓
พระครูสมุท	๓
พระครูใบฎีกา	๓ รวม ๓๐ รูป

หม่อมราชวงศ์พระพิมลธรรม (เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา)

พระพิมลธรรม (๑๕) วัชรพงษ์ นามเดิมว่า หม่อมราชวงศ์

เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา นามฉายาว่า ญาณฉันทโต เช่นยตร
หม่อมเจ้าเด็ก ในสมเด็จพระประพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศราภิรักษ์
เกิดที่บ้านบางอีตี่ แขวงจังหวัดนครนายก ซึ่งบิดาไปตั้งบ้านเรือนอยู่
ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉนวนจันทร์ เดือน ๘ แรม ๑๒ ค่ำ ยมะเสง ฤ
ศักราช ๑๒๑๘ พ. ศ. ๒๔๐๐ แล้วย้ายเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ กษัตริย์แต่ยัง
เยาว์ เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักบิดา แล้วเริ่มเรียนภาษาขอมใน
สำนักอาจารย์จีน พออายุได้ ๗ ขวบ บิดาพาไปถวายเฝ้าสมเด็จพระ
เจ้าพระสมเด็จพรพมหาราชาธิบดี ทัด แต่ท่านยังเป็นเปรียญอยู่ด้วยวัชรพงษ์
ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักหม่อมเจ้าพระสมเด็จพรพมหาราชาธิบดี
ทัด พระอมรเมธาจารย์ เกษ แต่เมื่อยังเป็นเปรียญ หม่อมเจ้าชมแสง
ซึ่งเป็นลุง แลพระโหราธิบดี ชม ทั้ง ๔ นี้เป็นพี่น้อง นอกจากนั้นได้เรียน
ต่อสมเด็จพระพมหาราชาธิบดี โต บ้าง สมเด็จพระวันรัตคน แดง บ้าง แล
อาจารย์คนอื่นอีกบ้าง

ถึงรัชกาลที่ ๕ บรรพชาเป็นสามเณร เมื่อยมะเมษ พ. ศ. ๒๔๑๓
ในชั้นนี้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระมหาธาตุราช ได้เป็นเปรียญ ๓
ประโยค แต่อายุได้ ๑๔ ปี

การสอบพระปริยัติธรรมคราวนี้ เล่ากันว่ากวตขันเข้มีงวตนัก
เพราะเมื่อในปลายรัชกาลที่ ๔ สงสัยกันว่าพระธรรมการ ศข ซึ่ง
เป็นหัวหน้าเจ้าพนักงานกำกับ มักช่วยบอกแนะนำพระเดรทชอชพอ เพราะ

พระธรรมการเป็นเปรียญ ๘ ประโยคอยู่เอง มาตั้งครว่นทรงกำชัยให้
สอบเอาแต่ที่มความรุ้จริง ๆ จึงสอบกันอย่างเข้มงวดกวดขัน ทั้งเปรียญ
แลพระภิกษสามเณรที่เข้ามาแปลในครั้งนั้น ตกเสียโดยมาก คงได้
เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ ๑๒ องค์ ลองสืบหาตัวเมื่อจะแต่งหนังสือ
ได้ความว่า

- สมเด็จพระมหาวิวงศ์ วัดโสมนัส ยัง เป็นสามเณรองค์ ๑
- พระพรหมมณี แห่ง วัดมกุฏกษัตริย์ องค์ ๑
- พระเทพโมลี แห่ง วัดมหารณพ์ (เวลานั้นอยู่วัดวังยี่) องค์ ๑
- พระสุทธศีลสังวร สาย วัดขวรรณเวศ องค์ ๑
- พระสรภาณกวี่ อิ่ม วัดมหาธาตุ ยังเป็นสามเณร องค์ ๑
- พระครูญาณวิมล พ่วง จังหวัดเพชรบุรี เวลานนั้นอยู่วัดสุทัศน์องค์ ๑
- พระปลัดคาย วัดราชบพิศ องค์ ๑
- พระมหาบุญ วัดสุทัศน์ องค์ ๑
- ขุนสนธิสุขวิมลย์ นุ่ม บวชอยู่วัดมหารณพ์ ๑
- ขุนประสาสน์อักษรการ ศุข บวชอยู่วัดโมลีโลก ๑
- นายเบ็ญ ญาณรักชิต บวชอยู่วัดราชประภิชฐ ๑

เป็น ๑๒ องค์ทั้งพระพินลธรรมเป็นสามเณรเล็กกว่าเปรียญทั้งปวง
ที่แปลได้ในคราวนี้

ถึงชวค พ. ศ. ๒๔๑๘ ยังเป็นสามเณร ได้เข้าแปลพระปริยัติ
ธรรมที่พระที่นั่งสุทโธสวรรย์เป็นครั้งที่ ๒ แปลได้อีกประโยค ๑ รวม
เป็น ๔ ประโยค

๙ ๘
ถึงขาล พ. ศ. ๒๔๒๓ อายกระบอบปสมบท ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ช่วยในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หม่อมเจ้าพระ
สมเด็จพะพจนานารถ แต่ยังเป็นหม่อมเจ้าพระพศุภยาทยลันทน์เป็น
พระอุปัชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้ว เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๓
ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อวันพุธ พ. ศ. ๒๔๒๕ แปลได้อีกประโยค ๑
รวมเป็น ๕ ประโยค

๙ ๘
ถึงขกณ พ. ศ. ๒๔๓๐ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ทรง
ตั้งเป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามพิเศษว่า พระราชานพพัฑฒนี โปรด
ให้อาราธนาไปครองวัดโมลีโลก เกิมได้พระราชทานศาลิบุตรแลกหัก
ทองขวางอย่างพระราชาคณะสามัญ ต่อมาถึงบมะโรง พ. ศ. ๒๔๓๕
เมื่อทรงตั้งหม่อมเจ้าพระพศุภยาทยลันทน์ เป็นที่พระธรรมเจดีย์ ไป
ครองวัดพระเชตุพน โปรดให้อาราธนากลับมาครองวัดระฆัง พระราช
ทานศาลิบุตรพันแพรวบักเลื่อมอย่างศาลิบุตรหม่อมเจ้า ซึ่งหม่อมเจ้า
พระพศุภยาทยลันทน์ทรงอยู่ก่อนนั้น ให้ถือเป็นเกียรติยศต่อมา ทั้งพระ
ราชทานนิตยภัตรเพิ่มชนเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเทพด้วย

๙ ๘
ถึงขมะแม พ. ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพ
เมธี เมื่อวันท ๒๘ มีนาคม ร. ศ. ๑๓๔ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระราชานพพัฑฒนี เป็นพระเทพเมธี ศิววิมลนายก
ตรีขุภกธาดา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดระฆัง
โฆสิตารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ
๔ ตำลึง ๑๑/๐๓/๒๕๖๕ มีถานานคักคิควรงถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด ๓

พระครูสังฆวินัย ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

ถึงบขาล พ.ศ. ๒๔๔๕ โปรดให้เลื่อนที่เป็นพระธรรมไตรโลกา

จารย์ เมื่อวันที่ ๓๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๑ มีความในประกาศดังนี้

อนึ่งพระราชคณะ ที่มีความรอบรู้ พระปริยัติธรรมปรากฏในสังฆ

มณฑล สมควรจะได้เลื่อนขึ้นสืบในสมณศักดิ์ แลพระสงฆ์ซึ่งทรง

สมณคุณ สมควรจะเป็นพระราชคณะยังมีอยู่อีก จึงทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระเทพเมธี เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์

ญาณปรีชาปรีชาญาณ ตรีปิฎกธรา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี

ตำแหน่งเจ้าคณะฝ่ายใต้ สถิตยณวัดพระเมธีเชษฐารามวรวิหารพระ

อารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้ง

ถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๑ ตำลึง ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆพินิจ ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รูป

ในรัชกาลชดยขยณเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม บรช พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรง

ตั้งเป็นพระพิมลธรรม มีสำเนาประกาศดังนี้

แลทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นเชื้อ
 พระราชวงศ์ ไต่ผนวชในพระพุทธศาสนาหลายพรรษากาล มี
 ความแตกฉานในพระปริยัติธรรม สอดใส่ไต่ไปเนเปวียนตั้งแต่ยังเป็น
 สามเณร ครั้นเมื่ออายุครบกำหนดที่ควรจะอุปสมบทแล้ว ในรัชกาล
 ที่ ๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้อุปสมบทใน
 วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วไต่เข้าแปลประโยคอีกครั้ง ๓ มั่นคง
 ในสมณปฏิบัติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรด
 ให้เป็นพระราชาคณะที่พระราชาธิบดีมุนี แล้วโปรดให้ไปครองวัดโมลี
 โลก ๘ พรรษา จนตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดระฆังว่างลง จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดให้ย้ายมาครองวัดระฆังซึ่งเป็นที่สุดศิโยเดิม พระราชทาน
 พัดแฉกพณแพร ภายหลังได้เลื่อนตำแหน่งเทพแลธรรมคามลำคัย นัย
 ว่าไต่ทรงพระเมตตามาก พระธรรมไตรโลกาจารย์เป็นผู้ชำนาญทาง
 เทศนา มีโวหารกล่าก็เป็นที่น่าฟัง ทงมีเสียงอันดี ชักตำนานอ่าน
 ประกาศไพเราะน่านิยม เมื่อได้รับพระราชทานอาราธนายัตร์เป็นเจ้า
 คณะมณฑลตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ก็ได้ปฏิบัติจัดการ
 ความตำแหน่งหน้าที่ได้เรียบร้อยสม่ำเสมอ นัยว่าไต่กระทำคุณประโยชน์
 ในทางทนบำรุงพระพุทธศาสนาแลการศึกษา อีกทั้งไต่เป็นผู้ชำนาญ
 อาจารย์กลุยควรเป็นอันมาก เป็นที่นิยมนับถือแห่งศาสนิกบริษททั้งคฤหัสถ์
 ขรรพชิต หนึ่งเป็นพระราชวงศ์ผู้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ
 ผู้ใหญ่ อันมีนอชตัวหาได้โดยยาก จึงสมควรจะเพิ่มสมณศักดิ์ให้
 สูงยิ่งขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้สถาปนาเลื่อนพระอรรคม
 ไตรโลกาจารย์ เป็นพระราชอาคันตุกะตำแหน่งเจ้าคณะรอง มีนามตาม
 จารึกในสุพรรณบัฏว่า พระพิมลธรรม มหันตคุณ วิบูลยปรีชา ญาณ
 นายก ตรีวิภูคคุณาสังการวิภูษิต อัครทิศคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี
 สังฆนายก สถิตยณวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
 เจ้าคณะรองฝ่ายเหนือ มีนตยภัตตราค่าเดือนละ ๓๒ บาท มีถาดานุกัฎกิ
 ครอบงำถาดานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดกัฎกนคิลคุณ วิบูลยธรรมคณิศร อัครสังฆนายก
 ภูวาท มีนตยภัตตราค่าเดือนละ ๘ บาท ๑

- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสรวิไชย ๓
- พระครูไกรสรวิลาศ ๓
- พระครูธรรมบาล ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูโยฎฎา ๓ รวม ๘ รูป

พระพรหมมุนี แพบ

พระพรหมมุนี (๓๕) วัคส์ทศันเทพวราราม นามเดิมว่า แพบ
 นามฉายาว่า ทิสสเทโว เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อฉวันพคมเดือน ๑๒
 ขึ้น ๑๕ ค่ำมะโรง จุลศักราช ๑๒๑๘ พ.ศ. ๒๓๘๘ ได้ไปศึกษาอักษร

11/03/2565

สมัยอยู่ที่วัดทองนพคุณแต่อายุได้ ๗ ขวบ บิดาเลื่อมใสในสมเด็จพระ
วันรัตน์ สมบูรณ์ มาแต่ท่านยังครองวัดทองนพคุณ ครั้นอายุครบได้
๑๓ ปี จึงพาไปถวายเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ เมื่อท่าน
เป็นพระธรรมวโรคมมาอยู่วัดราชบูรณะ ท่านจึงให้บรรพชาเป็นสามเณร
เมื่อมีมะโรง พ. ศ. ๒๔๑๑ แล้วให้กลับไปเล่าเรียนอยู่ที่วัดทองนพคุณ
ตามเดิม ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระอาจารย์ โป ท้วก
เสวตรฉัตรต่อมา

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์
ให้ไปรับมาอยู่กับท่านที่วัดพระเชตุพน ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อ
สมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ เป็นพน นอกจากนั้นได้เรียนต่อเสมียน
ตรา ศุข บ้าง พระโหราธิบดี ชุม บ้าง อาจารย์ โป บ้าง
ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมเป็นครั้งแรกที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อ
ปีชวด พ. ศ. ๒๔๑๘ แต่แปลตกหาได้เป็นเปรียญไม่

เมื่อชวด พ. ศ. ๒๔๑๘ อายุครบอุปสมบท แต่สมเด็จพระวันรัตน์
สมบูรณ์อาพาธต้องอยู่ประจำรักษาพยาบาล จึงมิได้มีโอกาสดำเนิน
แลเมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ ใกล้จะถึงมรณภาพนั้น ท่านแนะไว้
ให้ไปเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ แดง แต่เมื่อยังเป็นพระเทพกระวี
คือไป ครั้นสมเด็จพระวันรัตน์ สมบูรณ์ มรณภาพแล้ว จึงไปถวาย
ตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ แดง แล้วอุปสมบทที่วัดเสวตรฉัตรอันอยู่
ใกล้บ้านเดิม ^{11/03/2464} เมื่อมีเถาะ พ. ศ. ๒๔๒๒ สมเด็จพระวันรัตน์ แดง เป็น

พระอุปัชฌาย์ แล้วขณมาอยู่วัดสุทัศนกับสมเด็จพระวันรัตน์ แดง ต่อมา
ในคณนี้ไ้เรียนพระปริยัติธรรมต่อสมเด็จพระวันรัตน์ แดง เป็นพน แล
ไ้ไปเรียนต่อสมเด็จพระสังฆราช สภา ทวีตราชประคิชฐ์ข้าง

เมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ แดง เลื่อนทจากพระเทพกระวีเป็นพระ
ธรรมวโรดม ไ้ตั้งให้ท่านเป็นพระครูไขฎีกาในถานานกรม แลแล้วเลื่อน
เป็นพระครูมงคลวิลาส แลพระครูวินัยธรต่อมา เมื่อเป็นพระครูวินัยธร
ไ้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ เมื่อขมะเมษ
พ.ศ. ๒๔๒๕ ไ้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาดังขระกา พ.ศ. ๒๔๒๘
เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๓ ที่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลไ้
อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขผล พ.ศ. ๒๔๓๖ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีสมโพธิ
ต่อมาดังขระก พ.ศ. ๒๔๓๘ เมื่อรัชกาลครบหมันวัน ทรงข่าเพ็ญพระ
ราชศคสมโภชพระราชสถัญจกร ทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนสมณ
ศักดิ์ขึ้นเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นเทพ แลพระราชทานถาลิขัตร
แดกประดับพลอยแลเพิ่มนิตยภัตร ในคราวเด็ขกับที่โปรดให้พระธรรม
วโรดม แสง วัดราชขรณะเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นั้น

ถึงขระก พ.ศ. ๒๔๔๑ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระ
เทพโมลี มีตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระศรีสมโพธิ เป็นพระเทพโมลี ตรีขฎกธรา มหา
ธรรมกถิกคณฤศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตย์ณวัดสุทัศนเทพวร
รามวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๕ ตำลึงถึง
มีถานานศักดิ์ขวรตั้งถานานกรมไ้ ๕ รูป คือ

พระครูปลัด ๓

พระครูสังฆวิจิตร ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโยธกาน ๓ รวม ๔ รูป

ต่อมาถึงบขชวค พ. ศ. ๒๕๔๓ ไปรตให้เลื้อนเป้นที่พระธรรมโกษา
จารย์ มีสำเนาทรงตงตงน

อนึ่งพระราชาคณะที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมปรากฏในสงฆ
มณฑล สมควรจะเลื่อนอิสริยยศในสมณศักดิ์ แดพระสงฆ์ซึ่งทรง
สมณคุณสมควรจะเป็นพระครูอีกหลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนพระเทพโมลี เช่นพระธรรมโกษา
จารย์ สุนทรญาณนายก ตรีปิฎกมุนี มหาคณาธิบดีสมณิศร บวรสังฆา
รวม ความวสี สถิตยถมวักสีทศันเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระ
ธวามหลวง มนิตยภัตตราคาเถื่อนละ ๕ ตำบล มีถานานศักดิ์ ๓
ตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัด มนิตยภัตตราคาเถื่อนละ ๓ ตำบล ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆพินัย ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูโยธกาน ๓ รวม ๖ รูป

ดงรัชกาลปัจจุบัน พระราชทานเหรียญ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์
เป็นที่พระพรหมมุนี เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ปีชวด พ.ศ. ๒๕๕๕
มีสำเนาประกาศดังนี้

คำประกาศ

คุณมีสกุ ๑ ล ๑ (สงวน ๒ ๑ ๒ คำ ปีชวด วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
รัตนโกสินทร ศก ๓๓๐)

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ๑ ล ๑ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมโกษาจารย์ เจ้าคณะมณฑลนคร
ไชยศรี เป็นเปรียญทรงปริยัติ มีปฏิญัตินงามนำไปเกิดความเลื่อมใส
ของพุทธบริษัททั่วไป ได้เป็นภรรจรูระแก่พระศาสนา เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส
และเป็นที่เจ้าอาวาส ทำนุบำรุงวัดสุทัศนเทพวรารามให้จำเริญโดยลำดับ
มา บริหารรักษาพระสงฆ์เรียบร้อยดี ในฝ่ายปริยัติ ได้เป็นผู้จัดการ
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักวัดสุทัศนเทพวราราม อันเป็นศึกษา
สถานใหญ่ตำบลหนึ่ง เมื่อดังครวสอขอพระปริยัติธรรมในสนามหลวง
ได้เป็นกรรมการผู้สอบด้วยรูป ๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว ได้ทรงหยั่งทราบคุณสมบัติของพระธรรมโกษาจารย์มาแต่เดิม
จึงได้ทรงยกย่องในตำแหน่งพิเศษ พระราชทานดลิต์ตรแลกเปลี่ยน
พลอยให้ถือ มีเกียรติยศเสมอพระราชาคณะชั้นเทพแต่ครั้งยังเป็น
พระศรีสมโพธิ เมื่อดังครวจัดการคณะสงฆ์ในมณฑลหัวเมือง ได้ทรง
สถาปนาไว้ในตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี ก็มิ่น้ำใจเห็นแก่

พระพุทฺธศาสนา บริหารคณะมณฑลมาโดยเรียบร้อยจนทุกวันนี้ ครั้น
ถึงแผ่นดินขัตติยยุคนั้น ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
วชิรญาณวโรรสเป็นสมเด็จพระมหาสมณะ เป็นประธานแห่งสงฆ์ทั่วพระ
ราชอาณาจักร พระธรรมโกษาจารย์ก็ได้เป็นกำลังของสมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอตัวรูปหนึ่งในการบริหารคณะสงฆ์ เมื่อคราวจัดคณะกลางใน
กรุงเทพฯ พระธรรมโกษาจารย์ก็ได้รับหน้าที่เป็นผู้รั้งตำแหน่งเจ้าคณะ
แขวงสำเพ็งจัดการปกครองให้เข้าระเบียบอันดี พระธรรมโกษาจารย์
มีอริยาไศรยเห็นแก่พระพุทฺธศาสนา เป็นภราวธุระในกรณีเช่นนี้ ๆ
โดยลำดับมาฉนั้น ในเวลานั้นมีพรรษาอายุกาลจัดว่าเป็นผู้ใหญ่ แลเช่น
หลักอยู่รูปหนึ่งในสงฆ์ สมควรจะทรงสถาปนายกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์
สูงขึ้นไปจะได้เป็นศรีแก่พระพุทฺธศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้สถาปนาพระธรรมโกษาจารย์ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเจ้าคณะ
รอง มีนามจารึกในศิลาจารึกว่า พระพรหมมุนี ศรีวิสุทธิญาณนายก
ตรีปิฎกธรรมาลังการวิภูษิต มัชฌิมคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี
สังฆนายก เจ้าคณะรองคณะกลาง สถิตยณวัดสุทัศน์เทพวรารามราช
วรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓๒ บาท มีฉานา
นุคักกิศวรตั้งฉานานุกรมได้ ๘ รูป คือ

พระครูปลัดสวัมมพรหมจริยคุณ สมบุรณสมาจารวัตร มัชฌิม
สังฆนายกภัทรวาหาระ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๘ บาท ๓

พระครูวินัยธร	๑
พระครูวินัยธรรม	๑
พระครูพทธพากย์ประกาศ	๑
พระครูธรรมศาสตร์น้อย	๑
พระครูสังฆบริหาร	๑
พระครูสมุห์	๑
พระครูใบฎีกา	๑ รวม ๘ รูป

พระพมาจารย์ มา

พระพมาจารย์ (๑๒) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิมว่ามา
นามฉายาว่าอินทสโร เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อเดือนจันทร์เดือน ๓๐
ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปรกา จุลศักราช ๑๑๘๘ พ.ศ. ๒๓๖๐

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปรกา พ.ศ. ๒๔๐๔ อายุได้ ๒๕ ขพรรพชา
อุปสมบทที่วัดจักรวรรดิราชาวาส พระอาจารย์ของเป็นพระอัครมัย
บวชแล้วเล่าเรียนวินัยนาระ และไปเทียบวัดคงค์แทบทุกเป็นนิจ จน
ได้เป็นอาจารย์สอนวินัยนาระอยู่ณวัดจักรวรรดิเรียกกันว่าพระอาจารย์มา
เมื่อในรัชกาลที่ ๔

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขมระเมย พ.ศ. ๒๔๑๓ พระโพธิวงศาจารย์
เส่ง เมื่อเป็นพระราชาคณะที่พระวรวงษาณนี้ จะให้ท่านเป็นปลัด ท่าน
ขัดไม่ได้ จึงรับเป็นตำแหน่งถานานกรมมา ๑๘ ปี ในเวลาเมื่อเป็น
ตำแหน่งปลัดอยู่นั้น ท่านได้เป็นหัวหน้าสร้างพระพทธบาทจำลองชนในวัด
จักรวรรดิ แล้วนคัสัษุขมานมัสการในเวลากลางเดือนสาม เป็นที่รณ

เรียงเลขเป็นนักขัตฤกษ์ประจำมาจนครายเท่าทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปทอดพระเนตรที่ทรงพระราชพิธีกาโปรดให้สร้างมณฑปน้อยที่สวมรอยพระพุทธรูปจำลองเป็นของพระราชทานช่วยด้วย

ครั้นถึงมณฑล พ.ศ. ๒๔๓๒

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน

สัญญาบัตรตั้งเป็นพระครูภาวนาวิจารย์ ตำแหน่งพระครูวิเศษ ต่อมาอีก ๓ ปี ถึงบั้นโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อโปรดให้ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลองของ โบราณ ซึ่งได้มาจากเมืองพททคยาในมณฑลประเทศ ที่บอกเขาพระจุลจอมเกล้าณะเกาะสีชัง จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระมงคลทิพมุนี ตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่เมืองสมุทรปราการ เป็นผู้รักษารอยพระพุทธรูปจำลองนั้น มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระครูภาวนาวิจารย์ เป็นพระมงคลทิพมุนี ศรีสวัสดิ์คันทรียประเทศ เขตสมุทรปราการ อภิบาลพททคยาบัพที่ ๗ สกลศิริไทยปสิมาขพิตร สถิตโดยพระพุทธรูปเกาะสีชัง เจ้าคณะใหญ่แขวงเมืองสมุทรปราการ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๓ ตำลึง มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมไว้ ๕ รูป คือ

พระครูปลัด ๓

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓

รวม ๕ รูป

ต่อมาโปรดให้เป็นผู้ว่าการรักษาพระพุทธบาทปรินิพพานที่วัดอโศก
 แห่ง ๑ ให้พระราชทานศาลาขีตกรแด่พระภิกษุพลอยแล่นนิตยภัตตรเพิ่มขึ้น
 เสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเทพครั้ง ๑ แล้วพระราชทานศาลาขีตกรแด่
 พระภิกษุทองแดงเพิ่มนิตยภัตตรเช่นเสมอพระราชาคณะชั้นธรรม อีก
 ครั้ง ๑ ถึงปลายรัชกาลที่ ๕ หลังจากพระมณฑปพระพุทธบาทชำรุด
 มาก พระมณฑปที่ประทับของพระเทพพระคุณเป็นนายงานทำเครื่องบน
 พระมณฑปใหม่ ทำการจนสำเร็จโดยยกขึ้นทดแล้ววางแต่ระยยกยอด พอสัน
 รัชกาลที่ ๕ เสียก่อน ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยกยอดค่อในรัชกาล
 ขัตติยชนน เมื่อณวันที่ ๒๓ ธันวาคม ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๕๖

ถึงรัชกาลขัตติยชนน ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานหิรัญบัฏ
 เลื่อนพระมณฑปที่พุ่มนี้ ขึ้นเป็นพระพุทธรูป ๑ เจ้าคณะธวัชวาส
 เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๕๖ มีสำเนาประกาศดังนี้

ศกมัสตฺ พระพุทธศาสนาเถรกาล เป็นอภิศกกาล ๒๔๕๖ พรรษา กาล
 ขัตติยชนน จันทรโคจร อุตถสัสมพัตฺสว ขุคฺยมาศ สุกถขัณฐ์ จตุตถศีถ
 ฤมวาร สุริยคติกาล ธันวาคมมาศ ถึงสคิมสุรทิน โดยกาลนิยม

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร
 บรมนราธิราช พินิตประชานารถมหาสมมตวงศ์ อติสัยพงค์วิมลรัตน
 วรขัตติยราชินิกโรคม จากวันครบมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ ๑ ปรเมนทร
 อรรณิกมหาราชาธิราช บรมนารถบพิตร พระมณฑกกุเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระมณฑลทิพมุนี ประกอบด้วยวิริยอุตสาห
 ในกิจอันเป็นคุณประโยชน์ในพระศาสนา ชำนาญในวิปัสณาการะ เป็นพระ
 อุตสาหะให้อุปสมบทแก่กุลบุตรเป็นอันมาก มีอริยาไศรยโอบอ้อมอารี
 เป็นที่ชอชทนยถอของชนทั้งหลาย เพราะชวนชวายสงเคราะห์ประชา
 ราษฎรอันมีทุกข์ลำบากด้วยพยาธิทุกข์ แลมรณโภย ให้มีความสทว
 ใจทุกสถาน เอาใจใส่ในการก่อสร้างแปปฏิสังขรณ์อารามวิหาร เป็น
 ผู้รักษาการพระพุทธรูป ได้จัดการทนบำรุงให้มีความเจริญยิ่งขึ้น
 เป็นที่สทวสบายแก่สังฆมณเฑาะ์ขึ้นไย่นมีสการรอยพระพุทธรูปตามฤดูกาล
 แลได้ชักชวนผู้มีศรัทธาให้บริจาคทรัพย์จัดการปฏิสังขรณ์พระมณฑลพระ
 พุทธรูป อันชารคทรคโทรมมาแต่ก่อนให้คืนกลับเดิมแล้วสำรับบริบรณ
 แลชวนชวายในการที่จะให้เกิดประโยชน์ บำรุงพระอารามให้รุ่งเรืองขึ้น
 เป็นอันมาก บัดนี้ที่ประกอบด้วยพรรษาอายุกาลมีไวยวภูมิเป็นพระเถระ
 ผู้ใหญ่ สมควรจะพระราชทานเพิ่มสมณศักดิ์ให้ดำรงในตำแหน่งชั้นสูง
 ขึ้นได้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สถาปนาพระ
 มณฑลทิพมุนี เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เจ้าคณะอรัญวาสี มีนาม
 ตามจารึกในหิรัญบัฏว่า พระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา วิสุทธศีล
 จรรยาสมบัติ นิพัทธคุณคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคณิศรวิ
 การ อภินายทวลัญช อรัญวาสีสังฆนายก เจ้าคณะอรัญวาสี มี
 สมณศักดิ์ เสมอเจ้าคณะรอง สถิตยณวัดจักรวรรดิราชาวาสวรมหาวิหาร
 พระอารามหลวง มีถาวรศักดิ์กิตติมศักดิ์ถาวรมไห้ ๘ รูปคือ

11/03/2565

พระครูปลัด สุนทรสังฆนายก ปรีชาญาณจาริก ธรรมคุณ

- สังฆนายก ฐระวาทะ ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรรม ๑
- พระครูคัพทสุนทร ๑
- พระครูอมรโฆษิต ๑
- พระครูธรรมวิจิตร ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

พระพจนานุกรม มา ถึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ อายุได้ ๗๗ ปี.

หม่อมราชวงศ์พระญาณวราภรณ์ ชิน นพวงศ์ นครหลวง

สมณศักดิ์พิเศษเสมอชั้นธรรม

พระญาณวราภรณ์ (๒) วัดขจรนิเวศ นามเดิมว่า หม่อมราชวงศ์ ชิน นพวงศ์ นครหลวง นามฉายาว่า สุนทร เป็นบุตรหม่อมเจ้า ถนอม ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๔ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ เกิด ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ ยวอก จุลศักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๔๑๕ บวชเป็นสามเณรอยู่วัดขจรนิเวศแต่อายุได้ ๗ ปี ได้เรียน พระปริยัติธรรมต่อหม่อมเจ้าประภากรข้าง พระสัทธศีลสังวรสาย แล อาจารย์ ชินข้าง แล้วไปอยู่วัดมณฑกภูษิตริย แล้วเรียนในสำนัก สมเด็จพระมหาสมณะ เมื่อยังเสด็จดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณ

วโรรส จนได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เมื่อชขาด พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร
 เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัดมกุฏกษัตริย์ พระ
 พรหมมุนี แห่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าแห่ง
 ดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น เป็นพระกรรมวาจาจารย์ แล้วมาอยู่วัด
 ขวรนิเวศ ต่อมาถึงขมะเมีย พ.ศ. ๒๔๓๗ เข้าแปลพระปริยัติธรรม
 ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นครั้งที่ ๒ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวม
 เป็น ๗ ประโยค

ถึงขออก พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระสุคุณคณา
 ภาวณ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๕ ต่อมาถึงขเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เป็นตำแหน่งพิเศษที่พระญาณวราภรณ์
 มีสมณศักดิ์พิเศษมอชนเทพ พระราชทานตาลขจรพจนแพระบกทอง ให้ถ
 เป็นเกียรติยศ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนยศพระสุคุณคณาภรณ์ มีสมณศักดิ์พิเศษตำแหน่งเทพ
 พิเศษ มีนามว่าพระญาณวราภรณ์ สุนทรศีลวิสุทธินายก ไทรบิฎก
 เมธา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดขวรนิเวศ
 ราชวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึงก
 มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานกรมไ้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูสังฆวิชัย ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

เมือขวอก พ.ศ.๒๔๕๓ พระญาณวราภรณ์ถวายพระพรลาออกจาก
ตำแหน่งพระราชาคณะ ว่าระลึก แล้วยังมีความอาลัยในสมณะเพศ
จึงรงรออยู่

ถึงรัชกาลยคยขึ้นนี้ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณวราภรณ์
ตามเดิม เมือขกญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ท่อมาดึงขชวต พ.ศ. ๒๔๕๕
ไปรทให้เลือนสมณคักคขึ้นเสมอช่นธรม มีประกาศดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริว่า พระราชาคณะผู้ทรงคุณธรรมปรากฏใน
สาวมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิ ยังมีอีก

หลายรูป
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เลือนพระญาณ
วราภรณ์ วัดบวรนิเวศวิหาร มีสมณศักดิ์พิเศษเสมอตำแหน่งธรม
มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๘ บาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรม
ได้ ๖ รูป คือ

- พระครูปลัดญาณวัฒน์ มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ บาท ๑
- พระครูวินัยธร ๑
- พระครูวินัยธรม ๑
- พระครูสังฆรักษ์ ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมไตรโลก เจริญ

พระธรรมไตรโลก (๓๘) วัดเทพศิรินทราวาส นามเดิมว่า เจริญ
 สุขเขต นามฉายาว่า ญาณวโร เป็นชาวเมืองชลขวรี เกิดในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อวันอังคารที่ ๓๐ กรกฎาคม ตรงกับเดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำวอด
 รุศคักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ ไปเป็นศิษย์พระชล
 โภษะมະคุณ พุฒ แต่ยังเป็นเจ้าอธิการอยู่ณวัดเขาบางทรายในจังหวัด
 ชลขวรี

พระชล โภษะมະคุณนี้ เป็นสังฆวิหาริกข้าหลวงเดิมในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เรียนรู้อักษรอังกฤษบ้าง เมื่อใน
 รัชกาลที่ ๕ ไปรคให้เป็นที่ขุนสาครวิไลโยในกรมมหาดเล็ก ครั้นออกจาก
 ราชการจึงมาบวชอีกครั้ง ๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จไปประพาศเมืองชลขวรี ได้ทรงค้นเคย แลทราบเรื่องประวัติเดิม
 ของพระอธิการ พุฒ เห็นว่าอุสาหะสั่งสอนศิษย์มาก จึงทรงตั้งเป็น
 พระครูชล โภษะมະคุณ แล้วต่อมาไปรคให้เลื่อนเป็นพระราชาคณะที่พระ
 ชล โภษะมະคุณนี้

พระธรรมไตรโลกเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่กับพระชล โภษะมະคุณจน
 อายุได้ ๑๒ ปี ถึงขมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ ไปบรรพชาเป็นสามเณรที่ศาลา
 ในสวนของย่า ณตำบลนาเกลือในแขวงเมืองบางละมุง ญาตินิมนต์
 พระชล โภษะมະคุณไปให้บรรพชา แล้วกลับมาเล่าเรียนอยู่ที่วัดเขาบาง
 ทรายอีก ๓ พรรษา ครั้นอายุได้ ๑๕ ปี พระชล โภษะมະคุณเห็นว่าจ

สามารถเรียนวิชาสูงได้ จึงส่งให้เข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพ ฯ มาอยู่ที่
 วิทยาลัยพิณ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระครูวินัยธร ฉาย ถานา
 นุกรมของพระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ก่อน แล้วไปเล่าเรียนใน
 สำนักพระยาธรรมปรีชาญาณ จนอายุครบอุปสมบท ออกไปอุปสมบทที่
 วัดเขาบางทรายจังหวัดชลบุรี เมื่อมีระวาง พ.ศ. ๒๔๓๕ พระชลโธ
 ประมุขคุณเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้ววัดลับเข้ามากรุงเทพ ฯ มาอยู่วัด
 ก้นมาตุขาราม เพราะใกล้ที่อยู่ของพระยาธรรมปรีชาญาณเป็นอาจารย์พระ
 ปริยัติธรรมสวดกแก่การเล่าเรียนต่อมา แลได้ไปเรียนในสำนักพระสาสน
 โสภณ ชื่อนี้ แต่ยังเป็นพระเทพกวีอยู่วัดพิไชยญาติที่ย่าง อุปสมบท
 แล้ว ๔ พรรษา ถึงบวช พ.ศ. ๒๔๓๗ เข้าสอบพระปริยัติธรรมใน
 มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ถึงชั้นบาลีเปรียญตรี ขึ้นเทียบเท่ากับ ๔
 ประโยค เมื่อเรียนเปรียญแล้วจึงไปอยู่วัดเทพศิรินทร์เมื่อระกา
 พ.ศ. ๒๔๔๐ เล่าเรียนพระวินัยปฏิภนในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ แต่
 ยังเสด็จค้างพระยศเป็นกรมหมื่นต่อมา ได้เข้าสอบความรู้ ในมหา
 มกุฏราชวิทยาลัยอีกครั้ง ๓ เมื่อระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ถึงชั้น
 บาลีเปรียญเอก เทียบด้วย ๗ ประโยค แลได้รับรางวัลที่ ๓ ในคราว
 นั้น แลจึงได้รับตำแหน่งเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนภาษาบาลีที่วัดเทพ
 ศิรินทร์ต่อมา

ถึงชรา พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมราวชิกรักษิต
 เป็นเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทร์แต่เดิมมา ต่อมาถึงชรา พ.ศ. ๒๔๔๕
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชมนู มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้เลื่อนพระอมวาทิภักษิต เป็นพระราชมนั ครบฎีกาลังการ
ตำแหน่งพระราชอาคะผู้ใหญ่ ในคณะธรรมยุติกาสถิตยณวัดเทพ
ศิรินทราวาศราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๔
ตำลึง ๑ บาท มีถาดานุศักดิ์ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๓ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

ขมะเมียบ พ.ศ. ๒๔๕๘ โปรดให้เลื่อนเป็นที่พระเทพวิ มลำนเ
ที่ทรงตั้งถงน

ให้เลื่อนพระราชมนั เป็นพระเทพกระวี ครบวิสุทธินายก ครบฎีกา
ปรีชา มหาคุณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดเทพศิรินทรา
วาสี ราชวรวิหารพระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ ตำลึง
มีถาดานุศักดิ์ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสังฆวิชัย ๑
- พระครูสมุห์ ๑
- พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ถวรัชกาลบคยขนน เมษวณท ๒๕ มกราคม บรช พ.ศ. ๒๔๕๓

โปรดให้เลื่อนเป็นที่พระธรรมไตรโลก มีประกาศตั้ง

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระราชาคณะที่ดำรงคุณธรรมปรีชา
สามารถ สมควรจะได้เลื่อนอภิรัชยศ แลพระสงฆ์ซึ่งสมควรจะเป็นพระ
ราชาคณะมีอีกหลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระเทพกระวี
 เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ ปรีชาญาณคิลิก ครีษัญจนาลงกรณ์
 ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดเทพศิรินทราวาศ
 ววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรวาคาเดือนละ ๒๘ บาท มีอานา
 นุคักคิควรตั้งถานานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัด มีนิตยภัตรวาคาเดือนละ ๔ บาท ๑	
พระครูวินัยธร	๑
พระครูวินัยธรรม	๑
พระครูสังฆพินิจ	๑
พระครูสมุห์	๑
พระครูโยฎิกา	๑ รวม ๖ รูป

พระธรรมโกษาจารย์ ม่วง

พระธรรมโกษาจารย์ (๓) วัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 นามเดิมว่า ม่วง นามฉายาว่า รคนฺธโช เป็นชาวบ้านปากพนัง จังหวัด
 นครศรีธรรมราช เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันพุธ เดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ
 บลฤ จุลศักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๓๘๖ เป็นสหชาติกับพระบาทสมเด็จพระจุ
 ฬอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อในรัชกาลที่ ๔ ใ้ไปเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์
 เพ็ชร ที่วัดแจ้งอำเภอปากพนังแต่ชายได้ ๘ ขวบ แล้วเรียนเวทยากรณ

ภาษาข่าที่อยู่อันอายุได้ ๑๕ ปี บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดแจ้ง
นั้นต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุ ๑๗ ปี ย้ายมาอยู่ที่วัดมเหยงคณ์ อำเภอ
เมืองนครศรีธรรมราช เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อพระครูการาม ๗ ซึ่ง
เป็นเปรียญ ๔ ประโยค อยู่นับระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ อายุครบอุปสมบท จึง
อุปสมบทในคณะมหานิกาย พระครูการาม ๗ เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้ว
อยู่ที่วัดมเหยงคณ์อีกพรรษา ๓ พระครูการาม ๗ ย้ายมาอยู่ที่วัดท่าโพธิ์
จึงตามมาอยู่ที่วัดท่าโพธิ์ด้วย ครั้นบวช พ.ศ. ๒๔๒๗ พระครูการาม ๗
ถึงมรณภาพ จึงได้เป็นอธิการวัดท่าโพธิ์ต่อมา

เมื่อขลุ พ.ศ. ๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรดให้สมเด็จพระมหาสมณะ เสด็จเสด็จดำรงพระยศเป็นพระเจ้า
น้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส เสด็จลงไปตรวจการพระศาสนา
ในหัวเมืองข่าใต้ เสด็จไปถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช พระธรรมโกษา
จารย์ยังเป็นเจ้าอธิการวัดท่าโพธิ์ไคเผ่า มีความเลื่อมใสจึงทูลขอตาม
เสด็จเข้ามาเล่าเรียนที่ในกรุงเทพฯ ก็ทรงรับเข้ามาทำนบารุงให้อยู่ที่วัด
มกุฏกษัตริย์ แล้วบวชแปลงเป็นธรรมยุติกานายในขลุณั้น พระพรหมมุนี
แพ่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระมหาสมณะทรงเป็นพระกรรมวาจา
จารย์ บวชแปลงแล้วไคเล่าเรียนต่อสมเด็จพระมหาสมณะต่อมา จนปีขลุ
พ.ศ. ๒๔๓๓ ไคเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไค
เป็นเปรียญ ๕ ประโยค เมื่อเป็นเปรียญแล้วเล่าเรียนอยู่ในกรุงเทพฯ

11/03/2165

อิกย ๓ ถึงยเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ จึงทูลลากลับไปอยู่วัดท่าโพธิ์จังหวัดนครศรีธรรมราชตามเดิม

ถึงยจอ พ.ศ. ๒๔๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ เมื่อเสด็จประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชใต้ฝ่าหลายครั้ง ทรงไต่ถามถึงเรื่องการสงฆ์มณฑลในเมืองนครศรีธรรมราชแต่ก่อน ถวายพระพรขี้แจงขอพระอภัยาไศรย แลทรงทราวยว่าเป็นสหชาติประกอบทั้งคุณธรรม คือความมอสาหะเป็นต้นดังปรากฏในเรื่องประวัติ จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีธรรมมุนในเวลาเสด็จประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราชในคราวนั้น

ต่อมาโปรดให้เป็นเจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราชแลมณฑลยัตตานัน ใต้ทั้งการวางระเบียบคณะสงฆ์ทั้ง ๒ มณฑล มีความชอบแต่ยังหาทันได้เลื่อนสมณศักดิ์ไม่ พอสิ้นรัชกาลที่ ๕ เสีย

ถึงรัชกาลยัตตานัน จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระเทพกวี เมอชนท ๒๕ มกราคม ยจอ พ.ศ. ๒๔๕๓ มีลาเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระศรีธรรมมุน เป็นพระเทพกวี ศรีวิสุทธิคิลก ศรียัญญักขัตติยค ยติคณิศร บวรสังฆาราม กามวาสี สถิตยณวัดท่าโพธิ์เมืองนครศรีธรรมราช มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๐ บาท มีถานานศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมใต้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสังฆวิไชย ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูโฆฎกา ๓ รวม ๔ รูป

ต่อมาอีก ๒ ปีถึงชวศก พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็น
พระธรรมโกษาจารย์ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน มีสำเนาที่ทรงตั้งทรง
ให้พระเทพกระวี เป็นพระธรรมโกษาจารย์ สันตญาณคิลก
ครุขันธ์ภิกขุธรรมภิกขุ ยติคณิศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัด
ท่าโพธิ์ เมืองนครศรีธรรมราช มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๕๘ บาท
มีदानาคัดคิควรตั้งदानานกรมไว้ ๖ รุก คือ

- พระครูปลัดศีลวิมล มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ บาท ๓
- พระครูวินัยธร ๓
- พระครูวินัยธรรม ๓
- พระครูสังฆวินัย ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รุก

พระธรรมราชานุวัตร ฮาง

พระธรรมราชานุวัตร (๘) วัดศาลาปูน พระนครศรีอยุธยา นาม
เดิมว่า ฮาง นามฉายาว่า จันทโชโต เป็นชาวจังหวัดนครไชยศรี เกิด
ในรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันอังคารเดือน ๓๐ แรม ๘ ค่ำมะแม จุล
ศักราช ๑๓๗๗ พ.ศ. ๒๓๗๗ เมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบ เข้ามาอยู่กับสมเด็จพระ
พุทธมหาราชย์ พุท แต่ยังเป็นพระญาณไตรโลก อยู่ทั่วคัมภีร์ใน
กรุงเทพฯ ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักสมเด็จพระพุทธมหาราชย์ พุท
ซึ่งเป็นน้องของข้าเป็นเดิมมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงเลื่อนสมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก จากตำแหน่ง
 พระญาณไตรโลก เป็นพระธรรมราชาอนุวัตร เจ้าคณะกรุงเก่า ก็ตาม
 ขึ้นไปอยู่วัดศาลาปูนด้วย ครั้นอายุครบอุปสมบทจึงบวชที่วัดศาลาปูน
 เมื่อปลาย พ. ศ. ๒๓๘๘ สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก เมื่อยังเป็นพระ
 ธรรมราชาอนุวัตรเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 มา ๓ พรรษา สมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก ตั้งให้เป็นพระสมุห์ในถานา
 นุกรม ต่อมาอีก ๓ พรรษา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เสด็จขึ้นไปประพาศที่กรุงเก่า ประทับที่พระราชวังจันทร์เกษม ทรง
 ตั้งเป็นพระครูปลัดเถรานุวัตร ฯ ตำแหน่งปลัดของเจ้าคณะกรุงเก่า
 แล้วได้ครองวัดขุนยวนต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุลลิตมहा
 ปราสาท เมื่อขมะเมษายน พ. ศ. ๒๔๑๓ แต่หาได้เป็นเปรียญไม่ ครั้นทรง
 เลื่อนสมณศักดิ์พระธรรมราชาอนุวัตร พุก ขึ้นเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์
 จึงได้เลื่อนเป็นพระครูปลัด สุวฑฒนสมณทวารย์ ตำแหน่งปลัดของเจ้าคณะ
 ธรรมวาสี แลคงอยู่วัดขุนยวนต่อมา จนสมเด็จพระพุฒาจารย์ พุก
 ถึงมรณภาพ จึงทรงตั้งเป็นพระราชคณะที่พระญาณไตรโลก แล้ว
 โปรดให้อาราธนามาครองวัดศาลาปูน เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๗ ต่อมา
 โปรดให้เป็นตำแหน่งเจ้าคณะของกรุงเก่า พระราชทานตาลิขิตมแนก
 ประทับพลอย มีสมณศักดิ์เป็นพระราชคณะผู้ใหญ่เสมอชั้นเทพ

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงเล่นสมณศักดิ์เป็นพระธรรมราชาวัตร
เจ้าคณะมณฑลกรุงเก่า เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ มี
ตำแหน่งทรงตั้งดังนี้

ให้พระญาณไตรโลก เป็นพระธรรมราชาวัตร ประสิทธิ์ธรรม
ปฏิบัติ สรรพอรรถโกศล พหุสมณเกษตร คณะเซฐิมหานายก คณะ
วาทย์ภูควารุรักษ์ สังฆกิจพิทักษ์ธรรมมหาประธานาธิบดี ขวามหา
ธำนิครเขตร คตสมณสังฆมเหศวรเนคา ทวารวาศีคดียุทธยานิสิตา
วาม ความวาศี อธิบดีคณะสงฆ์มณฑลกรุงเก่าทั้งสิ้น สถิตยวัตรโลกสุธา
ศาลาปูนกรุงเก่า มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๗ บาท มีถาดานุศักดิ์
ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดกัมมาเถรานุวัตร มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๖ บาท ๑

พระครูวินัยธร ๓

พระครูวินัยธรรม ๓

พระครูสังฆรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๖ รูป

พระธรรมราชาวัตร ขาฯ ถึงมรณภาพ วันที่ ๒๓ ธันวาคม พวอก
พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุ ๘๖ ปี

พระโพธิวงศาจารย์ วิญญู

พระโพธิวงศาจารย์ (๓๒) วัดบรมวงศัศคาราวาม พระนครศรี
อยุธยา นามเดิมว่า วิญญู เกิดในรัชกาลที่ ๓ เมื่อขมฤกษ์ศักราช ๑๓๗๑

ตัวท่านแล้วว่า เป็นเปรียญเอกครั้งกรุงเก่า แล้วส่งออกไป
ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมวัดตะไกรในคลองสระบัว มีบุตร ๒ คน ให้ชื่อตาม
คัมภีร์เวทย์ภากรณ์ว่า สนิธ คน ๑ นาม คน ๑ บุตรทั้งสองนั้น บวชในชั้น
กรุงรัตนโกสินทร์ ได้เป็นเปรียญเอกอยู่ที่วัดอินทาราม แล้วส่งออกมา
รับราชการในกรมราชบัณฑิต ได้เป็นทพระเมธาธิบดี เจ้ากรมราช
บัณฑิตเมื่อในรัชกาลที่ ๓ มีท่านเป็นบุตรจึงให้ชื่อว่า วิญญู ได้บวช
อยู่วัดมหาธาตุแต่เป็นสามเณร จนอุปสมบท เมื่อพระบาท พ.ศ. ๒๓๘๒
เจ้าแผ่นดินพระปรีดิศรัยธรรม ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยคมาแต่ในรัชกาลที่ ๓
รัชกาลที่ ๔ เป็นเปรียญอยู่ตลอดรัชกาล

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา
บำราบปรปักษ์ ทรงสร้างวัดบรมวงศ์ ทั่วขอท่านไปเป็นเจ้าอาวาส
จึงทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ เมื่อขณลุ พ.ศ. ๒๔๒๐ โปรดให้มีราช
ทินนามโดยเฉพาะว่า พระปรีดิวงศาจารย์ เพราะสกุลของท่านเป็น
เปรียญสืบกันมาถึง ๓ ชั้นบรรพบุรุษ แล้วโปรดให้อาธารณาไปครอง
วัดบรมวงศ์แต่่นั้นมา ถึงพระบาท พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ
ผู้ใหญ่ที่พระเทพโมลี มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระปรีดิวงศาจารย์ เป็นพระเทพโมลี ตรีปิฎกธรรมา
ธรรมาภิกขุคณฤศร บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัดบรมวงศ์คีรีวง
รามาววิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๖ ตำลึงถึง
มีถานานุกัถกคิควรตังถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด ๑

พระครูสังฆวิจิตร ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระโพธิวงศา

จารย์ ตำแหน่งพิเศษเสมอชั้นธรรม เมื่อนท ๓๐ ธันวาคม บดล

พ.ศ. ๒๔๕๖ มีตำแหน่งที่ทรงตั้งดังนี้

อนึ่งทรงพระราชดำริที่ว่า พระราชาคณะผู้ทรงคุณธรรมปรากฏ

ในสาวมณฑล ซึ่งสมควรจะเลื่อนตำแหน่งขึ้นตามคุณวุฒิ ยังมีอีก

หลายรูป

จึงทรงพระกรุณาโปรดให้เลื่อนพระเทพโมลี เป็นพระโพธิวงศา

จารย์ ญาณวิสุทธจริยา ปรีชาญาณ ตรีปิฎกธรรมสุนทร ยติคณิศร

ขวรสังกาศิขันธ์ อริยวาสิ สถิตยภัทศักรมวงศ์สิริวรารามวรวิหาร พระ

อารามหลวง มีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งธรรม มีถาวรศักดิ์ศิว

ตั้งถาวรนามไว้ ๖ รูป คือ

พระครูปลัดโพธิวิวัฒน์ ๑

พระครูวินัยธร ๑

พระครูวินัยธรรม ๑

พระครูสังฆรักษ์ ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑

รวม ๖ รูป

พระเทพโมลี เสง

พระเทพโมลี (๒๐) วัฑฒนาภาต นามเดิมว่า กิมเฮง เรียก
กันแต่ว่า เสง นามฉายาว่า เขมาจารี เป็นบุตรจีนชาวบ้านสะแกกรัง
แขวงจังหวัดอุไทยธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนจันทร์เดือน ๓
ขึ้น ๑๑ ค่ำขอมะเส็ง ฤกษ์ศักราช ๑๒๔๓ ตรงกับวันที่ ๓๐ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๒๔ เมื่ออายุได้ ๑๐ ขวบไปเรียนอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระ
อาจารย์ ชัง ทิวคชวิศ ๒ ปี แล้วไปเล่าเรียนอยู่กับพระสุนทรมนู ใจ เมื่อ
ยังเป็นพระปลัดคือวัฑฒณคังค์ พออายุได้ ๑๓ ปีก็บรรพชาเป็นสามเณร
เรียนภาษาบาลีในสำนักวัฑฒณคังค์ต่อมา จนอายุได้ ๑๖ ปีจึงลงมา
อยู่วัฑฒนาภาตในกรุงเทพฯ ๑ เมื่อบรรพชา พ.ศ. ๒๔๔๐ เล่าเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักพระยาธรรมปริชา ทิม หลวงชลธิธรรมพิทักษ์ ยิม
เมื่อยังฆราวาสเป็นเปรียญอยู่ แลเรียนต่อพระธรรมเจดีย์ เข็ม แต่ยังเป็น
พระอมรเมธาจารย์ อยู่วัฑฒนาภาตโดยลำดับมา แล้วจึงได้ไป
เล่าเรียนในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ แดง สมเด็จพระวันรัตน์ จิต
แลในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะ แต่ยังไม่เสด็จดำรงพระยศเป็นกรม
หมื่นวชิรญาณวโรรส เป็นที่สุด
เมื่อขจร พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัด
สุทัศน์ ๑ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคแต่ยังเป็นสามเณร ต่อมาเมื่อ
ขจร พ.ศ. ๒๔๔๓ เข้าแปลครั้งที่ ๒ ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้

อีกประโยค ๓ ^{๕ ๖} ลงขมูล พ.ศ. ๒๔๔๔ ^{๕ ๖} เขาแปลครั้งที่ ๓ ^{๕ ๖} ทวดพระศรี
รัตนศาสตร์รามแปลได้ อีกประโยค ๓ ^{๕ ๖} รวมแปลได้แต่เมื่อเป็นสามเณร
๕ ประโยค

^{๕ ๖} ลงขชาล พ.ศ. ๒๔๔๕ ^{๕ ๖} อายุครบอุปสมบท ^{๕ ๖} ได้อุปสมบททวดมหา
ธาตุ ^{๕ ๖} สมเด็จพระวันรัตน์ ^{๕ ๖} ทิด เป็นพระอุปัชฌาย์ ^{๕ ๖} ในขณะได้เข้าแปล
พระปริยัติธรรมเป็นครั้งที่ ๔ ^{๕ ๖} ทวดพระศรีรัตนศาสตร์ราม ^{๕ ๖} แปลได้ อีก
๒ ประโยค ^{๕ ๖} รวมเป็น ๗ ประโยค ^{๕ ๖} ต่อมาสอบได้ อีกขั้ละประโยค ^{๕ ๖} ได้
เป็นเปรียญ ๘ ประโยค ^{๕ ๖} เมื่อขเงาะ พ.ศ. ๒๔๔๖

^{๕ ๖} ลงขระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ^{๕ ๖} ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ^{๕ ๖} ที่พระศรีวิสุทธิ
วงศ์ ^{๕ ๖} เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน

^{๕ ๖} ลงขกาลบคยขน ^{๕ ๖} ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ^{๕ ๖} ใต้สมเด็จพระราช
สุธี ^{๕ ๖} เมื่อณวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ^{๕ ๖} บขวค พ.ศ. ๒๔๕๕ ^{๕ ๖} ต่อมาลงขมะโรง
พ.ศ. ๒๔๕๘ ^{๕ ๖} ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี ^{๕ ๖} เมื่อวันที่ ๓๐
พฤศจิกายน ^{๕ ๖} มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระราชสุธี เป็นพระราชาคณะ ^{๕ ๖} มีนามว่า ^{๕ ๖} พระเทพโมลี ^{๕ ๖} ตรี
ปิฎกธำมา ^{๕ ๖} มหาถกถิกสุนทร ^{๕ ๖} ยติคณิศร ^{๕ ๖} บวรสังฆาราม ^{๕ ๖} คามวาสี ^{๕ ๖} สถิตย
ณวัดมหาธาตุ ^{๕ ๖} ยวราชวังสฤษดิ์ ^{๕ ๖} พระอารามหลวง ^{๕ ๖} มีถานานศักดิ์ควร
ตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป ^{๕ ๖} คือ

- พระครูปลัด ๓
 - พระครูสังฆวิจิตร ๓
 - พระครูสมุห์ ๓
 - พระครูใบฎีกา ๓
- รวม ๔ รูป

พระเทพกวี แยม

พระเทพกวี (๑๔) วัตรวาชประภิชญ์สถิตยัมมหาสิมาราม นาม
เดิมว่า แยม นามฉายาว่า อปวิกาโส เป็นชาวย่านพลูหลวง แขวง
จังหวัดสุพรรณบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อณวันอาทิตย์เดือน ๑๒
แรม ๒ ค่ำ บดินลลิต์ถวาช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี มาบวชเป็นสามเณรที่วัตรวาช
ประภิชญ์ในกรุงเทพฯ เมื่อขมมะแม พ.ศ. ๒๔๒๖ สมเด็จพระสังฆ
ราช ส่า เมื่อยังดำรงพระยศเป็นที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ให้
บรรพชา เมื่อยบวชเป็นสามเณรแล้ว เล่าเรียนพระปริยัติธรรมใน
สำนักอาจารย์ รอด จนอายุครบอุปสมบท บวชที่วัตรวาชประภิชญ์ เมื่อ
บวชกา พ.ศ. ๒๔๒๘ สมเด็จพระสังฆราช ส่า เป็นพระอุปัชฌาย์ ตั้งแต่
อุปสมบทแล้ว ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อสมเด็จพระสังฆราชเป็นพน
แต่เรียนต่ออาจารย์บงบง

ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามครั้งแรก
เมื่อบวชกา พ.ศ. ๒๔๒๘ หาได้เป็นเปรียญไม่ แปลครั้งที่ ๒ เมื่อขกาล
พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาถึง ขมมะแม พ.ศ. ๒๔๓๘
เข้าแปลครั้งที่ ๓ แปลได้อีก ๓ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค

ได้เป็นदानานุกรมในสมเด็จพระสังฆราช แต่เมื่อท่านยังดำรง
พระยศเป็นสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์นั้นหลายตำแหน่ง ตั้งแต่เป็นพระ
ครูสมุห์เป็นต้น แล้วเลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นพระครูสังฆวิจารณ์ พระครู
ธรรมกิจ พระครูธรรมวาท พระครูวรวงศา ครั้นเมื่อทรงสถาปนาท่าน

เป็นสมเด็จพระสังฆราช ก็ไต่เถื่อนเป็นพระครูธรรมกถาสุนทร แล้ว
เป็นพระครูปลัดอวาคีณานุสิขณัน โดยลำดับมา

เมื่อสมเด็จพระสังฆราช สิ้นพระชนม์แล้ว ทรงตั้งเป็นพระ
ราชาคณะที่พระอวาคีณานุสิขณัน ต่อมาเมื่อพระสาสนโสภณ อ่อน
(ซึ่งมาครองวัดราชประดิษฐ์ต่อสมเด็จพระสังฆราช) ถึงมรณภาพ
ก็ไต่เป็นเจ้าอาวาสวัดราชประดิษฐ์ นับเป็นองค์ที่ ๓ โดยลำดับ ตั้ง
แต่สร้างพระอารามมา

ถึงรัชกาลที่ ๒๕ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระ
เทพกวี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ปีชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ มีสำเนาที่
ทรงตั้งดังนี้

ให้พระอวาคีณานุสิขณัน เป็นพระเทพกวี ศรีวิสุทธิวิมล ตรีปิฎก
บัณฑิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชประดิษฐ์
สถิตยัมมหาสิมาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคา
เดือนละ ๒๖ บาท มีถานานุศักดิ์ควรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูสังฆรักษ์ ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

เมื่อกลางพมพทนางสิ้น ทรงเถื่อนเป็นพระธรรมปาโมกข์ ๑ เมื่อ
วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

ถึงขณั พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระนิกรมมุนี
 เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ
 ย้ายไปครองวัดอรุณ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดพิตรกัมมุข ได้พระราช
 ทานนิตยภัตรเพิ่มขึ้นเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นราช ต่อมาถึงข
 วนอก พ.ศ. ๒๔๕๓ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชโมลี เมื่อ
 วันที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระนิกรมมุนี เป็นพระราชโมลี ศรัยาวนาภรณ์ อรรคมพาศ
 ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดพิตรกัมมุขวิหาร
 พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๔ บาท มีถานานศักดิ์คิ
 วรรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใ
 ฎกา ๑ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลปัจจุบัน โปรดให้อาราธนาไปครองวัดสระเกษ แล้ว
 โปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพเวที เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
 ๒๕๖๖ พ.ศ. ๒๔๕๕ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระราชโมลี เป็นพระเทพเวที ศรัยัญญคุณ สุนทรธรรมภูษิต
 ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดสระเกษราชวรมหา
 วิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒๖ บาท มีถานานศักดิ์
 คิวรรตั้งถานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระ
 ครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎกา ๑ รวม ๔ รูป

พระเทพสุธี ชุ่ม

พระเทพสุธี (๑) วัดอรุณราชวราราม นามเดิมว่าชุ่ม นามฉายา ว่า ฉิมมอโร เป็นชาวพระนครศรีอยุธยา เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ ๑๓ แรม ๖ ค่ำ ปีวอกจุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓ ใต้ศึกษาอักษรสมัยอยู่ในสำนักพระอาจารย์เกิด เจ้าอธิการวัดกลาง อำเภอนครหลวง แต่อายุ ๘ ปี

ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๓๘ ย้ายมาศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักพระอาจารย์กัน เจ้าอธิการวัดราชฎ์บ้านเพ็ญ จนอายุ ๑๘ ปี บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ลงมาอยู่วัดราชบูรณกรุงเทพฯ เป็นศิษย์ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง เมื่อยังเป็นพระโพธิวงค์ แลพระเทพมุนีฉิม เมื่อยังเป็นเปรียญนั้นต่อมา

ถึงขลุ่ย พ.ศ. ๒๔๖๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง จัดการให้อุปสมบทในคณะสงฆ์รามัญ ตามอย่างที่ท่านได้อุปสมบทมาเอง ไปบวชที่วัดบ้านใหม่ตลาดเหนือแขวงจังหวัดพระตะบองนี้ พระไตรสรณะวัชชะ ตฤก เป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วกลับมามีอยู่วัดราชบูรณต่อมา ครั้นเมื่อ ทรงตั้งพระครูปลัดปานของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ แสง เมื่อท่านยังเป็นทีพระธรรมไตรโลกเป็นพระครูธรรมจริยาภิรัต ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์แนะนำให้พระครูธรรมจริยาภิรัตตั้งเป็นพระสมุห์ในถานานุกรม ไปอยู่วัดมหาพฤฒารามด้วย

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ครั้นพระครูธรรมจริยาภิรัต ซึ่งได้เลื่อนชั้นเป็นพระราชาคณะที่พระสาสนานุกรักษ์อาพาธหนักถวายพระพรลาสิกขาแล้วถึงแก่กรรม ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒารามว่าง จึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งเป็นพระครูธรรมจริยาภิรัตเป็นเจ้าอาวาส เมื่อ บรมเสด็จ พ.ศ. ๒๔๓๖ ต่อมาถึงบวช พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒ ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม แปลได้หกประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค

ถึงบวช พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระวรวงศ์มนตรี เมื่อนวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๐ ต่อมาถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชมนั มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระวรวงศ์มนตรี เป็นพระราชมนั ตรีปิฎกालังการ สถิตยณวัดมหาพฤฒาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๖ ตำลึง มีถาดานุศักดิ์ควรตั้งถาดานุกรมได้ ๓ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลปัตถยบันั้น ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพสิทธิ เมื่อนวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน บัญญ พ.ศ. ๒๔๕๔ มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระราชมนั เป็นพระเทพสิทธิ ธรรมปริชาประยุต สุกตปริยัติยศึกษนิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมหาพฤฒาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๖ บาท มีถาดาน

นุศักริศจิตรทั้งดานานุกรมไท่ & รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม & รูป

ครั้นเจ้าอาวาสวัดอรุณราชวราราม ว่าง ด้วยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฤทธิ ถึงมรณภาพ จึงไปวัดให้อาราธนามาครองวัดอรุณราชวราราม ตั้งแต่ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๘ อยู่มาจนบัดนี้

พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย จันทร

พระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย วัดบรมนิวาส สมณศักดิ์พิเศษเสมอชั้นเทพ นามเดิมว่า จันทร นามฉายาว่า สิริจันโท เป็นบุตรหลวงสุภกรประการ กรมการจังหวัดอยุธยาธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๓๐ ค่ำ ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๓๘ พ.ศ. ๒๓๘๘ เมื่ออายุได้ ๓๓ ปี บวชเป็นสามเณรอยู่ในสำนักเจ้าอธิการ เม้า เทวธัมมิวัชรวิทอง ในจังหวัดอยุธยา

ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นสามเณรเล่าเรียนอยู่จนอายุได้ ๑๘ ปีลาสิกไปอยู่กับบิดามารดา ๓ ปี แล้วจึงอุปสมบทที่วัดศรีทอง เมื่อขณู พ.ศ. ๒๔๒๐ พระอาจารย์ เม้า เทวธัมมิ ซึ่งเป็นสังฆกิจวิหาริกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชแล้วไปอยู่วัดไชยมงคล แต่ไปเล่าเรียนในสำนักพระอุปัชฌาย์ต่อมาอีก & พรรษา แล้วจึงเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ มาอยู่กับพระปลัดผไท่วัดเทพศิรินทร์ราชวาศ ถอนิสัยอยู่ในพระอุปัชฌาย์ เอม เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักมหาทิศ

แลธอาจารย์ขยขยขยขย แล้วไปเรียนในสำนักพระยาธรรมปรีชา ขุน
จึงย้ายไปอยู่ทิวทัศน์มาตุยารามให้ใกล้กับที่อยู่ของอาจารย์ขยขย แล้ว
กลับมาก่อที่วัดเทพศิรินทร์ท่ามเดิมนั้น ครั้นพระอธิการมุนี เอ็ม แผลพระปลัด
ผา วัดเทพศิรินทร์ ถึงมรณภาพ จึงย้ายไปอยู่วัดกุฎีดาวมาตุยารามกับพระสาสน
โสภณ อ่อน แต่ยังเป็นเปรียญอยู่ ได้เล่าเรียนในสำนักพระสาสนโสภณ
อ่อน ต่อมาอีก ๒ พรรษา

ถึงบวระภา พ. ศ. ๒๔๒๗ ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก

ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค อยู่วัดกุฎีดาวมา
ต่อมาอีกพรรษา ๓ แล้ว จึงทูลลากลับไปอยู่จังหวัดขอนแก่น
ไปปฏิบัติอยู่ชวามอยู่ ๒ พรรษา เจ้าศิริธรรมจรเจ้านครจำปาศักดิ์
สร้างวัดถวายพระสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย จึงอาราธนาไปเป็นเจ้าอธิการวัด
ซึ่งสร้างใหม่นั้นได้พรรษา ๓ มีที่ธรณีสัณฐานให้เข้ามารับพระวราชทาน
สัญญาบัตรเป็นพระครูเจ้าคณะเมืองจำปาศักดิ์ จึงเข้ามากรุงเทพฯ
มาพักอยู่ที่วัดพิไชยญาติการามกับพระสาสนโสภณอ่อน เมื่อยังเป็น
พระเทพกวี

ครั้นเมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานสัญญาบัตร ตั้งเป็นพระครูวิจิตรธรรมภาณี ตำแหน่ง
สังฆปาโมกข์เมืองนครจำปาศักดิ์ กลับไปอยู่เมืองนครจำปาศักดิ์อีก ๓
พรรษา ครั้นเขตรแดนเมืองนครจำปาศักดิ์เปลี่ยนแปลงไปตั้งยกยาวที่
เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศส จึงขออนุญาตกลับเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มา

อยู่ที่วัดพิไชยญาติพรหม ๓ แล้วไปอยู่วัดเทพศิรินทร์ ได้เข้าแปล
พระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๓ แปลได้อีกประโยค ๓ รวมแปล ๔ ประโยค
แล้วจึงโปรดให้กลับไปออกใบจัดการศึกษาที่ในจังหวัดอุบลราชธานี ไปอยู่
ที่วัดสุปัฏน ๒ ๕๗

ถึงขกณ พ.ศ. ๒๔๔๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระญาณรักจิต

แล้วโปรดให้เป็นตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอิสาน กลับย้ายออกไปอยู่
ที่วัดสุปัฏนจังหวัดอุบลราชธานีอีก ๕ พรรษา แล้วจึงทูลขอเข้ามาอยู่
กรุงเทพฯ เข้ามาอยู่ที่วัดเทพศิรินทร์ข้าง ไปออกคบบ้าง จนถึงบมรโระ
พ.ศ. ๒๔๔๘ จึงโปรดให้อาราธนาไปครองวัดบรมนิวาส

ถึงขระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระ

ราชกว เมื่อนท๖ พฤษภาคม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระญาณรักจิต เป็นพระราชาภิ นวสิหพนบสนทน คิเถรจนา
ขนิทก ขติคณิศร ขวรสังการมคานวสิ สติดย่นวักขรมนิวาส
ราชววิหาร พระอารามหลวง มีถานานคักคิกวตั้งถานานุกรมได้

๓ รูปคือ

พระครูปลัด ๓

พระครูสมุห์ ๓

พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

ถึงรัชกาลขทัยชน ทรงเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระเทพโมลี เมื่อ

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ขบาล พ.ศ. ๒๔๕๗ ต่อมาถึงขเถาะ พ.ศ. ๒๔๕๘

มีความผิดด้วยแต่งหนังสือเทศน์ตีเถอนการที่คนเป็นทหาร จึงถูกถอด

จากพระราชอาคณศรราว ๓ ครั้นถึงวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรง
 บำเพ็ญพระราชกุศลในการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา จึงทรง
 ตั้งให้กลับเป็นพระราชอาคณศรพระอรรคมัธยมราชมาตมนี้ มีสมณศักดิ์
 เสมอชั้นเทพ เท่าแต่เดิม แลโปรดให้ครองวัดบรมนิวาศต่อมาเหมือน
 อย่างเดิมด้วย.

พระราชโมลี ช้อน

พระราชโมลี (๖) วัดราชบูรณะ นามเดิมว่า ช้อน นามฉายาว่า
 โสณคัตถ เป็นชาวบ้านตลาดแก้ว แขวงจังหวัดสุพรรณบุรี เกิดใน
 รัชกาลที่ ๕ เมื่อวันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะเมียจุลศักราช ๑๒๓๒
 ตรงกับวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ เมื่ออายุได้ ๘ ขวบ ไปเล่าเรียน
 อักษรสมัยอยู่ที่วัดขุนไกร เป็นศิษย์เจ้าอธิการอ่วมอยู่จนอายุ ๓๑ ปี
 บรรพชาเป็นสามเณรแล้วเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ มาอยู่ที่วัดศุภชลา
 แขวงบางลำไใกล้ เล่าเรียนเวทยากรณภาษาบาลีในสำนักเจ้าอธิการพรหม
 แล้วย้ายมาอยู่ที่วัดสระเกษ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระธรรม
 กิติเม่น แต่เมื่อยังเป็นพระอภัยเป็นพน แลได้ไปเล่าเรียนต่อสมเด็จพระ
 พระวันรัตน์แดง เมื่อยังเป็นพระธรรมวโรดมบ้าง

อายุครบอุปสมบท เมื่อชขาด พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้อุปสมบทที่วัด
 สระเกษ สมเด็จพระวันรัตน์แดง เป็นพระอุปัชฌาย์ แล้วเล่าเรียนพระ
 ปริยัติธรรมในสำนักพระยาธรรมปรีชาทิมาต่อมา

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๐ เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกที่วัดพระ
 ศรัทธาศาสคาราม ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ต่อมาได้เข้าแปลที่วัด

สทศันเทพวรารามเป็นครั้งที่ ๒ แลเข้าแปลทวักพระศรีรัตนศาสดาราม
เป็นครั้งที่ ๓ แปลได้ซีกครึ่งละประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค

ถึงบรรดา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระนิกรมมุนี
แล้วโปรดให้อาราธนาไปครองวัดพระปฐมเจดีย์

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีสมณศักดิ์พิเศษ
เสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นราช เมื่อมีจอ พ.ศ. ๒๔๕๓ ต่อมาถึง
บชวต พ.ศ. ๒๔๕๕ โปรดให้กลับมาย่อวัดราชบูรณในกรุงเทพฯ แล
ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชโฆสิตี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน
มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระนิกรมมุนี เป็นพระราชโฆสิตี ศรียาวจนารถ ธรรมพาทิ
ยติคณิศร ยวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดราชบูรณราชวรวิหาร
พระอารามหลวง มีนิตยภัตราคาเดือนละ ๒๔ บาท มีถานานศักดิ์
ควรตั้งถานานกรมได้ ๓ รูป คือ

พระครูปลัด ๑

พระครูสมุห์ ๑

พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๓ รูป

พระราชกวี แจ่ม

พระราชกวี (๕) วัดมิ่งกุฎกษัตริยาราม นามเดิมว่า แจ่ม
นามฉายาว่า วัดตสัสโล เป็นชาวบ้านคำหนักแขวงจังหวัดเพชรบุรี
เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันอังคาร เดือน ๖ ขึ้น ๑๔ ค่ำ บัญญัติ
ศักราช ๑๒๓๗ ตรงกับวันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๗ ได้ไปเล่าเรียน

อักษรสมัยทั่วคณานพวาทมนต์แต่ยังเด็ก ครั้นเมื่ออายุ ๓๗ บรมมาวชเป็น
สามเณรอยู่ที่วัดมณฑกฤษฏีศรีในกรุงเทพฯ แล้วเรียนพระปริยัติธรรม
ในสำนักขณวิธานกลกวี ทอง เมื่อยังบวชเป็นเปรียญ

อุปสมบทที่วัดมณฑกฤษฏีศรี เมื่อขมะแม พ.ศ. ๒๔๓๗ พระพรหม
มนต์ แห่ง เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วได้ ๒ พรรษา ได้เข้าสอบวิชา
ในมหาภิกษุราชวิทยาลัย ได้เป็นเปรียญตรี เมื่อขมะภา พ.ศ. ๒๔๔๐
แล้วมาอยู่วัดบวรนิเวศ แล้วเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระยาวิจิตร
ธรรมปริวัตร คำ เมื่อยังบวชเป็นพระราชาคณะ ที่พระสาสนศิลป ต่อ
มาเข้าสอบคราวที่ ๒ ได้เป็นเปรียญโท เมื่อขจ พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบคราว
ที่ ๓ ได้เป็นเปรียญเอก เกษขด้วย ๗ ประโยค เมื่อขกัญ พ.ศ. ๒๔๔๖
แล้วกลับไปอยู่วัดมณฑกฤษฏีศรีตามเดิม

ถึงขมะภา พ.ศ. ๒๔๕๒ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอริยมุนี
ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชา
กลกวี เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ขชาล พ.ศ. ๒๔๕๖ มีสำเนาทรงตั้งดังนี้

ให้พระอริยมุนี เป็นพระราชาแก้ว นรสีห์พจนวินันท์ คันถรงนา
บัณฑิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดมณฑกฤษฏีศรี
ยารามราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณาคักคิควรตั้งถาณานุกรม
ได้ ๓ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๓ รูป

พระราชมนั อ้วน

พระราชมนั (๖) วัศสูภณู จังหวัดอุบลราชธานี นามเดิมว่า อ้วน นามฉายาว่า คิสโส เป็นบุตรเพี้ยเมืองกลางเคน บ้านหนองแคน แต่โบราณเรียกว่าคอนมดแดง แขวงจังหวัดอุบลราชธานี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๒๙ ตรงกับวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๐

ในรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๘ ปี บรรพชาเป็นสามเณรมหานิกาย อยู่ที่วัดสว่าง อำเภอวารินชำราบก่อน แล้วย้ายมาเป็นสามเณรธรรมยติกาที่วัดสีทองในเมืองอุบล ครั้นอายุครบอุปสมบท บวชเป็นพระภิกษุที่วัดสีทอง เมื่อขัตติย พ.ศ. ๒๔๓๒ พระอาจารย์เทวะธัมม ซึ่งเป็นที่สังฆวิหาริกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่ออุปสมบทแล้ว เล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในสำนักพระอุปัชฌาย์อาจารย์อยู่ที่วัดสีทอง ๓ พรรษา แล้วจึงเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ มาอยู่ที่วัดพิไชยญาติการาม เล่าเรียนพระปริยัติธรรม ในสำนักพระสาสนโสภณอ่อน เมื่อยังเป็นที่พระเมธาธรรมวงศ์ข้าง เรือนค่อนายท้วมราชเมธี เมื่อยังเป็นเปรียญข้าง อาจารย์ทองข้าง ได้เข้าสอบความรู้ ทมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ชั้นนักเรียนตรี เมื่อขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้ชั้นนักเรียนเอก เทียบด้วย ๓ ประโยค เมื่อขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๓๘ อยู่ที่วัดพิไชยญาติ & พรรษา แล้วย้ายไปอยู่ที่วัดศรีรัตนาวาศ เล่าเรียนในสำนักพระธรรมอิริราชฆาหมัน จันทร์ เมื่อยังเป็นพระครูวิจิตรธรรมภาคข้าง พระธรรมไตรโลกเรณู เมื่อยังเป็นเปรียญข้าง นายชูเปรียญ

บ้าง ได้เข้าสอขความรู้ที่มหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๔๓๘
อีกครั้ง ๓ ได้ขึ้นเปรียญตรี เทียบด้วย ๔ ประโยค อยู่วัดเทพศิรินทร์
๓ พรรษาแล้ว ย้ายมาอยู่วัดบวรนิเวศ เล่าเรียนในสำนักพระยาวชิรธรธรรม
ปริวัตร คำ แต่เมื่อยังบวชเป็นพระราชาคณะ ที่พระสาสน์ดิลกบ้าง เรียน
ก่อนายวันเมื่อยังบวชเป็นเปรียญอยู่บ้าง ได้เข้าสอขความรู้ที่มหามกุฏราช
วิทยาลัยอีกครั้ง ๓ ได้ขึ้นเปรียญโท เทียบด้วย ๕ ประโยค เมื่อยกญ
พ.ศ. ๒๔๔๒ แล้วทูลลาสิกขาออกไปอยู่ทิวทิศย์ภูมในจังหวัดอุบลราชธานี
ต่อมา

ถึงบมะโรง ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระสาสน์ดิลก เมื่อ
วันที่ ๒๔ ธันวาคม เป็นตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลอุบลมาจนตลอดรัชกาล
ที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีสมณศักดิ์พิเศษ
เสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นราช เมื่อยกญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ต่อมาถึงขชาติ
พ.ศ. ๒๔๕๗ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราชมนั เมื่อน
ที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนาที่ทรงตั้งดังนี้

ให้พระสาสน์ดิลก เป็นพระราชมนั ตรีปิฎกालังการ ไวยคัญญาณ
ยติคุณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดศิษย์ภูมเมืองอุบลราช
ธานี มนคยภักทรรคาเคื่อนละ ๒๔ บาท มีถานานศักดิ์คิควรตั้งถานา
นุกรมได้ ๓ รูป คือ

- พระครูปลัด ๑
- พระครูสมศี ๑
- พระครูใบฎกา ๑ รวม ๓ รูป

พระราชเวที หรัม

พระราชเวที (๓) วัดเบญจมบพิตร นามเดิมว่า หรัม นามฉายา
ว่า พรหมโชติโก เป็นชาวย่านสี่ร้อย แขวงจังหวัดอ่างทอง เกิดใน
รัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนพฤษศยปี เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช
๑๒๓๖ พ.ศ. ๒๔๑๗ เมื่ออายุ ๑๗ ปีบรรพชาเป็นสามเณรอยู่วัด
น้ำพองจังหวัดอ่างทอง เล่าเรียนอยู่ในสำนักพระปลัดหาวังใต้ ๒ พรรษา
แล้วเข้ามาเล่าเรียนในกรุงเทพฯ อยู่นักวัดสุทัศน์เทพวราราม เล่าเรียน
เวทยากรณภาษาบาลีในสำนักพระอาจารย์ ก่อง จนอายุได้ ๒๐ ปีจึงย้าย
ไปอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงธรรมานุวัตร
จางง จ้าย ต่อมา

ถึงบวชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ กลับขึ้นไปอุปสมบทที่วัดกำแพงในแขวง
จังหวัดอ่างทอง พระอาจารย์ เกอน เจ้าอธิการวัดกำแพงนั้นเป็นพระ
อุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วกลับลงมาอยู่วัดมหาธาตุ เล่าเรียนพระปริยัติ
ธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ จัตต เมื่อยังเป็นพระพิมพ์ธรรมต่อมา
เข้าสอบความรู้ที่มหาธาตุวิทยาลัย ได้ขึ้นนักเรียนโท เทียบเท่า ๓
ประโยค เมื่อมีอายุ พ.ศ. ๒๔๔๑

ถึงบวช พ.ศ. ๒๔๔๓ เมื่อทรงสร้างวัดเบญจมบพิตร โปรด
ให้อาราธนาคณะสงฆ์วัดมหาธาตุ มีพระธรรมวโรดม เจ้าอาวาส เมื่อยังเป็น
ที่พระเทพมุนีเป็นประธาน ไปอยู่วัดเบญจมบพิตร สมเด็จพระวันรัตน์ได้

เลือกให้ไปในคณะสงฆ์นี้ด้วย เมื่อไปอยู่วัดเบญจมบพิตรแล้ว ได้
เป็นตำแหน่งพระครูสมุห์ในถานานุกรมของพระธรรมวโรคม แลแล้ว
เรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ จิต แลพระธรรม
วโรคม จำ ค่อมมา

ถึงปลายบชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ นั้น เข้าแปลพระปริยัติธรรมทั่วพระ
ศรัทธินศาลาราม ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค ค่อมมาเข้าแปลเมื่อขลุ
พ.ศ. ๒๔๔๔ แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค ค่อมมาอีก ๓
ปี เข้าแปลได้อีก ๒ ประโยค ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค เมื่อขลุ
พ.ศ. ๒๔๔๗

ถึงขลุเมษ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระอมรโมลี
เป็นตำแหน่งมาจนตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลปัตยุบันนี้ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราช
เวที เมฆวฑฒ ๓๐ พุทธิภิธาน บชวด พ.ศ. ๒๔๕๕ มีสำเนาทรง
ตั้งดังนี้

ให้พระอมรโมลี เป็นพระราชเวที ตรีปิฎกภูษิต ธรรมบัณฑิต
ขตินิกัศร ขวรสังฆารามคามวาสี สถิตยัฒวัดเบญจมบพิตรสถิตวนาราม
ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีนิตยภัตตราคาเดือนละ ๒๕ บาท มี
ถานานุกัศกัศควรตั้งถานานุกรมได้ ๓ รูป คือ

- พระครูปลัด ๓
- พระครูสมุห์ ๓
- พระครูโยฎกา ๓ รวม ๓ รูป
- พระราชเวที หนึ่ง ถวายพระพรลาสิกขา เมื่อขลุเมษ พ.ศ. ๒๔๖๐

พระราชเวที นาค

พระราชเวที (๒) วัคสุทศันเทพราราม นามเดิมว่า นาค นาม
ฉายาว่า สมณนาโค เป็นชาวบ้านบางพูนแขวงจังหวัดพระทุมธานี เกิด
ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันศุกร เดือนยชน ๕ ค่ำ บวชก จุลศักราช ๑๒๓๕
ตรงกับวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่ออายุได้ ๑๒ บวรพชาเป็นสาม
เณรอยู่กับพระครูอรรมานสารี หว่าง วัดเค็ยรวาย แต่ยังเป็นเจ้าอธิการ
อยู่วัดสารพิตช่วง ที่บางขุนพรหมในกรุงเทพฯ จนอายุครบอุปสมบท
อาวรบจึงพามาฉวายสมเด็จพระวันรัตน แดง แต่เมื่อยังเป็นพระอรรม
วโรคม จึงได้ขยวัคสุทศันแด่นมา

เมื่อขมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทที่วัคสุทศัน สมเด็จพระวัน
รัตน แดง เป็นพระอชฌาย์ เมื่ออุปสมบทแล้วเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
ต่อมา เรียนในสำนักสมเด็จพระวันรัตนแดงบ้าง ในสำนักพระยารรม
ปริชาทิมบ้าง ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรกเมื่อขฆาล พ.ศ. ๒๔๓๓
ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค แปลคราวที่ ๒ เมื่อขมะเม็ข พ.ศ. ๒๔๓๗
แปลได้อีก ๒ ประโยค รวมเป็น ๖ ประโยค เมื่อขจอ พ.ศ. ๒๔๔๓
แปลครั้งที่ ๓ ได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๗ ประโยค

ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะ ที่พระศรีสมโพธิ เมื่อขกัญญ พ.ศ. ๒๔๔๒
เป็นตำแหน่งมาตลฉวรัชกาลที่ ๕

ฉรัชกาลขคยขนน ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระราช
เวที เมื่อฉนท ๒๘ ฉนวาคม ขมะเม็ข พ.ศ. ๒๔๖๓ มีสำเนาที่ทรงตั้ง
ดังนี้

ให้พระศรีสมโพธิ เป็นพระราชอาคันตุกะ มีนามว่า พระราชเวที
 ตรีปิฎกภูษิต ธรรมบัณฑิตยคคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย์
 ณวัดสุทัศน์เทพวราราม พระอารามหลวง มีถาบันคึกคักควรตั้งถา
 นุกรมไท & รูป คือ

พระครูปลัด

พระครูสังฆรักษ์

พระครูสมุห์

พระครูใบฎีกา ๓ รวม & รูป

พระราชสุธี เช่ง

พระราชสุธี (๒) วัดราชาธิวาส นามเดิมว่า เช่ง นามฉายาว่า
 อุตตโม เป็นชาวบ้านทเลน้อย แขวงจังหวัดพัทลุง เกิดในรัชกาลที่ ๕
 เมื่อวันอาทิตย์ เดือนมกราคม ปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ พ.ศ. ๒๔๒๓
 ร่วมบวชพระราชาสมณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรง
 นิชในชั้นเป็นสหชาติมาแต่ยังเป็นเปรียญ

เดิมบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ที่วัดมณีมาวาสเมืองสงขลา ครั้น
 เมื่อคณะสงฆ์รวมยติกาไปตั้งที่เมืองพัทลุง ได้ตามคณะสงฆ์ไปอยู่
 ที่วัดคงคาสวัสดิ์ ในจังหวัดพัทลุง แต่สึกเสียจากสามเณรคราว ๑
 แล้วจึงอุปสมบทที่วัดวังจังหวัดพัทลุง เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๒ พระครู
 วิสุทธิโมลี จันทร์ วัดมณีมาวาสจังหวัดสงขลาไปเป็นพระอุปัชฌาย์
 ครั้นเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ได้ทำพิธีกรรมที่วัดเขมาภิรตาราม เมื่อ
 ปีระกา พ.ศ. ๒๔๕๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าเป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่อขวชทเมืองพัทลุงแล้วพรรษา ๓ เข้ามาถวายตัวเป็นศิษย์ใน
 สมเด็จพระมหาสมณะอยู่ที่ทิวบริวารนิเวศ ได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรม
 ในสำนักสมเด็จพระมหาสมณะเป็นพน แลเรียนที่นายนาถนรินทร์ข้าง
 สมเด็จพระมหาสมณะทรงตั้งเป็นพระครูใบฎีกาดานานุกรมในพระองค์
 แล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งแรก เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้ไป
 เปรียญ ๓ ประโยค ต่อมาได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระครู
 พุททมนต์ปริชา ตำแหน่งพระครูพระวิจิตรดานานุกรมพระอุปัชฌาย์สมเด็จ
 กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ แลเข้าแปลพระปริยัติธรรมครั้งที่ ๒
 แปลได้อีกประโยค ๓ รวมเป็น ๔ ประโยค ถึงขมะเสง พ.ศ. ๒๔๔๘
 เข้าแปลครั้งที่ ๓ แปลได้อีกประโยค ๑ รวมเป็น ๕ ประโยค

ถึงขมะเมษ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะที่พระศรีภักธรวิ
 เป็นตำแหน่งเจ้าคณะเมืองพัทลุง ออกไปอยู่เมืองพัทลุงไม่มีความผาสุก
 จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้กลับเข้ามาอยู่ที่ทิวบริวารนิเวศ
 จนตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ โปรดให้อารวณไปครองวัดราชาธิวาส
 เมื่อขกัญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ต่อมาถึงขมะโรง พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงตั้งเป็น
 พระราชาคณะผู้ใหญ่ที่พระราชสุธี เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนา
 ทททรงตั้งดังนี้

ให้พระศรีภักธรวิ เป็นพระราชาคณะมีนามว่า พระราชสุธี จรรณ
 ปริชาภิรมณท ปริยัติโกศล ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย

ผนวชราชาธิวาส พระอารามหลวง มีถาหรานาคักคิควรตั้งถาหรานุกรมได้
& รูป คือ

พระครูปลัด	๓
พระครูสังฆรักษ์	๓
พระครูสมุห์	๓
พระครูใบฎีกา	๓ รวม & รูป

พระมงคลทิพมณี มุ่ย

พระมงคลทิพมณี (๒) วัดจักรวรรดิราชาวาส นามเดิมว่า มุ่ย
นามสกุลว่า พรหมจินดา นามฉายาว่า ปัณชิตโต เป็นบุตรพระธรรม
รักษา พุก เจ้ากรมสังฆการี เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันอังคาร
เดือน ๘ อุตวสาธ แรม ๘ ค่ำ ปีระกา จุลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔
ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๓๐ ปี ไปเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่
กับพระสมุห์ เริ่ม ทวีตเทพธิตาย ๓ แล้วไปบรรพชาเป็นสามเณรอยู่
กับพระพิมลธรรม อัน เมื่อยังเป็นทพระธรรมไตรโลก อยู่วัดสุทัศน์
เทพวราราม เริ่มเล่าเรียนพระปริยัติธรรมต่อพระพิมลธรรม อัน แล้ว
ไปเรียนต่อพระมหาพ่วงบ้าง เมื่อไปรทให้ฮารอณาพระพิมลธรรม อัน
ไปครองวัดพระเชตุพนก็ตามไปอยู่ด้วย

ถึงบมะเสง พ.ศ. ๒๔๒๔ อุปสมบทที่วัดพระเชตุพน พระพิมลธรรม
อัน เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วเล่าเรียนวิษุสนาธุระต่อมา ถึงยจอ
พ.ศ. ๒๔๒๗ ๑๑/๐๓/๒๕๒๕ ได้เป็นพระครูศรีไชย ในถาหรานุกรมของพระพิมลธรรม

อัน ต่อมาถึงขมะแสง พ.ศ. ๒๔๓๖ ใ้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น
พระครูวิสุทธิสมโพธิ ตำแหน่งพระครูวิสันา ในถานานุกรมพระอัฐสม
เด็จพระพรหมญาณจินตนา

เมื่อขมิล พ.ศ. ๒๔๔๔ ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะฝ่ายวิสันาธุระ
ที่พระธรรมวิหารเถร อยู่วัดพระเชตุพนมาจนตลอดรัชกาลที่ ๕

ถึงรัชกาลที่ ๖ ขึ้นใน เมื่อขมิล พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานศาลยตราแก่พระพรหมญาณจินตนา และเพิ่มนิตยภัตร

เสมอพระราชาคณะเปรียญ ต่อมาถึงขมิล พ.ศ. ๒๔๕๖ โปรดให้
อาราธนาไปอยู่วัดจักรวรรดิราชวาศ ครั้นถึงขมิล พ.ศ. ๒๔๕๗ ทรง

ตั้งเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ ที่พระมณฑลที่พมนี้ มีสมณศักดิ์เสมอ
ชั้นราช แลเป็นผู้รักษาพระพุทธรูปรัตนประเทศ แทนพระพุทธรูป
มา ต่อมาด้วย.

พระรัชชมงคลมณี นวม
(ตำแหน่งเสมอชั้นราช)

พระรัชชมงคลมณี (๑) วัดอนงคาราม นามเดิมว่า นวม นาม
ฉายา ว่า พุทธสโร เช่นชวบ้านวังแม่ลูกอ่อนแขวงอำเภอสรรพยา
จังหวัดไชยนาทบุรี เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือน ๘
ขึ้น ๓๓ ค่ำ ขวศก จุลศักราช ๑๒๖๖ พ.ศ. ๒๔๐๗

ในรัชกาลที่ ๕ ลงมาเล่าเรียนอักษรสมัยอยู่วัดอนงคารามแต่เมื่อ
อายุได้ ๓๓ ปี ครั้น พ.ศ. ๒๔๒๔ บรรพชาเป็นสามเณร เล่าเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักวัดอนงคารามต่อมาจนอายุครบอุปสมบท กลับขึ้นไป

อุปสมบทที่วัดพระบรมธาตุจังหวัดไชยนาท พระครูเมธีจักรเป็นพระ
 อุปัชฌาย์ บวชแล้วกลับลงมาอยู่วัดทองนงการาม ใ้รับจัดตั้งโรงเรียน
 หลวงในวัดทองนงการามต่อไป

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๐ ทรงพระกรุณา โยวคตั้งเป็นตำแหน่งพระอาจารย์
 สยามปริยัติ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ ใ้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อน
 ขึ้นเป็นพระครูอุดมพิทยากร ตำแหน่งพระครูพิเศษ ครั้น พ.ศ. ๒๔๕๘
 ทรงตั้งเป็นพระราชาคณะตำแหน่งพระธรรมราชาจารย์ เป็นเจ้าอาวาส
 วัดทองนงการามต่อมา

ในรัชกาลปัจจุบันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ใ้พระราชทานพัดแฉก
 เลื่อนสมณศักดิ์ให้มอญกับพระราชาคณะเปรียญ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๓
 ทรงเลื่อนเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม มีสำเนาที่
 ทรงตั้งดังนี้

ใ้พระธรรมราชาจารย์ เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระวิเศษมงคล
 มณี พรหมจารีพรตวินิจู กฤตยาทรยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี
 สถิตยณวัดทองนงการามวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานุกัศักดิ์ควรตั้ง
 ถาณานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด	๑
พระครูสังฆรักษ์	๑
พระครูสมุห์	๑
พระครูใบฎีกา	๑ รวม ๔ รูป

จดหมายเหตุทรงตั้งพระราชอาคันตุกะใหญ่ก่อนเพิ่มเติม
ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๕

ในประกาศ พ.ศ. ๒๔๖๔ ทรงสถาปนาแลเลื่อนตั้งสมณศักดิ์พระราช
อาคันตุกะใหญ่ ๓ ครั้ง คือ
ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๓๒ เมษายน มีงานเฉลิมพระชันษาสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะทรงเฉลิมพระเกียรติยศ
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณองค์ปฐมสมณัมมุนี จักรกฤษณ์ ให้สถาปนา
เปลี่ยนคำนำพระนาม เป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า มีประกาศพระบรม
ราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้า

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศทราบทั่วกัน ด้วย
ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระมหาสังฆปริณายกปธานาธิบดีแห่งสังฆมณฑล
ทั่วพระราชอาณาจักร ซึ่งมีสมณศักดิ์ว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ

๑ พระชันษาครบ ๖๐ แต่โปรด พ.ศ. ๒๔๖๓ แต่คิดไว้ทุกซ์ สมเด็จพระบรม
ราชินีนาถ พระบรมราชชนนี สวรรคต จึงเลื่อนงานมาปี ๑

นั้น ก็ มีนามอย่างสั้นๆ ว่า สมเด็จพระสังฆราช เป็นประเพณีสืบมา แต่ส่วนพระบรมราชวงศ์ผู้ได้รับมหาสมณตมาภิเษกทำวงสมณศักดิ์ก็เช่นนหาได้เรียกว่า สมเด็จพระสังฆราชไม่ ย่อมเรียกพระนามไปตามพระอิศริยยศแห่งพระบรมราชวงศ์ ไม่ปรากฏพระเกียรติยศในส่วนทรงทำวงสมณศักดิ์นั้นเลย

จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระอุปัชฌายาจารย์ ได้ทรงรับมหาสมณตมาภิเษกเป็นมหาสังฆปริณายกประธานาธิบดีสงฆ์ มาจนกาลบัดนี้ถึง ๓๐ พรรษาแล้ว ทรงมีคุณูปการในทางพุทธศาสนกิจยิ่งนัก พระองค์มีพระชนมายุเจริญยิ่งชันล่วง ๖๐ พรรษา ประจวบอภิสิทธิ์ศสมัยครบรอบวันประสูติ ทรงบำเพ็ญพระกศลเฉลิมพระชันษา สมควรจะสถาปนาพระนามในส่วนสมณศักดิ์ให้ปรากฏพระเกียรติยศยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเปลี่ยนค่านำพระนามเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (มีสร้อยพระนามคงตามเดิม) เพื่อเฉลิมพระเกียรติยศสืบไปชั่วกาลนาน

อนึ่ง เมื่อได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์ปัจจุบันนั้นแล้ว จึงทรงพระราชดำริหัดัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปรมาธิบดีชินโรส ก็ยังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ผู้ได้ทรงรับมหาสมณตมาภิเษกเป็นมหาสังฆปริณายกประธานาธิบดีสงฆ์มาแต่อดีตกาล ก็มีคุณูปการในทางพุทธศาสนกิจสมยนั้นมาเป็นอย่างยิ่ง ๒๕๖๕ สมควรจะสถาปนาพระสมณศักดิ์ขึ้นไว้เช่นเดียวกัน

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเปลี่ยนค่านำพระนามสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทั้งสองพระองค์นั้นเป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ตั้งแต่บัดนั้นสืบไปด้วย.

พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศไว้ณวันที่ ๑๒ เมษายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๔ เป็นปีที่ ๑๒ ในรัชกาลปัจจุบัน ครั้นที่ ๒ เพราะเหตุสมเด็จพระมหาสมณเจ้าสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ครั้นถึงวันที่ ๒๐ สิงหาคม จึงทรงสถาปนา พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ แลทรงเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็น สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ตำแหน่งสกลสังฆปริณายก มีประกาศพระบรมราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศตราขั้วกัน

ด้วยสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งทรงดำรงตำแหน่งสกลสังฆปริณายกประธานาธิบดีสังฆมณฑลสืบไปเสียแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ทรงมีคุณูปการในทางพุทธศาสนิก สมควรจะดำรงตำแหน่งสนองพระองค์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสสืบไปได้ จึงทรงพระกรุณาโปรด

ให้สถาปนา คำน่า พระนาม แล ชูฉันทนศกัทธิขึ้นเป็นพระเจ้า วรวงศ์ เวช
กรมหมื่นชินวรศิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ดำรงตำแหน่งสกล
สังฆปริณายก ปธานาธิบดีแห่งสงฆมณฑลทั่วพระราชอาณาจักรสืบไป

พระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศไว้ฉะฉานวันที่ ๒๐
สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๔ เป็นปีที่ ๓๒ ในรัชกาลปัจจุบัน
ครั้งที่ ๓ ถึงวันที่ ๒๔ กันยายน มีการพิธีในพระอุโบสถวัดพระศรี
รัตนศาสดาราม ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ ๑๕ รูป คือ เลื่อนพระพิมล
ธรรม (ม. ร. ว. เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา) วัดระฆัง เป็นสมเด็จพระ
พุทธโฆษาจารย์ ๑ เลื่อนพระญาณวราภรณ์ (ม. ร. ว. ชย นววงศ์
ณ อยุธยา) วัดบวรนิเวศ ซึ่งเป็นพระราชาคณะชั้นธรรม ให้มีสมณศักดิ์
เป็นเจ้าคณะรอง ๑ เลื่อนพระธรรมไตรโลก (เจริญ) วัดเทพศิรินท
ราวน์เป็นที่พระสาสนโสภณ เจ้าคณะรอง ๑ เลื่อนพระธรรมเจดีย์ (เขม)
วัดพระเชตุพน เป็นพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ๑ เลื่อนพระเทพสุธี (อ่วม)
วัดอรุณราชวราราม เป็นพระธรรมเจดีย์ ๑ เลื่อนพระเทพโมลี (เฮง)
วัดมหาธาตุ เป็นพระธรรมไตรโลก ๑ เลื่อนพระราชมนี (อ้วน)
วัดสุทัศน จังหวัดอยุธยา เป็นพระเทพเมธี ๑ เลื่อนพระราชเวที (นาค)
วัดสุทัศน์ เป็นพระเทพสุธี ๑ เลื่อนพระราชกวี (แจ่ม) วัดมกุฏ
กษัตริย์วราราม เป็นพระเทพกวี ๑ เลื่อนพระราชสุธี (เฮง)
วัดราชาธิวาส เป็นพระเทพโมลี ๑ เลื่อนพระมงคลทิพมณี ซึ่งเดิมมี
สมณศักดิ์เสมอชั้นราช ให้มีสมณศักดิ์เสมอชั้นเทพ ๑ เลื่อนพระ
ราชเมธี (ชาย) วัดบวรนิเวศ เป็นพระศรีธรรมมณี คงมีสมณศักดิ์

เสมือขึ้นราช ๑ เลื่อนพระมหานายก (มณ) วัคยวณิเวศ (ราชาคณะ
ปลัดสมเด็จพระมหาสมณเจ้า) เป็นพระราชกวี ๑ เลื่อนพระอโนมคณ
มุนี (จู) วัคมีชณินมาวาส จังหวัดสงขลา เป็นพระราชมณี ๑ เลื่อน
พระปฎักโกศล (อยู่) วัคสระเกศ เป็นพระราชเวท ๑ เลื่อนพระ
ศากยชุตติยวงศ (เลื่อน) วัคพระเชตุพน เป็นพระราชสัทธิ ๑ เลื่อน
พระปริยัติบัณฑิต (อยู่) วัคประยูรวงศาवास เป็นพระราชมุนี ๑ มี
ประกาศพระบรมราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาสมเด็จพระราชาคณะและพระราชาคณะ

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค ๒๔๖๔ พรรษา ปีชดขุขัน
กาลกุกกุกกุกสังวัจจร ถันยายนมาส จตุวัสติมสุรทิน โสรวาร โดยกาล
กำหนด

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เอกอัครมหา
บรมบรมนาถราช พินิตประชานาถมหาสมมตวงศ์ อดีตคัยพงคิมลรัตน
วรชัตติยราชินิกโรคม จาตรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุกโต
สุชาตสังสุทธเคราะห์ณี จักรบรมนาถ จุฬาลงกรณ์ราชวรังกูร บรม
มกุฏนเรนทรสุร สันตคิวงควิสัยชู สุสชาติบุรพาธิการ อตุลยภณมฎา
ภินหาร อดีตเวกยูญฤทธิ ชณลภษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนต
ตะมางคประณต บาทของกชชบุคคล ประสิทธิสิสรพคณผลอุคมบรมสุ
มาลัย 11/03/2565
ทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณ อตุลยพิเศษ สรรพเทพเวศ

ธานุรักษ์ ขุริมศักดิ์สมญา เทพทวารวดี ศรีมหาบุรุษสัตสมบัต
 เสนางคนิกรรัตนอัศวโกศล ประพนวษัรชามัทวสมาจาร ขวิบูรณคุณสาร
 สยามาทินครวรดเมกราชกิลก มหาปริวารนายกอนันต มหันตวร
 ฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินธร บรมชนกาศิศรสมมต ประสิทธิวรยศ
 โมโหคม บรมราชสมบัตินพปฎลเสวตฉัตรากิจฉัตร ศิริวิรัตนปลัษณ
 มหาบรมราชาภิเษกามิยิต สรรพศทศวิชีวิตไชย สกลมไพศวริยมหา
 สวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาทิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาว
 ไศรบย พททชาติไควรัตนสรณารักษ์ อคฺลยศักดิ์ชครนเรศวราชินที เมตคา
 กรุณาสีกลตฤไทย อโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาภิเษนทร์
 ประเมนทรธรรมิกมหาราชาทิราชบรมนาถพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริที่ว่า พระพิมลธรรมผู้เป็นเชอพระราชวงค์ ดำรง
 ในสมณเพศพิเศษศีลาจารวัตรมั่นคงในพระพุททศาสนา มีวิชาแตกฉาน
 ในพระปริยัติธรรม ไท้กระทำคุณประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระพุท
 ศาสนาและการศึกษาให้เจริญงาเช่นอันมาก มีความพิสคารปรากฏใน
 ประกาศครั้งก่อนนั้นแล้ว บัดนี้พระพิมลธรรมเป็นผู้เจริญพรรษาอายุกาล
 พริ้อมก้วยคุณสมบัตินเจริญยิ่งขึ้นด้วยรัตตัญญอมหัทธาคาที่คน เป็นคร
 ภาวนียสถาน ประกอบคุณูปการในสาสนกิจเป็นนิตย์โดยมั่นคงสม่ำเสมอ
 เป็นที่นิยมนับถือแห่งสาสนิกบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิตทวยังขึ้น
 สมควรจะทรงยกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์ให้เป็นสมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา เลื่อนพระพิมลธรรม
 เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึก ในสุพรรณบัฏว่า

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ญาณอกุศลยสุนทรนายก ตรีปิฎกวิद्याคุณ
 วิบูลย์คัมภีร์ญาณสุนทร มหาอัครคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 อรัญวาสี มหาสังฆนายก สถิตยณวัดระฆังโฆสิตารามวรมหาวิหาร
 พระอารามหลวง เจ้าคณะหนเหนือ มีถาบันศึกษาคณะตั้งถาบันกรมใต้
 ๓๐ รูป คือ พระครูปลัดสัสมิพัฒน์ศีลาจารย์ ญาณวิมลสถลคณิศร
 อัครสังฆนายก ปิฎกธรรมวัชชิต ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูธรรมธรร ๓
 พระครูเมธีภักธ ๓ พระครูวรวงศา ๓ พระครูธรรมาต ๓ พระครู
 ธรรมวัช ๓ พระครูสังฆวิจารณ์ ๓ พระครูสุมห ๓ พระครูปิฎกกา ๓
 รวม ๓๐ รูป

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระญาณวราภรณ์ก็เป็นเชื้อพระราชวงศ์
 มีความรอบรู้พระปริยัติธรรมโดยแตกฉาน ได้บรรพชาเป็นสามเณร
 แต่ยังเยาว์ มีความอดสาหะศึกษาพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระ
 มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส สอดยไล่ได้เป็นเปรียญ
 ๕ ประโยค ตั้งแต่ยังเป็นสามเณร ครั้นเมื่ออุปสมบทแล้วจึงเข้าสอดยไล่
 อีกครั้งหนึ่งได้เป็นเปรียญ ๗ ประโยค เช่นผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติ
 พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชาคณะและโปรดให้เป็น
 เจ้าคณะมณฑลอำนาจการศึกษาและการพระศาสนา ในมณฑลจันทบุรี
 พระญาณวราภรณ์ก็ได้ปฏิบัติจัดการตามตำแหน่งหน้าที่โดยเรียบร้อย นับว่า
 ได้กระทำคุณประโยชน์ในทางบำรุงพระพุทธศาสนาแลการศึกษาให้เจริญ
 ให้รับตำแหน่งเลื่อนขึ้นเป็นชั้นเทพและชั้นธรรมตามลำดับ และเป็นผู้

ชำนาญในทางเทศนา ปรีชาในเชิงประพันธ์ฉันท์โคลกคาถาอันไพเราะ เพราะชำนาญในอักษรวิธานฉันท์ทศกวี มีศิลาจารวัดม้นคงในธรรมปฏิบัติเป็นที่นิยมขื่อแห่งพุทธศาสนิกบริษัท ทั้งคุณที่สถับรรพชิตเป็นอันมาก อนึ่งพระญาณวราภรณ์ได้เป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนทนามหาวิชาราช ทรงค้นเคยมามากมายทั้งทรงพระเยาว์ และเมื่อทรงพระผนวชก็ได้ทรงวิสาสะค้นเคยมั่งขึ้น ฉันทน์เป็นเพื่อนสหธรรมิกร่วมสำนักอีกประการหนึ่งพระญาณวราภรณ์เป็นพระราชาวงศผู้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่มีนอภัยหาได้ โดยยาก สมควรที่จะเพิ่มสมณศักดิ์ให้สูงขึ้น

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนา เลื่อนพระญาณวราภรณ์ เป็นพระราชาคณะมีสมณศักดิ์เสมอตำแหน่งธรรมพิเศษ มีราชทินนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า พระญาณวราภรณ์ สุนทรธรรมปาโมกษ์ ขุนโยคญาณทีลิก ไทรบิฏกธวัธ ธรรมวาทียติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตยณวัดบวรนิเวศวิหารพระอารามหลวง เป็นเจ้าคณะรอง มีถ้านานศักดิ์ควรตั้งถ้านานกรมได้ ๘ รูป คือ พระครูปลัดต่อเนกธรรมธรรมวิธูร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมวร ๑ พระครูสังฆกรรมประสิทธิ์ ๑ พระครูวิจิตรสารวัน ๑ พระครูสังฆสิทธิกร ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

อนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์ เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกสุตตะม ได้สอบไล่ได้ถึงชั้นบาริยนเอก ใน

มหาหมกฏราชวิทยาลัย เทียบชั้นยาวเรือน ๗ ประโยค มีความอุตสาหะ
 วิริยภาพ วัชการเป็นอาจารย์สอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณร
 ในวัดเทพศิรินทราวาสมาแต่ในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังโปรดให้เป็นเจ้า
 อาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เป็นผู้มั่นคงในสมณปฏิบัติ มีศิลาจารวัตร
 เป็นที่น่าเลื่อมใส มีความรอบรู้ในอรรถธรรมชำนาญเชิงเทศนาโวหาร
 อรรถาธิบาย เป็นที่นิยมนับถือแห่งสาสนิกบริษัท ทั้งคฤหัสถ์บรรพชิต
 เป็นอันมาก และเป็นผู้ที่ได้กระทำคุณประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระ
 พุทธศาสนาและการศึกษาให้เจริญมาเป็นอันมาก มีอาทิ คือได้เป็นกรรมการ
 แห่งมหาหมกฏราชวิทยาลัย เป็นเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี และ
 เป็นพระอุปัชฌาย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรในวัดเทพศิรินทราวาส
 และในมณฑลปราจีนบุรี ฝากธรรมยุติกาทั่วไป ทั้งได้เป็นแม่กองสอบ
 วิชาภิกขกรรมชั้นตรีในสนามมณฑลปราจีนบุรี และเป็นกรรมการใน
 มหาเถรสมาคม เป็นกรรมการสอบความรู้พระปริยัติธรรมในสนาม
 หลวง และเป็นแม่กองสนามสาขาแห่งสนามหลวงเป็นต้น พระธรรม
 ไตรโลกาจารย์มีความอุตสาหะปฏิบัติจัดการในตำแหน่งต่าง ๆ โดยวิริย
 รัยสม่ำเสมอ อีกประการหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ศิริสันทมหาราชธิราชวรุทธทรงพระผนวช ได้ทรงวิสาสะคุ้นเคยกับพระธรรม
 ไตรโลกาจารย์ และเมื่อเสด็จประพาสในมณฑลปราจีนบุรี ระหว่าง
 เวลาที่ทรงพระผนวชนั้น พระธรรมไตรโลกาจารย์ก็ได้ตามเสด็จพระ
 ราชดำเนินในกระบวนด้วยตลอดทาง ได้ทรงมีโอกาสดทรงทราบคุณ

สมมุติของพระธรรมไตรโลกาจารย์โดยตระหนักแน่ สมควรจะเพิ่ม
สมณศักดิ์ให้ดำรงในตำแหน่งอันสูงได้

จึงมี พระบรมราชโองการ ค้ำรัสสั่งให้ สถาปนา เลื่อนพระธรรม
ไตรโลกาจารย์เป็นพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกในหิรัญบัฏว่า
พระสาสนโสภณ วิมลญาณคฤหัสถ์ ตรีปิฎกคุณประสาธน์วิภูสิตถรรวม
ยติกคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี สังฆนายก สถิตยณวัดเทพ
ศิรินทราวาส ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้าคณะรองคณะธรรม
ยุติกนิกาย มีถาบันนุคักคิควรตั้งถาบันนุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครู
ปลัดคถรรพวิธานกิจ พิพิธธรรมโกศล วิมลสุตาคม อุดมคณานายก
ตรีปิฎกญาณวิจิตร ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครู
พิสัยสุทธเวที ๑ พระครูพิเศษสุวภูมิ ๑ พระครูสังฆวุฒิการ ๑ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๘ รูป

อนึ่งพระราชาคณะที่มีความรอบรู้พระปริยัติธรรม และทรงสมณคุณ
ในสงฆมณฑล สมควรที่จะเลื่อนอธิษษคมอีกหลายรูป จึงมีพระบรม
ราชโองการค้ำรัสสั่งให้พระธรรมเจดีย์เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า
พระอภัยคุณปมาจารย์ ญาณวิสุทธจริยาปรินายก ตรีปิฎกคุณาลังการ
นานาสถาบันราชคณินัย สาธการธรรมการ สุนทรศีลาทีขันธ์ สถิตย
ณวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง
เจ้าคณะรองอริยวาสี มีถาบันนุคักคิควรตั้งถาบันนุกรมได้ ๖ รูป คือ
พระครูปลัดกนิพัทธโพธิพงษ์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ให้พระเทพสถิเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระธรรมเจดีย์แก้ววงศ์
 นายก ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักโอรุทธราชวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีถา
 นาคักคิครตั้งถาถานุกรมไต้ ๖ รูป คือ พระครูปลัดพรหมจริยวัฒน์ ๑
 พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆวิชิต ๑ พระครูสมุห์ ๑
 พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ให้พระเทพโมลีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระธรรมไตรโลก
 จารย์ ปรีชาญาณคิลก ตรีปิฎกคณาถงกรณียคคณิศร ขวรสังฆาราม
 คามวาสี สถิตยฌวักมหาธาตยวราชรังสฤษฎิ ราชวรมหาวิหาร พระ
 อารามหลวง มีถาถานาคักคิครตั้งถาถานุกรมไต้ ๖ รูป คือ พระครู
 ปลัดสุทนต์วัฒน์ ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูธรรมธร ๑ พระครูสังฆวิจิ
 ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๖ รูป

ให้พระราชมนุเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพเมธี ศรีวิมลย
 นายก ตรีปิฎกธาคา มหาคณฤศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักสุขัญ มีถาถานาคักคิครตั้งถาถานุกรมไต้ ๕ รูป คือ พระครู
 ปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูสังฆมรภย์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครู
 ใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ให้พระราชเวทีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพสถิ ธรรมปรีชา
 ประยค สัทธปริยัติธร ยคคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักสถิตันเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีถา
 นาคักคิครตั้งถาถานุกรมไต้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑
 พระครูสังฆมรภย์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๕ รูป

ให้พระราชกวีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพกวี ศรีวิสุทธิ
 ศิลก ตรีปิฎกขันธ์ทิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักมังกุฎกษัตริยาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานศักดิ์
 ควรตั้งถาณานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓
 พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

ให้พระราชสังฆเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระเทพโมลี ตรีปิฎก
 ฉาตา มหาภคิกสันทร ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
 ฌวักราชาธิวาส ราชวรวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานศักดิ์ควรตั้ง
 ถาณานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครู
 สังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๕ รูป

ให้พระมงคลเทพมุนี วัตรจักรวรรดิราชาวาส เลื่อนอธิการยศจน
 เสมอตำแหน่งเทพ พระราชทานพักแฉกพนักำมระหยขาวล้วนประทับ
 พลอย มีถาณานศักดิ์ควรตั้งถาณานกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๓
 พระครูวินัยธร ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓
 รวม ๕ รูป

ให้พระมหานายกเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชกวี นรสีห์
 พจนปิลันธ คันถรนาถขันธทิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
 สถิตยฌวักขวรนิเวศวิหาร พระอารามหลวง มีถาณานศักดิ์ควรตั้ง
 ถาณานกรมได้ ๔ รูป คือพระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๓ พระครู
 สมุห์ ๓ พระครูใบฎีกา ๓ รวม ๔ รูป

ให้พระอโณมคณมุนีเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชเมธ
 ตรีประสาธน์สุตาคม อุตมมคิยกร ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี

สถิตยณ์วัดมณีนิมมาวาส พระอารามหลวง มีถ้านานคักก็ควรตั้งถ้านาน
นุกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑
พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระขี้ถูกโกศลเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชเวที
ตรีขี้ถูกภูสิต ธรรมบัณฑิต ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี สถิตย
ณวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง มีถ้านานคักก็ควรตั้ง
ถ้านานกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ พระครู
สมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระคากยบคตยวงศเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชสถิต
ธรรมปริชาภิมณฑล ปรียัติโกศล ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร พระอาราม
หลวง มีถ้านานคักก็ควรตั้งถ้านานกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓
พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระปริยัติบัณฑิตเป็นพระราชาคณะ มีนามว่า พระราชมน
ตรีขี้ถูกกาลังการ ไวยุติญาณ ยติคณิศร ขวรสังฆาราม คามวาสี
สถิตยณ์วัดประยวงศาวาสวิหาร พระอารามหลวง มีถ้านานคักก็
ควรตั้งถ้านานกรมไต้ ๔ รูป คือ พระครูปลัด ๓ พระครูสังฆรักษ์ ๑
พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑ รวม ๔ รูป

ให้พระราชเมธี วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระราชาคณะ มีนามว่า
พระศิริธรรมมณี มีอศรัยยศเสมอตำแหน่งราช พระราชทานพิศนแกก
พนัก้ามะหยสยขยสิขกทองแว่ง

ให้พระครูสังวรสมาธิวัตร วัดกุหาสวรรค์ เป็นพระราชาคณะ
มีนามว่า พระวิสุทธิสารเถร ฝ่ายสมณะ

ขอพระคุณทั้งปวงซึ่งมีราชทินนามเพิ่มอีกเรียกในครั้ง
จึง จริฐิติกาลเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิทธิ์วิสุทธิ
ในพระพุทธศาสนา เทอญ ฯ

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงตั้งพระราชาคณะผู้ใหญ่ครั้ง ๑ โปรด
ให้พระธรรมวโรดม (จ่าย) วัดเขมยุมพิตร์ เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็น
สมเด็จพระพุฒาจารย์ มีประกาศพระบรมราชโองการดังนี้

ประกาศ

สถาปนาพระธรรมวโรดมเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์

คุณมัสก พระพุทธศาสนกาลเป็นอดีตภาค ๒๔๖๕ พรรษา บัณฑิต
กาล ไสณสังวัจฉร ธีนวาคมมาศ ถึงสถิตินสุรทิน ไสรวาร โดยกาล
กำหนด

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ เอกอัครมหา
บรมนาถบพิตร ปณิธิประธานาถมหาสมมตวงศ อติศัยพงศวิมลรัตน
วรชัตติยราชินิกโรดม จากวันครบมหากัณฑ์พรตวิราชสังกาศ (สร้อย
พระนามอย่างพิสดารเหมือนประกาศฉบับก่อน) ประเมณฑรรวมิกมหา
ราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระธรรมวโรดม เป็นผู้ที่มีวิชาญาณแตกฉาน
ในพระไตรปิฎกาคม เป็นเปรียญ ๗ ประโยค ในรัชกาลแห่งพระบาท
สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้เป็นพระราชาคณะที่พระราชโหม่ง พระเทพ
มนั พระธรรมไตรโลกาจารย์ แล้วเลื่อนเป็นพระธรรมวโรคมมาโดย
ลำดับ ครั้นเมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาวัดเบญจมบพิตร
ดุสิตวนารามไว้เป็นที่เฉลิมพระราชศรัทธาฤๅกฤๅการ ก็ทรงเลือกพระ
ธรรมวโรคมเป็นผู้ครองพระอารามนั้นสืบมา พระธรรมวโรคมได้อุทิศสาหะ
ศุการพระอารามโดยเรียบร้อย ขวนขวายในกรณียกิจให้วินัยกรรม
เป็นไปด้วยดี เป็นที่พอพระราชอัชฌาศัยเสริมพระราชศรัทธา ในพระบาท
สมเด็จพระบรมชนกาธิราชเจ้าเช่นอันมาก ดังมีความพิสดารปรากฏ
ในประกาศทรงสถาปนาสมณศักดิ์ที่พระธรรมวโรคม เมื่อพระพุทธ
ศักราช ๒๔๔๕ นั้นแล้ว

ต่อมาเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๔๘ ก็ได้โปรดให้พระธรรมวโรคม
ขึ้นไปจัดการคณะสงฆ์ในมณฑลภาคพายัพ พระธรรมวโรคมก็ได้
อุทิศสาหะออกไปจัดการคณะสงฆ์ในมณฑลภาคพายัพนั้นให้เป็นระเบียบ
เรียบร้อย ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ และมีความ
เจริญขึ้นเป็นลำดับมาจนกาลบัดนี้

ส่วนในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ก็ได้ทรง
พระกรุณาโปรดให้พระธรรมวโรคม เป็นผู้บัญชาการคณะไปจัดการคณะ
สงฆ์ในมณฑลราชบุรี ซึ่งในเวลานั้นยังไม่เป็นที่เรียบร้อย พระธรรม
วโรคม ก็ได้อุทิศสาหะ รัพยากร เพื่อ ความเจริญ แห่ง พระยวพุทธศาสนา
จัดการคณะสงฆ์ในมณฑลราชบุรีอยู่เป็นเวลาถึง ๓ ปี จนการคณะสงฆ์
ในมณฑลนั้นตั้งระเบียบเรียบร้อยแล้ว ต่อมาเมื่อพระพุทธศักราช ๒๔๕๘

จึงโปรดให้พระธรรมวโรดมเป็นผู้บัญชาการคณะภิกษุเหล่านั้น ทั้งได้
 เป็นแม่กองสอบความรู้พระปริยัติธรรมในสนามหลวงแต่ต้นมา นับว่า
 พระธรรมวโรดมเป็นผู้ประกอบด้วยวิริยานุโยคเป็นอย่างยิ่ง ได้กระทำคุณ
 ประโยชน์ในทางทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและการศึกษาให้เจริญมาเป็น
 อเนกประการ ยักันพระธรรมวโรดมก็เป็นผู้เจริญพรพรายกาลประกอบ
 ด้วยคุณสมบัติอันเจริญยิ่งด้วยพรหมจริยวัตร เป็นครุภาวนิยสถาน
 ประกอบคุณูปการในสาสนิกกิจเป็นนิจมาโดยมั่นคงสม่ำเสมอ เช่นที่นิยมน
 นับถือแห่งพุทธศาสนิกบริษัททั้งคฤหัสถ์บรรพชิตทั่วไป ยิ่งขึ้น สมควรจะ
 ทรงยกย่องให้ดำรงสมณศักดิ์ เป็นสมเด็จพระราชาคณะได้

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ๑ คำรัสสั่งให้สถาปนา
 พระธรรมวโรดม เป็นสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกใน
 สุกุพรรณยัญว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ อเนกสถานปรีชา สัปตวิสุทธินิ
 จริยาสมบัติ นิพพิตคุณ สิริสุนทรพรตจาริก อรัญญิกคณฤศร
 สมณนิกร มหาปรีชาญาณ ตรีปิฎกโกศล วิมลศีลขันธ์ สรรพสมณะคุณ
 วิมลยประสิทธิ์ บวรสังฆาราม คามวาสี อรัญวาสี มหาสังฆนายก
 สถิตย์ณวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ราชวรวิหาร พระอารามหลวง เจ้า
 คณะใหญ่ มีถานานุกิจควรตั้งถานานุกรมได้ ๓๐ รูป คือ พระครูปลัด
 สัมพิพัฒน์สมณจารย์ ปรีชาญาณจาริก อรัญญิกมัชฌิมสังฆนายก
 ปุฎกธรรมรักษิต ๓ พระครูวินัยธร ๓ พระครูธรรมธร ๓ พระครู
 ศัพทสุนทร ๓ พระครูอมรโมหิต ๓ พระครูวิจิตรสังฆการ ๓ พระครู
 วิจิตรโกศล ๓ พระครูธรรมรักษิต ๓ พระครูสมุห์ ๓ พระครูโยฎกา ๓
 รวม ๓๐ รูป ^{1/03/2565}

ขอพระคุณจงรับอัฐระพระพุทธรูปเป็นภาระสังฆอนช่วยบรรจงข้อมิกรณ
และอนุเคราะห์พระภิกษุสงฆ์สามเณรในพระอารามทั้งปวง ซึ่งขึ้นในคณะ
โดยสมควรแก่กำลัง และอิศริยยศตามนาคักกิติ ซึ่งพระราชทานมา
ของจริงวิจิติกาล เจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสิทธิ์สวัสดิ
ในพระพุทธรูปทุกประการ เทอญ ฯ

ประวัติพระราชาคณะผู้ใหญ่ในตอนเพิ่มเติม

พระราชาคณะผู้ใหญ่ซึ่งเลื่อนสมณศักดิ์ในระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ และ
ยจอ พ.ศ. ๒๔๖๕ ประวัติปรากฏอยู่ในสมัคเล่มนี้ตอนที่พิมพ์ไว้ก่อนแล้ว
ทั้งนั้น เว้นแต่พระราชาคณะสามัญซึ่งพงเลื่อนขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้
ใหญ่ ๕ องค์ มีประวัติดังนี้

พระราชกวี (มณี)

พระราชกวี (๖) วัดบวรนิเวศวิหาร นามเดิมว่า มณี นามฉายา
ว่า อนุโน เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อณวันอังคาร ที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๓
บ้านเดิมอยู่ตำบลท่าคา อำเภอยี่มพวา แขวงจังหวัดสมุทร
สงคราม

บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๖ เจ้าอธิการปานวัดบางคณฑีเป็นพระอุปัชฌาย์ บรรพชาแล้ว
ไปอยู่ที่วัดเกตการาม อำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษา
ในสำนักพระมหาสมณวงศ์ (แท่น) เมื่อยังเป็นอธิการอยู่คณัน

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๗ พระมหาสมณวงศ์นำมาถวายตัวแก่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ แต่เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส จึงได้เข้ามาอยู่วัดบวรนิเวศแต่ยังเป็นสามเณร ศึกษาในมหามกุฏราชวิทยาลัย สอบวิชาได้ถึงชั้นนักเรียนตรีพิเศษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ แต่ยังเป็นสามเณรอยู่

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ อุปสมบทที่วัดบวรนิเวศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระราชมนู (ชม) กับพระเขมาภิรมย์ขรรคม (อ้อม) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้วได้เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ต่อมา จนได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยคเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงตั้งเป็นพระครูสมุห์ ถาณานุกรมพระอธิสมเด็จกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ต่อมา ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระครูปรินิโกศล มินิตยภัทร ในถาณานุกรมพระอธิสมุห์

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ เมื่อเปลี่ยนตำแหน่งพระครูปรินิโกศล เป็นพระครูพระปรินิ ได้รัยพระราชทานสัญญาบัตรในตำแหน่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ต่อมาเมื่อกสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ยังดำรงพระยศเป็นกรมหลวงไชยดีให้ทำการในตำแหน่งพระครูปลัดของพระองค์

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ได้ทรงรัยมหาสมณุตตมาภิเษก ได้รัยพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ เป็น

พระมหานายก ที่พระราชอาคณเฑาะพลัดขวาในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ
อยู่ในตำแหน่งนี้สืบมาจนสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ สิ้นพระชนม์.

พระราชเมธี (จ)

พระราชเมธี (จ) วัดมณีนิมิตมาวาส จังหวัดสงขลา นามเดิม
ว่า จู นามฉายาว่า อีสฺยธรรมาโณ เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันอาทิตย์
ที่ ๓๘ มกราคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๑๕ บ้านเดิมอยู่ที่ตำบลเกาะยอ
จังหวัดสงขลา ใ้ได้เล่าเรียนอักษรสมัยเบื้องต้นในสำนักบิดา จนอายุ
๑๑ ปี แล้วไปเริ่มเล่าเรียนภาษาบาลี และเลขวิธีในสำนักพระค้ำย
วัดท้ายยอดที่ใกล้บ้านเดิมบ้าง เรียนในสำนักพระปาน และอธิการรอด
พี่ชายบ้าง

เมื่ออายุ ๓๕ ปี บรรพชาเป็นสามเณรอยู่ ๑ ปี ถึงกมลย์ออกมาอยู่
บ้านเดิม ศึกษาวิชาแพทย์และพาณิชยกรรมตามสกุล ประกอบกิจ
โดยฐานะเป็นคฤหัสถ์อยู่ ๖ ปี

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ อุปสมบทที่วัดมณีนิมิตมาวาส จังหวัดสงขลา
พระภิกษุธรรมธาดา (แจ่ม) เป็นพระอุปัชฌาย์ พระวินัยธรรม (หนู)
เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เมื่ออุปสมบทแล้ว ศึกษาภาษาบาลีและ
พระธรรมวินัยอยู่ในสำนักพระวินัยธรรม (หนู) ๕ พรรษา ตลอดเวลา
นั้นได้ช่วยพระอาจารย์ในการปกครองวัดธรรมยุติกฯ ซึ่งกำลังเจริญ
ขึ้นในจังหวัดนั้น ต้องไปอยู่ชั่วคราวแล้วจัดการปกครองต่างตามอาจารย์
บ้าง ไปอยู่กับอาจารย์บ้าง

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๔๑ พระอาจารย์เห็นว่าถ้าเอาไว้ให้ช่วยระต๋อไป
 จะไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนความรู้ให้สูงขึ้น จึงให้ถอนหนังสือเข้ามา
 ถวายตัวเป็นศิษย์ในสมเด็จพะมหาสมณเจ้า ฯ จึงได้มาอยู่เล่าเรียนใน
 มหามกุฏราชวิทยาลัยฉะเชิงศวรรนิเวศ เรียนอยู่ ๓ ปีเข้าสอบวิชาได้ชั้น
 นักเรียนเอก เทียบเท่าชั้นเปรียญ ๓ ประโยค แต่นั้นสมเด็จพะมหา
 สมณเจ้า ฯ ก็ทรงฝึกสอนเอง ได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวง
 ฉะเชิงศวรรคหรัศิศาศคาราม เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔
 และสอบได้อีกมีละประโยค เป็นเปรียญ ๖ ประโยค เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖
 ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ เข้าแปลพระปริยัติธรรมอีกครั้ง ๑ ได้เป็น
 เปรียญเอก ๗ ประโยค แล้วอยู่ในวัคขวรรนิเวศต่อมา

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์เป็นพระ
 ราชาคณะที่พระอโนมคุณมุนี

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ พวกลัษัษษชาวเมืองสงขลา มีสมหเทศาภิบาล
 เป็นประธาน บอกเข้ามายังกรุงเทพฯ ฯ ว่ามีผู้ศรัทธาที่จะออกหนุนการ
 ศึกษาพระธรรมวินัยให้เจริญรุ่งเรืองอยู่โดยมาก ขอพระราชทานพระสงฆ์
 ซึ่งทรงคุณธรรมออกไปเป็นพระอาจารย์ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด ฯ ให้สมเด็จพะมหาสมณเจ้าทรงเลือกหา
 พระอาจารย์ที่จะส่งไปนั้น ทรงเลือกพระอโนมคุณมุนีถวาย จึงโปรด ฯ
 ให้กลับออกไปอยู่วัดมณีมาวาส ต่อมาโปรด ฯ ให้เป็นตำแหน่งผู้ช่วย
 เจ้าคณะมณฑลนครศรีธรรมราช และเป็นเจ้าคณะมณฑลปัตตานีด้วย.

พระราชเวที (อยู่)

พระราชเวที (๓) วัดสระเกศ นามเดิมว่า อยู่ นามฉายาว่า
 ฉานาโณทโย เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนอังคาร ที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.
 พ.ศ. ๒๔๓๗ เดิมอยู่แพหน้าวัดกัลยาณมิตร จังหวัดธนบุรี เล่าเรียน
 อักษรสมัยชั้นต้นในสำนักบิดา และพระอาจารย์ข้างที่วัดสระเกศ

บรรพชาเป็นสามเณรอยู่วัดสระเกศ เรียนมูลกัจจายน์ในสำนักพระ
 อาจารย์ข้าง เรียนพระปริยัติธรรมในสำนักพระธรรมกิตติ (เม่น) แต่เมื่อ
 ยังเป็นพระอันดับอยู่วัดสระเกศ และในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)
 วัดสุทัศน์ ทั้งในสำนักพระยาธรรมปรีชา (ทิม) ด้วย

ถึงบวชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ อุปสมบทเป็นพระภิกษุ สมเด็จพระ
 วันรัตน์ (แดง) วัดสุทัศน์เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมทานาจารย์ (จุ่น)
 พระธรรมกิตติ (เม่น) เป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ ยังเป็นสามเณรได้เข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนาม
 หลวงที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ยังเป็นสามเณรเข้าแปลพระปริยัติธรรม ที่วัด
 พระศรีรัตนศาสดารามอีกครั้ง ๑ ได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค เมื่อ
 อุปสมบทแล้วเข้าแปลพระปริยัติธรรมในสนามหลวงที่วัดสุทัศน์ เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ถึง พ.ศ. ๒๔๔๓ เข้าแปล
 พระปริยัติธรรมในสนามหลวง ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 ได้เป็นเปรียญเอก ๗ ประโยค ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นเปรียญ
 ๘ ประโยค พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นเปรียญ ๘ ประโยค แปลที่วัดพระศรี
 รัตนศาสดารามทั้ง ๒ คราว

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์ เป็น
พระราชอาณะ ที่พระบิฏกโกศล อยู่วัดสระเกศต่อมา

พระราชสุทธิ (เผื่อน)

พระราชสุทธิ (๒) วัดพระเชตุพน ฯ นามเดิมชื่อว่า เผื่อน
นามฉายาว่า ศุภสัทโท เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉนวนเสาร์ ที่ ๑๑
ธันวาคม ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๘ บ้านเดิมอยู่ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่
จังหวัดนนทบุรี ได้เล่าเรียนอักษรสมัยของตนทั้งในภาษาไทย และ
ภาษาบาลีในสำนักพระคากยชตติยวงศ์ (หนู) วัดอรุณราชวราราม
เป็นศิษย์อยู่ในวัดอรุณ ฯ ตั้งแต่อายุได้ ๘ ปี ครั้นพระคากยชตติยวงศ์ถึง
มรณภาพ จึงไปเล่าเรียนในสำนักพระมหาเปศลียน และสำนักพระยาธรรม
ปริชา (ทิม) ต่อมา บรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ ๑๕ ปี ครั้นพระมหา
เปศลียนลาสิกขาบท จึงเข้ามาอยู่วัดพระเชตุพน ฯ กับพระอัครคณารักษ์
(ชุ่ม) และเล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)
วัดสุทัศน์ กัยสำนักพระยาธรรมปริชา (ทิม) ต่อมา

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ ไปอุปสมบทที่วัดอัมพวันใกล้บ้านเดิมในตำบล
บางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)
วัดสุทัศน์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอัครคณารักษ์ (ชุ่ม) กับพระปลัด
ขันธ์ ถานานุกรมในพระอัครคณารักษ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ อุปสมบท
แล้วกลับมาอยู่วัดพระเชตุพน ฯ ตามเดิม คงเล่าเรียนพระปริยัติธรรม
ในสำนักสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) กัยพระยาธรรมปริชา (ทิม)
และได้ไปเล่าเรียนในสำนักพระสาสนโสภณ (อ่อน) วัดราชประดิษฐ
และในสำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ณ วัดบวรนิเวศด้วย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ เข้าสอบพระปริยัติธรรม ณสนามหลวง ใน
พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๔๓ สอบทศนามหลวง ณวัดสุทัศน์ ได้เป็นเปรียญ
๔ ประโยค ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๓ จน พ.ศ. ๒๔๔๕ สอบทศนามพระศรี
รัตนศาสดารามได้อีกบละประโยค จนเป็นเปรียญเอก ๗ ประโยค
ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบได้ประโยค ๘ พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบได้
ประโยค ๘ ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามทั้ง ๒ คราว

ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์เป็น
พระราชอาคันตุกะที่พระศากยบุตรคิยวงศ์ อัญวัดพระเชตุพน ๆ ต่อมา

พระราชมนู (อยู่)

พระราชมนู (๗) วัดประยวงศาวาส นามเดิมชื่อ อยู่ นาม
ฉายาว่า อุดฺดรกทโท เกิดในรัชกาลที่ ๕ เมื่อฉวันอาทิตย์ ที่ ๑๖
ธันวาคม ปีฉลู พ.ศ. ๒๔๒๐ บ้านเดิมอยู่ริมคลองบางศรีทอง แขวง
บางใหญ่ จังหวัดธนบุรี ได้เล่าเรียนอักษรสมัยในสำนักพระปลัดรอก
วัดอนงคาราม ในสำนักพระพิชชายทศดิลกชั้นบ้าง จนอายุ ๑๑ ปี เริ่ม
เล่าเรียนพระปริยัติธรรมในสำนักหลวงธรรมปริชา (ม่วง) ยังไม่ทัน
รู้เกิดเจ็บป่วย ต้องกลับไปอยู่บ้านเดิม และเล่าเรียนในสำนักพระพิชชา
ยซึ่งไปอยู่วัดท่าไกลบ้านเดิมต่อมา พออายุได้ ๑๒ ปีกลับเริ่มเรียนพระ
ปริยัติธรรมในสำนักนายภู่อาจารย์ ซึ่งขอลดหนี้สืออยู่ที่วัดท่าไกล ภายหลัง
นายภู่อาจารย์นั้นเกิดศรัทธาไปอุปสมบทอยู่ที่วัดอนงคาราม จึงตามพระภู่
ไปอยู่วัดอนงคารามเมื่ออายุได้ ๑๔ ปี ได้เล่าเรียนมูลกัจจายน์ต่อมาใน
สำนักพระรังษิมงคลมนู เมื่อยังปรากฏนามว่าพระอาชาวนวม และศึกษา

คัมภีร์ ในสำนักพระอาจารย์เทียบทวตองนงคนิน ทั้งในสำนักนายคิศ
อาจารย์ควย

ถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ บรรพชาเป็นสามเณรในสำนักพระอาจารย์เทียบ
ทวตองนงคาราม บรรพชาแล้วไปเล่าเรียนในสำนักพระสาสนโสภณ (อ่อน)
เมื่อยังเป็นพระราชาคณะที่พระเมธาธรรมรส อยู่วัดพิไชยญาติ และต่อมา
ได้เป็นคัมภีร์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ด้วย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ อุปสมบทที่วัดตองนงคาราม สมเด็จพระวันรัตน์
(แดง) วัดสุทัศน์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมราชาจารย์ (คัม) วัด
ตองนงคาราม กับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฤทธิ) เมื่อยังเป็นพระ
ธรรมวโรดม อยู่วัดพิทภูมิขเป็นพระกรรมวาจาจารย์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ ยังเป็นสามเณรได้เข้าสอบพระปริยัติธรรม ใน
มหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ชั้นนักเรียนเอก เทียบเท่าเปรียญ ๓ ประโยค
และต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๙ เข้าสอบพระปริยัติธรรมได้ชั้นตรีพิเศษอีก
ครั้ง ๓ เมื่ออุปสมบทแล้วใน พ.ศ. ๒๔๔๐ สอบได้ชั้นเปรียญตรี เทียบ
เท่าเปรียญ ๔ ประโยค ถึง พ.ศ. ๒๔๔๑ สอบได้ชั้นเปรียญโท เทียบ
เท่าเปรียญ ๕ ประโยค

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ เข้าสอบพระปริยัติธรรมณสนามหลวงในวัดพระ
ศรีรัตนศาสดาราม ได้เป็นเปรียญ ๖ ประโยค ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๘
เข้าสอบพระปริยัติธรรมที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามได้เป็นเปรียญเอก
๗ ประโยค ในปลายปีนั้นเองเข้าสอบอีกครั้ง ๑ ได้เป็นเปรียญ ๘ ประโยค
ถึงรัชกาลปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้พระราชทานสัญญาบัตรสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะ ที่พระปริยัติเบญจทิศ แล้วโปรด ฯ ให้มาเป็น
เจ้าอาวาสของวัดประยุรวงศาวาส.